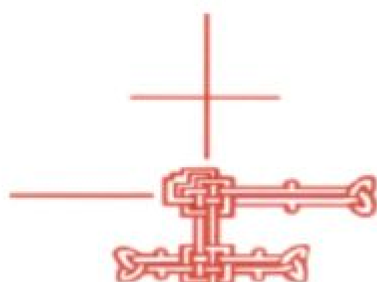
SCRIERI • Traduceri • 13
de Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE

FILOCALIA

SFINTELOR NEVOINȚE ALE DESĂVÂRȘIRII

4

Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă

FILOCALIA

sau culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi

Volumul 4

Traducere din greceşte, introduceri şi note de
Preotul Profesor Dr. DUMITRU STĂNILOAE

TIPĂRIT CU BINECUVÂNTAREA
PREAFERICITULUI PĂRINTE
D A N I E L,
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC ŞI DE MISIUNE ORTODOXĂ

BUCUREŞTI - 2010

EDITURA INSTITUTULUI BIBLIC
ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
ISBN 978-973-616-152-0

CUVÂNT ÎNAINTE

Volumul al IV-lea al *Filocaliei* româneşti cuprinde o selecţie din scrierile unor autori adânc preocupaţi de cunoaşterea vieţii ascetice: *Isihie Sinaitul, Filotei Sinaitul, Ioan Carpatiul, Teodor al Edessei, Filimon, Teognost, Ilie Ecdicul Teofan Monahul, Talasie* şi *Ioan Damaschinul.* Un grup de autori mai puţin cunoscuţi, cu excepţia ultimilor doi, dar ale căror scrieri s-au bucurat de o largă răspândire şi preţuire în mediul monahal, datorită tematicii lor axate pe latura practică a vieţii duhovniceşti.

Despre *Talasie* se ştie cu certitudine că a fost egumen al unei mănăstiri din Libia şi că s-a aflat într-o strânsă legătură duhovnicească cu Sfântul Maxim Mărturisitorul, a cărui influenţă benefică se resimte în textele sale. Lui îi este adresată celebra lucrare a Sfântului Maxim *Răspunsuri către Talasie,* publicată în volumul anterior al *Filocaliei.* În volumul de faţă, Talasie Libianul este prezent cu lucrarea *Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea după minte.* În cele patru sute de capete ale acestei lucrări este expusă o învăţătură clară despre modul în care pot fi dobândite virtuţile, despre lepădarea plăcerii, despre liniştire, dar şi despre următoarele două trepte ale vieţuirii duhovniceşti, pe care Talasie le numeşte, ca şi Sfântul Maxim, contemplaţia naturală şi teologia.

Isihie Sinaitul a fost monah în Mănăstirea Rugului de pe Muntele Sinai, în veacul al VII-lea. De la el ni s-au păstrat două sute de capete ale lucrării *Despre trezvie şi virtute.* Pentru Isihie virtutea fundamentală a nevoitorului este trezvia. Aceasta stă în centrul vieţii duhovniceşti şi mai întâi prin ea se curăţă sau se eliberează omul de toate cuvintele şi gândurile pătimaşe, urmând ca abia apoi să poată dobândi cunoştinţa tainică de Dumnezeu. Cu toată atenţia acordată trezviei, autorul arată totuşi că, fără chemarea continuă a numelui lui Iisus, toată sârguinţa noastră este zadarnică. Din acest motiv *trezvia trebuie unită cu rugăciunea neîncetată,* pentru a se putea ajunge în final la vederea slavei lui Hristos.

Filotei Sinaitul a trăit tot în Mănăstirea Rugului din Sinai şi, după toate probabilităţile, tot în aceeaşi perioadă cu Isihie. Învăţătura duhovnicească a lui Filotei este foarte apropiată de cea a lui Isihie, dar, spre deosebire de acesta, Filotei adaugă, pe lângă necesitatea liniştirii şi a trezviei, şi *păzirea poruncilor.* De asemenea, el pledează pentru păstrarea unui rol important al raţiunii în procesul de păzire a minţii.

De la *Ioan Carpatiul,* vieţuitor din veacul al VII-lea, ni s-au păstrat două scrieri: *O sută de capete de mângâiere (încurajare)* şi *Cuvânt ascetic,* ambele scrise la cererea unor monahi din India. Preocuparea sa principală este, de asemenea, trezvia şi rugăciunea lui Iisus, înrudindu-se prin aceste teme cu Isihie şi Filotei, iar în privinţa teologiei, cu Sfântul Maxim Mărturisitorul.

Despre *Avva Filimon* nu se cunoaşte cu exactitate când a trăit, însă,

potrivit analizei scrierii sale, ar putea fi plasat în perioada secolelor VI și VII. În acest volum al *Filocaliei* este păstrată o scurtă scriere despre viața sa pustnicească *(Cuvânt foarte folositor),* care nu este scrisă de el, ci de un monah anonim din pustia Egiptului. Firul roșu al acestei istorisiri ziditoare de suflet este „lucrarea ascunsă” a monahului și rugăciunea neîncetată.

Sfântul Ioan Damaschinul (676-749), unul dintre Sfinţii Părinţi sirieni ai Bisericii, considerat ultimul Părinte bisericesc în ordine cronologică și unul dintre cei mai importanţi gânditori ai Bizanţului, este marele teolog creştin renumit pentru celebrele sale tratate împotriva iconoclaştilor. În cuprinsul acestui volum este prezent doar cu o scurtă scriere, intitulată *Cuvânt minunat și de suflet folositor,* care examinează patimile din perspectiva fiecărei părţi sufleteşti: raţiune, iuţime (voinţă) şi poftă (sentiment). Tot în acelaşi chip recomandă izbăvirea de patimi prin virtuţile corespunzătoare fiecărei laturi a sufletului.

Sub numele lui *Teodor al Edessei,* episcop din veacul al IX-lea, alcătuitorul *Filocaliei* a reţinut două scrieri de mici dimensiuni, cu un conţinut compilat din autori anteriori, în special din Evagrie şi Sfântul Maxim. Aceste lucrări sunt *O sută de capete foarte folositoare* şi *Cuvânt despre contemplaţie,* care descriu într-un mod mai accesibil treptele ascezei şi ale contemplaţiei.

Teognost este un teolog creştin din secolul al IX-lea format în mediul cultural al Constantinopolului, arhimandrit şi exarh al mănăstirilor din capitala Imperiului Bizantin. Părintele Dumitru Stăniloae îl caracteriza ca fiind un om cu „o gândire fină şi o frază nuanţată”, sub numele lui fiind cuprinse în *Filocalie* 75 de capete *Despre făptuire, contemplaţie şi preoţie.* Această scriere, pe lângă sinteza consacrată spiritualităţii sinaite, se distinge prin atenţia deosebită pe care autorul o acordă Liturghiei şi preoţiei.

Ilie Ecdicul, scriitor din sec. al XII-lea, a fost pe rând avocat, monah şi preot. Scrierea care-i este atribuită poartă titlul *Culegere din sentinţele înţelepţilor strădalnici,* în care se pot observa cu uşurinţă influenţele Sfântului Maxim şi ale Sfântului Simeon Noul Teolog. În cele 248 de capete ale lucrării sunt analizate toate treptele vieţii duhovniceşti de la făptuire până la contemplaţie.

Volumul al IV-lea al *Filocaliei* se încheie cu un poem intitulat *Scară,* atribuit monahului *Teofan.* În stihuri simple, dar foarte frumoase, poemul înfăţişează urcuşul duhovnicesc ca pe o scară în zece trepte, care începe cu rugăciunea şi se încheie cu desăvârşirea.

Având în vedere valoarea duhovnicească deosebită a acestor scrieri filocalice, traduse în limba română de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, binecuvântăm publicarea lor la *Editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă* a Patriarhiei Române spre folosul credincioşilor dornici de-a creşte duhovniceşte, având ca povăţuitori pe sfinţii filocalici.

† DANIEL,

CUVÂNT ÎNAINTE

PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

TALASIE LIBIANUL

Viaţa şi scrierile lui Talasie Libianul

Talasie a fost egumenul unei mănăstiri din pustia Libiei, cu care s-a împrietenit Sfântul Maxim Mărturisitorul în drumurile sale prin Africa, după anul 626. Către el avem mai multe scrisori ale Sfântului Maxim[1]. Lui îi adresează Sfântul Maxim pe la 631-633 şi marea sa scriere *Răspunsuri către Talasie,* în care interpretează în sens ascetico-mistic o listă de şaizeci şi cinci de locuri grele din Sfânta Scriptură, trimisă de acela.

După părerea lui Viller şi Rahner, Talasie a alcătuit cele 400 de capete *Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea după minte,* pe la 650[2]. Tot aceştia îl socotesc pe Talasie un ucenic al Sfântului Maxim, deşi cel din urmă se socoteşte pe sine ucenic al lui Talasie[3]. De fapt, se observă o strânsă înrudire între sentinţele lui Talasie şi scrisul Sfântului Maxim, şi cum Sfântul Maxim este mult mai adânc şi cugetarea lui mult mai închegată, nu încape îndoială că Talasie e dependent de Maxim, şi nu invers. Întâlnim la Talasie aceeaşi ordine a virtuţilor (IV, 61), aceeaşi idee despre „înţelesurile simple" (I, 54), aceeaşi asemănare a raportului dintre minte şi simţire cu o căsătorie (II, 27), aceeaşi dialectică a plăcerii şi durerii (acrostihul la Suta a III-a), aceeaşi deosebire între contemplaţia naturală ca faza a doua a urcuşului duhovnicesc şi teologia ca faza a treia (IV, 62), deşi Talasie nu stăruie aşa de mult asupra acestui punct ca Maxim. Un termen nou la Talasie este cel al isihiei, al liniştii.

Dar, deşi sunt mai simple, cele 400 de capete ale lui Talasie observă parcă o ordine mai riguroasă în înşiruirea lor ca, de pildă, cele 400 de capete despre dragoste ale lui Maxim. Aproape fiecare sentinţă reia ideea din cea anterioară, urmărindu-se printr-un grup întreg de sentinţe dezvoltarea aceleiaşi teme.

O notă caracteristică a acestor 400 de capete este că literele iniţiale ale tuturor sentinţelor dintr-o centurie dau o propoziţie cu un oarecare înţeles, aşa-zisul acrostih[4].

---

[1] *Epist.* 9 (P.G. 91, 445); 26 (P.G. 91, 616); 40-42 (P.G. 91, 635-657).

[2] *Aszese und Mystik in der Väterzeit,* Freiburg im Breisgau, 1959, p. 244.

[3] P.G. 91, 29D, 449A.

[4] Un Talasie, egumen al mănăstirii zisă a Armenilor din Roma, înaintează la 649 Sinodului din Lateran, împreună cu alţi egumeni şi monahi din Răsărit, sosiţi mai de mult şi mai de curând la Roma, un memoriu cerând traducerea actelor Sinodului în limba greacă. Se prea poate să fie Talasie al nostru, care să fi venit împreună cu Sfântul Maxim la Roma după ce pe la 640 Egiptul căzuse sub arabi (Mansi, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio,* tom. 10, 1901, p. 904, 909).

TALASIE LIBIANUL

CUVIOSUL ŞI DE-DUMNEZEU-PURTĂTORUL PĂRINTELE NOSTRU TALASIE LIBIANUL ŞI AFRICANUL

Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea după minte, către Pavel presbiterul[5]

SUTA ÎNTÂI

Al cărei acrostih este acesta:
Fratelui duhovnicesc şi iubitului Domn Pavel,
Talasie, la arătare isihast, iar în realitate
căutător de slavă deşartă

1. Dorul întins întreg spre Dumnezeu leagă pe cei ce-l au cu Dumnezeu şi întreolaltă.

2. Mintea care a dobândit dragostea duhovnicească nu cugetă despre aproapele cele ce nu se potrivesc cu dragostea.

3. Cel ce binecuvântează cu gura, dar dispreţuieşte cu inima ascunde făţărnicia sub chipul dragostei.

4. Cel ce a dobândit dragoste rabdă fără să se tulbure supărările şi suferinţele ce-i vin de la duşmani.

5. Singură iubirea uneşte zidirea cu Dumnezeu şi făpturile întreolaltă, în acelaşi cuget.

6. Dragoste adevărată a dobândit acela care nu suferă bănuieli şi vorbe împotriva aproapelui.

7. Cinstit în faţa lui Dumnezeu şi a oamenilor este acela care nu încearcă nimic pentru surparea dragostei.

8. De dragostea nefăţarnică ţine cuvântul adevărat, pornit din conştiinţa cea bună.

9. Cel ce aduce fratelui la cunoştinţă ocările altuia ascunde pizma sub înfăţişarea bunăvoinţei.

10. Precum virtuţile trupeşti îşi atrag slava de la oameni, aşa cele duhovniceşti, pe cea de la Dumnezeu.

11. Dragostea şi înfrânarea curăţă sufletul, dar mintea o luminează rugăciunea curată.

12. Bărbat puternic este acela care alungă păcatul prin făptuire şi cunoştinţă.

13. Cel ce a dobândit nepătimirea şi cunoştinţa duhovnicească a aflat har

---

[5] *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 328-341; P.G. 91, 1427-1470.

la Dumnezeu.

14. De vrei să birui gândurile pătimaşe, câştigă înfrânarea şi dragostea faţă de aproapele.

15. Păzeşte-te de neînfrânare şi ură, şi nu vei întâmpina piedică în vremea rugăciunii tale.

16. Precum nu se pot vedea aromate în mocirlă, aşa nici bună-mireasma dragostei în sufletul celui ce ţine minte răul.

17. Stăpâneşte cu vitejie mânia şi pofta, şi te vei izbăvi degrabă de gândurile rele.

18. Slava deşartă o stingi făptuind în ascuns; iar mândria o izgoneşti nedispreţuind pe nimeni.

19. De slava deşartă ţin făţărnicia şi minciuna, iar de mândrie, părerea de sine şi pizma.

20. Povăţuitor este acela ce se stăpâneşte pe sine şi-şi supune sufletul şi trupul raţiunii.

21. Sinceritatea prietenului se arată la vreme de cercare, dacă ia parte la necaz.

22. Asigură-ţi simţurile cu chipul (modul) isihiei şi cumpăneşte gândurile care stau în inimă.

23. Întâmpină fără pomenire de rău gândurile de supărare; iar faţă de cele iubitoare de plăcere arată-te cu vrăjmăşie.

24. Liniştea (isihia), rugăciunea, dragostea şi înfrânarea sunt o căruţă cu patru roţi, care suie mintea la ceruri.

25. Topeşte-ţi trupul cu foamea şi privegherea, şi vei alunga gândul josnic al plăcerii.

26. „Precum se topeşte ceara de faţa focului” (Ps. 67, 2), aşa gândul necurat de frica lui Dumnezeu.

27. Rea pagubă este pentru sufletul înţelept să zăbovească mintea multă vreme într-o patimă de ocară.

28. Rabdă întâmplările de întristare şi de durere, că prin acestea te curăţă purtarea de grijă (Providenţa) a lui Dumnezeu.

29. Dacă ai aruncat materia şi te-ai lepădat de lume, leapădă-te acum şi de gândurile rele.

30. Lucrarea proprie minţii este să se ocupe neîncetat cu cuvintele lui Dumnezeu.

31. Precum lucrul lui Dumnezeu este să cârmuiască lumea, aşa al sufletului este să-şi cârmuiască trupul.

32. Cu ce nădejde vom întâmpina pe Hristos dacă am slujit până acum plăcerilor trupului?

33. Plăcerea se stinge prin reaua pătimire şi prin întristare, fie prin cele de bunăvoie, fie prin cele aduse de Providenţă.

34. Iubirea de argint este o materie a patimilor, întrucât face să crească

plăcerea generală.

35. Lipsa plăcerii naşte întristarea; iar plăcerea e împreunată cu toată patima.

36. Cu măsura cu care măsori trupului tău ţi se va măsura întors din partea lui Dumnezeu.

37. Fapta judecăţii dumnezeieşti e răsplătirea dreaptă a celor săvârşite în trup.

38. Virtutea şi cunoştinţa nasc nemurirea; lipsa lor e maica morţii.

39. Întristarea după Dumnezeu stinge plăcerea; iar stingerea plăcerii înseamnă învierea sufletului[6].

40. Nepătimirea este nemişcarea sufletului spre păcat. Dar la ea nu se poate ajunge fără mila lui Hristos.

41. Mântuitorul sufletului şi al trupului este Hristos. Cel ce păşeşte pe urmele Lui se slobozeşte de păcat.

42. De vrei să dobândeşti mântuirea, leapădă-te de plăceri şi ia asupra ta înfrânarea şi dragostea, împreună cu rugăciunea stăruitoare.

43. De nepătimire ţine dreapta socoteală adevărată (discernământul). Urmând acesteia, fă totul cu măsură şi rânduială.

44. Domnul şi Dumnezeul nostru este Iisus Hristos; mintea care urmează Lui nu va rămâne în întuneric.

45. Adună-ţi mintea şi păzeşte-ţi gândurile; şi pe care le vei afla pătimaşe, războieşte-le.

46. Trei sunt căile prin care primeşti gânduri: simţirea (lucrarea simţurilor), amintirea şi starea mustului (amestecarea) din trup. Dar cele mai stăruitoare sunt cele din amintire.

47. Cel căruia i s-a dat înţelepciune cunoaşte scopurile celor netrupeşti şi care este începutul şi sfârşitul lumii.

48. Nu uita de făptuire, şi ţi se va lumina mintea ta. „Comori ascunse şi nevăzute, zice, îţi voi deschide ţie în chip ascuns” (Is. 45, 3).

49. Cel ce s-a slobozit de patimi a aflat har la Dumnezeu, şi cel ce s-a învrednicit de cunoştinţă, mare milă.

50. Mintea slobozită de patimi se face în chipul luminii, luminându-se neîncetat de contemplaţiile lucrurilor.

51. Lumina sufletului este sfânta cunoştinţă, de care fiind lipsit, cel fără de minte umblă în întuneric.

52. Cel ce petrece în întuneric este lipsit de minte. Pe el îl ia în primire întunericul neştiinţei.

53. Cel ce iubeşte pe Iisus se va slobozi de păcat. Iar cel ce urmează Lui va vedea cunoştinţa adevărată.

---

[6] Sunt cele două etape generale ale vieţii duhovniceşti.

54. Mintea slobozită de patimi vede gândurile simple[7], atât când veghează trupul, cât şi în somn.

55. Mintea curăţită la culme se simte strâmtorată de lucruri şi vrea să fie mereu afară de toate cele create.

56. Fericit este cel ce a ajuns la nesfârşirea fără margini; şi a ajuns acela care a trecut peste cele mărginite.

57. Raţiunile lui Dumnezeu le cercetează acela care-L cinsteşte pe El. Dar le află cel îndrăgostit de adevăr.

58. Mintea ce se mişcă din dreptate află adevărul. Dar cea care se mişcă din vreo patimă nu-l va afla.

59. Precum în fiinţă Dumnezeu este necunoscut, aşa în măreţie este fără margini.

60. Fiinţa care nu are început şi sfârşit nu poate fi înţeleasă după firea Ei.

61. Mântuirea fiecărei făpturi stă în purtarea de grijă, mai presus de orice bunătate, a Făcătorului.

62. Domnul sprijină pe toţi cei căzuţi în stări vrednice de milă şi ridică pe toţi cei frânţi.

63. Hristos este Judecătorul viilor şi al morţilor şi Răsplătitorul faptelor fiecăruia.

64. De vrei să-ţi stăpâneşti sufletul şi trupul, taie de mai înainte pricinile patimilor.

65. Uneşte-ţi puterile sufletului cu virtuţile, şi le vei despărţi cu siguranţă de toată pornirea patimilor.

66. Struneşte cu înfrânarea pornirile poftei; iar pe ale iuţimii, cu dragostea duhovnicească.

67. Liniştea (isihia) şi rugăciunea sunt cele mai mari arme ale virtuţii, căci acestea curăţând mintea, o fac străvăzătoare.

68. Numai întâlnirea duhovnicească foloseşte. Iar decât toate celelalte, mai de preţ este liniştea (isihia).

69. Dintre cele cinci feluri de întâlniri, alege trei; pe al patrulea să nu-l obişnuieşti des, iar de al cincilea îndepărtează-te.

70. Liniştea o iubeşte cel ce nu pătimeşte faţă de cele ale lumii.

71. Conştiinţa este un învăţător sincer. Cine ascultă de ea petrece fără greşeală.

72. Conştiinţa numai pe aceia nu-i judecă ce au ajuns la culmea virtuţii sau a păcatului.

73. Nepătimirea cea mai înaltă face gândurile simple. Iar cunoştinţa cea mai înaltă stă înaintea Celui mai presus de cunoştinţă.

74. Întristarea cea de ocară e pricinuită de lipsa plăcerilor. Cel ce le

[7] E ideea Sfântului Maxim. E vorba de înţelesurile sau de icoanele lucrurilor care nu mai sunt asociate cu patima.

dispreţuieşte pe acestea petrece neîntristat.

75. Întristarea, peste tot, este lipsa plăcerii, fie a celei după Dumnezeu, fie a celei după lume.

76. Împărăţia lui Dumnezeu este bunătate şi înţelepciune. Cine le dobândeşte pe acestea vieţuieşte în ceruri.

77. Om nenorocit este acela care preţuieşte prin fapte trupul mai mult decât sufletul şi lumea mai mult decât pe Dumnezeu.

78. Dragoste deopotrivă faţă de toţi a câştigat acela care nu pizmuieşte pe cei strădalnici, iar de cei răi are milă.

79. După adevăr ar trebui să conducă acela care impune mai întâi sufletului şi trupului său legile virtuţii.

80. Neguţător duhovnicesc este acela care pentru cele viitoare se leapădă deopotrivă atât de cele plăcute, cât şi de cele acre ale vieţii.

81. Sufletul se întăreşte prin dragoste şi înfrânare; iar mintea, prin rugăciunea curată şi vederea (contemplarea) duhovnicească.

82. Auzind un cuvânt folositor, nu judeca pe cel ce-l spune, ca să nu te lipseşti de sfatul folositor.

83. Socotinţa vicleană gândeşte rele şi preface vredniciile aproapelui în scăderi.

84. Nu crede gândului care judecă pe aproapele. Căci numai cine are vistierie rea gândeşte cele rele.

85. Inima bună poartă gânduri bune. Căci precum este comoara ei, aşa sunt şi gândurile ei.

86. Păzeşte-ţi gândurile şi fugi de păcat, ca nu cumva, întunecându-se mintea, să vezi unele în locul altora.

87. Întăreşte-te gândindu-te la iudeii care, orbiţi de pizmă, L-au socotit pe Domnul şi Dumnezeul nostru, drept Beelzebut.

88. Bănuiala rea întunecă cugetarea şi te face să vezi în loc de cale, cele alături de cale.

89. Păcatele stau alături de virtuţi, şi de aceea cei răi iau virtuţile drept păcate.

90. Mintea zăbovind în plăcere sau în întristare, cade repede în patima trândăviei (acediei).

91. Conştiinţa curată ridică sufletul. Iar gândul murdar îl doboară la pământ.

92. Răscolindu-se, patimile alungă slava deşartă; iar de sunt înlăturate, aceea iarăşi se întoarce.

93. De vrei să te izbăveşti de toate patimile, apucă-te de înfrânare, de dragoste şi de rugăciune.

94. Mintea zăbovind prin rugăciune la Dumnezeu, izbăveşte de patimi şi partea pasională a sufletului.

95. Dumnezeu dând fiinţă făpturilor, a legat totodată toate prin purtarea

Sa de grijă (prin Providenţă).

96. Iar fiind Stăpân şi făcându-Se rob, a arătat zidirii culmea purtării Sale de grijă (culmea Providenţei Sale).

97. Căci Dumnezeu şi Cuvântul întrupându-Se neschimbat, S-a unit cu toată zidirea prin trup[8].

98. Minune străină se întâmplă în cer şi pe pământ, că Dumnezeu este pe pământ, şi omul în ceruri.

99. Ca unind pe oameni cu îngerii, să dăruiască totodată întregii zidiri dumnezeirea.

100. Cunoştinţa Sfintei şi celei de-o-fiinţă Treimi este sfinţire şi îndumnezeire pentru îngeri şi pentru oameni.

101. Iertarea păcatelor este slobozire de patimi. Cine n-a fost încă slobozit prin har n-a dobândit încă iertarea.

[8] Capetele 95-97 alcătuiesc un întreg.

SUTA A DOUA

Al cărei acrostih este acesta:
Roagă-te pentru mine, frate preacinstite,
că mari rele aştept, vrednice de mine,
întristări pentru suflet şi dureri pentru trup

1. De vrei să te izbăveşti dintr-odată de păcate, leapădă-te de iubirea de sine, maica tuturor relelor.

2. Sănătatea sufletului este nepătimirea şi cunoştinţa. La ea nu poate ajunge cel ce slujeşte plăcerilor.

3. Înfrânarea cu răbdare şi dragostea cu îndelungă-răbdare usucă plăcerile trupeşti şi sufleteşti.

4. Începutul relelor din suflet este iubirea de sine. Iar iubirea de sine este iubirea de trup.

5. E propriu celui raţional să se supună raţiunii şi să-şi strunească şi robească trupul.

6. Este o ruşine pentru omul raţional să se supună părţii neraţionale şi să slujească poftelor urâte ale ei.

7. Este o faptă rea a sufletului raţional să părăsească pe Ziditorul şi să se închine trupului.

8. Ţi s-a poruncit să ai trupul slujitor, nu să slujeşti plăcerilor lui, împotriva firii.

9. Rupe legăturile iubirii faţă de trup şi să nu dai nimic slugii, ceea ce nu-i de neapărată trebuinţă.

10. Închide simţurile în cetatea liniştii, ca să nu tragă mintea spre poftele lor.

11. Cele mai bune arme ale celui ce se linişteşte cu răbdare sunt înfrânarea, dragostea, rugăciunea, atenţia[9] şi citirea.

12. Nu va înceta mintea să se învârtească în jurul plăcerilor, până ce nu se va îndeletnici cu contemplaţia, după ce va fi pus stăpânire peste trup.

13. Să luptăm pentru porunci, ca să ne izbăvim de patimi; şi pentru dumnezeieştile dogme, ca să ne învrednicim de cunoştinţă.

14. Netulburarea (nemurirea)[10] sufletului stă în nepătimire şi cunoştinţă; de ea nu se poate împărtăşi cel ce slujeşte plăcerilor.

15. Pune stăpânire pe trup stingând plăcerile, şi eliberează-l de robia cea grea[11] .

---

[9] *Filocalia greacă*.
[10] *Filocalia greacă*.
[11] Trupul trebuie să stea sub una din cele două robii: a minţii sau a plăcerilor.

16. Fiind zidit slobod și chemat la slobozenie, nu răbda să fii rob patimilor necurate[12].

17. Dracii leagă mintea de cele supuse simțurilor, prin întristări și plăceri, pofte și temeri.

18. Frica Domnului stăpânește poftele, și întristarea după Dumnezeu alungă plăcerea.

19. Pofta după înțelepciune disprețuiește frica, și plăcerea cunoștinței izgonește întristarea.

20. Scripturile cuprind acestea patru: poruncile, dogmele, amenințările și făgăduințele.

21. Pofta e oprită de înfrânare și osteneală; și e micșorată de liniște și de dragostea dumnezeiască.

22. Să nu înțepi pe fratele cu vorbe de ghicituri; căci nu vei răbda când vei primi cele asemenea.

23. Mânia e oprită de îndelunga-răbdare și de nepomenirea răului; și e micșorată de dragoste și de împreuna-pătimire (compătimire).

24. Cui i s-a dat cunoștință, i s-a dat lumina înțelegerii. Iar cel ce primind-o o necinstește va vedea întuneric.

25. Păzirea poruncilor lui Dumnezeu naște nepătimirea; iar nepătimirea sufletului păstrează cunoștința.

26. Ridică cele supuse simțurilor la o vedere cu mintea (la o contemplare inteligibilă), și vei înălța simțirea deasupra celor supuse simțurilor.

27. Femeia sensibilă închipuie sufletul activ, cu care însoțindu-se mintea[13], naște virtuțile.

28. Cercetarea cuvintelor lui Dumnezeu îi aduce cunoștința de Dumnezeu celui ce o caută întru adevăr, cu evlavie și cu dor.

29. Ceea ce este lumina pentru cei ce văd și pentru cele văzute, aceea este Dumnezeu pentru cei ce cugetă și pentru cele cugetate.

30. Tăria sensibilă (cerul) închipuie tăria credinței, în care strălucesc toți sfinții ca niște luminători.

31. Ierusalimul[14] este cunoștința cerească a celor netrupești. Căci în ea se contemplă vederea păcii.

32. Nu uita de făptuire. Căci uitând de ea, se împuținează cunoștința, și făcându-se foamete, te vei coborî în Egipt.

---

[12] În *Filocalia greacă:* „să slujești fără rânduială necurăției”; παράδεσιν s-a născut probabil din transcrierea greșită a lui πάθεσιν.

[13] „Sufletul” (ψυχή), în grecește, e de genul feminin, iar mintea (νούς) e de genul masculin. O comparație apropiată găsim în „Răspunsul 25 către Talasie”, *Filocalia românească,* vol. III, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2009, p. 84.

[14] În grecește Ierusalimul este de genul feminin.

33. Libertatea spirituală (mintală) stă în izbăvirea de patimi. La ea nimeni nu ajunge fără mila lui Hristos.

34. Pământul făgăduinţei este Împărăţia cerurilor, pe care ne-o câştigă nepătimirea şi cunoştinţa.

35. Egiptul spiritual este întunecimea patimilor. La el nimeni nu coboară dacă nu cade la foamete.

36. Obişnuieşte-ţi urechea să asculte des cuvinte duhovniceşti, şi mintea ta se va depărta de gândurile necurate.

37. Singur Dumnezeu e bun şi înţelept prin fire. Dar se face şi mintea, prin împărtăşire, dacă se străduieşte.

38. Stăpâneşte-ţi stomacul, somnul, mânia şi limba; şi nu vei lovi de piatră piciorul tău.

39. Nevoieşte-te să iubeşti pe tot omul deopotrivă, şi vei alunga de-a valma toate patimile.

40. Vederea (contemplarea) celor supuse simţurilor este o lucrare comună a minţii şi a simţirii. Dar cunoştinţa celor inteligibile este numai a minţii.

41. Este cu neputinţă minţii să se îndeletnicească cu cele inteligibile de nu va tăia afecţiunea faţă de simţire şi faţă de cele supuse simţurilor.

42. Simţirea e dusă de o împătimire firească spre cele supuse simţurilor şi, fiind atrasă de acelea, trage după sine şi mintea.

43. Încovoaie simţirea spre slujirea minţii şi nu-i da vreme ca să o tragă ea pe aceea spre sine.

44. Când se întâmplă ca mintea să se îndeletnicească cu cele supuse simţurilor, atrage simţirea la ea, ridicând în minte cele ce stau în faţă[15].

45. Semnul că mintea se îndeletniceşte cu cele inteligibile îl avem în aceea că dispreţuieşte toate cele ce desfată simţirea.

46. Când mintea e deschisă spre vederea celor inteligibile, are faţă de ele o plăcere cu anevoie de pierdut.

47. Când mintea se îmbogăţeşte de cunoştinţa Unităţii, a pus cu totul stăpânire şi pe simţire.

48. Împiedică-ţi mintea să se învârtească în jurul celor supuse simţurilor, ca să nu-şi rodească prin ele plăceri şi întristări.

49. Cele cu care se îndeletniceşte mintea întru cele dumnezeieşti îşi fac şi din partea pătimitoare (pasională, afectivă) armă dumnezeiască.

50. Este cu neputinţă minţii să se pătrundă de cunoştinţă[16] de nu-şi va fi apropiat[17] mai înainte partea pasională din sine prin virtuţile sale.

---

[15] Vezi şi Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua,* P.G. 91, 1113.

[16] Să se prefacă prin cunoştinţă.

[17] Textul din P.G. are πελάσει = a apropia. Cel din *Filocalia greacă,* ἀπελάσει = a alunga. Sensul prim parcă ar fi mai solidar cu ideea din cap 49.

51. Mintea se face străină de cele ale lumii atunci când își taie orice afecţiune faţă de simţire.

52. De firea părţii raţionale a sufletului ţine să se îndeletnicească cu cunoştinţa lui Dumnezeu; iar de a celei pasionale, să îmbrăţişeze dragostea şi înfrânarea.

53. Este cu neputinţă minţii să zăbovească la un lucru supus simţurilor dacă n-a câştigat o patimă faţă de el.

54. Minte desăvârşită este aceea care s-a îmbibat de cunoştinţă; iar sufletul desăvârşit este acela care s-a ţesut cu virtuţile.

55. Afecţiunea minţii faţă de simţire o face roabă plăcerilor trupului.

56. Mintea e clintită din locul cunoştinţei când partea pasională (afectivă) a sufletului iese din virtuţile sale.

57. Am luat putere să ne facem fii ai lui Dumnezeu. Dar nu ne vom face de nu ne vom dezbrăca de patimi.

58. Nimeni să nu-şi închipuie că a ajuns fiu al lui Dumnezeu în chip actual, dacă nu a dobândit încă în sine trăsăturile dumnezeieşti.

59. Asemănarea în purtare[18] cu binele sau cu răul face sau fii ai lui Dumnezeu, sau fii ai Satanei.

60. Bărbat chibzuit este cel ce ia aminte la sine şi se grăbeşte să se despartă de toată întinăciunea.

61. Sufletul împietrit, când e bătut, nu simte, iar pe binefăcătorul său nu-l recunoaşte.

62. Haina murdară scoate pe cel ce-o poartă afară de la nunta dumnezeiască şi-l face părtaş de întunericul de afară.

63. Cel ce se teme de Domnul se îngrijeşte de sufletul său şi se izbăveşte pe sine de tovărăşia cea rea.

64. Este cu neputinţă să dobândească mila lui Dumnezeu cel ce L-a părăsit pe El şi slujeşte plăcerilor.

65. Chiar dacă nu vrem să credem, Iisus a zis că nimeni nu poate sluji la doi domni.

66. Sufletul întinat de patimi s-a împietrit şi nu primeşte să creadă fără tăieri şi arsuri.

67. Pe cei învârtoşaţi îi iau în primire probe înfricoşate. Căci fără dureri, nu primesc să se înmoaie.

68. Bărbatul chibzuit se îngrijeşte de sine, şi prin dureri de bunăvoie le ocoleşte pe cele fără voie.

69. Grija de suflet se arată în reaua pătimire şi în smerenie, prin care iartă Dumnezeu toate păcatele.

70. Precum poftele şi mâniile înmulţesc păcatele, aşa înfrânarea şi smerenia le şterg.

---

[18] După mod.

71. Întristarea după Dumnezeu frânge inima; iar întristarea e născută de frica de munci.

72. Întristarea după Dumnezeu curăţă inima şi depărtează de la ea întinăciunile plăcerilor.

73. Răbdarea este iubirea de osteneală a sufletului. Iar unde este iubirea de osteneală, s-a scos afară iubirea de plăcere.

74. Orice păcat se face pentru plăcere, şi orice iertare vine pentru reaua pătimire şi pentru întristare.

75. Cel ce nu vrea să se pocăiască prin osteneli de bunăvoie cade, potrivit Providenţei, în osteneli fără voie.

76. Hristos este Mântuitorul lumii întregi şi a dăruit oamenilor pocăinţa spre mântuire.

77. Pocăinţa naşte păzirea poruncilor; iar păzirea poruncilor aduce curăţia sufletului.

78. Curăţia sufletului înseamnă izbăvirea de patimi; iar izbăvirea de patimi naşte dragostea[19].

79. Suflet curat este acela care iubeşte pe Dumnezeu; iar minte curată, aceea care s-a despărţit de neştiinţă.

80.Luptă pentru poruncile lui Hristos până la moarte; căci curăţându-te prin ele, vei intra în viaţă.

81. Foloseşte-te de trup ca de un slujitor al poruncilor, păzindu-l cu toată puterea nesupus plăcerilor[20] şi fără boală.

82. Răscoala trupului vine din neglijarea rugăciunii, a dietei şi a liniştii celei bune.

83. Liniştea cea bună naşte roade bune: înfrânarea, dragostea şi rugăciunea curată.

84. Citirea şi rugăciunea curăţă mintea; iar dragostea şi înfrânarea, partea pasională (afectivă) a sufletului.

85. Păzeşte aceeaşi înfrânare totdeauna, ca să nu cazi, prin neegalitate, în cele contrare.

86. Cel ce-şi pune legi sieşi să nu se facă neascultător sieşi. Căci cel ce se nesocoteşte pe sine, pe sine se amăgeşte.

87. Sufletele pătimaşe sunt apusuri spirituale, căci acestora le-a apus Soarele dreptăţii.

88. Fiu al lui Dumnezeu este cel ce s-a făcut asemenea lui Dumnezeu, prin bunătate, înţelepciune, putere şi dreptate.

89. Deprinderea păcatului este boala sufletului. Iar păcatul cu lucrul este

---

[19] O bună definiţie a nepătimirii: curăţia sufletului. Iar dacă după toţi Părinţii nepătimirea e urmată de dragoste, se poate spune că dragostea e născută de curăţia sufletului.

[20] „Fără durere”, în P.G.

moartea lui.

90. Nepătimirea desăvârşită este sărăcia spirituală, la care ajungând mintea, se desparte de cele de aici.

91. Păzeşte într-o armonie virtuţile sufletului; căci din aceasta se naşte roada dreptăţii.

92. Zic Părinţii că vederea celor inteligibile este netrupească, fiind cu totul liberă de materie şi formă[21].

93. Precum cele patru stihii sunt din materie şi formă, aşa şi trupurile plăsmuite din ele sunt din acelea.

94. Cuvântul făcându-Se trup, din iubirea de oameni, nici ceea ce era n-a prefăcut, nici ceea ce a devenit n-a preschimbat.

95. Precum zicem că Hristos cel unul este din dumnezeire şi omenitate şi în dumnezeire şi omenitate, aşa zicem că este din două firi şi în două firi.

96. Mărturisim un singur ipostas al lui Hristos în două firi, unite neîmpărţit.

97. Slăvim neîmpărţit ipostasul cel unul al lui Hristos şi mărturisim neamestecată unirea firilor.

98. Ne închinăm unei Fiinţe a dumnezeirii în trei ipostasuri şi mărturisim Sfânta Treime cea de-o-fiinţă.

99. Proprietăţile deosebite ale celor trei ipostasuri sunt: cea de Tată, cea de Fiu şi purcederea. Iar comun cele trei ipostasuri au: fiinţa, firea, dumnezeirea şi bunătatea.

---

[21] Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Capete gnostice", 1, 84-85, *Filocalia rom.,* vol. II, EIBMBOR, Bucureşti, 2008, p. 194.

TALASIE LIBIANUL

SUTA A TREIA

Al cărei acrostih este acesta: Dar rele cu adevărat nu sunt cele care întristează trupul, dar sufletul îl curăță, ci cele care întristează conștiința, iar trupul îl desfată[22]

1. Despre Cel din fire bun cugetă cele bune. Şi despre tot omul gândeşte numai bine.

2. În ziua judecății ne va cere Dumnezeu să dăm socoteală pentru cuvinte, fapte şi gânduri.

3. Deprinderea virtuții sau a păcatului ne mişcă să gândim, să grăim sau să săvârşim cele bune sau cele rele.

4. Mintea stăpânită de patimi cugetă cele ce nu se cuvin. Iar cugetarea aceasta o fac arătată cuvintele şi faptele.

5. Gândului rău îi premerge patima. Iar pricina patimii este simțirea (percepția prin simțuri), precum pricina relei întrebuințări a acesteia este mintea.

6. Încuie simțirea şi războieşte închipuirea (prejudecata); şi dezrădăcinează patimile cu armele poruncilor.

7. Păcatul învechit cere nevoință (asceză) îndelungată. Căci obişnuința învârtoşată nu poate fi clintită din loc dintr-odată.

8. Nevoința stăruitoare în înfrânare şi dragoste, prin răbdare şi linişte, scoate cele înrădăcinate.

9. Mişcă-ți mintea necontenit la rugăciune, şi vei împrăştia gândurile care stăruie în inimă.

10. Nevoința are trebuință de răbdare şi de îndelungă-răbdare. Căci numai prin osteneală îndelungată se izgoneşte iubirea de plăcere.

11. Te vei deda uşor cu ostenelile nevoinței de vei face toate cu măsură şi cu rânduială.

12. Păzeşte aceeaşi măsură în nevoință şi să nu dezlegi canonul fără trebuință.

13. Precum dragostea şi înfrânarea curăță gândurile, aşa contemplația şi rugăciunea, toată înălțarea trufaşă.

14. Conştiința curată o fac ostenelile nevoinței, ca postul, privegherea, răbdarea şi îndelunga-răbdare.

15. Cel ce rabdă loviturile încercărilor fără voie se face smerit la cuget, bine nădăjduitor şi cercat.

16. Răbdarea este iubirea de osteneli a sufletului. Ea constă din osteneli

[22] Acrostihul e un rezumat al „Răspunsului 58 către Talasie", *Filoc. rom.,* vol. III, EIBMO, Bucureşti, 2009, p. 346 ş. urm.

de bunăvoie și din încercări fără de voie.

17. Păcatul e veştejit de stăruinţa în suferinţe şi e ars deplin de răbdarea până la capăt.

18. Venirea ostenelilor îndurerează simţirea; iar venirea întristării înlătură plăcerea.

19. Patru sunt patimile (afectele) cele mai generale, pe care le foloseşte Providenţa cu înţelepciune una împotriva alteia.

20. Venirea întristării strâmtorează plăcerea; iar frica de chinuri veştejeşte pofta.

21. Mintea chibzuită îşi întăreşte sufletul şi-şi deprinde trupul la toată nevoinţa.

22. Străduieşte-te să faci monah nu numai pe omul din afară, ci şi pe omul dinlăuntru, izbăvindu-l de patimi.

23. Prima lepădare este lepădarea de lucruri; a doua şi a treia, lepădarea de patimi şi de neştiinţă.

24. Uşor se izbăveşte cineva, dacă vrea, de lucruri. Dar nu cu puţină osteneală, de patimile[23] faţă de ele.

25. Stăpânindu-ţi pofta, vei birui şi mânia; căci ea este pricina care stârneşte mânia.

26. Oare ne-am izbăvit de gândurile pătimaşe şi ne-am apucat de rugăciunea curată şi nematerială, sau nu?

27. Mare este mintea care s-a izbăvit de patimi şi s-a despărţit de făpturi şi petrece în Dumnezeu.

28. Cel ce înaintează filosofează în acestea trei: în porunci, în dogme şi în credinţa Sfintei Treimi.

29. Mintea izbăvită de patimi se află în acestea: în gânduri simple, în contemplarea făpturilor şi în lumina veşnică[24].

30. În sufletele noastre se ascund patimi foarte rele. Ele se dau însă pe faţă abia atunci când se arată lucrurile.

31. Se întâmplă uneori ca mintea să rămână nesupărată, bucurându-se de oarecare nepătimire; dar nu e cercată, din pricină că lipsesc lucrurile.

32. Patimile sunt stârnite de acestea trei: de amintire, de starea mustului din trup (κράσις) şi de simţire (percepţia simţuală), precum s-a zis.

33. Mintea care a închis simţirea şi şi-a făcut egală starea mustului din trup[25] nu mai are război decât cu amintirea.

34. Patimile sunt stârnite de simţire atunci când nu sunt de faţă înfrânarea şi dragostea duhovnicească.

35. Postul cumpătat, privegherea şi cântarea de psalmi fac egală starea

---

[23] *Filocalia greacă:* „de gândurile despre ele”.

[24] P.G. = εν τώ αύδίω φοτί. *Filocalia greacă* = εν τώ ιδίω φοτί, „în lumina sa”.

[25] Cel ce ţine mereu acelaşi regim înfrânat nu produce stări inegale în trup.

trupului.

36. Acestea trei schimbă în rău starea trupului: lipsa de regulă în hrană, schimbarea aerului şi atingerea dracilor.

37. Amintirile pătimaşe sunt făcute simple[26] prin rugăciune, citire, înfrânare şi dragoste.

38. Închide întâi simţirea prin linişte, şi apoi luptă cu armele virtuţilor împotriva amintirilor.

39. Păcatul cu cugetul este reaua întrebuinţare a gândurilor; iar păcatul cu fapta este reaua întrebuinţare a lucrurilor.

40. Reaua folosire a gândurilor şi a lucrurilor stă în a nu te folosi de ele cuvios şi drept.

41. Patimile de ocară sunt lanţuri ale minţii, care o ţin în lucrurile supuse simţurilor.

42. Nepătimire desăvârşită are acela care nu e împătimit nici de lucruri, nici de amintirile lor.

43. Sufletul bun face bine aproapelui. Iar de i se răspunde cu nerecunoştinţă, se poartă cu îndelungă-răbdare şi rabdă pătimind cele ce-i vin de la acela.

44. Gândurile rele sunt avuţii rele; cel ce nu se leapădă de ele nu va ajunge la cunoştinţă.

45. Cel ce ascultă de Hristos se călăuzeşte pe sine spre lumină; iar cel ce-I urmează Lui se îndreaptă pe sine.

46. Amintirea răului este o lepră a sufletului; şi i se întâmplă aceasta din necinstiri, din pagubă sau din bănuiala gândurilor.

47. Domnul orbeşte mintea pătimaşă; căci se întristează pe nedrept pentru cele bune ale aproapelui.

48. Sufletul bârfitor are în loc de limbă spini, căci se vatămă pe sine, pe ascultător şi uneori şi pe cel grăit de rău.

49. Uită răul acela care se roagă pentru cel ce l-a întristat; şi se izbăveşte de pomenirea răului cel ce nu cruţă darurile.

50. Ura faţă de aproapele este moartea sufletului. Iar aceasta o are şi o face sufletul bârfitorului.

51. Trândăvia vine din neglijenţa sufletului; şi e neglijent sufletul care boleşte de iubirea plăcerii.

52. Cel ce iubeşte pe Iisus se deprinde cu osteneli; iar prin stăruinţa în osteneli izgoneşte trândăvia.

53. Sufletul se întăreşte prin ostenelile nevoinţei, iar făcând toate cu măsură, alungă trândăvia.

54. Cel ce-şi stăpâneşte pântecele veştejeşte pofta, şi mintea lui nu

---

[26] ψιλούνται se poate traduce în două feluri: 1. „sunt făcute simple", adică se desfac de latura pătimaşă; 2. „se subţiază, se slăbesc".

slujeşte gândurilor de curvie.

55. Mintea celui înfrânat este biserică a Duhului Sfânt; iar mintea lacomului este sălaş al ciorilor.

56. Săturarea naşte pofta după feluri multe de mâncăruri; iar lipsa îndulceşte şi pâinea simplă.

57. Cel ce se bucură în chip ascuns împreună cu cel pizmuit se izbăveşte de pizmă; iar cel ce ascunde pe cel pizmuit izbăveşte (şi pe alţii) de pizmă.

58. Îndepărtează-te de cel ce vieţuieşte cu nepăsare, chiar dacă a dobândit nume mare la mulţi.

59. Câştigă-ţi prieten pe bărbatul iubitor de osteneală şi îl vei afla acoperământ greşelilor tale.

60. Nepăsătorul s-a vândut multor stăpâni; şi cum îl poartă, aşa umblă.

61. În vreme de pace îţi este binevoitor ca un prieten; iar în vreme de încercare te războieşte ca un duşman.

62. Îşi pune sufletul său pentru tine înainte de stârnirea patimilor; iar când se stârnesc, îţi ia sufletul tău.

63. Pământul nelucrat s-a umplut de mărăcini, şi sufletul nepăsător, de patimi necurate.

64. Mintea chibzuită îşi înfrânează sufletul, îşi chinuieşte trupul şi-şi struneşte patimile (îşi stăpâneşte afectele).

65. Mişcările de la arătare sunt semnele celor dinăuntru, precum roadele produse sunt semnele unor pomi necunoscuţi.

66. Cuvintele şi faptele vădesc pe făţarnic şi scot la arătare pe prorocul mincinos ascuns.

67. Mintea nesocotită nu-şi povăţuieşte (disciplinează) sufletul şi-l depărtează de la dragoste şi înfrânare.

68. Pricina gândurilor netrebnice este deprinderea rea, care se naşte din slavă deşartă, din mândrie şi îngâmfare.

69. Proprii celor spuse înainte sunt făţărnicia, viclenia, uneltirea, ironia şi minciuna, care e cea mai rea.

70. Slujesc celor spuse înainte: pizma, cearta, mânia, întristarea şi ţinerea minte a răului.

71. Aceasta e calea celor ce vieţuiesc în nepăsare, şi aceasta, comoara celor ascunse în minte.

72. Sufletul se mântuieşte prin reaua pătimire şi smerenie. Ele îl izbăvesc din patimile mai înainte pomenite.

73. De gândul chibzuit ţine cuvântul de folos; iar de sufletul bun, făptuirea virtuoasă.

74. Mintea luminată scoate cuvinte înţelepte, şi sufletul curat cultivă gânduri dumnezeieşti.

75. Gândurile celui strădalnic se îndeletnicesc cu înţelepciunea, iar cuvintele lui luminează pe cei ce ascultă.

76. Când sălăşluiesc virtuţile în suflet, cultivă gânduri bune; iar când sălăşluiesc păcatele, nasc gânduri netrebnice.
77. Sufletul pătimaşului e fabrică de gânduri rele; şi din vistieria lui scoate cele rele.
78. Vistieria cea bună este deprinderea virtuţilor; şi mintea bună scoate din aceasta cele bune.
79. Mintea lucrată de dragostea dumnezeiască produce gânduri despre Dumnezeu; iar lucrată de iubirea de sine, face dimpotrivă.
80. Mintea mişcată de dragostea către aproapele gândeşte neîncetat cele bune despre el; la dimpotrivă, bănuieşte cele rele.
81. Pricinile gândurilor bune sunt virtuţile; ale virtuţilor, poruncile; iar a lucrării acestora, voia liberă.
82. Virtuţile şi păcatele, venind şi trecând, fac starea sufletului bună sau rea, mişcându-l spre gânduri corespunzătoare.
83. Pricinile gândurilor rele sunt păcatele; a păcatelor, neascultarea; a neascultării, înşelăciunea simţirii; iar a înşelăciunii acesteia, negrija minţii de a o păzi pe aceasta.
84. În cei ce înaintează, dispoziţiile spre cele potrivnice se schimbă uşor; în cei desăvârşiţi, deprinderile în amândouă părţile sunt greu de clintit.
85. Tăria sufletului este o deprindere a virtuţii anevoie de clintit, la care cel ce a ajuns zice: „Cine ne va despărţi pe noi de dragostea lui Hristos?” şi celelalte (Rom. 8, 35).
86. Tuturor patimilor le premerge iubirea trupească de sine; iar la urma tuturor vine mândria.
87. Cele trei gânduri mai cuprinzătoare ale poftei se nasc din patima iubirii de sine.
88. Înţelege, desigur, gândul lăcomiei pântecelui, al slavei deşarte şi al iubirii de argint, cărora le urmează toate gândurile pătimaşe, dar nu toate în comun.
89. Gândului lăcomiei pântecelui îi urmează cel al curviei; gândului de slavă deşartă, cel al mândriei. Iar celelalte, în comun celor trei.
90. Urmează în comun celor trei: gândul întristării, gândul mâniei, al pomenirii de rău, al pizmei, al trândăviei şi celelalte.

Rugăciune

91. Stăpâne al tuturor, Hristoase, slobozeşte-ne pe noi de toate acestea, de patimile pierzătoare şi de gândurile ce se nasc din ele.
92. Pentru Tine am fost făcuţi, ca să ne desfătăm, aşezaţi fiind în Raiul sădit de Tine.
93. Dar ne-am atras nouă necinste, alegând, în locul desfătării fericite, stricăciunea,
94. A cărei plată am luat-o în noi înşine, schimbând viaţa veşnică cu

moartea.

95. Acum deci, Stăpâne, precum ai căutat la noi, caută până la sfârşit; precum Te-ai întrupat, aşa ne şi mântuieşte pe noi toţi.

96. Căci ai venit să ne mântuieşti pe noi, cei pierduţi. Să nu ne desparţi pe noi de partea celor ce se mântuiesc.

97. Ridică sufletele şi mântuieşte trupurile. Curăţă-ne pe noi toţi de toată întinăciunea.

98. Rupe legăturile patimilor care ne stăpânesc pe noi, Cel ce ai rupt cetele dracilor.

99. Şi ne izbăveşte pe noi de asuprirea lor, ca numai Ţie să-Ţi slujim, Luminii celei veşnice,

100. Înviind din morţi şi cântând împreună cu îngerii cântarea fericită, veşnică şi nesfârşită.

SUTA A PATRA

Al cărei acrostih este acesta: Cu toate acestea, roagă-te stăruitor către Domnul Dumnezeul nostru, să ne izbăvească pe noi şi din relele adevărate, şi din cele neadevărate, dar socotite adevărate

1. Cel ce şi-a desfăcut mintea de dragostea faţă de trup şi de mângâierile lui, acela a omorât cu duhul cel viu faptele trupului.

2. Nu socoti că te-ai despărţit de afecţiunea faţă de trup, până ce mintea se mai îndeletniceşte cu cele ale trupului.

3. Precum cele ale trupului sunt simţirea şi cele supuse simţurilor, aşa cele ale sufletului sunt mintea şi cele inteligibile.

4. Retrage-ţi sufletul de la simţirea celor supuse simţurilor, şi mintea se va afla în Dumnezeu şi în cele inteligibile.

5. Înrudite cu dumnezeirea sunt fiinţele cugetătoare, cunoscute numai cu mintea; iar simţirea şi cele supuse simţurilor au fost create ca să slujească minţii.

6. Simţirea şi cele supuse simţurilor să-ţi slujească spre vederea (contemplarea) duhovnicească şi să nu întorci simţirea şi cele ale ei spre pofta trupului.

7. Ţi s-a poruncit să omori faptele trupului, ca să învii prin osteneli sufletul omorât prin plăceri.

8. Lasă-te stăpânit de Dumnezeu şi stăpâneşte-ţi simţirea, şi nu te lăsa tu, care eşti mai bun, stăpânit de cel mai rău.

9. Dumnezeu este veşnic, nemărginit, nehotărnicit (indefinit) şi a făgăduit bunuri veşnice, nemărginite şi negrăite celor ce ascultă de El.

10. Ţine de firea minţii să petreacă în Dumnezeu, să cugete despre El, despre purtarea Lui de grijă şi despre judecăţile Lui înfricoşate.

11. Ai puterea de-a înclina spre amândouă părţile; fii al părţii mai bune, şi o vei supune pe cea mai rea.

12. Bună este simţirea şi bune sunt cele supuse ei, ca lucruri ale Bunului Dumnezeu. Dar nu se pot asemăna câtuşi de puţin cu mintea şi cu cele inteligibile.

13. Dumnezeu a zidit fiinţa raţională şi mintală în stare de-a primi duhul[27] şi cunoştinţa Lui. Iar simţirea şi cele supuse simţurilor le-a făcut spre trebuinţa ei.

14. Precum slugii netrebnice îi este nebunie să se supună stăpânului bun, aşa este nebunie ca mintea raţională să se facă roabă trupului stricăcios.

15. Mintea care nu-şi stăpâneşte simţirea cade prin ea în cele rele. Căci, înşelată de plăcerea celor supuse simţurilor, îşi naşte sieşi netrebnicie.

16. Stăpânindu-ţi simţirea, te asiguri din partea aducerii-aminte. Căci amintirile trezite prin simţire mişcă patimile.

17. Asupreşte-ţi trupul şi roagă-te mereu; şi te vei izbăvi repede de gândurile aduse de amintire (de prejudecată).

18. Îndeletniceşte-te neîncetat cu cuvinte dumnezeieşti. Căci osteneala cu ele mistuie patimile.

19. Citirea, privegherea, rugăciunea şi psalmodia opresc mintea de la rătăcirea în jurul patimilor.

20. Precum primăvara mişcă plantele ca să odrăslească, aşa şi nepătimirea mişcă mintea spre cunoştinţa făpturilor.

21. Păzeşte poruncile, şi vei afla pace; iubeşte pe Dumnezeu, şi vei afla cunoştinţa.

22. În osteneală, în robotire şi în sudoarea feţei ai fost osândit să mănânci pâinea cunoştinţei.

23. Negrija l-a adus pe strămoş la călcarea poruncii şi, în loc de desfătarea Raiului, l-a osândit la moarte.

24. Stăpâneşte şi tu pe Eva[28] şi ia seama la şarpe, ca nu cumva, fiind amăgită, să-ţi dea şi ţie din pom.

25. Precum sufletul face viu trupul din fire, aşa şi virtutea, şi cunoştinţa, sufletul.

26. Mintea înfumurată, purtată de duhul slavei deşarte şi al mândriei, e

---

[27] *Filocalia greacă:* „toate”.

[28] Eva e simţirea; şarpele e diavolul.

nour fără apă.

27. Stăpânindu-ţi iubirea de slavă deşartă, ia aminte dinspre curvie, ca nu cumva, fugind de cinstiri, să cazi în necinste.

28. Fugind de slava deşartă, caută spre Dumnezeu; iar de nu, vei cădea desigur în părerea de sine sau în curvie.

29. E propriu slavei deşarte să-şi arate destoinicia; şi e propriu mândriei să dispreţuiască şi să se oţărască.

30. Fugind de lăcomia pântecelui, păzeşte-te de dorinţa de-a plăcea oamenilor, care vrea să arate un obraz palid la vedere.

31. Postul frumos este cel ce se bucură de mâncare puţină şi simplă şi nu caută să placă oamenilor.

32. Postind până seara, să nu mănânci atunci până te saturi, ca să nu zideşti iarăşi cele ce le-ai dărâmat odată.

33. Când nu bei vin, să nu te saturi de apă; iar de nu, îi dai curviei aceeaşi materie.

34. Mândria ne face să ne depărtăm de ajutorul dumnezeiesc, să ne încredem în noi înşine şi să ne înălţăm împotriva oamenilor.

35. Împotriva mândriei sunt două leacuri; cine nu le primeşte pe acestea va avea un al treilea, foarte aspru.

36. Ca să înlături mândria, trebuie să te rogi cu lacrimi, să nu dispreţuieşti pe nimeni şi să primeşti necazurile cele fără de voie.

37. Povăţuirea prin încercări este un toiag duhovnicesc. Ea învaţă pe cel ce se înalţă fără minte să cugete cu smerenie.

38. Ţine de firea minţii să nu sufere gândul ce bârfeşte în ascuns pe aproapele.

39. Precum grădinarul dacă nu pliveşte buruienile îneacă legumele, aşa şi mintea dacă nu curăţă gândurile pierde ostenelile.

40. Bărbat chibzuit este acela care suferă sfatul, şi mai ales pe Părintele duhovnicesc, care-l sfătuieşte.

41. Cel omorât de patimi nu ascultă sfatul şi nu suferă câtuşi de puţin mustrarea şi povăţuirea duhovnicească.

42. Cel ce nu primeşte sfatul nu îşi îndreaptă căile sale, ci e dus pururea spre prăpăstii şi râpe.

43. Mintea care s-a lepădat de simţire[29] şi nu mai suferă nici să vadă gând de plăcere este monah[30].

44. Mintea care s-a tămăduit pe sine însăşi şi tămăduieşte şi pe alţii cu cele ce s-a vindecat pe sine este doctor.

45. Caută virtutea şi păstreaz-o nevătămată, ca să nu trăieşti urât şi să nu mori jalnic.

---

[29] De percepţia prin simţire.

[30] În greceşte substantivul „minte” este de genul masculin.

46. Domnul nostru Iisus Hristos a dăruit tuturor lumina, dar cei ce nu ascultă de El se întunecă pe ei înşişi.

47. Să nu socoteşti lucru mic pierderea virtuţii; căci pentru ea a intrat moartea în lume.

48. Ascultarea poruncii înseamnă învierea morţilor; căci virtuţii îi urmează după fire viaţa.

49. Omorâtă fiind mintea prin călcarea poruncii, a urmat cu necesitate şi moartea trupului.

50. Precum Adam neascultând a căzut în moarte, aşa Mântuitorul ascultând a omorât moartea.

51. Omoară păcatul, ca să nu învii mort şi ca să nu treci de la o moarte mică la una mare.

52. Mântuitorul S-a întrupat pentru neascultarea lui Adam, ca, dezlegând osânda, să învie pe toţi.

53. Din viaţă la Viaţă trece acela care şi-a omorât patimile şi s-a despărţit de neştiinţă.

54. Cercetează Scripturile, şi vei afla poruncile; şi fă cele zise, şi te vei izbăvi de patimi.

55. Ascultarea poruncii aduce curăţia sufletului; iar curăţia sufletului aduce împărtăşirea de lumină.

56. Cunoştinţa de Dumnezeu este pomul vieţii, de care împărtăşindu-se, cel curat rămâne nemuritor.

57. Începutul făptuirii este credinţa în Hristos; iar sfârşitul ei, dragostea lui Hristos.

58. Iisus este Hristos şi Domnul şi Dumnezeul nostru, Care, dăruindu-ne credinţa în El spre viaţă,

59. Ni S-a arătat prin suflet, trup şi dumnezeire, ca să izbăvească din moarte şi sufletul, şi trupul ca un Dumnezeu.

60. Să câştigăm credinţa, ca să venim la dragoste, din care se naşte luminarea cunoştinţei.

61. Bunului credinţei îi urmează pe rând acestea: temerea de Dumnezeu, înfrânarea de la plăceri, răbdarea ostenelilor, nădejdea în Dumnezeu, nepătimirea şi dragostea[31].

62. Din dragoste sinceră se naşte cunoştinţa naturală. Iar acesteia îi urmează cel din urmă bun dorit. Acesta este harul cunoştinţei de Dumnezeu (al teologiei)[32].

63. Mintea care-şi stăpâneşte patimile le stăpâneşte desigur din frică,

---

[31] Aceeaşi ordine a virtuţilor ca la Sfântul Maxim, „Capete despre dragoste" I, 2, *Filoc. rom.,* vol. II, ed. cit., p. 65.

[32] Cunoştinţa naturală e cea dobândită prin contemplarea naturii, din faza a doua a urcuşului duhovnicesc. Mai sus decât ea este cunoştinţa de Dumnezeu.

crezând lui Dumnezeu cu privire la cele ce a nădăjduit[33] şi cu privire la cele ce i-au fost făgăduite.

64. Căruia i s-a dat făgăduinţa, i se cere înfrânare. Aceasta dăinuind, naşte răbdarea, care este o deprindere mult iubitoare de osteneală.

65. Semnul răbdării este dragostea de osteneli. Mintea îndrăznind spre ele, nădăjduieşte să dobândească cele făgăduite şi să scape de ameninţări.

66. Aşteptarea bunurilor viitoare uneşte mintea cu cele aşteptate; iar zăbovind mintea în ele, uită de cele de faţă.

67. Cel ce a gustat din cele nădăjduite aruncă cele de faţă. Căci tot dorul şi l-a golit în acelea.

68. Dumnezeu este Cel ce a făgăduit bunurile viitoare. Crezând Lui, cel înfrânat doreşte cele viitoare ca (altul) cele de faţă.

69. Semnul că mintea petrece în bunurile nădăjduite este că a uitat cu totul de cele de aici şi se lărgeşte în cunoştinţa celor viitoare.

70. Bun este adevărul pe care îl învăţăm prin Dumnezeul adevărului, care umple încă de aici de încredinţare sufletul iubitor de Dumnezeu.

71. Bunurile care aşteaptă pe moştenitorii făgăduinţei sunt mai presus de veacuri, şi mai înainte de orice veac, şi mai presus de minte şi de cuvânt.

72. Să ne supunem pe noi înşine canoanelor evlaviei, ca nu cumva, abătându-ne în patimi, să cădem de la nădejde.

73. Iisus este Hristos, Cel Unul din Treime, al Cărui moştenitor vei fi şi tu.

74. Cel ce a învăţat cunoştinţa fãpturilor de la Dumnezeu nu va fi necredincios Scripturii cu privire la cele spuse mai înainte.

75. Duhul Sfânt, aflând mintea golită de patimi, o învaţă tainic, potrivit cu puterea ei, despre toate cele nădăjduite.

76. Sufletul primeşte cunoştinţa celor dumnezeieşti pe măsura curăţiei minţii.

77. Cel ce şi-a disciplinat trupul şi petrece în cunoştinţă e curăţit tot mai mult de cunoştinţa însăşi.

78. Mintea care începe să se înţelepţească (să filosofeze) în cele dumnezeieşti începe de la credinţă şi, trecând prin cele de la mijloc, sfârşeşte iarăşi la credinţa cea mai de sus.

79. La începutul înţelepciunii e văzută frica, cea care e la urmă. Iar la sfârşit, iubirea care e la început.

80. Mintea începând să se înţelepţească (să filosofeze), de la credinţa cea apropiată sfârşeşte la teologia (cunoştinţa de Dumnezeu) de dincolo de orice minte, care este credinţa ce nu se mai uită şi vederea celor nevăzute.

81. Raţiunile cu privire la Dumnezeu sunt contemplate de sfinţi nu din El Însuşi, ci din cele din jurul Lui.

---

[33] *Filocalia greacă:* „cu privire la ameninţări”.

82. Iar raţiunile din jurul lui Dumnezeu se cugetă unele prin afirmare, altele prin înlăturare.

83. Fiinţa, dumnezeirea, bunătatea şi toate câte se zic pozitiv sunt prin afirmare. Iar neîncepătoria, nemărginirea şi nedefinirea şi toate câte se zic negativ sunt prin negare.

84. Dumnezeirea ascunsă, mai presus de minte şi de cuvânt a Sfintei Treimi fiind una, cele spuse mai înainte şi cele asemenea sunt cele contemplate în jurul ei.

85. Precum spun (sfinţii) o singură dumnezeire a Sfintei Treimi, aşa măresc trei ipostasuri ale Dumnezeirii celei una.

86. Cele spuse mai înainte prin afirmare şi negare le cugetă comune Sfintei şi celei de-o-fiinţă Treimi, afară de cele proprii fiecărui ipostas, care şi ele se zic cele mai multe prin afirmare, iar altele prin negare.

87. Cele proprii ipostasurilor dumnezeieşti îndeosebi spun că sunt acestea: însuşirea de Tată, însuşirea de Fiu, purcederea şi toate câte se zic îndeosebi.

88. Iar ipostasul hotărăsc că este o fiinţă cu proprietăţi deosebite. De aceea fiecare ipostas are şi fiinţa comună, şi ceea ce-l deosebeşte ca ipostas.

89. Cele spuse mai înainte în comun prin negare despre Sfânta Treime le socotesc mai proprii decât cele spuse prin afirmare. Dar nu aşa şi în privinţa proprietăţilor deosebitoare, deşi se zic şi ele, cum am spus înainte, unele prin afirmare, altele prin negare, ca însuşirea de a fi născut şi însuşirea de a nu fi născut şi cele asemenea. Căci însuşirea de a nu fi născut se deosebeşte după înţeles de însuşirea de a fi născut.

Fiindcă cea dintâi înseamnă că Tatăl nu S-a născut, iar a doua, că Fiul S-a născut.

90. Pentru lămurirea raţiunilor contemplate în jurul fiinţei Sfintei Treimi, ne folosim, cum s-a zis, de cuvinte şi nume. Dar nu tot aşa pentru cele ale fiinţei. Căci acestea sunt cu totul necunoscute de nicio minte şi negrăite prin niciun cuvânt, fiind cunoscute numai Sfintei Treimi.

91. Precum zic că fiinţa cea una a dumnezeirii e întreită în ipostasuri, aşa mărturisesc că Sfânta Treime e de-o-fiinţă.

92. Tatăl e cugetat ca fără de început şi ca început (principiu). Fără de început, ca nenăscut. Iar început (principiu), ca Cel ce naşte şi purcede pe Cei ce sunt din El după fiinţă şi sunt în El din veşnicie, adică pe Fiul şi pe Duhul Sfânt.

93. Unitatea mişcându-se, după ei, până la Treime, rămâne unitate; iar Treimea, adunându-se iarăşi până la unitate, rămâne Treime, ceea ce este lucru minunat[34].

[34] E un loc din Sfântul Grigorie de Nazianz, *Orat. I de Fillo,* cap. 2, comentat de Sfântul Maxim Mărturisitorul în *Ambigua,* P.G. 91, 1036.

94. Înţeleg, iarăşi, pe Fiul şi pe Duhul nu fără de principiu, dar veşnice. Nu fără de principiu, ca unele ce se raportează la Tatăl ca principiu şi izvor; dar veşnice, ca unele ce sunt din veşnicie împreună cu Tatăl, Unul prin naştere, Celălalt prin purcedere.

95. Păzesc dumnezeirea cea una a Treimii, neîmpărţită, şi păstrează cele trei ipostasuri ale dumnezeirii celei una, neamestecate.

96. Proprietăţi deosebitoare ale Tatălui zic că sunt acelea de-a fi fără de început şi nenăscut; ale Fiului, de a fi în început (în principiu) şi de a fi născut; iar ale Duhului Sfânt, de a fi cu începutul (principiul) şi de a fi purces. Iar începutul Fiului şi al Duhului nu îl zic temporal. Căci cum ar fi aşa? Ci prin el arată cauza din care, ca lumina din soare, îşi au din veşnicie existenţa. Căci din El (din principiu) sunt, după fiinţă, deşi nu după El.

97. Proprietatea deosebitoare a ipostasurilor se păstrează, iarăşi, după ei, nemişcată şi neschimbată. Iar fiinţa comună sau dumnezeirea, neîmpărţită.

98. Mărturisesc unitatea în Treime şi Treimea în unitate, ca una ce se împarte neîmpărţit şi se uneşte împărţit.

99. Ştiu pe Tatăl ca începutul (principiul) cel unul al tuturor: al Fiului şi al Duhului, ca născător şi ca Izvor veşnic, împreună-veşnic, împreună-nesfârşit, nehotărnicit, de-o-fiinţă şi nedespărţit; iar al făpturilor, ca Făcător, Proniator şi Judecător, prin Fiul adică şi în Duhul Sfânt. „Căci din El şi prin El şi spre El sunt toate; Lui fie slava în veci. Amin” (Rom. 11, 36).

100. Pe Fiul şi pe Duhul Sfânt le zic iarăşi împreună-veşnici cu Tatăl, dar nu împreună fără de început (principiu). Împreună-veşnici cu Tatăl, ca fiind împreună cu Tatăl din nesfârşit. Dar nu împreună fără de început, nefiind fără cauză. Căci sunt din El, deşi nu după El, ca lumina din soare, precum s-a spus mai înainte. Le zic, iarăşi, şi fără de început, când se înţelege începutul din timp, ca să nu fie cugetate sub vreme cele din care este vremea. Deci nu sunt fără de început în privinţa cauzei, dar sunt fără de început în privinţa vremii, fiind mai înainte de orice vreme şi de orice veac şi mai presus de veac şi de vreme, prin ele fiind tot veacul şi toată vremea, şi cele din veac şi cele din vreme; şi ele fiind, precum s-a spus mai înainte, împreună-veşnice cu Tatăl, Căruia împreună cu ele I se cuvin slava şi stăpânirea, în vecii vecilor. Amin.

ISIHIE SINAITUL

Viaţa şi scrierile lui Isihie Sinaitul

Monahul Isihie din Mănăstirea Rugului (τής βάτον) de pe Muntele Sinai este autorul celor două sute de capete *Despre trezvie şi virtute*[35]*.* În Patrologia lui Migne ele sunt date sub numele lui Isihie Presbiterul din Ierusalim. Dar pe nedrept. Căci Isihie din Ierusalim a trăit în veacul al V-lea, pe când autorul acestor două sute de capete a trăit mai târziu, dat fiind că reproduce de mai multe ori nu numai din Marcu Ascetul[36], ci şi din Ioan Scărarul[37] şi Maxim Mărturisitorul[38], care au trăit pe la mijlocul veacului al VII-lea.

Virtutea principală la Isihie este trezvia (νήψις), care se va bucura în scrierile ascetice de după el de multă preţuire. Ba se poate spune că după Isihie toată viaţa spirituală se reduce la trezvie sau atenţie, că ea e metoda durabilă prin care omul întâi se purifică de toate cuvintele şi gândurile pătimaşe, ca pe urmă să dobândească cunoştinţa tainică de Dumnezeu (Suta I, cap 1).

Prin ea săvârşeşte omul urcuşul duhovnicesc de-a lungul tuturor treptelor din faza activă şi contemplativă. E atenţia necontenită la sine, care duce pe om la toate virtuţile (I, 3), până la cunoaşterea lui Dumnezeu. Pentru prima dată găsim la Isihie identificarea ei cu curăţia inimii (I, 1), sau cu liniştea inimii (isihia, 1, 3). Ea mai e numită şi paza minţii (1, 3), având să ia seama la atacurile ce sunt aruncate de Satana în suflet, ca să nu provoace în noi gânduri prietenoase faţă de ele.

Definiţia atacului o ia Isihie literal de la Marcu Ascetul (1, 2). După o caracterizare frumoasă, trezvia este „fixarea stăruitoare a gândului la poarta inimii, ca să privească gândurile hoţeşti care vor să vină înăuntru” (I, 6).

Ajutorul cel mai însemnat al trezviei este chemarea neîncetată a numelui lui Iisus (I, 21, 28, 41,62, 96-97; 11, 72, 80, 94, 84-87). Mai înainte găsim această accentuare a chemării numelui lui Iisus la Diadoh. La Isihie chemarea acestui nume devine preocuparea principală.

După I. Hausherr, Isihie face parte, împreună cu Diadoh, Ioan Scărarul şi Filotei Sinaitul, din spiritualitatea sinaită, care, spre deosebire de spiritualitatea ce coboară de la Sfântul Vasile cel Mare sau de cea constantinopolitană din Mănăstirea Studiţilor, e mai pasivă, punând mai puţin preţ pe virtuţile active şi atribuind rolul cel mai mare harului dumnezeiesc,

---

[35] λόγος ψυχωφελής περί νήψεως και αρετής.

[36] Isihie, cap I, 55, 56, 57, 58, 59 = Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească,* 115, 116-117, 101, 102, 103; Isihie I, 79, 80, 81, 82 = Marcu Ascetul, *Despre cei ce-şi închipuie că se îndreptăţesc din fapte,* 2-3, 4-5, 6-7, 8.

[37] Isihie I, 99 = Sfântul Ioan Scărarul, P.G. 88, 1112.

[38] Isihie I, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75 = Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste,* IV, 58, 64, 65, 50, 51, 52, 64, 72.

dintr-o convingere despre neputinţa omenească. De aici, accentul pe care îl pune această spiritualitate pe liniştea interioară (ἡσυχία), obţinută prin rugăciune şi paza minţii de orice gânduri şi năluciri (λογισμοί, φαντασίαι).

Mai just ar fi poate să se spună că spiritualitatea sinaită e mai interioară, sau că atrage atenţia în mod deosebit asupra cauzelor interioare ale păcatului şi asupra metodelor de combatere a lui de la origine. Căci trezvia şi atenţia continuă, prin care devine harul eficace, este şi ea o încordare extraordinară, poate mai mare decât oricare alta; numai pasivă nu poate fi numită această virtute. Sau poate şi mai just e că, presupunând condiţiile inferioare ale ascezei exterioare împlinite, Isihie în această scriere se ocupă cu treapta mai înaltă, a curăţirii păcatului dinăuntru. Dovadă că Sfântul Ioan Scărarul, care e tot din spiritualitatea sinaită, descrie la început asceza exterioară şi abia pe treptele ultime virtuţile interioare.

Expunând doctrina lui Isihie, I. Hausherr desprinde două principii dominante: unul psihologic şi altul dogmatic. După cel psihologic, tot păcatul începe printr-un gând (λογισμός), iar după cel dogmatic, fără Iisus nu putem face nimic. De aici rezultă toate consecinţele doctrinei spirituale a lui Isihie. După el, asceza exterioară (postul, înfrânarea, culcarea pe jos) nu ajunge. Ea împiedică doar păcatul cu fapta (II, 8). Singură atenţia (προσοχή) se opune păcatului din cugetare. Testamentul Vechi simbolizează asceza exterioară, Testamentul Nou, trezvia (νήψις). Primul e pedagog spre ultimul (II, 10). Prin activitate nu se câştigă unirea cu Dumnezeu decât în aparenţă; pentru unirea adevărată e de trebuinţă virtutea atenţiei, care e paza minţii, sau liniştea lipsită de năluciri (II, 13).

Regulile războiului interior, pe care-l poartă trezvia pentru a ajunge la liniştea netulburată de gânduri şi închipuiri, sunt următoarele:

1. Respingerea gândului de la prima lui arătare, adică de la atac sau momeală (προσβολή), care nu e produsul nostru, ci al Satanei (II, 71, 72). Aceasta înseamnă a păzi capul şarpelui (II, 76). Atacul pare la început nevinovat: e gândul sau închipuirea unui lucru sensibil (II, 78). Întâi e trimis porumbelul, ca pe urmele lui să se furişeze şarpele (II, 61). Deci nu trebuie deosebit între gând bun şi rău (εὔλογος şi ἄλογος), ci omul trebuie să le respingă pe toate (I, 49), mai ales până nu este desăvârşit. Odată ajuns însă la desăvârşire, mintea poate lăsa puţin gândurile să se mişte, cum lasă un câine iepurele, mai nimerit, cum lasă pisica şoarecele pentru a-l examina mai bine.

În această respingere a gândului de la prima apariţie, rolul principal l-a avut atenţia (προσοχή).

2. Dar dacă, cu toate acestea, gândul a pătruns, rolul de a lupta cu el îi revine împotrivirii (αντίρρησις). Aceasta va zdrobi capul şarpelui (II, 50; 1, 34).

3. Dar fără numele continuu al lui Iisus, toată sârguinţa noastră e zadarnică (II, 50, 68). Deci atenţia (προσοχή) şi împotrivirea (αντίρρησις) trebuie să fie unite cu rugăciunea neîncetată.

Dar pentru că diavolul se poate travesti în înger al luminii, amestecând gânduri la început cuvioase în rugăciunea noastră, ca să ne împrăştie mintea, trebuie ca rugăciunea să constea într-un singur cuvânt sau gând (μονολόγιστος ευχή), în cel al lui Iisus (II, 72)[39]. Aceasta e rugăciunea lui Iisus. Ea trebuie să devină obişnuită ca respiraţia, „lipită de respiraţie”, după formula Sfântului Ioan Scărarul (P.G. 88, 1112 C). Rugăciunea aceasta respirată continuu (II, 87) va curăţa aerul inimii de nourii întunericului (II, 73). Atunci, ca într-o oglindă ne vedem pe noi înşine, dar şi feţele negre ale etiopienilor spirituali (I, 23). Cu numele lui Iisus putem zdrobi pruncii babiloneşti, adică gândurile născute de Satana cu noi (II, 50, 56).

Mintea curăţită de închipuiri (φαντασίαι) şi gânduri (λογισμοί) naşte acum înţelesuri (νοήματα) dumnezeieşti (II, 54). Pe urmă vede o lumină care la început e ca o candelă atârnată înăuntrul minţii, apoi ca o lună, în sfârşit, ca un soare cu lumină nesfârşită, iar acesta e Iisus Însuşi (II, 64). Acum am devenit văzători (θεωρητικοί). Întrucât călăuza care ne duce până acolo e paza minţii, aceasta poate fi numită născătoare de lumină, născătoare de fulger, născătoare de foc (11, 64).

În starea aceasta, inima Îl are pe Iisus Însuşi ca Stăpân, Care îi spune în chip tainic voia Lui (II, 84). Acesta e cerul isihiei, în care a intrat mintea (II, 98). Aşa devenim îngeri în Hristos Iisus, prin trezvie şi înălţare în dragoste (II, 99)[40].

---

[39] I. Hausherr traduce expresia aceasta aşa: „Une invocation toujours répétée à Jésus, le nom de Jésus”. Dar cred că de la o vreme ea înseamnă şi numai o repetare a gândului la Iisus.

[40] La prezentarea aceasta am folosit în mare măsură pe I. Hausherr, „La méthode d'oraison hésychaste”, în *Orientalia Christiana* 9, 2 (nr. 36) (1927), p. 138-140. Apoi pe Marcel Viller, S. I., şi Karl Rahner, S. I., *Aszese und Mystik in der Väterzeit,* Freiburg im Breisgau, 1939, p. 164-166. În sfârşit, pe A. Ehrhard la K. Krumbacher, *Geschichte der byzantinische Literatur*[2] (Munchen, 1897), p. 147. Că Isihie a fost în Mănăstirea Rugului, deci e altul decât Isihie din Ierusalim, a dovedit-o cel din urmă pe baza titlului ce-l poartă scrierea aceasta a lui Isihie în Cod. Vallicell, E. 21, sec. al XIV-lea, f. 260 v. şi în alte codice manuscrise.

ISIHIE SINAITUL
CĂTRE TEODUL

Scurt cuvânt de folos sufletului şi mântuitor despre trezvie şi virtute

Aşa-numitele cuvinte despre împotrivire şi rugăciune[41]

SUTA ÎNTÂI

1. Trezvia e o metodă duhovnicească durabilă, urmărită cu râvnă, care, cu ajutorul lui Dumnezeu, izbăveşte pe om cu totul de gânduri şi cuvinte pătimaşe şi de fapte rele; urmărită astfel, ea îi dăruieşte apoi cunoştinţa sigură a lui Dumnezeu cel necuprins, atât cât e cu putinţă, şi dezlegarea tainelor dumnezeieşti şi ascunse. Ea împlineşte toată porunca lui Dumnezeu din Vechiul şi Noul Testament şi aduce tot binele veacului ce va să vie. Ea e propriu-zis curăţia inimii care, din pricina măreţiei şi a frumuseţii ei, sau, mai bine zis, din neatenţia şi negrija noastră, e azi atât de rară printre monahi. Pe aceasta o fericeşte Hristos, zicând: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Matei 5, 8). Aşa fiind, ea se cumpără foarte scump. Trezvia dăinuind mult în om, se face călăuză a vieţii drepte şi plăcute lui Dumnezeu. Iar urcuşul în aceasta ne deprinde cu contemplaţia şi cu felul cum trebuie să punem în mişcare, în chip cuvenit, cele trei părţi ale sufletului şi să ne păzim fără greşeală simţurile. Ea sporeşte în fiecare zi cele patru virtuţi generale, în cel ce se împărtăşeşte de ea.

2. Marele legiuitor Moise, mai bine zis Duhul Sfânt, arătând lipsa de cusur, curăţenia, lărgimea cuprinzătoare şi puterea înălţătoare a acestei virtuţi şi învăţându-ne cum trebuie să o începem şi să o deprindem, zice: „Ia aminte la

---

[41] *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 82-91; P.G. 93, 1480-1544. Între textul din *Filocalia greacă* şi cel din P.G. sunt destul de multe deosebiri. Dar, în general, cel din *Filocalia greacă* este cu mult mai bun, dacă nu aproape perfect. De aceea, noi ne-am ţinut mai mult de el. De altfel, din variantele marginale se vede că editorul a consultat mai multe codice. Ciudat e că uneori traducerea latină din P.G. urmează un text asemănător celui din *Filocalia greacă.* De pildă: II, 2, P.G. = 103, *Filocalia greacă;* II, 21, P.G. = 123, *Filocalia greacă.* Dar de cele mai multe ori urmează textul din P.G.

Numărătoarea capetelor este iarăşi deosebită între cele două versiuni, începând de la I, 80. În textul din *Filocalia greacă* sunt 203 capete şi de multe ori materia e parcă mai bine repartizată în ele. Totuşi am luat numărătoarea în 200 de capete a textului din P.G. pentru că citatele din ele, date în opere străine, pot fi mai uşor urmărite astfel, textul din P.G. fiind mai accesibil.

tine, să nu fie vreun cuvânt ascuns în inima ta”. Cuvânt ascuns numeşte arătarea, ca simplu gând, a vreunui lucru rău, urât de Dumnezeu[42]. Pe aceasta Părinţii o numesc momeală (atac) aruncată în inimă de diavolul. Îndată ce aceasta se arată minţii, îi urmează gândurile noastre, care intră în vorbă cu ea în chip pătimaş.

3.Trezvia e calea a toată virtutea şi porunca lui Dumnezeu. Ea e numită şi liniştea inimii (isihia). Iar desăvârşită, până la golirea de orice nălucire, e tot ea şi pază a minţii.

4. Cel ce s-a născut orb nu vede lumina soarelui. Tot aşa cel ce nu e călăuzit de trezvie nu vede cu îmbelşugare razele harului de sus, nici nu se va slobozi de lucrurile, de cuvintele şi de gândurile rele şi urâte de Dumnezeu. Acesta la moarte nu va scăpa liber de căpeteniile tartarului.

5. Atenţia e liniştea neîncetată a inimii faţă de orice gând. Ea răsuflă şi cheamă pururea şi neîncetat numai pe Hristos Iisus, Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu, şi împreună cu El se împotriveşte cu bărbăţie vrăjmaşilor. Şi numai Lui se mărturiseşte, Care are toată puterea să ierte păcatele. Dar îmbrăcându-se neîncetat, prin această chemare, în Hristos, Care singur cunoaşte în chip ascuns inimile, sufletul încearcă în tot felul să ascundă de toţi oamenii dulceaţa lui şi lupta dinăuntru, ca nu cumva vicleanul să facă să înainteze răutatea lui şi să surpe, pe nebăgate de seamă, lucrarea cea bună.

6. Trezvia e fixarea stăruitoare a gândului şi aşezarea lui în poarta inimii, ca să privească gândurile hoţeşti care vin şi să asculte ce zic şi ce fac ucigaşele şi care este chipul făurit şi înălţat de diavoli, care încearcă să amăgească mintea prin năluciri. Însuşindu-ne aceste osteneli, ele ne învaţă, cu multă ştiinţă, iscusinţa războiului minţii.

7. Frica îndoită, părăsirile din partea lui Dumnezeu şi întâmplările povăţuitoare ale încercărilor dau naştere atenţiei ca supraveghetoare continuă în mintea omului, care încearcă astfel să astupe izvorul gândurilor şi faptelor rele. Pentru ea sunt deci şi părăsirile, şi încercările neaşteptate din partea lui Dumnezeu, spre îndreptarea vieţii noastre. Şi mai ales pentru cei ce au gustat odihna acestei bunătăţi, dar pe urmă sunt fără grijă. Iar continuarea naşte deprinderea; iar aceasta, o îndesire firească a trezviei; în sfârşit, aceasta, prin însuşirea ei, face cu putinţă contemplarea liniştită a războiului de mai înainte. Ei îi urmează rugăciunea stăruitoare a lui Iisus şi liniştea dulce şi fără năluciri a minţii şi starea care vine din Iisus.

---

[42] ή μονολόγιστος εμφάνεια πράγματος πονηρού e o definiţie a atacului, luată de la Marcu Ascetul, „Despre Botez”, *Filocalia românească,* vol. I, EIBMBOR, Bucureşti, 2008, p. 359. Marcu Ascetul îi zicea μονολόγιστος pentru că apare la început ca un gând simplu, inofensiv, la care încă nu ne-am lipit cu plăcerea trezită în noi. Isihie îi zice aşa pentru că e primul ce apare în noi din altă parte, căruia urmează să-i răspundă gândurile noastre.

8. Cugetarea, fixându-se şi chemând pe Hristos împotriva vrăjmaşilor şi căutându-şi scăparea la El, ca o fiară înconjurată de mulţi câini, şi aşezându-se pe sine înăuntrul cetăţii, priveşte cu mintea de departe asalturile spirituale ale nevăzuţilor vrăjmaşi; iar prin faptul că stă mereu cu Făcătorul de pace Iisus împotriva lor, rămâne nevătămată de ei.

9. Dacă eşti veghetor, ţi s-a dat să fii şi văzut prezent din orele de dimineaţă, dar să şi vezi pe alţii. Ştii ce zic; iar de nu, fii cu luare-aminte şi vei înţelege.

10. Corpurile mărilor constau din apă multă. Iar fiinţa şi fundamentul trezviei, al atenţiei, al liniştii sufleteşti adânci şi abisul vederilor fericite şi negrăite, al smereniei recunoscătoare, al dreptăţii şi al dragostei constă din trezvia cea mai deplină şi din rugăciunea fără gânduri a lui Iisus Hristos, care trebuie făcută strâns şi des, neîncetat şi cu osteneală, fără să slăbeşti.

11. „Nu tot cel ce-Mi zice: Doamne, Doamne! va intra în Împărăţia cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu” (Matei 7, 21). Iar voia Tatălui aceasta e: „Cei ce iubiţi pe Domnul, urâţi cele rele” (Ps. 96, 11). Aşadar, deodată cu rugăciunea lui Iisus Hristos, să urâm şi gândurile rele; şi iată că am făcut voia lui Dumnezeu.

12. Domnul nostru şi Dumnezeu cel întrupat ne-a pus înainte, ca pildă a toată virtutea şi ca model al întregului neam omenesc şi ca ridicare din vechea cădere, viaţa Sa atotvirtuoasă în trup, ca pe o zugrăvitură. Iar împreună cu toate virtuţile Sale, pe care ni le-a arătat, este şi aceea că după Botez, suindu-Se în pustie, începe lupta mintală cu post, diavolul apropiindu-se de El ca de un om simplu. Şi prin acest mod al biruinţei, Stăpânul ne-a învăţat şi pe noi, nevrednicii, cum trebuie să purtăm lupta faţă de duhurile răutăţii, adică în smerenie, cu post, cu rugăciune şi cu trezvie; El, Care n-avea trebuinţă de ele, ca Cel ce era Dumnezeu şi Dumnezeul dumnezeilor.

13. Iar câte sunt, după mine, felurile (modurile) trezviei, în stare să cureţe mintea treptat de gândurile pătimaşe, iată, nu mă voi lenevi să ţi le însemnez într-un grai neîmpodobit şi nemeşteşugit. Căci n-am socotit ca, asemenea povestirilor de război, să ascund în acest tratat folosul prin cuvinte, mai ales pentru cei mai simpli. Iar tu, fiule Teodule, ia aminte la cele ce citeşti.

14. Aşadar, un fel (mod) al trezviei e să-ţi supraveghezi des fantazia[43], adică atacul, ca, neavând fantazia la dispoziţie, Satana să nu poată făuri gânduri mincinoase, pentru a le înfăţişa minţii spre amăgire mincinoasă.

15. Altul constă în a avea pururea inima tăcând adânc şi liniştită de orice gând; şi să ne rugăm.

16. Altul, să chemăm cu smerenie neîncetat pe Domnul Iisus Hristos în ajutor.

17. Alt mod stă în a avea în suflet neîncetat amintirea morţii.

[43] Imaginaţia.

18. Toate aceste lucrări, iubitule, împiedică gândurile rele, ca nişte portari. Iar despre trebuinţa de a căuta la cer şi a socoti pământul ca nimic, lucru de folos împreună cu altele, voi grăi în alt loc mai pe larg, dacă Dumnezeu îmi va da cuvânt.

19. Dacă tăiem numai pentru puţină vreme pricinile patimilor şi ne ocupăm cu vederile duhovniceşti, dar nu stăruim în ele făcând din aceasta lucrul nostru, cu uşurinţă ne întoarcem iarăşi la patimile trupului, fără să culegem alt rod de acolo decât întunecarea desăvârşită a minţii şi abaterea spre cele materiale.

20. Cel ce se luptă înlăuntru trebuie să aibă în aceeaşi clipă acestea patru: smerenie, atenţie deplină, împotrivire şi rugăciune. Smerenie – fiindcă lupta lui este faţă de dracii cei mândri, potrivnici smereniei; şi ca să aibă în mâna inimii ajutorul lui Hristos, pentru că Hristos urăşte pe cei mândri. Atenţie – ca să-şi facă inima pururea fără niciun gând, chiar bun dacă ar părea. Împotrivire – pentru ca, atunci când ar cunoaşte cu agerime pe cel ce vine, îndată să se opună cu mânie celui viclean. „Şi voi răspunde, zice, celor ce mă ocărăsc (Ps. 118, 42): Oare nu lui Dumnezeu se va supune sufletul meu?” (Ps. 61, 1). Rugăciune – ca îndată după împotrivire să strige către Hristos într-un suspin negrăit; şi atunci, cel ce se luptă va vedea pe vrăjmaş risipindu-se prin numele sfânt şi închinat al lui Iisus Hristos, ca praful de vânt, sau ca fumul ce se mistuie împreună cu nălucirile lui.

21. Cel ce nu are rugăciune curată de gânduri nu are armă pentru luptă. Iar rugăciune numesc pe aceea care se lucrează necontenit în adâncurile sufletului ca, prin chemarea lui Iisus, vrăjmaşul ce se luptă într-ascuns să fie biciuit şi ars.

22. Tu eşti dator să priveşti cu o căutătură ageră şi încordată a minţii, ca să cunoşti pe cei ce intră. Iar cunoscându-i, îndată să zdrobeşti, prin împotrivire, capul şarpelui. Şi, odată cu aceasta, strigă cu suspin către Hristos şi vei simţi ajutorul nevăzut dumnezeiesc, şi atunci vei vedea luminând departe curăţia şi dreptatea inimii.

23. Precum cel ce ţine în mână o oglindă, dacă stă în mijlocul multora şi se priveşte în ea, îşi vede faţa aşa cum este, dar vede şi pe a altora, care se apleacă spre aceeaşi oglindă, tot astfel cel ce se apleacă spre inima sa îşi vede starea sa în ea, dar vede şi feţele negre ale arapilor spirituali.

24. Dar mintea nu poate să biruiască nălucirea drăcească numai prin sine. Să nu cumva să îndrăznească aceasta. Căci fiind vicleni, se prefac că sunt biruiţi, dar pe de altă parte o fac să cadă prin slava deşartă. Prin chemarea lui Iisus Hristos însă ei nu rabdă să stea şi să te înşele nici măcar o clipă.

25. Vezi să nu-ţi faci păreri înalte despre tine, ca Israel cel de odinioară, şi să te predai şi tu vrăjmaşilor spirituali. Căci acela, fiind izbăvit de egipteni prin Dumnezeul tuturor, şi-a născocit sieşi ca ajutor idol turnat.

26. Iar prin idol turnat să înţelegi mintea noastră slabă, care, câtă vreme

cheamă pe Iisus Hristos împotriva duhurilor răutății, le izgonește ușor și cu știință măiastră pune pe fugă puterile nevăzute și războinice ale vrăjmașului. Dar când îndrăznește nesăbuită să se rezeme cu totul pe sine, se rostogolește ca pasărea zisă oxypteros (repede zburătoare). „Spre Dumnezeu, zice, a nădăjduit inima mea și am fost ajutat; și a înflorit iarăși trupul meu" (Ps. 27, 9-10). Sau: „Cine, afară de Domnul, mă va ridica pe mine și va sta împreună cu mine împotriva nenumăratelor gânduri uneltite cu viclenie?" (Ps. 93, 16). Iar cel ce se nădăjduiește în sine, și nu în Dumnezeu, va cădea cădere jalnică.

27. Chipul și rânduiala liniștii inimii acesta este: Dacă vrei să lupți, să-ți fie mica gânganie a păianjenului pururea pildă. Iar de nu, încă nu te-ai liniștit cum trebuie cu mintea. Acela vânează muște mici. Iar tu, dacă faci așa și vrei să-ți câștigi liniștea sufletului cu osteneală, nu înceta să ucizi pururea „pruncii babilonești". Căci pentru această ucidere vei fi fericit de Duhul Sfânt, prin David.

28. Precum nu e cu putință să se vadă Marea Roșie pe cer în mijlocul stelelor și precum nu poate omul să umble pe pământ fără să respire aerul acesta, așa nu e cu putință să ne curățăm inima noastră de gânduri pătimașe și să izgonim pe vrăjmașii spirituali din ea fără chemarea deasă a lui Iisus Hristos.

29. Dacă petreci pururea în inima ta cu cuget smerit, cu pomenirea morții, cu învinuirea de sine, cu împotrivire și cu chemarea lui Iisus Hristos și umbli cu luare-aminte în fiecare zi cu aceste arme pe calea strâmtă, dar aducătoare de bucurie și de desfătare a minții, vei ajunge la sfintele vedenii (contemplații) ale sfinților și ți se vor lumina taine adânci de către Hristos, „în care sunt ascunse comorile înțelepciunii și ale cunoștinței" (Col. 2, 3) și „în Care locuiește toată plinătatea Dumnezeirii trupește" (Col. 2, 9). Căci vei simți lângă Iisus că Duhul Sfânt saltă în sufletul tău. Pentru că de la El se luminează mintea omului să privească cu fața descoperită. „Căci nimeni nu numește pe Iisus Domn, fără numai în Duhul Sfânt" (1 Cor. 12, 3), Care adeverește în chip tainic pe Cel căutat.

30. Dar iubitorii de învățătură trebuie să mai știe și aceea că pizmașii draci adeseori ascund și retrag de la noi războiul, pizmuindu-ne vrăjmașii pentru folosul, cunoștința și urcușul spre Dumnezeu, ce le-am avea din război, și pentru ca, nepurtând noi de grijă, să ne răpească fără de veste mintea și să ne facă iarăși neatenți cu cugetul. Căci scopul necontenit și lupta lor este să nu ne lase să fim cu luare-aminte la inima noastră, cunoscând bogăția adunată în suflet din atenția de fiecare zi. Dar noi să ne ridicăm atunci cu pomenirea Domnului nostru Iisus Hristos spre vederi (contemplații) duhovnicești, și războiul iarăși vine în minte; dar toate să le facem numai cu sfatul, ca să zic așa, al Domnului Însuși, și cu smerenie.

31. Căci petrecând în chinovie, trebuie să tăiem toată voia noastră din proprie hotărâre și cu dragă inimă, Însuși Dumnezeu fiind cu proiestosul nostru. Și așa, să ne facem și noi ca niște lucruri de vânzare, lipsite de voință.

Iar ca metodă în acestea se cuvine să nu ne punem în mişcare iuţimea fără judecată şi împotriva firii, şi pe urmă să ne aflăm fără îndrăzneală în războiul nevăzut. Căci voia noastră, netăiată de noi de bunăvoie, obişnuieşte să se mânie pe cei ce încearcă să o taie fără să vrem. Iar din aceasta, iuţimea stârnindu-se cu lătrături rele, nimiceşte cunoştinţa luptei, pe care abia cu multă osteneală am putut-o dobândi. Căci iuţimea are putere stricătoare. Dacă e mişcată spre gânduri drăceşti, le strică şi le omoară pe acelea; dacă, iarăşi, se tulbură împotriva oamenilor, strică gândurile cele bune din noi. Aşadar iuţimea, precum văd, e stricătoare a oricărui fel de gânduri, fie rele, fie de-a dreapta, dacă se nimeresc. Căci ea ni s-a dat de Dumnezeu ca armă şi ca arc, dacă nu e folosită în amândouă părţile. Iar dacă lucrează în chip diferit, e stricătoare. Căci eu am cunoscut un câine, de altfel îndrăzneţ împotriva lupilor, care sfâşia şi oile.

32. Astfel, trebuie să fugim de semeţie ca de veninul de aspidă şi să ocolim multele întâlniri ca pe nişte şerpi şi pui de vipere. Căci acestea pot să ne ducă repede la desăvârşita uitare a războiului celui dinlăuntru şi să coboare sufletul de la bucuria înaltă, pe care o are inima din curăţie. Fiindcă blestemata uitare se opune atenţiei ca apa focului şi în toată vremea o războieşte cu putere. Căci de la uitare ajungem la negrijă, iar de la negrijă la dispreţ, la lâncezeală şi la pofte necuviincioase. Şi aşa, ne întoarcem iarăşi îndărăt, ca şi câinele la vărsătura sa. Să fugim, aşadar, de semeţie ca de un venin de moarte. Iar răul uitării şi cele ce izvorăsc din ea le vindecă sigur paza minţii şi chemarea neîncetată a Domnului nostru Iisus Hristos. Căci fără El nu putem face nimic.

33. Nu se întâmplă şi nu e cu putinţă să te împrieteneşti cu şarpele şi să-l porţi la sân, nici să dezmierzi, să slujeşti şi să iubeşti în tot chipul trupul – afară de cele de trebuinţă şi de nevoie –, şi să îngrijeşti totdeodată de virtutea cerească. Căci şarpele muşcă pe cel ce-l îngrijeşte, iar trupul întinează în plăceri pe cel ce-l slujeşte. Când trupul greşeşte, să fie lovit fără cruţare ca un rob fugar, plin de must, să cunoască pe stăpânul biciului. Să nu petreacă în crâşmă; ţărâna stricăcioasă, roaba şi întunecata, să nu uite pe stăpâna nestricăcioasă[44]. Până la moarte să nu te încrezi în trupul tău. „Voia trupului este duşmană lui Dumnezeu” (Rom. 8, 7), căci nu se supune legii lui Dumnezeu; şi „trupul pofteşte împotriva duhului” (Gal. 5, 17); „iar cei ce sunt în trup nu pot plăcea lui Dumnezeu” (Rom. 8, 8). Noi însă nu suntem în trup, ci în duh.

34. Lucrul înfrânării e să mişte pururea mânia spre războiul dinlăuntru şi spre dispreţuirea de sine; al înţelepciunii, să mişte raţiunea spre trezvie deplină şi necontenită şi spre contemplarea duhovnicească; al dreptăţii, să îndrepte partea poftitoare spre virtute şi Dumnezeu; iar al bărbăţiei, să călăuzească cele

[44] Roaba e trupul (σάρξ), stăpâna e sufletul (ψυχή).

cinci simţuri şi să le păzească să nu se întineze prin ele omul nostru cel dinlăuntru, care este inima, şi cel din afară, care este trupul.

35. „Peste Israel mărirea Lui” (Ps. 67, 35), adică peste mintea văzătoare coboară frumuseţea slavei lui Dumnezeu, pe cât e cu putinţă. „Şi puterea Lui în nouri”, adică în sufletele luminoase, care privesc în dimineţi spre Cel ce şade de-a dreapta Tatălui şi le trimite lumină, aşa cum îşi trimite soarele razele sale în nourii curaţi, arătându-şi frumuseţea sa.

36. Păcătuind unul, zice dumnezeiasca Scriptură, va pierde bunătate mare, adică păcătuind mintea, pierde mâncărurile şi băuturile de ambrozie din capitolul dinainte.

37. Nu suntem mai tari ca Samson, nici mai înţelepţi ca Solomon, nici mai cunoscători ca David, nici mai iubitori de Dumnezeu ca Petru verhovnicul. Să nu ne încredem, aşadar, în noi. Căci zice Scriptura: „Cel ce se încrede în sine va cădea cădere jalnică”.

38. Să învăţăm de la Hristos smerită cugetare; de la David, umilinţă; iar de la Petru, să plângem pentru căderile ce ni se întâmplă. Dar să nu deznădăjduim ca Samson, ca Iuda şi ca Solomon cel prea înţelept.

39. „Căci diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită” (1 Petru 5, 8) împreună cu puterile sale. Prin urmare, să nu înceteze niciodată atenţia inimii, trezvia, împotrivirea şi rugăciunea către Hristos Iisus, Dumnezeul nostru. Căci ajutor mai mare afară de Iisus nu vei afla în toată viaţa ta. Fiindcă numai Domnul singur cunoaşte, ca Dumnezeu, vicleniile, meşteşugirile şi înşelăciunile dracilor.

40. Aşadar, sufletul să se încreadă în Hristos şi să-L cheme pe El şi să nu se înfricoşeze nicidecum. Căci nu luptă singur, ci cu înfricoşătorul Împărat Iisus Hristos, Făcătorul tuturor celor ce sunt, trupeşti şi netrupeşti, sau văzute şi nevăzute.

41. Precum ploaia, cu cât mai multă cade pe pământ, cu atât îl înmoaie mai mult, aşa şi sfântul nume al lui Iisus, strigat de noi fără gânduri, cu cât îl chemăm mai des, înmoaie pământul inimii noastre şi îl umple de bucurie şi veselie.

42. Cei neîncercaţi e bine să ştie şi aceasta, că noi, cei greoi şi povârniţi spre pământ cu trupul şi cu cugetul, nu putem în niciun alt chip, decât prin necontenita trezvie a minţii şi prin chemarea lui Iisus Hristos, Dumnezeul şi Făcătorul nostru, să biruim pe vrăjmaşii netrupeşti şi nevăzuţi, care ne vor răul şi sunt iscusiţi în a ni-l face, care sunt ageri şi uşori şi încercaţi în războiul pe care-l poartă din anii de la Adam şi până astăzi. De aceea, celor neîncercaţi rugăciunea lui Iisus Hristos să le fie mijlocul de a proba şi de a cunoaşte binele. Iar celor încercaţi să le fie făptuirea, probarea şi liniştea cel mai bun mod şi învăţător al binelui.

43. Precum copilul mic şi fără răutate, văzând pe vreun făcător de năluciri, se bucură şi se ia după el din nevinovăţie, aşa şi sufletul nostru, fiind

simplu şi bun – căci aşa a fost creat de Bunul Stăpân –, se desfată de momelile nălucirilor diavoleşti; şi, amăgit, aleargă spre cel rău ca la cineva bun, precum aleargă porumbiţa spre cel ce întinde curse puilor ei. Şi aşa, îşi amestecă gândurile sale cu nălucirea momelii diavoleşti. Dacă întâlneşte faţa unei femei frumoase sau altceva oprit cu totul de poruncile lui Iisus Hristos, voieşte să plănuiască ceva cu ele, ca să prefacă în faptă ceea ce i s-a arătat frumos. Şi atunci, căzând la consimţire, preschimbă, prin mijlocirea trupului, în faptă nelegiuirea din cugetare, spre osânda proprie[45].

44. Acesta-i meşteşugul vicleanului; şi cu aceste săgeţi otrăveşte tot sufletul. De aceea, nu e fără primejdie să lăsăm să intre în inima noastră gândurile înainte ca mintea să ne fi fost mult cercată în război, şi mai ales la început. Fiindcă într-o clipă sufletul nostru se încântă de momelile diavoleşti, se îndulceşte de ele şi le urmează. Ci trebuie numai să le înţelegem, şi îndată să le tăiem de cum răsar şi ne atacă (ne momesc). Dar după ce, prin războire îndelungată în acest lucru minunat, mintea s-a exercitat în el şi-l înţelege şi a dobândit deprinderea neîncetată a războiului, încât pătrunde cu adevărat gândurile, şi, cum zice Prorocul: „poate stăpâni uşor vulpile cele mici", atunci trebuie să lase gândurile să vină înăuntru, apoi să le războiască în Hristos, cu ştiinţă să le vădească şi să le doboare.

45. Precum e cu neputinţă ca printr-un şanţ să treacă foc şi apă deodată, tot aşa este cu neputinţă să intre în inimă păcatul, de nu va bate mai întâi în uşa inimii prin nălucirea momelii viclene.

46. Întâi este momeala (atacul); al doilea, însoţirea sau amestecarea gândurilor noastre cu ale dracilor vicleni[46]; al treilea, consimţirea (învoirea) minţii de a se afla între cele două feluri de gânduri ce se sfătuiesc în chip păcătos[47]; al patrulea este fapta dinafară, sau păcatul. Dacă, prin urmare, mintea va fi atentă prin trezvie, prin împotrivire şi chemarea Domnului Iisus Hristos, va pune pe fugă nălucirea momelii de la răsărirea ei, cele ce urmează

---

[45] E ordinea în care momeala devine păcat cu fapta.

[46] Traducere literală: „însoţirea sau gândurile noastre şi ale dracilor vicleni devenite amestecate". E repetată ideea din cap 45: „Şi aşa, mintea îşi amestecă gândurile sale cu nălucirea momelii diavoleşti". Aceasta se produce prin „îndulcirea" (ἥδεται) noastră de momeală (cap 44). Îndulcirea aceasta e un clei care face să se însoţească, să se lipească, să se unească *(copulatio,* zice traducerea latinească) gândurile noastre cu gândul simplu (neîndulcit încă de aderenţa noastră) aruncat de Satana. Definiţia momelii şi ideea că transformarea ei în păcat se face prin aderarea gândurilor noastre la ea, e luată după Marcu Ascetul („Despre legea duhovnicească", 140, în *Filoc. rom.,* vol. 1, ed. cit., p. 293; „Despre Botez", în *Filoc. rom.* I, p. 543 ş.a.). Dar schema celor patru momente o găsim pentru prima dată la Isihie (momeală, însoţire, consimţire, faptă).

[47] În faza „însoţirii" (συνδυασμός) răspund numai gândurile noastre momelii; în faza consimţirii ne dăm aprobarea şi noi înşine, ca subiect al gândurilor (mintea), de a lua parte la sfatul păcătos al celor două feluri de gânduri.

din ele rămânând fără împlinire. Căci cel viclean fiind minte netrupească, nu poate amăgi altfel sufletele decât prin nălucire şi gânduri. Despre momeală David zice: „În dimineţi am ucis pe toţi păcătoşii pământului” (Ps. 100, 10) şi celelalte; iar despre consimţire, marele Moise zice: „Şi nu te vei învoi cu ei”.

47. Mintea cu minte se încaieră la luptă în chip nevăzut; mintea drăcească, cu mintea noastră. De aceea e de trebuinţă să strigăm către Hristos, ca să depărteze mintea drăcească, iar biruinţa să ne-o dea nouă, ca un iubitor de oameni.

48. Chip al liniştii din inimă să-ţi fie cel ce are o oglindă şi se uită în ea; şi atunci, vei vedea cele scrise spiritual în inima ta, rele şi bune.

49. Ia seama să nu ai niciodată în inima ta niciun gând, nici neraţional, nici raţional, ca aşa să cunoşti cu uşurinţă pe cei de alt neam, adică pe cei întâi-născuţi ai egiptenilor.

50. Cât de bună, de plăcută, de luminoasă şi de dulce, cât de frumoasă şi de strălucitoare virtute este trezvia, călăuzită de Tine, Hristoase, pe drum bun şi umblând cu multă smerenie, a minţii omeneşti, care veghează! Căci îşi întinde până la mare şi până în adâncul vederilor ramurile ei, şi până la râurile tainelor desfătătoare şi dumnezeieşti, mugurii ei; şi adapă mintea, arsă de multă vreme, din pricina necredinţei, de sărătura duhurilor rele şi a cugetului duşmănos al trupului, care este moarte.

51. Trezvia se aseamănă scării lui Iacov, deasupra căreia stă Dumnezeu şi pe care umblă sfinţii îngeri. Căci şterge din noi tot răul. Ea taie vorbăria, ocărârea, clevetirea şi toată lista relelor văzute, neîngăduind să fie lipsită, din pricina lor, nici măcar pentru puţină vreme de dulceaţa proprie.

52. Să o cultivăm, fraţii mei, pe aceasta cu râvnă. Şi zburând în vederile ei cu cuget curat, împreună cu Iisus, să începem a ne privi păcatele noastre şi viaţa de mai înainte. Ca frânţi şi umiliţi de amintirea păcatelor noastre, să avem nedezlipit de noi ajutorul lui Iisus Hristos, Domnul nostru, în războiul nevăzut. Căci de ne vom lipsi de ajutorul lui Iisus, prin mândrie, sau slavă deşartă, sau iubire de noi înşine, vom pierde curăţia inimii, prin care Dumnezeu Se face cunoscut omului; fiindcă pricină a bunului al doilea, precum ni s-a făgăduit, este cel dintâi.

53. Mintea atentă la lucrarea ei ascunsă va dobândi împreună cu celelalte bunuri, care izvorăsc din lucrarea neîncetată a păzirii de sine, şi izbăvirea celor cinci simţuri de relele din afară. Căci fiind neîncetat atentă prin virtutea şi prin trezvia sa, şi vrând să se desfete cu gândurile cele bune, nu îngăduie să fie furată prin cele cinci simţuri, când se apropie de ea gândurile materiale şi deşarte. Ci, cunoscând înşelăciunea lor, le retrage de cele mai adeseori înlăuntrul său.

54. Stăruie înlăuntrul minţii, şi nu vei obosi în ispite; dar dacă pleci de acolo, rabdă cele ce-ţi vin asupra.

55. După cum celor ce s-au hrănit fără socoteală le foloseşte absintul

amar, aşa celor cu purtări păcătoase le e de folos să pătimească rele.

56. Deci de nu vrei să pătimeşti rele, să nu vrei nici să faci rele. Pentru că lucrul dintâi urmează fără abatere celui de al doilea. Căci ceea ce seamănă fiecare, aceea va şi secera. Semănând deci cu voia cele rele, şi secerându-le fără voie, suntem siliţi să ne minunăm de dreptatea lui Dumnezeu.

57. Mintea se orbeşte prin aceste trei patimi: prin iubirea de argint, prin slava deşartă şi prin plăcere.

58. Cunoştinţa şi credinţa, tovarăşele firii noastre, nu se slăbesc pentru nimic altceva decât din pricina acelora.

59. Iuţimea, mânia, războaiele, uciderile şi toată lista celorlalte rele, din pricina acelora s-au întărit atât de mult între oameni.

60. Cel ce nu cunoaşte adevărul, acela nu poate nici să creadă cu adevărat. Căci cunoştinţa premerge după fire credinţei. Cele spuse de Scriptură n-au fost spuse numai ca să le înţelegem, ci ca să le şi facem.

61. Să ne apucăm deci de lucru. Căci înaintând aşa, pas cu pas, vom afla că nu numai nădejdea în Dumnezeu, ci şi credinţa tare, cunoştinţa mai lăuntrică, izbăvirea de ispite, darurile harismelor, mărturisirea din inimă şi lacrimile stăruitoare le vin credincioşilor numai prin rugăciune; dar nu numai acestea, ci şi răbdarea necazurilor ce vin peste noi, iertarea sinceră a aproapelui, cunoaşterea legii duhovniceşti, aflarea dreptăţii lui Dumnezeu, cercetarea Duhului Sfânt, darea comorilor duhovniceşti şi toate câte le-a făgăduit Dumnezeu să le dea oamenilor credincioşi, atât aici, cât şi în veacul viitor. Scurt vorbind, este cu neputinţă ca sufletul să se arate după chipul lui Dumnezeu altfel decât prin darul (harisma) lui Dumnezeu şi prin credinţa omului, stăruind în minte cu multă smerenie de cuget şi cu rugăciunea ce nu se împrăştie.

62. Am spus din experienţă că este cu adevărat un mare bun ca cel ce voieşte să-şi cureţe inima să cheme necontenit pe Domnul Iisus împotriva vrăjmaşilor spirituali. Dar iată cum se acoperă cuvântul spus de mine din experienţă cu mărturiile Scripturii: „Pregăteşte-te, zice, Israele, să chemi numele Domnului Dumnezeului tău”. Iar Apostolul zice: „Rugaţi-vă neîncetat” (1 Tes. 3, 10). Domnul nostru de asemenea zice: „Fără de Mine nu puteţi face nimic; cel ce rămâne întru Mine şi Eu întru el, acela aduce rod mult” (Ioan 15, 5). Şi iarăşi: „De nu va rămâne în Mine, se va scoate afară ca mlădiţa” (Ioan 15, 6). Mare bun este rugăciunea. Căci ea cuprinde toate bunurile, ca una ce curăţă inima, în care Dumnezeu Se face văzut celor credincioşi.

63. Bunul smereniei e greu de câştigat. Aceasta fiindcă e aducător de înălţare, şi iubit lui Dumnezeu, şi pierzător aproape al tuturor relelor urâte de Dumnezeu şi aflătoare în noi. Vei afla uşor într-un om lucrările parţiale ale altor multe virtuţi. Dar căutând în el mireasma smereniei, anevoie o vei găsi. De aceea, trebuie multă trezvie pentru a dobândi bunul acesta. Scriptura zice că diavolul este necurat, fiindcă a lepădat de la început acest bun al smeritei

cugetări și a iubit mândria. De aceea e și numit duh necurat în toate Scripturile. Căci ce necurăţie trupească poate să-și adune cel ce este cu totul necorporal, netrupesc, neaşezat într-un loc, ca să i se zică, din această latură, necurat? Este vădit că din pricina mândriei a fost numit necurat, deoarece din înger curat și luminos s-a arătat pe urmă spurcat. Căci necurat este înaintea Domnului tot cel ce se înalţă cu inima. Fiindcă primul păcat este, zice, mândria. De aceea a zis și mândrul Faraon: „Pe Dumnezeul tău nu-L știu și pe Israel nu-l voi lăsa să plece” (Ieș. 5, 2).

64. Sunt multe lucrările minţii care pot să ne aducă darul bun al smeritei cugetări, dacă vom fi cu grijă la mântuirea noastră. De pildă, amintirea păcatelor cu cuvântul, cu fapta și cu gândul și altele multe ajută la sporirea smeritei cugetări dacă sunt adunate în contemplaţie. Smerenie adevărată câștigă cineva și când mărește în sine faptele săvârșite în fiecare zi de cei apropiaţi, între care petrece, și le pune alături cu ale sale. În felul acesta, văzând mintea puţinătatea proprie și cât e de departe de desăvârșirea fraţilor, omul se va socoti pe sine pământ și cenușă, și nu om, ci un câine oarecare, ca unul ce e mai prejos și mai puţin în toate decât toţi oamenii raţionali de pe pământ.

65. Zice gura lui Hristos, stâlpul Bisericii, marele nostru Părinte Vasile: „Mult ne ajută să nu păcătuim, nici să cădem în ziua următoare în aceleași greșeli, ca, după încheierea zilei, să cercetăm în conștiinţa noastră noi înșine cele ale noastre: ce am greșit și ce am săvârșit după dreptate? Aceasta o făcea și Iov pentru sine și pentru copiii săi. Căci socotelile din fiecare zi luminează ceea ce se face sau e de făcut în fiecare ceas”. Și, iarăși, tot el zice: „Măsura e lucrul cel mai bun”.

66. Iar altul dintre înţelepţii în cele dumnezeiești a zis: „Începutul rodirii este floarea, și începutul făptuirii, înfrânarea”. Prin urmare, să ne înfrânăm; iar aceasta, cu măsură și cu cântar, cum ne învaţă Părinţii. Toată ziua celor douăsprezece ceasuri să o petrecem întru păzirea minţii. Căci făcând așa, vom putea să stingem, cu Dumnezeu, păcatul și să-l micșorăm printr-o anumită silă. Deoarece silită este și petrecerea virtuoasă, prin care se dă Împărăția cerurilor.

67. Calea spre cunoștinţă este nepătimirea și smerenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul.

68. Cel ce se ocupă neîncetat cu cele dinlăuntru este cumpătat. Dar nu numai atât, ci și contemplă, cunoaște pe Dumnezeu și se roagă. Aceasta este ceea ce zice Apostolul: „Umblaţi în duh, și pofta trupului să nu o săvârșiţi” (Gal. 5, 16).

69. Cel ce nu ştie să umble pe calea duhovnicească nu poartă grijă de cugetările pătimașe; ci toată preocuparea lui se mișcă în jurul trupului. Iar urmarea e că sau petrece în lăcomia pântecelui, în desfrânare, în întristare, în mânie și pomenirea răului, și prin aceasta își întunecă mintea, sau se dedă la o

nevoinţă fără măsură şi-şi tulbură înţelegerea.

70. Cel ce s-a lepădat de lucruri, de pildă de femeie, de bani şi de cele asemenea, a făcut pe omul din afară monah, dar încă nu şi pe cel dinăuntru. Dar cel ce s-a lepădat şi de înţelesurile pătimaşe ale acestora l-a făcut şi pe cel dinăuntru, care este mintea. Pe omul din afară uşor îl face cineva monah, numai să vrea; dar nu puţină luptă se cere pentru a face pe omul dinăuntru monah.

71. Cine s-a izbăvit atunci în neamul acesta cu totul de înţelesurile pătimaşe şi s-a învrednicit pentru totdeauna de rugăciunea curată şi nematerială, ceea ce este semnul monahului dinăuntru?

72. Multe patimi sunt ascunse în sufletele noastre. Ele se dau pe faţă abia atunci când apar pricinile.

73. Nu-ţi închina toată atenţia ta trupului, ci hotărăşte-i lui nevoinţă după putere. Şi toată mintea ta întoarce-o spre cele dinăuntru. Căci „nevoinţa trupească la puţin foloseşte, iar evlavia spre toate e de folos” (1 Tim. 4, 8).

74. Când patimile s-au potolit, vine mândria. Iar aceasta se întâmplă fie pentru că n-au fost tăiate pricinile, fie pentru că s-au retras dracii cu viclenie.

75. Smerenia şi reaua pătimire slobod pe om de tot păcatul. Cea dintâi taie patimile sufletului, cea de a doua, pe ale trupului. De aceea zice Domnul: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8), adică pe El şi vistieriile ascunse în El, când se vor curăţa pe ei prin dragoste şi înfrânare. Şi aceasta, cu atât mai mult cu cât vor întinde curăţirea.

76. Păzirea minţii e un turn din care pot fi privite raţiunile fiecărei virtuţi, precum turnul de odinioară al lui David preînchipuia tăierea împrejur a inimii.

77. Precum privind cu simţurile cele vătămătoare ne păgubim, aşa se întâmplă şi cu mintea.

78. Precum cel ce a rănit inima plantei a uscat-o întreagă, aşa să înţelegi şi despre inima omului. Trebuie să fii cu luare-aminte chiar în clipa aceea, pentru că tâlharii nu stau fără lucru.

79. Domnul, vrând să arate că toată porunca trebuie împlinită, pe de altă parte că înfierea s-a dăruit oamenilor în sângele Său, zice: „Când veţi face cele poruncite vouă, ziceţi: Robi netrebnici suntem şi ceea ce am fost datori să facem, aceea am făcut” (Luca 17, 10). De aceea Împărăţia cerurilor nu este plata faptelor, ci harul Stăpânului gătit slugilor credincioase. Iar sluga nu cere slobozirea ca plată, ci mulţumeşte, ca un îndatorat, şi o primeşte după har.

80. Hristos a murit pentru păcatele noastre, după Scripturi, şi celor ce slujesc Lui bine le dăruieşte slobozirea. Căci zice: „Bine, slugă bună şi credincioasă, peste puţine ai fost credincioasă, peste multe te voi pune; intră întru bucuria Domnului tău” (Matei 25, 23). Dar încă nu e slugă credincioasă cel ce se bazează numai pe cunoştinţă, ci cel ce crede prin ascultare lui Hristos, Care a poruncit. Căci cel ce cinsteşte pe Stăpân face cele poruncite de El. Iar

greşind sau neascultând, rabdă cele ce vin asupra sa ca cele ce i se cuvin. Fiind deci iubitor de învăţătură, fă-te şi iubitor de osteneală. Căci cunoştinţa simplă îngâmfă pe om.

81. Încercările ce ne vin pe neaşteptate ne învaţă cu bun rost să ne facem iubitori de osteneală.

82. E proprie stelei lumina din jurul ei; tot aşa, sunt proprii cinstitorului şi temătorului de Dumnezeu simplitatea şi smerenia. Căci nu este alt semn care să facă cunoscuţi şi să arate pe ucenicii lui Hristos, decât cugetul smerit şi înfăţişarea umilită. Aceasta o strigă toate cele patru Evanghelii. Iar cel ce nu vieţuieşte aşa, adică întru smerenie, cade din părtăşia Celui ce S-a smerit pe Sine până la cruce şi moarte, Care este şi legiuitorul cu fapta al dumnezeieştilor Evanghelii.

83. „Cei însetaţi, zice, mergeţi la apă” (Is. 55, 1), iar cei însetaţi de Dumnezeu, umblaţi întru curăţia minţii. Dar cel ce zboară spre înălţime prin curăţia ei trebuie să privească şi spre pământul puţinătăţii sale, fiindcă nimeni nu e mai înalt ca cel smerit. Căci precum când lipseşte lumina, toate sunt neguroase şi întunecate, tot aşa, lipsind smerita cugetare, toate ale noastre sunt deşarte şi toate silinţele noastre după Dumnezeu sunt putregăioase.

84. „Iar sfârşitul cuvântului tot, auzi-l: „Teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui” (Eccl. 12, 13) şi cu mintea, şi cu simţirea. Căci dacă te sileşti să le păzeşti cu mintea, puţină trebuinţă vei avea de osteneli trupeşti ca să le păzeşti. Căci zice David: „Voit-am să fac voia Ta şi legea Ta în mijlocul pântecelui meu” (Ps. 39, 11). De nu va face omul în mijlocul pântecelui, adică în mijlocul inimii, voia lui Dumnezeu şi legea Lui, nu o poate face cu uşurinţă nici în afară. Şi va zice către Dumnezeu cel fără trezvie şi nepăsător: Nu vreau să cunosc căile Tale. Desigur, o va spune aceasta pentru lipsa iluminării dumnezeieşti, de care e plin cel părtaş de ea, devenind tot mai neclintit în cele dumnezeieşti.

85. Precum sarea cea văzută îndulceşte pâinea şi orişice mâncare şi păstrează vreme îndelungată nestricate unele cărnuri, aşa să înţelegi că face şi păzirea minţii cu dulceaţa ei spirituală prin lucrarea ei minunată. Căci îndulceşte în chip dumnezeiesc şi pe omul dinăuntru, şi pe cel din afară, şi izgoneşte puterea gândurilor rele, şi ne păzeşte necontenit în cele bune.

86. Din momeală ies multe gânduri, iar din acestea, fapta văzută cea rea. Dar cel ce stinge îndată cu Iisus pe cea dintâi a scăpat de cele următoare şi se va îmbogăţi în dulcea cunoştinţă dumnezeiască, prin care va afla pe Dumnezeu, Care este pretutindeni. Iar sprijinindu-şi oglinda minţii în El, se luminează necontenit, ca un geam (vitraliu) curat de soarele văzut. Şi atunci mintea, ajunsă la cel mai de pe urmă bun dorit, se va odihni în El de orice altă privire (contemplaţie).

87. Deoarece tot gândul intră în inimă prin închipuirea (nălucirea) vreunor lucruri sensibile, lumina fericită a Dumnezeirii va lumina mintea

atunci când aceasta se va odihni de toate şi va părăsi orice formă ce vine din acestea. Căci strălucirea aceea se arată minţii curate când dispar toate gândurile (chipurile).

88. Cu cât eşti mai atent la cugetare, cu atât te vei ruga cu mai mult dor lui Iisus. Şi, iarăşi, cu cât îţi cercetezi cugetarea cu mai puţină grijă, cu atât te vei depărta mai mult de Iisus. Precum primul lucru luminează desăvârşit văzduhul minţii, aşa căderea de la trezvie şi de la dulcea chemare a lui Iisus îl întunecă întru totul. Că lucrul este firesc să fie aşa, precum am spus, şi nu altfel, o vei afla prin experienţă, din probarea cu lucrul. Căci virtutea şi mai ales o lucrare ca aceasta, născătoare de lumină şi de desfătare, nu se poate învăţa decât prin experienţă.

89. Pricina pentru care se cheamă necontenit Iisus, cu dragoste plină de dulceaţă şi de bucurie, este faptul că văzduhul inimii este plin de bucurie şi de linişte datorită atenţiei desăvârşite. Iar pricina pentru care se curăţă desăvârşit inima este Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu şi Dumnezeu, pricinuitorul şi făcătorul bunătăţilor. „Eu sunt, zice, Dumnezeu, Cel ce face pace” (Is. 45, 7).

90. Sufletul care s-a umplut de binefaceri şi s-a îndulcit de Iisus răsplăteşte pe Binefăcător cu bucurie şi dragoste, prin mărturisire, mulţumind şi chemând cu voluptate pe Cel ce-l umple de pace; căci îl vede în mijlocul său spiritual, împrăştiind nălucirile duhurilor rele.

91. „Şi a privit, zice David, ochiul minţii mele întru vrăjmaşii mei” (Ps. 91, 11) spirituali; „şi întru cei vicleni ce se răscoală împotriva mea va auzi urechea mea”. Şi am văzut răsplata păcătoşilor, făcută de Dumnezeu în mine.

92. Iar când nu sunt în inimă năluciri, mintea se ţine în starea cea după fire, fiind gata să se mişte spre toată vederea (contemplaţia) desfătătoare, duhovnicească şi de Dumnezeu iubitoare.

93. Aşadar, precum am spus, trezvia şi rugăciunea lui Iisus se susţin una pe alta. Căci atenţia supremă vine din rugăciunea neîncetată; iar rugăciunea, din trezvia şi atenţia supremă.

94. Pedagog bun, şi al sufletului, şi al trupului, este pomenirea neîncetată a morţii, prin care, trecând peste toate cele de până atunci, să privim de acum la ea însăşi mereu, la patul pe care vom sta aşezaţi în preajma morţii şi la celelalte.

95. Nu trebuie, fraţilor, să îmbrăţişeze somnul cel ce voieşte să rămână mereu nerănit. Ci trebuie să aleagă una din două: sau să cadă şi să se piardă după ce a fost dezbrăcat de virtuţi, sau să stea pururea cu mintea înarmată. Căci şi vrăjmaşul stă pururea cu oastea sa în linie de bătaie.

96. Din pomenirea şi chemarea neîncetată a Domnului nostru Iisus Hristos se naşte o anumită stare dumnezeiască în mintea noastră. Aceasta, dacă nu neglijăm rugăciunea neîncetată a minţii către El, trezvia strânsă şi lucrarea de supraveghere, ci, săvârşind pururea şi la fel acest lucru, chemăm pe Domnul Iisus Hristos, strigând cu ardoarea inimii, încât sfântul nume al lui

Iisus să se așeze în mijloc. Căci continuarea este maica deprinderii, fie că e vorbă de virtute, fie de păcat. Iar aceasta stăpânește pe urmă, ca și firea. Ajungând mintea în starea aceasta, caută pe vrăjmași, ca un câine care vânează[48] un iepure în tufișuri. Căci așa caută și mintea gândurile cele rele. Dar acela ca să-l mănânce, iar aceasta ca să le risipească.

97. Deci oricând și ori de câte ori se întâmplă să se înmulțească în noi gândurile rele, să aruncăm în mijlocul lor chemarea Domnului nostru Iisus Hristos, și le vom vedea îndată împrăștiindu-se ca fumul în văzduh, cum ne învață experiența; iar mintea rămânând singură, să înceapă iarăși lucrarea atenției și a chemării neîncetate. Și de câte ori pătimim aceasta în urma împrăștierii, să facem așa.

98. Căci, precum nu e cu putință a intra în luptă cu trupul gol, sau a înota în apă mare cu veșmintele, sau a trăi fără a respira, așa este cu neputință a învăța războiul cel mintal și ascuns, a-l urmări cu meșteșug și a-l împrăștia fără smerenie și necontenită rugă către Hristos.

99. David, cel prea mare în făptuire, zice către Domnul: „Puterea mea prin Tine o voi păstra” (Ps. 58, 10). Așadar, puterea de a păzi în noi liniștea mintală a inimii[49], din care nasc toate virtuțile, ne vine din ajutorul Domnului, Care a dat și poruncile și Care, strigat de noi neîncetat, alungă de la noi uitarea păcătoasă, care strică liniștea inimii ca apa focul. De aceea, monahule, să nu dormi spre moarte din negrijă, ci biciuiește pe vrăjmași cu numele lui Iisus; și, cum a zis oarecare înțelept[50], să se lipească numele lui Iisus de răsuflarea ta[51], și atunci vei cunoaște folosul liniștirii.

100. Când ne învrednicim, nevrednicii, cu frică și cu cutremur de dumnezeieștile și preacuratele Taine ale lui Hristos, Dumnezeul și Împăratul nostru, atunci și mai mult să arătăm trezvia, păzirea minții și osârdia, ca focul cel dumnezeiesc, sau trupul Domnului nostru Iisus Hristos, să mistuie păcatele noastre și necurățiile mici și mari. Căci, intrând în noi, El alungă îndată din inimă duhurile viclene ale răutății și ne iartă păcatele făcute mai înainte, și atunci mintea rămâne fără tulburarea gândurilor rele. Și dacă după aceea ne vom păzi cu osârdie mintea și vom sta în poarta inimii noastre, când ne vom învrednici iarăși de ele, dumnezeiescul trup ne va lumina și mai mult mintea și o va face asemenea unei stele.

---

[48] Θηρευτικός. În P.G.: λακωνικός. I. Hausherr, neavând decât textul din P.G., îi zice „câine laconic”.

[49] Așa e în P.G. În *Filocalia greacă:* „liniștea din minte și inimă”.

[50] Sfântul Ioan Scărarul, P.G. 88, 1112.

[51] „Și de toată viața ta”, adaugă P.G.

SUTA A DOUA

1. Uitarea obişnuieşte să stingă paza minţii, cum stinge apa focul. Dar rugăciunea necontenită a lui Iisus, împreună cu trezvia încordată, o nimiceşte cu totul din inimă. Căci rugăciunea are lipsă de trezvie, precum lampa de lumina făcliei.

2. Trebuie să ne ostenim pentru păzirea celor cinstite. Iar cinstite cu adevărat sunt acelea care ne păzesc de tot păcatul prin simţuri şi prin minte. Acestea sunt: paza minţii, împreună cu chemarea lui Iisus Hristos; privirea neîncetată în adâncul inimii; liniştea necontenită a cugetării, ca să zic aşa chiar şi din partea gândurilor ce ni se par de-a dreapta; şi silinţa de-a ne afla goliţi de gânduri, ca să nu ne înşele hoţii. Căci deşi ne ostenim stăruind în inimă, dar şi mângâierea e aproape.

3. Căci inima păzită neîncetat, chiar dacă nu i se îngăduie să primească formele, chipurile şi nălucirile duhurilor întunecate şi viclene, obişnuieşte totuşi să nască din ea gânduri luminoase. Precum cărbunele naşte flacăra, tot aşa cu mult mai mult Dumnezeu, Care locuieşte în inimă de la Botez, dacă află văzduhul cugetării noastre curat de vânturile răutăţii şi păzit de supravegherea minţii, aprinde puterea noastră de înţelegere spre contemplaţie, ca flacăra ceara.

4. Trebuie să învârtim pururea în cuprinsul minţii noastre numele lui Iisus Hristos, precum se învârteşte fulgerul în văzduhul tăriei când e să înceapă ploaia. Aceasta o ştiu cu exactitate cei ce au experienţa minţii şi a războiului dinăuntru. Deci să purtăm după o ordine războiul minţii astfel: întâi atenţie; pe urmă, cunoscând că vrăjmaşul a aruncat un gând, să-l lovim în inimă cu cuvinte de mânie şi de blestem; în al treilea rând, să ne rugăm îndată împotriva lui, adunându-ne inima în chemarea lui Iisus Hristos, ca îndată să se risipească năluca drăcească, pentru ca să nu se ia mintea după nălucire, ca un prunc amăgit de oarecare făcător de năluciri (scamator).

5. Să ne ostenim ca David, strigând: Doamne Iisuse Hristoase! „Răguşească gâtlejul nostru şi să nu slăbească ochii minţii noastre de la a nădăjdui întru Domnul Dumnezeul nostru” (Ps. 68, 4). Să ne amintim pururea de pilda judecătorului nedreptăţii (Luca 18, 8), pe care a spus-o Domnul ca să ne arate că suntem datori să ne rugăm totdeauna şi să nu slăbim; şi vom afla câştig şi izbăvire.

6. Precum cel ce priveşte la soare e cu neputinţă să nu-şi umple privirile de lumină îmbelşugată, la fel cel ce se apleacă să privească văzduhul inimii nu poate să nu se lumineze.

7. Precum e cu neputinţă a trăi viaţa aceasta fără a mânca şi a bea, tot

aşa e cu neputinţă ca fără paza minţii şi curăţia inimii, care este şi se numeşte trezvie, să ajungă sufletul la o stare duhovnicească şi plăcută lui Dumnezeu, sau să se izbăvească de păcatul cu mintea, chiar de se sileşte cineva, de teama muncilor, să nu păcătuiască.

8. Dar şi cei ce se reţin printr-o anumită sforţare de la păcatul cu fapta, vor fi fericiţi înaintea lui Dumnezeu, a îngerilor şi a oamenilor, fiindcă au luat cu sila Împărăţia cerurilor.

9. Acesta este folosul minunat pe care-l are mintea din linişte: Toate păcatele bat mai întâi numai prin gânduri la uşa minţii, încât, dacă ar fi primite de cugetare, s-ar face apoi păcate sensibile şi groase. Dar pe toate le taie virtutea cugetătoare a trezviei, nelăsându-le să intre în omul nostru lăuntric şi să se prefacă în fapte rele. Iar aceasta o face prin înrâurirea şi ajutorul Domnului nostru Iisus Hristos.

10. Vechiul Testament este chipul nevoinţei trupeşti, exterioare şi sensibile, iar Sfânta Evanghelie, care este Noul Testament, este chipul atenţiei, adică al curăţiei inimii. Şi precum Vechiul Testament n-a desăvârşit şi n-a întărit pe omul dinăuntru în cinstirea de Dumnezeu („că pe nimeni, zice Apostolul, n-a desăvârşit Legea"; Evr. 7, 19), ci a împiedicat numai păcatele groase (căci doar pentru curăţia sufletească e mai mare lucru a tăia şi gândurile de la inimă, şi amintirile rele, – ceea ce este propriu Evangheliei –, decât a împiedica scoaterea ochiului şi a dintelui aproapelui), tot aşa se poate spune şi despre dreptatea şi nevoinţa trupească, adică despre post, înfrânare, culcarea pe jos, şederea în picioare, privegherea şi celelalte, care se obişnuiesc în legătură cu trupul şi fac să se liniştească partea afectivă (pasională) a trupului de păcatul cu fapta. Cum am zis despre Vechiul Testament, bune sunt şi acestea, căci ele sunt o strunire a omului nostru din afară şi un paznic împotriva patimilor cu fapta, ba, mai mult, ele ne păzesc, sau ne împiedică şi de la păcatele cu mintea, de pildă, ne izbăvesc, cu ajutorul lui Dumnezeu, de pizmă, de mânie şi de celelalte.

11. Curăţia inimii însă, sau observarea şi păzirea minţii, al cărei chip este Noul Testament, dacă e ţinută de noi cum trebuie, taie toate patimile şi toate relele, dezrădăcinându-le din inimă, şi aduce în schimb bucurie, bună nădăjduire, străpungere, plâns, lacrimi, cunoştinţă de noi înşine şi de păcatele noastre, pomenirea morţii, smerenie adevărată, iubire nesfârşită faţă de Dumnezeu şi de oameni şi dragoste dumnezeiască din inimă.

12. Precum nu se poate să nu taie aerul din afară cel ce umblă pe pământ, tot aşa e cu neputinţă să nu fie războită pururea inima omului de către draci sau să nu fie tulburată de ei într-ascuns, chiar dacă săvârşeşte multă nevoinţă trupească.

13. Dacă vrei să nu fii numai la arătare monah bun, îngăduitor şi unit totdeauna cu Dumnezeu, ci să fii într-adevăr şi de fapt aşa, îngrijeşte cu toată puterea de virtutea atenţiei, care este paza şi observarea minţii, o dulceaţă

desăvârşită a inimii, o linişte fără năluciri, o stare fericită a sufletului, lucru care nu se află în mulţi.

14. Căci aceasta se numeşte filosofia minţii. Urmăreşte-o întru multă trezvie şi râvnă fierbinte, împreună cu rugăciunea lui Iisus, cu smerenie, cu neîncetare, în tăcerea buzelor sensibile şi inteligibile, cu înfrânarea de la mâncăruri şi băuturi şi de la tot lucrul vinovat; urmăreşte-o pe calea cugetării, cu ştiinţă, cu chibzuială, şi ea te va învăţa, împreună cu Dumnezeu, cele ce nu le ştiai, iar cele ce mai înainte îţi era cu neputinţă să le primeşti în minte, – ca unul ce umblai în întunericul patimilor şi al faptelor întunecate şi erai acoperit de uitare şi de vălmăşeala adâncului –, ţi le va face cunoscute, ţi le va lumina şi ţi le va face înţelese.

15. Precum văile înmulţesc grâul, astfel înmulţeşte aceasta tot binele în inima ta. Mai bine zis, Domnul Iisus Hristos, fără de Care nu putem face nimic, ţi le va da pe acestea. La început îţi va fi aceasta scară, pe urmă, carte de citit. Înaintând apoi, ţi se va descoperi ca cetate a Ierusalimului ceresc şi vei vedea limpede cu mintea pe Hristos, Împăratul puterilor lui Israel (împreună cu Părintele Său, Cel de-o-fiinţă, şi cu Duhul Sfânt, Cel vrednic de închinare)[52].

16. Dracii ne duc pururea spre păcătuire prin nălucire şi minciună. De fapt, prin nălucirea iubirii de argint şi a câştigului l-au făcut pe ticălosul de Iuda să vândă pe Domnul şi Dumnezeul tuturor. Şi prin minciuna unei odihne trupeşti fără preţ, a cinstei, a câştigului şi a slavei, l-au dus la spânzurătoare şi i-au pricinuit moartea veşnică. Ticăloşii l-au răsplătit cu ceea ce era contrar nălucirii sau momelii lor.

17. Priveşte cum, prin nălucire, minciună şi făgăduieli goale, ne fac să cădem duşmanii mântuirii noastre. Dar însuşi Satana s-a rostogolit aşa, ca un fulger, din înălţimi, fiindcă i s-a nălucit că este la fel cu Dumnezeu. Şi, iarăşi, aşa l-a despărţit pe Adam de Dumnezeu, dându-i nălucirea demnităţii dumnezeieşti. Şi la fel obişnuieşte să-i amăgească vrăjmaşul cel mincinos şi viclean pe toţi cei ce păcătuiesc.

18. Inima ni se acreşte de veninul gândurilor răutăţii când uitarea ne desface pentru multă vreme de atenţia şi de rugăciunea lui Iisus, din pricina negrijii noastre. Dar iarăşi ne îndulcim de simţirea şi de dulceaţa unei bucurii fericite când săvârşim cele spuse mai înainte, cu tărie, cu râvnă şi cu sârguinţă, în atelierul minţii noastre. Căci atunci râvnim să umblăm în liniştea inimii nu pentru altceva, ci pentru dulcea plăcere şi desfătare ce-o dă ea sufletului.

19. Ştiinţa ştiinţelor şi meşteşugul meşteşugurilor e meşteşugul gândurilor viclene. Dar este un mod desăvârşit şi un meşteşug minunat împotriva lor. El stă în a privi în Domnul nălucirea momelii şi a păzi cugetarea, precum păzim ochiul sensibil şi privim ager cu el la ceea ce vine, poate, să-l

[52] Ceea ce este în paranteză apare numai în textul din *Filocalia greacă,* de astă dată mai dezvoltat.

lovească, și depărtăm cât putem orice gunoi din el.

20. Precum zăpada nu va naşte flacără, sau apa foc, sau spinul smochină, aşa nu se va libera inima niciunui om, de gânduri, de cuvinte şi de fapte drăceşti, dacă n-a curăţit cele dinăuntru, n-a unit trezvia cu rugăciunea lui Iisus, n-a ajuns la smerenie şi linişte sufletească şi nu s-a sârguit pe acest drum cu râvnă multă. Sufletul fără atenţie va fi în chip necesar sterp de tot gândul bun şi desăvârşit, ca un catâr neroditor. În el nu este înţelegerea prudenţei duhovniceşti. Căci numai dulcele şi bun nume al lui Iisus aduce cu adevărat pace sufletului şi golire de gândurile pătimaşe.

21. Când sufletul e învoit cu trupul în cele rele, atunci zidesc amândouă cetate slavei deşarte, turn mândriei şi gândurilor necredincioase ce locuiesc în ele. Dar Domnul tulbură unirea lor şi o desface cu frica gheenei, silind sufletul stăpân să vorbească şi să cugete lucruri străine şi potrivnice trupului. Din această frică se naşte şi învrăjbire, deoarece cugetul trupului este vrăjmaş lui Dumnezeu şi nu vrea să se supună legii lui Dumnezeu.

22. Faptele din fiecare zi trebuie să le cântărim şi să le observăm în fiecare ceas, şi seara să le facem cât putem de uşoare prin pocăinţă, dacă vrem să biruim cu Hristos asupra răutăţii. Şi trebuie să luăm seama dacă săvârşim toate faptele noastre sensibile şi văzute după Dumnezeu, înaintea lui Dumnezeu şi numai pentru Dumnezeu, ca să nu fim furaţi în chip neraţional de simţuri.

23. Dacă câştigăm în fiecare zi, cu Dumnezeu, din trezvia noastră, nu trebuie să umblăm printre oameni fără grijă, ca să nu ne păgubim prin multe întâlniri primejdioase, ci mai degrabă trebuie să dispreţuim cele deşarte, pentru frumuseţea şi câştigul dulce şi vrednic de iubit al virtuţii.

24. Suntem datori să mişcăm cele trei părţi ale sufletului în chip cuvenit şi potrivit cu firea, cum au fost create de Dumnezeu: Mânia, împotriva omului nostru din afară şi a şarpelui Satan. Mâniaţi-vă, zice, împotriva păcatului, adică mâniaţi-vă pe voi înşivă şi pe diavolul. „Mâniaţi-vă, ca să nu păcătuiţi împotriva lui Dumnezeu” (Ps. 4, 4). Pofta trebuie să o mişcăm spre Dumnezeu şi virtute. Iar raţiunea să o punem în fruntea acestora amândouă cu înţelepciune şi cu ştiinţă, spre a porunci, a sfătui, a pedepsi şi a stăpâni cum stăpâneşte împăratul peste robi; şi atunci, raţiunea din noi le cârmuieşte pe acestea după Dumnezeu. Iar dacă patimile se răscoală împotriva raţiunii şi vor să o conducă, să punem raţiunea peste ele. Căci zice fratele Domnului: „Dacă nu greşeşte cineva în cuvânt, acela e bărbat desăvârşit, puternic să înfrâneze şi întreg trupul” şi celelalte (Iac. 3, 2). Fiindcă, vorbind adevărat, toată nelegiuirea şi păcatul se săvârşesc prin acestea trei, precum toată virtutea şi dreptatea se susţin iarăşi prin acestea trei.

25. Mintea se întunecă şi rămâne neroditoare atunci când grăieşte cuvinte lumeşti, sau când, primindu-le în cuget, stă de vorbă cu ele, sau când trupul împreună cu mintea se ocupă în deşert cu niscai lucruri supuse

simţurilor, sau când monahul se dedă la deşertăciuni. Căci atunci îndată pierde căldura, străpungerea, îndrăznirea în Dumnezeu şi cunoştinţa. Căci cu cât suntem mai atenţi la minte, ne luminăm, şi cu cât suntem mai neatenţi, ne întunecăm.

26. Cel ce urmăreşte şi caută în fiecare zi pacea şi liniştea minţii, acela va dispreţui cu uşurinţă tot ce e supus simţurilor, ca să nu ostenească în deşert. Iar dacă îşi nesocoteşte conştiinţa sa, va dormi cu amar moartea uitării, pe care dumnezeiescul David se roagă să nu o doarmă (Ps. 12, 4). Căci zice şi Apostolul: „Cel ce cunoaşte binele, şi nu-l face, păcat are” (Iac. 4, 17).

27. Mintea vine de la nepăsare iarăşi la rânduiala şi la trezvia sa, dacă va începe să fie iarăşi cu grijă şi dacă vom mişca puterea de activitate a minţii noastre cu râvnă fierbinte.

28. Nu va înainta asinul de la moară în afară de cercul în care a fost legat, nici mintea nu va înainta în virtutea ce o desăvârşeşte dacă nu-şi va fi îndreptat cele dinăuntru ale sale. Căci fiind mereu oarbă cu ochii dinăuntru, nu poate să vadă virtutea şi pe Iisus strălucind în lumină.

29. Un cal sprinten şi falnic saltă cu desfătare când îşi primeşte călăreţul; iar mintea desfătându-se se va desfăta în lumina Domnului, intrând în dimineţi izbăvită de gânduri. Ea va porni de la puterea filosofiei sale active, ridicându-se pe ea însăşi spre o putere negrăită, care contemplă virtuţi şi lucruri tainice. Şi primind în inimă abis înalt de înţelesuri dumnezeieşti de la Cel nesfârşit, i Se va arăta ei, cât e cu putinţă inimii, Dumnezeul dumnezeilor. Iar mintea uimită slăveşte cu dragoste pe Dumnezeu, Cel care-i văzut şi vede, şi pentru aceasta şi aceea mântuieşte pe cel ce-şi aţinteşte astfel privirea spre El.

30. Inima ajunsă la linişte prin cunoaştere (în chip gnostic) va vedea abis înalt; iar urechea liniştii va auzi de la Dumnezeu lucruri nespus de fericite.

31. Călătorul care începe să facă o cale lungă, anevoie de umblat şi plină de necazuri, gândindu-se să nu se rătăcească la întoarcere, aşază nişte semne şi nişte ţăruşi în drumul său, ca să-i facă uşoară întoarcerea la ale sale. Iar bărbatul care călătoreşte cu trezvie îşi înseamnă cuvintele (auzite), gândindu-se şi el la acelaşi lucru.

32. Dar călătorului întoarcerea de unde a plecat îi este pricină de bucurie, pe când celui ce umblă cu trezvie întoarcerea înapoi îi este spre pierderea sufletului raţional şi semn de cădere de la faptele, cuvintele şi înţelesurile plăcute lui Dumnezeu; şi în vremea somnului sufletesc, aducător de moarte, va avea gândurile ca nişte ace care îl trezesc, aducându-i aminte de lunga toropeală şi de nepăsarea care i-au venit din negrijă.

33. Căzând noi în necazuri, în descurajări şi deznădăjduiri, trebuie să facem înăuntrul nostru ceea ce a făcut David: să ne vărsăm inima înaintea lui Dumnezeu, şi rugăciunea şi necazul nostru să le vestim Domnului. Căci ne mărturisim lui Dumnezeu, Care poate cârmui cu înţelepciune cele ale noastre

şi poate uşura necazul nostru, dacă ne e spre folos, şi ne poate izbăvi de întristarea pierzătoare şi stricăcioasă.

34. Mânia pornită spre oameni împotriva firii, şi întristarea care nu e după Dumnezeu, şi trândăvia strică, de asemenea, gândurile bune şi cunoscătoare. Pe acestea Domnul le împrăştie prin mărturisire, sădind înăuntru bucurie.

35. Iar gândurile împlântate şi fixate în inimă, fără voia noastră, se şterg prin rugăciunea lui Iisus, făcută cu trezvie din adâncurile de înţelegere ale inimii.

36. Ajungând în strâmtorarea multor gânduri neraţionale, vom afla uşurare şi bucurie dacă ne vom învinui pe noi înşine cu adevărat şi fără patimă, sau dacă vom mărturisi toate Domnului, ca unui om. Prin acestea două vom afla cu siguranţă odihnă de orice.

37. Sfinţii Părinţi privesc pe legiuitorul Moise ca pe un chip al minţii. Căci el vede pe Dumnezeu în rug, i se umple faţa de slavă, e făcut dumnezeu al lui Faraon de către Dumnezeul dumnezeilor, bate Egiptul, scoate pe Israel şi dă Legea, care, luate figurat, după duh, sunt fapte şi drepturi de-ale minţii.

38. Iar Aaron, fratele legiuitorului, este socotit chip al omului din afară. De aceea şi noi, mustrându-l pe acesta cu mânie, ca Moise pe Aaron care a greşit, îi zicem: „Ce ţi-a greşit Israel, că te-ai grăbit să-i depărtezi pe ei de la Domnul Dumnezeul cel viu, Atotţiitorul?”.

39. Domnul, când era să învie pe Lazăr din morţi, ne-a arătat, împreună cu alte bunuri, şi pe acela că trebuie să strunim prin ameninţări moliciunea şi petrecerea veselă a sufletului şi să îmbrăţişăm o vieţuire aspră, adică dosădirea de sine, ca sufletul să poată fi izbăvit de iubirea de sine, de slava deşartă şi de mândrie.

40. Precum fără corabie mare nu e cu putinţă a trece marea, aşa fără chemarea lui Iisus Hristos nu e cu putinţă a izgoni momeala gândului rău.

41. Împotrivirea obişnuieşte să aducă la tăcere, iar chemarea (lui Iisus Hristos), să izgonească din inimă gândurile. Căci atunci când momeala ia chip în suflet prin nălucirea lucrului sensibil, de pildă când faţa celui ce ne-a supărat, sau nălucirea frumuseţii femeieşti, sau a aurului, sau a argintului, vin una câte una în cugetul nostru, îndată ni se dau pe faţă gândurile ţinerii de minte a răului, ale curviei şi ale iubirii de argint, care pricinuiesc nălucirile inimii. Şi dacă mintea noastră e încercată şi disciplinată, având deprinderea de a se observa şi de a vedea curat şi limpede nălucirile şi înşelăciunile amăgitoare ale celor răi, stinge cu uşurinţă, prin împotrivire şi prin rugăciunea lui Iisus Hristos, săgeţile aprinse ale diavolului îndată ce s-au arătat, neîngăduind fanteziei pătimaşe să se mişte deodată cu momeala şi să modeleze cu patimă gândurile noastre după forma ce ni s-a arătat, sau să stea de vorbă cu ea în chip prietenos, sau să gândească mult la ea, sau să-şi dea învoire cu ea. Căci din acestea urmează neapărat, ca nopţile zilelor, faptele rele.

42. Dacă însă mintea noastră este neîncercată în iscusința trezviei, îndată se amestecă în chip pătimaș cu chipul ce i s-a nălucit, oricare ar fi, și stă de vorbă cu el, primind întrebări necuvenite și dând răspunsuri. Și atunci gândurile noastre se amestecă cu nălucirea drăcească, aceasta crescând și sporind și mai mult, ca să pară minții, care a primit-o și pe care a prădat-o, vrednică de iubit, frumoasă și plăcută. Mintea pățește atunci același lucru care s-ar întâmpla, de pildă, dacă s-ar arăta un câine undeva într-o livadă, unde se nimeresc și niște miei, care, fiind fără răutate, aleargă la câinele ce li se arată ca la maica lor, necâștigând din apropierea câinelui altceva decât că se umplu de necurăția și de putoarea aceluia. În același chip și gândurile noastre aleargă prostește spre toate nălucirile drăcești din minte și amestecându-se, precum am spus, cu acelea, pot fi văzute voind împreună să dărâme Troia, ca Agamemnon cu Menelaos. Căci așa se sfătuiesc și ele ce trebuie să facă spre a trece în faptă, prin trup, frumoasa și dulcea nălucire ce li s-a arătat în chip amăgitor prin înrâurirea drăcească. Așa se înfăptuiesc înăuntru căderile sufletului. Pe urmă cele dinăuntru ale inimii se prelungesc și în afară în chip necesar.

43. Mintea e un lucru ușor și fără răutate, care lesne se ia după năluciri și anevoie se reține de la nălucirile nelegiuite, dacă nu are gândul stăpânitor peste patimi, care să o împiedice necontenit și să o țină în frâu.

44. Contemplația și cunoștința sunt călăuze ale vieții curate și pricinuitoare ale acesteia, pentru faptul că, fiind înălțată de ele, cugetarea ajunge la disprețuirea plăcerilor și a altor lucruri sensibile și dulci ale vieții, socotindu-le fără preț.

45. Iar viața atentă în Iisus Hristos este, la rândul ei, maică a contemplației și a cunoștinței și născătoare a treptelor dumnezeiești și a înțelegerilor prea înțelepte, dacă s-a însoțit cu smerenia, cum zice dumnezeiescul Proroc Isaia: „Cei ce așteaptă pe Domnul vor muta tăria, vor primi aripi și vor fi făcuți să zboare, prin Domnul" (Is. 40, 31).

46. Greu și neplăcut lucru pare oamenilor a se liniști sufletește de orice gând. Și într-adevăr e anevoios și ostenitor. Nu e greu numai pentru cei neînvățați cu războiul să-și închidă și să-și îngrădească partea netrupească în casa trupească, ci și pentru cei ce au dobândit iscusința luptei nemateriale dinăuntru. Dar cel ce L-a sălășluit în pieptul său pe Domnul Iisus prin rugăciune neîncetată nu va osteni urmându-I Lui, după cuvântul Prorocului. Și unul ca acesta nu va dori zi petrecută omenește, pentru frumusețea, desfătarea și dulceața lui Iisus; iar de dușmanii săi, necredincioșii draci, care umblă împrejur, nu se va teme, grăindu-le din poarta inimii și, prin Iisus, izgonindu-i din spate.

47. Când sufletul va fi zburat prin moarte în văzduh, având în porțile cerului pe Hristos cu sine și pentru sine, nu se va teme nici acolo de vrăjmașii săi, ci va grăi către ei din porți cu îndrăznire, ca și acum. Numai să nu

slăbească până la ieşirea lui să strige către Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, ziua şi noaptea. Şi El va face izbăvirea lui degrabă, după făgăduinţa Sa nemincinoasă, pe care a spus-o despre judecătorul nedreptăţii: „Zic vouă că va face izbăvirea lor degrabă” (Luca 18, 8), şi în viaţa de acum, şi după ieşirea sufletului din trup.

48. Plutind pe marea mintală (inteligibilă), încrede-te în Iisus. Căci El îţi zice tainic înăuntrul inimii tale: „Nu te teme, fiul meu Iacov, puţinule la număr Israele; nu te teme, vierme Israele, Eu te apăr şi te sprijin”. Deci dacă Dumnezeu e cu noi, care e răul care să poată ceva împotriva noastră? Cu noi este Cel ce a fericit pe cei curaţi cu inima şi a rânduit că Iisus cel dulce şi singurul curat vrea să intre dumnezeieşte şi să locuiască în inimile curate. De aceea, să nu încetăm, după dumnezeiescul Pavel, a ne deprinde mintea spre evlavie. Căci cu dreptate s-a spus că evlavia este aceea care smulge din rădăcină seminţele celui rău. Fiindcă evlavia e calea raţiunii, sau calea judecăţii, sau calea gândului[53].

49. „Întru mulţimea păcii se va desfăta” (Ps. 36, 11), după David, cel ce nu primeşte faţă de om, judecând nedreptate în inima sa, adică primind chipuri de ale duhurilor rele, şi prin chipuri cugetând păcatul; sau judecând rău în pământul inimii sale şi, prin aceasta, predând păcatului pe cele drepte. Căci marii şi cunoscătorii Părinţi au numit într-unele scrieri de ale lor şi pe draci oameni, pentru facultatea lor raţională, cum este locul din Evanghelie unde zice Domnul: „Un om rău a făcut aceasta” (Matei 13, 28) şi a amestecat în grâu neghină. Iar răul de la aceştia ne vine pentru că nu ne împotrivim repede; de aceea suntem biruiţi de gândurile rele.

50. După ce am început să vieţuim cu atenţie la minte, dacă împreunăm smerenia cu trezvia şi însoţim rugăciunea cu împotrivirea, vom merge bine pe drumul cugetării, înfrumuseţând, măturând, împodobind şi curăţând casa inimii noastre de răutate, călăuziţi de numele cel sfânt şi închinat al lui Iisus Hristos, ca de un sfeşnic de lumină. Dacă ne vom încrede însă numai în trezvia sau atenţia noastră, repede vom cădea răsturnându-ne, fiind împinşi de vrăjmaşi, şi ne vor răpune viclenii şi înşelătorii; şi tot mai mult ne vom prinde în mrejele gândurilor rele, ba chiar vom fi sfâşiaţi cu uşurinţă de către ei, neavând ca suliţă puternică numele lui Iisus Hristos. Căci numai cuţitul acesta preacinstit, învârtit foarte des în inima ce nu se îngrijeşte decât de una, ştie să strângă şi să taie gândurile venite de la aceia, să le ardă şi să le îngroape, ca focul paiele[54].

51. Lucrul trezviei necontenite, sau folosul şi marele câştig pe care-l aduce ea sufletului, este să vadă îndată nălucirile gândurilor care au luat chip

---

[53] Textul din P.G. mai are câteva rânduri de explicare a cuvântului οἶμος = cale.

[54] Textul din P.G. mai are câteva rânduri, arătând că omul cunoaşte atunci că Dumnezeu îl ajută.

în minte; iar al împotrivirii, să respingă şi să dea pe faţă gândul care încearcă să intre în văzduhul minţii noastre prin nălucirea (închipuirea) vreunui lucru supus simţurilor. Dar ceea ce stinge şi împrăştie îndată orice intenţie a vrăjmaşilor, orice gând, orice nălucire, orice formă şi orice statuie rea este chemarea Domnului. Căci de fapt şi noi înşine vedem în minte înfrângerea lor prin Iisus, marele nostru Dumnezeu, şi izbăvirea noastră, a smeriţilor, a neînsemnaţilor şi a netrebnicilor.

52. Cei mai mulţi nu ştim că toate gândurile nu sunt nimic altceva decât numai năluciri de ale lucrurilor sensibile şi lumeşti. Iar dacă stăruim mult timp în rugăciune cu trezvie, rugăciunea goleşte cugetarea de toată nălucirea materială a gândurilor rele. Iar pe de altă parte, îi face cunoscute gândurile vrăjmaşilor şi marele câştig al rugăciunii şi al trezviei. „Şi cu ochii tăi vei privi, şi răsplătirea păcătoşilor spirituali vei vedea" (Ps. 90, 8) şi tu însuţi cu mintea, şi vei înţelege, zice David, dumnezeiescul cântăreţ.

53. Să ne aducem aminte, dacă se poate, necontenit de moarte. Prin această aducere-aminte se naşte în noi lepădarea grijilor şi a tuturor deşertăciunilor, paza minţii şi rugăciunea neîncetată, neîmpătimirea trupului, scârba de păcat şi, dacă trebuie să spunem adevărul, aproape toată virtutea izvorăşte din aceasta. De aceea, dacă se poate, să ne folosim de acest lucru ca de răsuflarea proprie.

54. Inima golită desăvârşit de închipuiri va naşte înţelesuri dumnezeieşti şi tainice, care saltă în mijlocul ei cum saltă peştii şi se dau peste cap delfinii în marea liniştită. Şi precum marea e mişcată de adierea subţire, aşa adâncul inimii, de Duhul Sfânt. „Iar fiindcă sunteţi fii, zice, a trimis Dumnezeu pe Duhul Fiului Său în inimile voastre care strigă: Avva, Părinte!" (Gal. 4, 6).

55. Orice monah va avea frică şi va sta departe de lucrul duhovnicesc, înainte de a se îndeletnici cu trezvia minţii, fie pentru că nu cunoaşte frumuseţea ei, fie pentru că, cunoscând-o, nu o poate urmări din pricina lenei. Dar frica se va risipi fără doar şi poate când va începe lucrarea de păzire a minţii, care este şi se numeşte filosofia activă a minţii[55]. Căci atunci va fi ca unul care a aflat calea, Care a zis: „Eu sunt calea, învierea şi viaţa" (Ioan 11, 25).

56. Şi, iarăşi, va fi înfricoşat văzând mulţime de gânduri şi mulţime de prunci babiloneşti. Dar şi această frică o risipeşte Hristos dacă ne bazăm necontenit pe El, ca pe fundamentul cugetării; iar pruncii babiloneşti îi aruncăm la pământ, izbindu-i de această Piatră (Ps. 136, 12), împlinindu-ne, potrivit cuvântului, pofta noastră cu privire la ei: „Cel ce păzeşte, zice, porunca nu va cunoaşte cuvânt rău" (Eccl. 8, 5). „Căci fără de Mine, zice, nu puteţi face nimic" (Ioan 15, 5).

57. Monah cu adevărat este acela care a dobândit trezvie; iar trezvie adevărată a dobândit cel ce este monah în inimă.

---

[55] Aici trezvia e identificată cu faza activă a vieţii duhovniceşti.

58. Viaţa oamenilor se desfăşoară în repetare de ani, de luni, de săptămâni, de zile, de nopţi, de ceasuri şi de minute. În acestea trebuie, aşadar, să ne desfăşurăm şi noi lucrările virtuoase, adică trezvia, rugăciunea şi dulceaţa inimii, în linişte osârduitoare până la ieşirea noastră.

59. Va veni peste noi ceasul înfricoşător al morţii; va veni, şi a-l ocoli nu este cu putinţă. Fie ca Stăpânul lumii şi al văzduhului, venind atunci, să găsească fărădelegile noastre puţine şi neînsemnate, ca să nu ne vădească, adeverindu-ne, şi să plângem fără folos. „Căci sluga aceea, zice, care a cunoscut voia stăpânului său, şi n-a lucrat după voia lui ca o slugă, se va bate mult" (Luca 12, 47).

60. „Vai celor ce şi-au pierdut inima", zice; ce se vor face când îi va cerceta Domnul? De aceea trebuie să ne sârguim, fraţilor.

61. Gândurilor simple şi mai fără patimă le urmează cele pătimaşe, precum am aflat într-o îndelungată experienţă şi observare. Precum şarpele urmează porumbelului ce intră în cuibul lui[56], socotesc că cele dintâi deschid intrarea celor de al doilea, şi cele nepătimaşe celor pătimaşe.

62. Cu adevărat omul trebuie să se taie, prin hotărâre liberă, în două; şi trebuie să se rupă cu cea mai înţeleaptă înţelegere, precum am spus. Se cuvine cu adevărat să se facă el însuşi duşman neîmpăcat al său. Deci trebuie să avem faţă de noi înşine dispoziţia ce o are cineva faţă de un om care l-a necăjit şi nedreptăţit cumplit, ba chiar mai mult decât atât, dacă vrem să împlinim marea şi cea dintâi poruncă, adică să dobândim vieţuirea lui Hristos, fericita smerenie, felul vieţii din trup a lui Dumnezeu. De aceea zice Apostolul: „Cine mă va izbăvi de trupul morţii acesteia?" (Rom. 7, 24). Căci nu se supune legii lui Dumnezeu. Arătând apoi că a supune trupul voii lui Dumnezeu face parte din cele ce stau în puterea noastră, a zis: „Căci dacă ne-am judeca pe noi înşine, n-am fi judecaţi; dar judecându-ne Domnul, ne pedepseşte" (1 Cor. 11, 31-32).

63. Începutul rodirii este floarea, iar începutul observării minţii, înfrânarea în mâncăruri şi băuturi, lepădarea şi respingerea oricărui fel de gânduri şi liniştea inimii.

64. Celor ce suntem întăriţi în Hristos şi am început să umblăm în trezvie fără greş, întâi ea ni se arată în minte ca un sfeşnic, ţinut oarecum de mâna minţii noastre, şi călăuzindu-ne pe cărările cugetării; pe urmă, ca o lună atotluminoasă, rotindu-se pe cerul inimii; mai apoi ni se arată ca soare Iisus Însuşi, împrăştiind raze de dreptate, adică arătându-Se pe Sine şi pe ale Sale ca nişte lumini atotstrălucitoare ale vederilor.

65. Iar acestea le descoperă tainic minţii ce urmează poruncii Lui, care zice: „Tăiaţi împrejur învârtoşarea inimii voastre" (Deut. 10, 16). Precum s-a spus, trezvia sârguincioasă învaţă pe om înţelesuri fericite. Căci Dumnezeu nu

---

[56] Asemănarea aceasta lipseşte în *Filocalia greacă*.

caută la faţă. De aceea zice Domnul: Ascultaţi-Mă şi înţelegeţi „că celui ce are i se va da şi-i va prisosi, iar celui ce nu are, şi ceea ce i se pare că are se va lua de la dânsul" (Matei 25, 29). „Iar celor ce iubesc pe Dumnezeu, toate li se lucrează spre bine" (Rom. 8, 28). Deci cu mult mai mult i se vor lucra lui virtuţile.

66. Nu va umbla corabia multe mile fără apă; şi nu va înainta deloc paza minţii fără trezvie, împreunată cu smerenie şi cu rugăciunea lui Iisus Hristos.

67. Temelia casei sunt pietrele. Iar această virtute are, şi ca temelie, şi ca acoperiş, închinatul şi sfântul nume al Domnului nostru Iisus Hristos. Uşor va naufragia un cârmaci smintit în vreme de furtună, dacă a izgonit corăbierii, a aruncat lopeţile şi pânzele în mare, iar el doarme. Dar mai uşor va fi scufundat de către draci sufletul care nu s-a îngrijit de trezvie şi n-a chemat numele lui Iisus la începutul momelilor (atacurilor).

68. Spunem prin scris ceea ce ştim, şi mărturisim, celor ce vor să asculte, ceea ce am văzut străbătând calea, dacă vreţi să primiţi cele spuse. Căci Însuşi El a spus: „De nu va rămâne cineva întru Mine, se va scoate afară ca viţa şi o vor aduna şi o vor arunca în foc şi va arde"; „iar cel ce rămâne întru Mine şi Eu întru el, multă roadă va aduce" (Ioan 15, 6, 4). Căci precum nu e cu putinţă soarelui să lumineze fără lumină, aşa nu e cu putinţă să se cureţe inima de întinăciunea gândurilor de pierzare, fără rugăciunea numelui lui Iisus. Iar dacă e adevărat aceasta, precum văd, să ne folosim de ea ca de răsuflarea noastră. Căci ea este lumină, iar acelea, întuneric; şi Acela este Dumnezeu şi Stăpânul, iar acelea, slugile dracilor.

69. Paza minţii poate fi numită, în chip cuvenit şi pe dreptate, născătoare de lumină, născătoare de fulger, aruncătoare de lumină şi purtătoare de foc. Căci întrece, grăind adevărul, nenumărate şi multe virtuţi trupeşti. De aceea această virtute trebuie numită cu numele cinstite de mai înainte, pentru luminile strălucitoare ce se nasc din ea. Aceia dintre păcătoşi, netrebnici, întinaţi, neştiutori, neînţelegători şi nedrepţi, care se îndrăgostesc de ea, pot să se facă, prin Iisus Hristos, drepţi, de treabă, curaţi, sfinţi şi înţelegători. Ba nu numai atât, ci pot şi contempla şi teologhisi cele tainice. Iar făcându-se contemplativi (văzători), înoată în această lumină preacurată şi nesfârşită, se pătrund de ea cu pătrunderi negrăite şi locuiesc şi petrec împreună cu ea, fiindcă „au gustat şi au văzut că bun e Domnul" (Ps. 33, 8). În aceşti întâi vestitori se împlineşte cuvântul dumnezeiescului David: „Iară drepţii se vor mărturisi numelui Tău şi vor locui drepţii cu faţa Ta" (Ps. 139, 13). Căci cu adevărat aceştia cheamă sincer numele lui Dumnezeu şi se mărturisesc Lui, fiindcă le şi place să stea de vorbă cu El, iubindu-L pururea.

70. Vai celui din lăuntru de la cele din afară! Căci mult va fi supărat omul din lăuntru de la cele din afară. Şi supărat, acesta se va folosi de bici împotriva simţurilor din afară. Cel ce a săvârşit cele cu lucrul a cunoscut mai înainte cele din contemplaţie.

71. Dacă omul din lăuntru petrece în trezvie, cum zic Părinţii, este în

stare să păzească şi pe cel din afară. Dar noi şi dracii făcători ai răutăţii săvârşim în comun amândouă felurile de păcate. Aceia dau chip păcatului în gânduri numai, sau în zugrăviri de năluciri în minte, precum voiesc. Iar noi îl săvârşim şi prin gânduri înăuntru, şi prin fapte în afară. Dracii, fiind lipsiţi de grosimea trupurilor, îşi pricinuiesc şi lor, şi nouă muncile numai prin gânduri, prin viclenie şi prin înşelăciune. Dacă n-ar fi lipsiţi, blestemaţii, de grosimea trupului, n-ar întârzia să păcătuiască şi prin fapte, păstrându-şi de-a pururi voia liberă gata de a necinsti pe Dumnezeu.

72. Rugăciunea de un singur cuvânt (sau gând)[57] omoară şi preface în cenuşă amăgirile lor. Căci Iisus, Dumnezeul şi Fiul lui Dumnezeu, chemat de noi necontenit şi fără lenevie, nu le îngăduie acestora să-şi arate minţii, în oglinda cugetării, nici începutul intrării, pe care unii o numesc momeală, nici vreun chip oarecare şi nici să grăiască niscai cuvinte în inimă. Iar nepătrunzând vreun chip drăcesc în inimă, ea va fi goală, precum am spus, şi de gânduri. Căci dracii au obiceiul să vorbească sufletului şi să-l înveţe păcatul prin gânduri, ascunzându-se de el.

73. Aşadar, prin rugăciunea neîncetată se curăţă văzduhul cugetării de norii întunecoşi şi de vânturile duhurilor răutăţii. Iar curăţându-se văzduhul inimii, este cu neputinţă, zice, să nu strălucească în ea lumina dumnezeiască a lui Iisus, dacă nu ne vom umfla de slava deşartă, de fumul mândriei şi de patima de a ne face arătaţi. Prin acestea însă ne vom face prea uşuratici pentru cele necuprinse şi ne vom găsi fără ajutor de la Iisus, deoarece Hristos, Care ne-a arătat smerenia, urăşte acestea.

74. Să ne ţinem dar de rugăciune şi de smerenie, de acestea două care, împreună cu trezvia, ne înarmează împotriva dracilor ca o sabie de foc. Căci cei ce vieţuim aşa putem să prăznuim în fiecare zi şi în fiecare ceas, din inimă, în chip tainic o sărbătoare a bucuriei.

75. Cele opt gânduri mai generale ale răutăţii, în care se cuprinde tot gândul şi din care se nasc toate (ca din Hera şi Zeus toţi dracii blestemaţi, cinstiţi ca zei de greci, după miturile lor), se suie toate în poarta inimii şi, aflând mintea nepăzită, intră unul câte unul la vremea sa. Apoi oricare dintre cele opt gânduri, suindu-se şi intrând în inimă, aduce cu sine un roi de alte gânduri neruşinate. Şi aşa, întunecând mintea, aţâţă trupul, îndemnându-l la săvârşirea de fapte ruşinoase.

76. Deci cel ce păzeşte capul şarpelui şi prin mânioasă împotrivire se foloseşte de cuvinte curajoase, lovindu-l cu pumnul în faţă, a alungat vrăjmaşul de la sine. Căci zdrobind capul, a pus pe fugă multe gânduri rele şi fapte şi mai rele. Şi astfel cugetarea rămâne netulburată, Dumnezeu primind privegherea ei asupra gândurilor şi dăruindu-i, în schimb, să ştie cum trebuie să biruiască pe cei ce o războiesc şi cum trebuie inima să se cureţe pe încetul de gândurile care

---

[57] μονολόγιστος εὐχή.

spurcă pe omul dinăuntru. Căci zice Domnul Iisus: „Din inimă ies gândurile rele, curvie, preacurvie... şi acelea sunt care spurcă pe om” (Matei 15, 19-20).

77. Deci aşa poate sufletul să stea, întru Domnul, în cuviinţa, în frumuseţea şi în dreptatea sa, cum a fost zidit de la început de Dumnezeu, bun foarte şi curat, precum zice marele slujitor al lui Dumnezeu Antonie: „Sufletul având minte după fire, se susţine în virtute”. Sau iarăşi zice: „Dreptatea sufletului stă în a păstra mintea după fire, precum a fost zidită”. Iar peste puţin zice iarăşi: „Să ne curăţăm cugetarea, căci eu cred că dacă sufletul s-a curăţat din toate părţile şi rămâne în starea firească, poate, ajungând străvăzător, să vadă mai mult şi mai departe decât dracii, având în el pe Domnul, Care-i descoperă”. Acestea le spune vestitul Antonie, cum zice marele Atanasie în *Viaţa* lui.

78. Orice gând este o nălucire a unui lucru sensibil, apărută în minte. Căci Asirianul fiind minte, nu poate să ne amăgească altfel decât folosindu-se de lucrurile cunoscute de noi prin simţuri şi obişnuite nouă.

79. Precum nu ne este cu putinţă să urmărim păsările ce zboară în aer, fiind noi oameni, sau să zburăm ca ele, firea noastră neavând această însuşire, la fel nu e cu putinţă să biruim gândurile drăceşti ce ni se întâmplă să vină, fără rugăciune trează şi deasă, sau să străbatem cu ochiul minţii ţintă spre Dumnezeu; iar dacă nu, vezi pământul.

80. Drept aceea, dacă vrei cu adevărat să acoperi cu ruşine gândurile şi să te linişteşti cu dulceaţă şi să păstrezi cu uşurinţă trezvia în inimă, să se lipească rugăciunea lui Iisus de răsuflarea ta, şi vei vedea cum se împlineşte aceasta în puţine zile.

81. Precum nu e cu putinţă să se scrie slove în aer, căci acestea trebuie să se scrie pe vreun lucru ca să se păstreze multă vreme, la fel trebuie să lipim rugăciunea lui Iisus Hristos de trezvia ostenitoare, ca virtutea prea frumoasă a trezviei să rămână statornic împreună cu El şi prin El să ni se păstreze nerăpită în veac.

82. „Întoarce, zice, spre Domnul lucrurile tale, şi vei afla har”. Drept aceea, să nu se zică şi despre noi de Prorocul: „Aproape eşti, Doamne, de gura lor, dar departe de rărunchii lor” (Ier. 12, 2). Nimeni altul nu va aduce inimii în chip statornic pace, dinspre partea patimilor, decât numai Iisus Hristos, Cel ce a unit pe cele ce se aflau la mare depărtare una de alta.

83. Sufletul e întunecat deopotrivă de acestea două: de vorbirile gândurilor în cugetare şi de întâlnirile şi vorbele deşarte de afară. Cei ce vor să fie feriţi de păgubirea minţii trebuie să se întristeze atât de gândurile, cât şi de oamenii cărora le place să vorbească degeaba, pentru o pricină foarte binecuvântată: ca nu cumva, întunecându-se mintea, să i se moleşească trezvia. Căci întunecându-ne din pricina uitării, ne pierdem mintea.

84. Cel ce-şi păzeşte curăţia inimii cu toată sârguinţa va avea de învăţător pe legiuitorul ei Hristos, Care-i şopteşte tainic voia Sa. „Auzi-voi ce va grăi în

mine Domnul Dumnezeu” (Ps. 84, 8), zice David arătând acest lucru. Iar arătând cercetarea ce și-o face mintea sieşi pentru războiul cel mintal (inteligibil) şi sprijinirea ajutătoare a lui Dumnezeu, spune: „Va zice omul: fi-va oare roadă dreptului?” (Ps. 57, 11). Apoi arătând efectul ce rezultă din amândouă, printr-o întâlnire între ele, zice: „Așadar este Dumnezeu, Care-i judecă pe ei pe pământ” *(Ibidem),* adică pe dracii vicleni în pământul inimii noastre. Şi-n altă parte zice: „Apropia-se-va omul, şi inima e adâncă, şi Se va înălţa Dumnezeu; şi atunci rănile de la ei ni se vor părea ca niște săgeţi de prunci” (Ps. 63, 7-8).

85. Să ne călăuzim inima pururea, povăţuiţi de înţelepciune, după sfinţitul cântăreţ, respirând necontenit însăși puterea lui Dumnezeu-Tatăl şi înţelepciunea lui Dumnezeu, Hristos Iisus. Iar dacă, moleşindu-ne de vreo împrejurare oarecare, vom slăbi în lucrarea minţii, în dimineaţa următoare să strângem iarăși bine mijlocul minţii şi să ne apucăm cu putere de lucru, ştiind că nu vom avea apărare noi, care cunoaştem binele, de nu-l vom face.

86. Precum mâncărurile aducătoare de boală, îndată ce au fost primite în trup supără, iar cel ce le-a mâncat, simţind îndată vătămarea, caută să le verse mai repede prin vreun leac şi aşa rămâne nevătămat, la fel şi mintea, când a primit să înghită gândurile şi simte amărăciunea lor, le varsă cu uşurinţă prin rugăciunea lui Iisus, strigată din adâncurile inimii, şi le leapădă cu desăvârşire, precum au învăţat şi cercat cu ştiinţă acest lucru cei ce se îndeletnicesc cu trezvia.

87. Uneşte cu răsuflarea nării trezvia şi numele lui Iisus, sau gândul neuitat la moarte şi smerenia. Căci amândouă sunt de mare folos.

88. Zis-a Domnul: „Învăţaţi de la Mine, că sunt blând şi smerit cu inima, şi veţi afla odihnă sufletelor voastre” (Matei 11, 29).

89. Zis-a Domnul: „Cel ce se va smeri pe sine ca acest prunc, se va înălţa, iar cel ce se înalţă pe sine, se va smeri” (Luca 18, 14). „Învăţaţi de la Mine”, zice; vezi că smerenia este învăţătură? Căci porunca Lui este viaţă veşnică, iar aceasta e smerenia. Aşadar, cel ce nu este smerit a căzut din viaţă şi în partea cea dimpotrivă se va afla.

90. Dacă toată virtutea se săvârşeşte prin suflet şi trup, iar, pe de altă parte, şi sufletul, şi trupul sunt făpturi ale lui Dumnezeu, prin care, cum am zis, se împlineşte virtutea, cum nu aiurăm în chipul cel mai cumplit, fălindu-ne cu podoabele străine ale sufletului şi ale trupului, umblând adică după slava deşartă şi sprijinindu-ne de mândrie ca de un toiag de trestie? Şi cum nu ridicăm astfel împotriva capului nostru, pentru nelegiuirea şi nebunia noastră, ca tot ce poate fi mai înfricoşat, pe Dumnezeu, Care ne întrece cu măreţia Sa nemărginită? Căci „Domnul celor mândri le stă împotrivă” (Iac. 4, 6). În loc de a urma Domnului întru smerenie, ne împrietenim cu dracul trufaş, vrăjmaşul Domnului, din pricina cugetului mândru şi iubitor de slavă deşartă. Din pricina aceasta spune Apostolul: „Căci ce ai, ce n-ai luat?”; oare te-ai făcut tu

pe tine însuţi? Iar dacă ai luat de la Dumnezeu trupul şi sufletul, din care, în care şi prin care se înfăptuieşte toată virtutea, „ce te lauzi ca şi când n-ai fi luat?”. Căci Domnul este Cel ce ţi le dăruieşte ţie acestea.

91. Peste tot curăţia inimii, prin care se află în noi smerenia şi tot binele ce coboară de sus, nu stă în altceva decât în a nu îngădui gândurilor ce se apropie să intre în suflet.

92. Paza minţii cu Dumnezeu, care stăruie în suflet numai prin Dumnezeu, dă înţelepciune minţii în luptele cele după Dumnezeu. Căci nu puţină destoinicie îi dă ea celui ce se împărtăşeşte de ea, spre chivernisirea faptelor şi cuvintelor sale cu judecată bine primită la Domnul.

93. Semnele preotului în Vechiul Testament erau preînchipuiri ale inimii curate, ca şi noi să avem grijă de veşmântul inimii, ca nu cumva să se înnegrească din pricina păcatului, ci să-l curăţăm cu lacrimi, cu pocăinţă şi cu rugăciune. Căci mintea este un lucru uşor şi anevoie de oprit de la amintiri nelegiuite; un lucru care se ia uşor după nălucirile rele sau bune ale cugetării.

94. Cu adevărat fericit este cel ce s-a lipit în cugetare de rugăciunea lui Iisus şi-L strigă pe El neîncetat în inimă, cum s-a unit aerul cu trupurile noastre sau flacăra cu ceara. Venind soarele pe deasupra pământului, face ziuă; iar numele sfânt şi prea cinstit al Domnului Iisus, luminând în cugetare neîncetat, naşte nenumărate înţelesuri, asemenea soarelui.

95. După ce se împrăştie norii, văzduhul se arată curat. Iar după ce au fost împrăştiate nălucirile patimilor de către Soarele dreptăţii Iisus Hristos, obişnuiesc să se nască în inimă înţelesuri luminoase şi stelare din tot văzduhul ei luminat de Iisus Hristos. Căci zice Ecclesiastul: „Cei ce nădăjduiesc în Domnul vor înţelege adevărul, şi cei credincioşi în dragoste vor petrece cu Dânsul” (Înţel. 3, 9). A zis careva dintre Sfinţi: „Dacă ţii minte răul, ţine minte răul de la draci; şi dacă duşmăneşti, duşmăneşte trupul de-a pururi. Trupul e prieten viclean, şi dacă e slujit te războieşte şi mai mult”. Şi iarăşi: „Câştigă duşmănie împotriva trupului şi luptă împotriva pântecelui”[58].

96. În cuvintele de până aici, ale sutelor întâi şi a doua, am înfăţişat ostenelile sfinţitei linişti a minţii. Ele nu cuprind numai fructele cugetării noastre, ci şi pe cele ce le-am învăţat din cuvintele înţelepţilor de Dumnezeu Părinţi despre curăţia minţii. Iar acum, după ce am spus aceste puţine lucruri, pentru a arăta câştigul ce vine din păzirea minţii, vom înceta a grăi.

97. Vino, aşadar, şi-mi urmează spre unirea cu fericita păzire a minţii, oricine ai fi tu, cel ce doreşti în duh să vezi zile bune, şi te voi învăţa în Domnul lucrarea văzută şi vieţuirea Puterilor inteligibile.

98. Căci nu se vor sătura îngerii să laude pe Făcătorul, nici mintea curată să se ia la întrecere cu ei. Şi precum fiinţele netrupeşti nu se îngrijesc de hrană, aşa nici fiinţele netrupeşti în trup nu se îngrijesc de ea, dacă vor intra în cerul

---

[58] Acest capitol lipseşte în P.G.

liniştii minţii.

99. Precum Puterile de sus nu se îngrijesc de bani sau de avuţii, aşa nici cei ce şi-au curăţat vederea sufletului şi au ajuns la deprinderea virtuţii nu vor fi îngrijaţi de asuprirea de la duhurile rele. Şi precum acelora le este vădită bogăţia înaintării în Dumnezeu, la fel şi acestora le este vădită dragostea către Dumnezeu şi iubirea, aţintirea şi suirea spre Dumnezeu. Iar întinzându-se şi mai mult în suirea lor cu dragoste şi nesaţiu, din pricină că au gustat din dorul dumnezeiesc şi extatic, ei nu se vor opri până nu-i vor ajunge pe serafimi, şi nu vor pregeta în trezvia minţii şi în urcuşul iubitor, până nu se vor face îngeri, în Hristos Iisus, Domnul nostru.

100. Nu este venin mai tare ca veninul aspidei şi al vasiliscului, şi nu este păcat mai mare ca păcatul iubirii trupeşti de sine. Iar ca pui zburători ai iubirii trupeşti de sine îi ai pe aceştia: laudele în inimă, încântarea de sine, lăcomia pântecelui, curvia, slava deşartă, pizma şi, coroana tuturor, mândria, care ştie să cucerească nu numai pe oameni, ci şi pe îngerii din ceruri şi să-i îmbrace în întuneric în loc de lumină.

Acestea ţi le-a scris, Teodule, cel ce poartă numele isihiei, deşi e dezminţit de fapte. Dar poate nu sunt ale noastre, ci câte ni le-a dat Dumnezeu, Cel lăudat şi slăvit în Tatăl, în Fiul şi în Duhul Sfânt, de toată firea raţională, de îngeri, de oameni şi de toată zidirea, pe care a făcut-o Treimea cea negrăită. Dumnezeu cel Unul, de a Cărui Împărăţie strălucită să avem şi noi parte prin rugăciunile Preacuratei Născătoare de Dumnezeu şi ale Cuvioşilor noştri. Cărui Dumnezeu necuprins I se cuvine slavă veşnică. Amin.

FILOTEI SINAITUL

Viaţa şi scrierile lui Filotei Sinaitul

Filotei Sinaitul a trăit în aceeaşi mănăstire a Rugului Sfintei născătoare de Dumnezeu din Muntele Sinai, ca şi Isihie[59]. Şi se pare că tot cam în aceeaşi vreme cu Isihie, după cum rezultă din înrudirea preocupărilor şi din faptul că în unele codice *Capetele despre trezvie* ale lui Filotei sunt aşezate chiar înainte de ale lui Isihie Sinaitul[60]. În orice caz, el nu e una şi aceeaşi persoană cu patriarhul Filotei al Constantinopolei, din veacul al XIV-lea, căci e citat pe la începutul acestui veac de Grigorie Sinaitul, şi încă imediat după Isihie Sinaitul[61].

Se cunosc până acum două scrieri ale lui Filotei Sinaitul: 1. *Capete despre trezvie*[62], publicate în *Filocalia greacă* (vol. I, ed. a II-a, p. 366-374), pe care o traducem în acest volum, şi 2. *Despre poruncile Domnului nostru Iisus Hristos*[63] (în P.G. 154, 720-745, după *Thesaurus asceticus* al lui P. Possinus, Paris 1613)[64]. Dar până la o cercetare amănunţită a mai multor manuscrise nu se poate spune care a fost textul genuin, în special al primei scrieri, sau dacă diferite alte scrieri, pe care ni le semnalează cataloagele codicelor greceşti din diversele biblioteci sub numele lui Filotei, sunt scrieri deosebite de-ale lui sau numai părţi din scrierea de la nr. 1.

De pildă, în P.G. 98, col. 1369-1372, se dă începutul mai extins al unei

---

[59] Vezi la I. Hausherr, *op. cit,* p. 140 (44), unde dă titlul scrierilor lui Filotei din Cod. Athous 38 (Spyridon et S. Eustratiades, Catalogue Nr. 1528, 11). Tot aşa i se zice lui Filotei şi în titlul scrierilor sale din Cod. Naniensis (venetian) 95 (Mignareli, Cat. codd. gr. Nan. p. 185), redat în P.G. 98, 1369-70. Vezi şi titlul din Cod. 30 Moscova (Matthaeus, Not. codd. gr. Moscv. p. 317), redat în P.G. 154, 717-718. Manuscrisul Acad. Române nr. 2012, care cuprinde în trad. românească *Capetele pentru trezvie şi rugăciune,* îi spune: „Filotei monahul, egumenul locaşului Rugului Preasfintei născătoare de Dumnezeu".

[60] Cod. Athous cit., la f. 112a dă *Capetele* lui Filotei, iar la f. 114a, *Capetele lui Isihie.* Vezi la I. Hausherr, *op. cit.,* loc. cit.

[61] În „Capete despre isihie şi despre cele două moduri ale rugăciunii", *Filocalia greacă,* vol. II, ed. a II-a, p. 271. Confuzia aceasta o întâlnim şi în P.G. 154, 729-745, unde scrierea lui Filotei Sinaitul *Despre poruncile Domnului Iisus Hristos* e publicată între scrierile patriarhului Filotei. Ehrhard (la Krumbacher, *op. cit.,* p. 107-109) a lămurit însă lucrurile.

[62] Νηπτικά κεφάλαια. În alte codice are însă alte titluri.

[63] Περί τών εντολών τού Κυρίου ημών Ιησού Χριστού. Vezi şi notiţa 20 din P.G. 154, 717-718.

[64] După I. Hausherr, *op. cit.,* p. 140-142 (44-46), acestea două se află şi în Cod. Vatic. 730.

scrieri care începe cu cuvintele „Câţi în Hristos ne-am botezat”[65]. Dar în cuprinsul acestui fragment găsim şi primul cap al textului din *Filocalia.* Ar rezulta deci că în Cod. Han. 95 s-ar cuprinde un text mai larg al scrierii din *Filocalia.* Totuşi sfârşitul textului din Cod. Nan. 95 coincide cu sfârşitul cap 11 al textului din *Filocalia*[66].

Pe de altă parte, cele două scrieri cuprinse sub numele lui Filotei în Cod. Moscv. 30, după începuturile ce se dau în P.G. 154, 717-718, n-ar fi decât două părţi ale „Capetelor despre trezvie”, din *Filocalia greacă*[67].

În P.G. 98, 1371-72, se mai dau din Cod. Han. (veneţian) 95, afară de începuturile şi sfârşiturile scrierii din *Filocalia,* cuprinsă în acel cod, în fol. 93a-99b, şi a scrierii „Poruncile Domnului”, cuprinsă în fol. 113b-125a, încă şi începuturile şi sfârşiturile altor două scrieri, între fol. 99b-113a şi 113a-f. 113b[68]. Se prea poate însă ca şi aceste două scrieri din urmă – dintre care ultima pare extrem de scurtă – să nu fie decât tot părţi din *Capetele despre trezvie* date în *Filocalia greacă.*

O altă chestiune este cea a numărului de capete în care e împărţită scrierea dată în *Filocalia* şi a ordinii acestor capete.

Împărţirea textului în 40 de capete, aşa cum îl avem în *Filocalia greacă,* nu pare să fie comună tuturor codicelor. După notiţa 20 din P.G. 154, 717-718, mai multe codice din biblioteca vieneză şi pariziană (între care cod. nr. 1091), ar cuprinde scrierea aceasta împărţită în 40 de capete.

Manuscrisul nr. 2012 al Academiei Române ne dă însă traducerea acestei scrieri în 37 de capitole, aranjate altfel decât în textul din *Filocalia greacă.* Comparând textul cap 30 din Vat. 730, f. 193v (dat de 1. Hausherr, *op. cit.,* p. 141 (54), constatăm că el corespunde nu cu cap 30 din textul din *Filocalia greacă,* ci cu cel din Manuscrisul Academiei Române, care, la rândul său, corespunde cu capetele 34-36 din textul *Filocaliei greceşti.*

De aici ar urma că Vat. 730 ne dă un text împărţit şi aranjat la fel cu cel după care e tradus textul românesc din Biblioteca Academiei Române.

Toate acestea sunt semne că Filotei este un autor vechi, căci dacă ar fi scris prin veacul al XIV-lea nu ar fi fost cu putinţă atâtea variaţiuni între codice

---

[65] Ὅσοι εις Χριστόν ἐβαπτίσθημεν. Fragmentul e reprodus în P.G. după Mignareli, *op. cit.,* p. 185, din Cod. Nan. 95, f. 93 a.

[66] ... „cei ce sapă aurul” (P.G. 98, 1371-1372).

[67] Aceste două scrieri (indicate în P.G. după Matthaeus, *op. cit.)* se intitulează, prima: „Φιλοθέου, μοναχού μονής τής ὑπεραγίας Θεοτόκου τής βάτου ἐν Σινά, περί τριμερούς τής ψυχής καί περί νήψεως καί εὐχής”. Inc. Ὁ μακάριος ο απόστολος Παύλος; a doua: „Περί τηρήσεως νού καί ταπεινοφροσύνης”. Inc. Βλέπετε καί ὁράτε, φησίν ο Κύριος, μήπως βαρυνθώσιν. Dar începutul primei scrieri pare a coincide cu cap 31, iar al celei de-a doua, cu cap 15 al scrierii din *Filocalia*.

[68] Tot după Mignareli, *op. cit.,* p. 185.

în privinţa textului acestei scrieri.

Dăm mai jos şi o paralelă între capetele textului din Manuscrisul Academiei Române şi cel din *Filocalia greacă,* după care ne-am ţinut noi:

Ms. Acad. Rom.		*Filocalia greacă*
Cap.	1-3	1-3
″	4	7
″	5	8
″	6	23
″	7	27
″	8	28
″	9	24
″	10	25
″	11	26
″	12	21
″	13	29
″	14	22
″	15	4
″	16	5
″	17	6
″	18	30
″	19	9
″	20	10
″	21	11
″	22	31
″	23	12
″	24	13
″	25	14
″	26	14 (de la „astfel sfânta smerenie")
″	27	32
″	28	15
″	29	33
″	30	34-36
″	31	37
″	32	38
″	33	39
″	33 (de la „nimic nu ne va întina, nici întrista")	40
″	34	20
″	35	16
″	36	17

″ 37 18

Numai cap 19 din *Filocalia greacă* nu l-am putut identifica între cele din Ms. Acad. Rom.

Învăţătura duhovnicească a lui Filotei este foarte apropiată de cea a lui Isihie, amândoi fiind înrudiţi sufleteşte cu Ioan Scărarul. Dar între Isihie şi Filotei sunt şi oarecare deosebiri. Isihie repetă necontenit îndemnul de-a se observa mintea. „El pare a fi unul din acele suflete concentrate şi adânci, predestinate de la fire la formele cele mai absorbite ale vieţii lăuntrice”[69].

Filotei are tendinţe mai războinice, mai active. Lăudând şi el isihia, se opreşte mai puţin la descrierea ei, dând importanţă şi păzirii poruncilor. El nu e aşa de poet ca Isihie, dar dă definiţii mai clare şi argumente mai puternice.

Însemnătatea „pazei minţii” el o întemeiază psihologic. Sufletul are trei facultăţi: raţiunea, pofta, mânia. Omul duce viaţă virtuoasă când cele două din urmă se supun raţiunii. De aceea, toată silinţa vrăjmaşului este să abată atenţia raţiunii de la rolul ei de stăpânitoare asupra celorlalte puteri sufleteşti, ocupând-o cu gânduri şi năluciri care o împrăştie sau o fac să cedeze tendinţelor poftei şi mâniei de-a scăpa din frâna ei. De aceea, străduinţa noastră are ca scop să menţină partea superioară a sufletului în rolul ei de stăpână, şi aceasta se face prin rezistenţa la primele atacuri cu ajutorul atenţiei şi rugăciunii[70].

---

[69] I. Hausherr, *op. cit.*, p. 141 (45).
[70] *Ibidem*.

ALE CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU FILOTEI SINAITUL

Capete despre trezvie

1. Este în noi un război al minţii, mai cumplit decât cel văzut[71]. Lucrătorul evlaviei trebuie să alerge şi să urmărească cu mintea ţinta de a aduna desăvârşit în vistieria inimii pomenirea lui Dumnezeu, ca pe un mărgăritar sau ca pe o piatră preţioasă. Trebuie să lepădăm toate, să dispreţuim şi trupul, şi însăşi viaţa de acum, ca să dobândim în inimă numai pe Dumnezeu. Căci ajunge, a spus dumnezeiescul Gură de Aur, vederea lui Dumnezeu cu mintea, ca să piardă pe toţi cei vicleni.

2. Deci toţi cei ce se luptă mintal sunt datori să culeagă cu toată silinţa puteri duhovniceşti din dumnezeieştile Scripturi şi să le pună pe minte ca nişte plasturi de însănătoşire. Şi de dimineaţa, zice, să stea cu bărbăţie şi hotărâre în poarta inimii, cu pomenirea strânsă a lui Dumnezeu şi cu rugăciunea neîntreruptă a lui Iisus Hristos în suflet, şi să omoare prin străjuirea minţii pe toţi păcătoşii pământului, iar prin stăruinţa în pomenirea credincioasă a lui Dumnezeu, să taie capetele celor puternici, pentru Domnul, şi începuturile gândurilor ce ne războiesc. Căci ştim că este şi în sudorile minţii[72] o lucrare şi o rânduială dumnezeiască. Şi aşa trebuie să ne silim să lucrăm până la vremea mâncării. Pe urmă, mulţumind Domnului, Care ne satură din iubirea de oameni, în chip îndoit, în duh şi trup, trebuie să mâncăm întru aducerea aminte şi cu gândul morţii, şi apoi iarăşi să ne apucăm cu putere de lucrul de dimineaţă. Căci numai făcând aşa în fiecare zi vom putea scăpa de mrejele vrăjmaşului spiritual (inteligibil)[73]. Făcând[74] acestea timp îndelungat, se nasc în noi acestea trei: credinţa, nădejdea şi dragostea. Credinţa ne face să ne temem cu adevărat de Dumnezeu, nădejdea, sărind peste frica de rob, uneşte pe om cu dragostea de Dumnezeu, dacă nădejdea nu se ruşinează; căci ea ştie să nască iubirea îndoită, de care atârnă Legea şi Prorocii. Iar dragostea niciodată nu cade, odată ce ea este, în cel ce se împărtăşeşte de ea, în acest veac şi în cel viitor, pricina împlinirii legii dumnezeieşti.

3. Însă foarte rar se găsesc cei ce se liniştesc cu cugetul[75]. Şi aceasta o pot numai cei ce se silesc să-şi apropie harul şi mângâierea dumnezeiască prin

---

[71] Un război inteligibil, mai cumplit decât cel sensibil. În manuscrisul 2012 al Academiei Române se zice: „războiul gânditor şi simţitor”.

[72] Sudorile inteligibile (luptele cugetării).

[73] Ms. Acad.: „gânditor”.

[74] De aici până la finele acestui cap, lipsă în ms. Acad. Rom.

[75] Ms. Acad. Rom.: „Cei ce cu partea gânditoare mulcomescu”.

această lucrare. Deci dacă vrem să umblăm întru filosofia cea după Hristos, întru lucrarea cugetătoare prin păzirea minţii şi cu trezvie, să începem această cale prin înfrânare de la mâncărurile cele multe, primind mâncărurile şi băuturile cu măsură, pe cât e cu putinţă. Căci trezvia poate fi numită cu dreptate atât cale ce duce la Împărăţie, la cea din lăuntrul nostru şi la cea viitoare, cât şi lucrare cugetătoare, ca una ce prelucrează şi înălbeşte cele ale minţii şi o mută de la vieţuirea pătimaşă la cea nepătimaşă. Pentru că se aseamănă cu o ferestruică luminoasă, prin care Dumnezeu, plecându-Se, Se arată minţii.

4. Unde există smerenie şi pomenirea lui Dumnezeu, susţinută de trezvie şi de atenţie, şi desimea rugăciunii îndreptate împotriva vrăjmaşilor, acolo este locul lui Dumnezeu, sau cerul inimii, în care pâlcul dracilor se teme să petreacă, pentru Dumnezeu, Care locuieşte în acel loc.

5. Nimic nu aduce mai multă tulburare ca vorba multă, şi nimic nu e mai rău ca vorba neînfrânată, care poate să strice starea sufletului. Căci cele ce le zidim în fiecare zi ea le surpă, şi cele ce le adunăm cu osteneală, sufletul le risipeşte prin mâncărimea de limbă. Ce e mai rău decât ea? E un rău fără frâu. Deci trebuie să-i punem hotar, să o ţinem cu sila, să o sugrumăm, ca să zic aşa, ca să slujească numai spre cele de trebuinţă. Dar cine ar putea povesti toată paguba sufletească ce poate veni de la limbă?

6. Cea dintâi poartă care duce la Ierusalimul mintal (inteligibil)[76], la atenţia minţii, este tăcerea gurii întru cunoştinţă, chiar dacă mintea încă nu s-a liniştit. A doua este înfrânarea cu măsură de la mâncăruri şi băuturi. A treia, care curăţă mintea şi trupul, este amintirea şi gândul neîncetat al morţii. Eu, văzând odată, pentru o clipă, frumuseţea acesteia, şi rănindu-mă şi desfătându-mă cu duhul, nu cu privirea, am voit să mi-o câştig soţie pentru toată viaţa, îndrăgostit de frumuseţea şi de cuviinţa ei: cât este de smerită, cu câtă bucurie se mâhneşte, cât e de gânditoare, câtă frică are de dreapta cercetare viitoare, temându-se de sorocul vieţii; din ochii ei sensibili obişnuieşte să curgă apa vie cea vindecătoare, din ochii cugetători (inteligibili), un izvor de gânduri prea înţelepte, care curgând şi săltând veseleşte cugetul. Pe această fiică a lui Adam, adică pomenirea morţii, însetam, cum am zis, pururea să mi-o câştig soţie, să dorm cu ea şi să vorbesc cu ea şi să discut: ce se va întâmpla după lepădarea trupului? Dar adeseori nu m-a lăsat blestemata uitare, fiica întunecată a diavolului.

7. Este un război întru ascunsul nostru, susţinut de duhurile răutăţii, care se poartă prin gânduri cu sufletul. Căci acesta fiind nevăzut, puterile acelea răuvoitoare, fiind asemenea cu fiinţa lui, se apropie de el prin războiul nevăzut. Astfel, se pot vedea între ele şi suflet: arme, rânduire de bătaie, înşelăciuni viclene, război înfricoşat, ciocniri de luptă şi biruinţe, şi înfrângeri

[76] În ms. Acad. Rom. lipseşte: „Ierusalimul mintal”.

din amândouă părţile. Numai un lucru nu îl are acest război al minţii (inteligibil), pe care-l are războiul văzut (sensibil): vremea hotărâtă a războiului. Căci războiul văzut îşi hotărăşte o vreme şi o rânduială, pe când celălalt atacă fără de veste şi, ţintind dintr-odată în cele mai dinăuntru părţi ale inimii, omoară sufletul prin păcat.

Pentru ce se porneşte împotriva noastră lupta şi bătălia aceasta? Ca să nu se facă prin noi voia lui Dumnezeu, precum ne rugăm zicând: „Facă-se în noi voia Ta". Iar aceasta stă în poruncile lui Dumnezeu. Dacă cineva şi-a întărit (şi-a fixat) cu trezvie mintea sa în Domnul împotriva amăgirii dracilor şi urmăreşte cu dinadinsul intrările lor şi împletirile ce se nasc din năluciri, va dobândi cunoştinţa lor prin experienţă. De aceea şi Domnul, îndreptându-Şi atenţia împotriva blestemaţilor draci şi văzând de mai-nainte, ca un Dumnezeu, gândurile lor, a rânduit poruncile Sale împotriva scopului lor, înfricoşând pe cei ce le vor călca.

8. Când vom dobândi deprinderea înfrânării, adică a depărtării de la păcatele văzute, care se lucrează prin cele cinci simţuri, vom putea pe urmă să păzim şi inima împreună cu Iisus şi să fim luminaţi de Dânsul în ea, gustând cu un dor fierbinte bunătatea Lui prin minte. Fiindcă n-am primit porunca de a ne curăţa inima pentru altceva, ci numai pentru ca, după ieşirea nourilor răutăţii din văzduhul inimii şi după risipirea lor prin necontenita atenţie, să putem vedea, ca într-un senin curat, Soarele dreptăţii, pe Iisus, şi să ni se lumineze, întrucâtva, în minte înţelesurile măreţiei Lui. Fiindcă nu tuturor obişnuieşte să Se arate, ci numai celor ce îşi curăţă cugetarea.

9. Aşa se cuvine să umblăm în fiecare zi, ca şi cum ar trebui să ne înfăţişăm înaintea lui Dumnezeu. Căci zice Prorocul Osea: „Păzeşte mila şi judecata şi apropie-te de Dumnezeul tău pururea" (12, 6). Iar Maleahi zice ca din partea lui Dumnezeu: „Fiul cinsteşte pe tatăl şi sluga pe stăpânul; şi dacă Eu sunt Tatăl, unde este cinstea Mea? Şi dacă Eu sunt Stăpânul, unde este frica Mea? zice Domnul Atotţiitorul" (1, 6). Apostolul zice şi el: „Să ne curăţăm pe noi înşine de toată întinăciunea trupului şi a duhului" (2 Cor. 7, 1). Iar înţelepciunea zice: „Păzeşte-ţi inima cu toată străjuirea, căci din aceasta este ieşirea vieţii" (Pilde 4, 23). În sfârşit, Domnul Iisus Hristos a zis: „Curăţă partea dinăuntru a paharului, ca să fie şi cea din afară curată" (Matei 23, 25).

10. Vorbirile fără rost uneori ne pricinuiesc ura celor ce ne ascultă, alteori batjocuri şi râs, defăimând aceia prostia cuvintelor. Altele, întinarea conştiinţei şi, iarăşi, altele, osânda de la Dumnezeu şi întristarea Duhului Sfânt, ceea ce este mai înfricoşător decât toate celelalte.

11. Cel ce-şi curăţă inima şi smulge din rădăcină păcatul, întru Domnul, şi cel ce se osteneşte pentru o cunoştinţă mai dumnezeiască şi vede în minte cele nevăzute de cei mulţi nu se cuvine să se înalţe pentru aceasta faţă de cineva. Căci nimic nu e mai curat între cele zidite ca cel fără de trup, nimic nu are cunoştinţă mai mare ca îngerul. Dar înălţându-se, a căzut din cer ca un

fulger. Astfel mândria cugetului i-a fost socotită la Dumnezeu necurăţie. Iar cei ce dezgroapă aurul se fac arătaţi[77].

12. Zice Apostolul: „Cel ce se nevoieşte, de la toate se înfrânează” (1 Cor. 9, 25), deoarece nu e cu putinţă ca cei legaţi cu trupul acesta apăsător, care pururea pofteşte împotriva duhului, să se înarmeze, împotriva începătoriilor şi a puterilor nevăzute şi răuvoitoare, cu săturarea de mâncăruri. Căci nu este Împărăţia lui Dumnezeu mâncare şi băutură. Iar „cugetul trupului e duşmănie împotriva lui Dumnezeu; că legii lui Dumnezeu nu se supune, şi nici nu poate”. Şi e vădit că de aceea nu poate, fiindcă e pământesc şi amestecat cu must, cu sânge şi cu ardere; şi atârnând pururea în jos, pururea e împătimit de cele pământeşti şi se îndulceşte cu plăcerile pierzătoare ale veacului acestuia. Căci cugetul trupului este moarte. Iar cei ce sunt în trup, lui Dumnezeu a plăcea nu pot.

13. Cei ce ne îngrijim de străjuirea minţii întru Domnul avem trebuinţă de multă smerenie, întâi către Dumnezeu, apoi către oameni. În tot chipul şi din toate părţile suntem datori să ne frângem inima, căutând tot ceea ce o umileşte. Iar inima o frânge şi o smereşte amintirea vieţii noastre celei dintâi în lume, dacă o facem cu de-amănuntul. Amintirea tuturor păcatelor din pruncie, privite din nou de minte, după chipul lor (afară de cele trupeşti, căci amintirea acestora este vătămătoare), umileşte şi naşte lacrimi şi ne mişcă spre mulţumire către Dumnezeu din toată inima. Asemenea şi amintirea neîncetată şi vie a morţii. Aceasta naşte şi plâns, amestecat cu oarecare dulceaţă şi bucurie, precum naşte şi trezvia minţii. Puternic umileşte cugetul şi ne face să vedem pământul şi pomenirea Patimilor Domnului nostru Iisus Hristos, privite şi ele de amintire după chipul lor. Ele de asemenea pricinuiesc lacrimi. Pe lângă acestea, mai umilesc sufletul şi multele binefaceri ale lui Dumnezeu, cele către noi, numărate şi privite după felul lor, odată ce lupta noastră este împotriva dracilor mândri.

14. Nu lepăda, din iubirea trupească de sine, aceste leacuri mântuitoare ale sufletului, căci altfel nu mai eşti ucenicul lui Hristos, nici următorul lui Pavel, care zice: „Nu sunt vrednic să mă numesc Apostol” (1 Cor. 15, 9) sau: „Cel ce mai înainte eram hulitor, prigonitor şi batjocoritor” (Filip. 3, 6). Vezi, mândrule, pe Sfânt, cum nu-şi uită viaţa lui de mai-nainte? Şi toţi sfinţii, de la începutul lumii până acum, au îmbrăcat această cea mai de pe urmă dulamă sfântă a lui Dumnezeu. Şi Însuşi Domnul nostru Iisus Hristos, fiind Dumnezeu necuprins, necunoscut şi negrăit, voind să arate calea vieţii veşnice şi a sfinţeniei, a îmbrăcat smerenia peste tot trupul Său. Astfel sfânta smerenie trebuie să se numească, cu dreptate, şi virtute dumnezeiască, şi poruncă, şi

---

[77] În ms. Acad. Rom. sfârşitul acestui cap e următorul: „Întrucât şi cel ce întru prostime se supune întru Domnul, bine face. Iar arătaţi sunt cei ce dezgroapă aurul”. Iar la margine, nota: „caută în cap 144 al avvei Macarie”.

haină domnească. În această virtute se nevoiesc şi pe ea o păzesc şi îngerii, şi toate acele Puteri strălucite şi dumnezeieşti, ştiind cu ce cădere a căzut Satana mândrindu-se. Iar ca pildă înfricoşătoare de cădere, pentru îngeri şi oameni, să ne fie cel viclean, care zace în adânc, fiind arătat de Dumnezeu mai lipsit de cinste decât toată cealaltă zidire, din pricina mândriei sale. Dar ştim şi pe Adam cu ce cădere a căzut din pricina mândriei. Având deci asemenea pilde îndemnătoare spre această virtute folositoare de suflet, să ne smerim pururea în tot felul. Folosindu-ne de ele, să ne smerim din toată puterea cu sufletul şi trupul, cu cugetul şi cu voinţa, în cuvinte, în gânduri şi în înfăţişare, în afară şi înăuntru. Să o căutăm aceasta cât putem, ca să nu avem împotriva noastră pe Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Cel ce S-a dat pentru noi. Căci „Domnul celor mândri le stă împotrivă, iar celor smeriţi le dă har" (Iac. 4, 6); şi: „Necurat este la Domnul tot cel ce se înalţă cu inima", iar „cel ce se smereşte pe sine, înălţa-se-va" (1 Petru 5, 6). „Învăţaţi de la Mine, zice, că sunt blând şi smerit cu inima" (Matei 11, 29). De aceea, să luăm aminte.

15. „Vedeţi, zice Mântuitorul nostru, să nu se îngreuneze inimile voastre..." (Luca 21, 34) şi cele următoare; iar „cel ce se nevoieşte se înfrânează de la toate". Deci, ştiind că toate acestea au fost spuse de Sfânta Scriptură către noi, să ne petrecem viaţa cu înfrânare, înainte de toate de la multele mâncăruri; să ne obişnuim trupul cu o rânduială virtuoasă, dându-i hrana cu măsură. Căci astfel se vor linişti uşor zvâcnirile părţii lui poftitoare şi se vor supune raţiunii conducătoare, ba, dacă trebuie să spunem adevărul, şi ale iuţimii. Dar ne vom reţine cu uşurinţă şi de la celelalte greşeli. De altfel, şi aceasta se socoteşte virtute de către cei ce au experiat virtutea: înfrânarea cuprinzătoare, adică reţinerea de la tot felul de rău. Căci mai întâi pricina curăţiei este Dumnezeu, Pricinuitorul şi Dătătorul tuturor bunătăţilor. Apoi înfrânarea măsurată, egală şi de fiecare zi, de la mâncăruri multe.

16. Precum Satana, împotrivindu-se lui Dumnezeu, ca să nu se facă voia Lui, adică poruncile, se războieşte cu Dumnezeu prin noi, prin care încearcă să surpe voia Lui, aşa şi Dumnezeu vrea ca tot prin noi să se împlinească preasfânta Lui voie, adică, precum am zis, dumnezeieştile şi de viaţă făcătoarele Sale porunci, surpând prin noi şi prin ajutorul Lui planul pierzător al celui-viclean. Voia cea deşartă a vrăjmaşului, care socoteşte să se împotrivească lui Dumnezeu, făcând pe oameni să calce poruncile Lui, o risipeşte Dumnezeu iarăşi prin neputinţa omenească. Şi să vezi că e tocmai aşa. Toate poruncile dumnezeieştei Evanghelii urmăresc să îndrepte cele trei părţi ale sufletului şi să le facă sănătoase prin cele ce le poruncesc. Mai bine-zis, nu numai urmăresc, ci le şi însănătoşează cu adevărat. Deci aceste trei părţi ale sufletului le războieşte şi diavolul ziua şi noaptea. Iar dacă Satana războieşte cele trei părţi, este vădit că războieşte poruncile lui Hristos. Căci prin porunci Hristos pune legi celor trei părţi ale sufletului, adică iuţimii, poftei şi raţiunii. Priveşte: „Cel ce se mânie pe fratele său în deşert, vinovat va fi judecăţii"

(Matei 5, 22), și celelalte porunci ale Lui care urmează. Prin acestea tămăduiește iuțimea. Iar vrăjmașul încearcă să strice porunca aceasta și cele în legătură cu ea înăuntru, prin gânduri de vrajbă, de pomenire a răului și prin gânduri de pizmă. Căci știe vrăjmașul și el că povățuitoarea iuțimii este partea rațională, și de aceea, săgetând, precum am spus, rațiunea prin gânduri de bănuieli, de pizmă, de vrajbă, de ceartă, de viclenie, de slavă deșartă, o înduplecă să-și părăsească rolul de stăpânitoare și să predea iuțimii frânele, lăsând-o fără cârmaci. Iar iuțimea, lepădând pe cârmaci, scoate prin gură, în cuvinte, cele ce i-au fost așezate mai-nainte în inimă, îngrămădite acolo prin gândurile vrăjmașului și prin nepurtarea de grijă a minții, lăsând să se vadă atunci că inima, în loc să fie plină de Duhul dumnezeiesc și de gânduri dumnezeiești, e plină de păcat, precum a zis Domnul; „Din plinătatea inimii vorbește gura” (Matei 12, 34). Căci dacă va izbuti vicleanul să scoată afară în cuvinte cele cugetate înăuntru, fratele chinuit de ură nu-i va zice fratelui numai „racca” și numai „nebun”, ci de la cuvinte de batjocură va cădea adesea și la ucidere. Iar de aceasta se folosește vicleanul, fiindcă Dumnezeu a dat porunca să nu ne mâniem în deșert. Și s-ar fi putut să nu se ajungă la cuvinte de batjocură și la cele ce urmează lor, dacă îndată, de la momeală, s-ar fi alungat acelea din inimă prin rugăciune și atenția cea dinăuntru. Astfel își ajunge blestematul scopul său, dacă cele furișate de el prin gânduri în inimă găsesc pe unul care nesocotește porunca dumnezeiască.

17. Dar care sunt cele rânduite pe seama părții poftitoare prin dumnezeiasca poruncă a Domnului? „Cel ce caută la femeie spre a o pofti pe ea a și curvit cu ea în inima sa” (Matei 5, 28). Văzând vicleanul și această poruncă, aruncă în om ca un fel de mreajă împotriva poruncii. Căci depărtând aceasta pe om de materia care îl aprinde, vicleanul face să nască războiul înăuntru. Și astfel se pot vedea în minte, zugrăvite de el, figuri și întipăriri curvești, și se pot auzi cuvinte care aprind spre patimă și alte lucruri pe care cei ce au cercarea minții le știu.

18. Care este acum porunca ce îndeamnă partea rațională? „Iar Eu vă zic vouă să nu vă jurați nicidecum, ci să fie cuvântul vostru: da și nu” (Matei 5, 33, 37); sau: „Cel ce nu se leapădă de toate ca să-Mi urmeze Mie nu este vrednic de Mine” (Matei 10, 37-38); sau: „Intrați pe poarta cea strâmtă” (Matei 7, 13). Acestea sunt poruncile pe seama părții raționale. Deci vrăjmașul, iarăși, vrând să prindă pe generalul cel mai bun, care este rațiunea, îl scoate din minți și de la conducere prin gânduri de lăcomie a pântecelui și de nepăsare. Și râzând de el ca de un general beat, dracul se folosește, prin mânie și poftă, de voile lui ca de niște slugi ale sale. Iar aceste puteri, adică partea poftitoare și iuțimea, lăsate slobode de rațiune, se folosesc de cele cinci simțuri ale noastre, ca de niște slugi, pentru a păcătui la arătare. Acestea sunt căderile. Atunci și ochii sunt iscoditori, neavând mintea care să-i lege înăuntru, și auzul iubește să audă lucruri deșarte, și mirosul se moleșește, și gura e neînfrânată, și mâinile

ating ce nu trebuie. Acestora le urmează nedreptatea în loc de dreptate, nebunia în loc de înţelepciune, necumpătarea în loc de cumpătare, robia în loc de bărbăţie. Căci acestea sunt cele patru virtuţi generale: dreptatea, înţelepciunea, cumpătarea şi bărbăţia, care cârmuiesc cele trei părţi ale sufletului, însănătoşindu-le. Iar cele trei părţi bine cârmuite opresc simţurile de la cele necuvenite. Şi astfel mintea având linişte, odată ce puterile ei sunt cârmuite după Dumnezeu şi I se supun, luptă cu bărbăţie în războiul mintal (inteligibil). Dar dacă i se tulbură puterile, din neatenţie, fiind biruită de atacurile celui-viclean, calcă poruncile dumnezeieşti. Iar călcării îi urmează, în chip sigur, sau pocăinţa pe măsura ei, sau osânda în veacul ce va să vie. Bine este deci ca mintea să fie pururea trează, prin ceea ce, statornicindu-se în rânduiala ei cea după fire, se face păzitoare adevărată a poruncilor dumnezeieşti.

19. Sufletul e împrejmuit şi îngrădit cu ziduri de către duhurile răutăţii şi legat cu lanţurile întunericului, neputând, din pricina întunericului din jurul său, să se roage cum vrea. Căci este legat întru ascuns, fiind orb cu ochii din lăuntru. Deci, când va începe să se roage lui Dumnezeu şi să vegheze prin rugăciune, se va izbăvi prin rugăciune de întuneric, căci altfel nu poate să se izbăvească. Atunci sufletul poate cunoaşte că înăuntru, în inimă, este o altă luptă şi o altă împotrivire ascunsă şi un alt război, al gândurilor duhurilor răutăţii. Aceasta o mărturisesc şi Sfintele Scripturi, zicând: „De se va urca duhul celui ce stăpâneşte asupra ta, să nu laşi locul tău”. Iar locul minţii este statornicirea ei fermă în virtute şi trezvia. Căci este o statornicire şi în virtute, şi în păcat. Fiindcă zice: „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioşilor şi în calea păcătoşilor n-a stat” (Ps. 1, 1). Iar Apostolul zice: „Staţi deci, încingându-vă mijlocul vostru întru adevăr” (Efes. 6, 14).

20. Să ne ţinem de Hristos cu tărie, ca să-L primim pe Acesta cei ce ne luptăm din suflet necontenit şi ca să nu plece Iisus, aflându-se în locul sufletului mulţime de gânduri. Dar fără osteneala sufletului nu-L putem ţine cu tărie. Să pipăim viaţa Lui cea în trup, ca să petrecem pe a noastră întru smerenie, şi să ne prindem de Patimile Lui, ca să răbdăm necazurile noastre, râvnindu-L pe El. Să gustăm iconomia Lui cea negrăită şi pogorâtoare pentru noi, ca din gustarea sufletului cel dulce să cunoaştem că „bun este Domnul”. Dar peste toate acestea, sau şi înaintea tuturor, să credem neîndoios în El şi în cele ce zice. Să aşteptăm în fiecare zi purtarea Lui de grijă care vine la noi, şi, când se nimereşte să vină, să o primim cu mulţumire, cu îmbrăţişare şi cu râvnă, ca să învăţăm să privim numai la Dumnezeu, Care cârmuieşte toate prin raţiunile dumnezeieşti ale înţelepciunii. Iar când vom face toate acestea, nu vom mai fi departe de Dumnezeu, dacă evlavia este desăvârşire fără sfârşit, cum a zis careva dintre bărbaţii purtători de Dumnezeu şi desăvârşiţi cu

duhul[78].

21. Cel ce-şi răscumpără viaţa sa bine, îndeletnicindu-se cu gândul şi cu pomenirea morţii şi furându-şi cu înţelepciune mintea de la patimi, obişnuieşte să vadă îndată venirea momelilor drăceşti mai ager decât acela care s-a hotărât să petreacă fără gândul morţii. Acesta, vrând să-şi cureţe inima numai de dragul cunoştinţei şi nemântuind-o printr-un gând întristător, închipuindu-şi uneori că-şi stăpâneşte prin dibăcie toate patimile pierzătoare, este legat, fără să ştie, de cea mai rea decât toate şi cade adeseori, neavând pe Dumnezeu, în mândrie. Acesta trebuie să vegheze cu tărie ca nu cumva, înfumurându-se, să-şi piardă minţile. Căci, precum zice Pavel, sufletele care adună cunoştinţele de ici şi de colo obişnuiesc să se trufească faţă de cei pe care îi socotesc mai mici. În sufletele acestea cred că nu se află nici măcar scânteie din dragostea ziditoare. Iar cel ce cugetă cu zăbovire la moarte, văzând năvălirile dracilor mai ager decât cel ce face altfel, le aruncă izgonindu-le.

22. Pomenirea bucuroasă a lui Dumnezeu, adică a lui Iisus, obişnuieşte să împrăştie cu iuţimea inimii şi cu încruntarea (oţărârea) mântuitoare toate vrăjile gândurilor, înţelesurile, cuvintele, nălucirile, chipurile întunecoase şi, simplu vorbind, toate mijloacele prin care luptă cu aprindere atoatepierzătorul, căutând să înghită suflete. Iar Iisus cel chemat le arde toate cu uşurinţă. Căci în nimic altceva nu se află mântuirea noastră decât în Hristos Iisus. Aceasta a spus-o Însuşi Mântuitorul: „Fără de Mine nu puteţi face nimic" (Ioan 15, 5).

23. Deci să păzim cu toată străjuirea inima noastră în tot ceasul, chiar şi în clipa cea mai mică, dinspre gândurile care întunecă oglinda sufletului, în care obişnuieşte să se întipărească şi să se zugrăvească luminos Iisus Hristos, Înţelepciunea şi Puterea lui Dumnezeu Tatăl. Şi să căutăm neîncetat în lăuntrul inimii Împărăţia cerurilor, grăuntele de muştar, mărgăritarul şi aluatul, şi toate celelalte le vom afla în chip tainic, de ne vom curăţi ochiul minţii. De aceea Domnul nostru Iisus Hristos a zis: „Împărăţia cerurilor este în lăuntrul vostru" (Luca 17, 21), arătând dumnezeirea care se află în lăuntrul inimii.

24. Trezvia curăţă luminos conştiinţa, iar aceasta curăţită izbucneşte îndată, ca o mare lumină acoperită, alungând marele întuneric. Iar acesta fiind alungat, conştiinţa, prin trezvie necontenită şi adevărată, descoperă la rândul ei cele ce se mişcă pe ascuns. Şi prin minte învaţă cu trezvie lupta nevăzută şi războiul mintal (inteligibil), cum trebuie să arunce cu suliţa în lupta de doi şi să lovească la ţintă cu gânduri ascuţite, şi să nu fie mintea lovită, adăpostindu-se lângă Hristos de înţepăturile lăncilor şi dorind lumina în loc de întunericul

[78] E vorba de Sfântul Ioan Scărarul, P.G. 88, 1148 C. La fel Sfântul Isaac Sirul, cuv. 55, „Despre patimi", *Opera ascetică.* Atena, 1895, p. 220.

vătămător. Cel ce-a gustat din lumină înţelege ce zic. Gustarea din lumină flămânzeşte şi mai mult sufletul ce se hrăneşte cu ea, care nu se satură niciodată, ci, cu cât mănâncă mai mult, flămânzeşte mai tare, lumina atrăgând mintea ca soarele ochii. Acest lucru nu se poate tâlcui, căci nu se tâlcuieşte prin cuvânt, ba, vorbind mai adevărat, experienţa celui ce-l pătimeşte sau e străpuns de el îmi porunceşte să tac. Dar mintea vrea să se desfete în a grăi despre cele ce se spun în cuvintele: „Urmăriţi pacea cu toţi, şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Domnul” (Evr. 12, 14). E vorba de dobândirea dragostei şi a curăţiei, căci acestea sunt pacea şi sfinţenia.

25. Trebuie să înarmăm iuţimea numai împotriva dracilor, care ne asupresc prin gânduri, şi numai împotriva lor trebuie să ne mâniem. Iar felul războiului de fiecare ceas din noi ascultă-l şi împlineşte-l: uneşte-ţi rugăciunea cu trezvia, căci trezvia curăţă rugăciunea, iar rugăciunea, pe cea care o curăţă. Fiindcă trezvia, privind neîntrerupt, cunoaşte pe cei ce intră. Şi împiedicându-le puţin intrarea, cheamă în ajutor pe Domnul Iisus Hristos, ca să alunge pe vrăjmaşii vicleni. Iar rugăciunea îi împiedică, împotrivindu-li-se. Şi Iisus cel chemat izgoneşte pe draci împreună cu nălucirile lor.

26. Păzeşte-ţi mintea cu mare osârdie înăuntru. Şi când prinzi un gând, împotriveşte-i-te îndată şi cheamă pe Hristos pentru izgonirea lui. Şi dulcele Iisus, încă vorbind tu, îţi va grăi: Iată, sunt aici ca să-ţi dau ajutor. Iar tu, după ce s-au liniştit toţi aceşti vrăjmaşi, prin rugăciune, ia seama iarăşi la minte. Căci iată, iarăşi, alte valuri mai multe ca-nainte, năvălind unul după altul, şi sufletul plutind pe ele. Dar iată, iarăşi, Iisus, trezit de ucenic şi certând, ca un Dumnezeu, vântul cel rău. Şi bucurându-te de un răgaz din partea acestora, fie de un ceas, fie de o clipă, preamăreşte pe Cel ce te-a mântuit şi gândeşte-te la moarte.

27. Să umblăm cu toată luarea-aminte a inimii întru simţirea sufletului. Căci luarea-aminte şi rugăciunea, întovărăşite în fiecare zi, se mişcă asemenea căruţei de foc a lui Ilie, făcând uşor şi ducând pe cel ce se împărtăşeşte de ele în înălţimea cerului. Dar ce zic? Cel ce a dobândit trezvia, sau se străduieşte să o dobândească, s-a făcut inimă fericită şi cer mintal (inteligibil), cu soare, lună şi stele, şi încăpere a lui Dumnezeu cel necuprins, în temeiul vederii şi al urcuşului tainic. Lui trebuie să socotească acela a-I aduce lauda virtuţii dumnezeieşti, trecând, cu ajutorul Domnului şi cu râvnă, cuvintele în fapte. Acela, împiedicând cu o oarecare silă cele cinci simţuri de la ce ştie că vatămă sufletul, face minţii sale mai uşoare lupta şi războiul inimii. Deci depărtează pe toţi cei de afară prin cugetările pe care le cunoşti, şi războieşte toate gândurile născute de ei înăuntru, prin dumnezeieştile netrupeşti meşteşuguri. Alungă cu osteneala privegherilor plăcerile. Fii înfrânat în privinţa mâncărurilor şi băuturilor şi subţiază-ţi îndeajuns trupul, ca să-ţi faci uşor războiul inimii, ajutându-ţi prin acestea ţie, şi nu altuia. Pedepseşte-ţi sufletul cu gândul morţii, şi cu pomenirea lui Iisus Hristos adună-ţi mintea împrăştiată. Căci

nopţile mintea e luminată mai mult de vederile strălucite ale lui Dumnezeu şi ale celor dumnezeieşti.

28. Să nu lepădăm nici ostenelile nevoinţei trupeşti. Căci din pământ răsare grâul, iar din acestea odrăsleşte bucuria duhovnicească şi experienţa celor bune. Şi să nu nesocotim nici conştiinţa, care ne grăieşte despre cele mântuitoare şi despre cele ce trebuie să le facem, care ne spune necontenit despre datoriile noastre. Mai ales dacă se întâmplă să fie curăţită prin trezvia lucrătoare şi subţire a minţii. Căci atunci obişnuieşte să scoată la arătare judecăţi chibzuite şi neîndoioase pentru curăţia ei. De aceea nu trebuie să o nesocotim; căci ea vesteşte înăuntru viaţa cea plăcută lui Dumnezeu şi mustră sufletul cu neîndurare. Iar când cugetul e pătat de păcate, ea arată calea de îndreptare a greşelii, îndemnând inima care a greşit să se pocăiască, înfăţişându-i leacul printr-o grăire cuceritoare.

29. Fumul care iese din lemne este greu ochilor, dar le arată lumină şi desfată pe cei pe care i-a întristat mai-nainte. Tot aşa atenţia, care priveşte necontenit, produce greutate, dar venind în rugăciune Iisus cel chemat, luminează inima. Căci pomenirea Lui aduce, deodată cu luminarea, cea mai mare dintre bunătăţi.

30. Vrăjmaşul nostru obişnuieşte să tulbure mintea noastră şi să mănânce pământ şi să ne poftească împreună cu acela. El doreşte ca chipul lui Dumnezeu să se târască pe pântece. De aceea zice Dumnezeu: „Vrăjmăşie voi pune între tine şi el” (Fac. 3, 15). Din pricina aceasta trebuie să respirăm pururea pe Dumnezeu, ca prin aceasta să trecem peste fiecare zi nerăniţi de săgeţile cele aprinse ale diavolului. „Îl voi acoperi pe el, zice, că a cunoscut numele Meu” (Ps. 90, 14), şi iarăşi: „Mântuirea Lui aproape este de cei ce se tem de El” (Ps. 84, 10).

31. Fericitul Apostol, vasul alegerii, care grăieşte în Hristos, având o mare experienţă a războiului lăuntric şi mintal (inteligibil), care ne este nouă înşine nevăzut, scrie efesenilor: „Nu este lupta noastră împotriva trupului şi a sângelui, ci împotriva începătoriilor, a stăpâniilor, a căpeteniilor întunericului veacului acestuia, a duhurilor răutăţii care sunt în văzduhuri” (Efes. 6, 12). Iar Apostolul Petru zice: „Staţi treji, privegheaţi, că potrivnicul nostru diavolul umblă răcnind ca un leu, căutând pe cine să înghită, căruia staţi împotrivă, tari în credinţă” (1 Petru 5, 8-9). Iar Domnul nostru Iisus Hristos, vorbind despre feluritele dispoziţii ale celor ce ascultă cuvintele Evangheliei, zice: „Apoi vine diavolul şi ia cuvântul din inimă”, săvârşind adică furtul prin uitarea cea rea, „ca nu cumva, crezând, să se mântuiască” (Luca 8, 12). Iar Apostolul zice iarăşi: „Căci mă veselesc întru omul dinlăuntru cu legea lui Dumnezeu, dar văd o altă lege oştindu-se împotriva legii minţii mele şi robindu-mă” (Rom. 7, 22-23). Toate acestea le-au spus pentru a ne învăţa şi a ne face cunoscută uitarea.

32. Cunoştinţa obişnuieşte să îngâmfe, făcând pe om să-şi închipuie că e mai presus de mulţi, dacă e lipsit de învinovăţirea de sine şi de smerenie. Să

cugetăm deci ca cei ce au cunoştinţa neputinţei lor, ascultând pe cel ce zice: „Fraţilor, eu nu mă socotesc încă să fi ajuns; ci una ştiu: cele dindărăt uitându-le şi spre cele dinainte întinzându-mă, la ţintă alerg, spre cununa chemării de sus a lui Hristos” (Filip. 3, 13-14). Şi iarăşi: „Eu aşa alerg, nu ca fără ţintă, şi aşa mă lupt, nu ca unul ce bat aerul cu pumnii, ci-mi supun şi-mi strunesc trupul, ca nu cumva, vestind altora, să mă dovedesc eu însumi necercat” (1 Cor. 9, 26-27). Vezi câtă smerenie împreunată cu alergarea spre virtute? Vezi ce smerenie la Sfântul Pavel, cel atât de mare? Hristos, zice, a venit în lume să mântuiască pe păcătoşi „dintre care cel dintâi sunt eu” (1 Tim. 1, 15). Deci nu e nevoie să ne umilim, dacă ne este proprie puţinătatea firii, căci ce este mai neînsemnat ca ţărâna? Trebuie să ne aducem aminte de Dumnezeu, dacă pentru aceasta am fost făcuţi, dar să ne nevoim şi cu înfrânarea, ca să alergăm uşori întru Domnul.

33. Cel ce s-a predat pe sine gândurilor rele e cu neputinţă să se curețe de păcate după omul din afară. Şi dacă n-au fost smulse din inimă gândurile rele, nu se poate să nu fie scoase la arătare în fapte. Pricina privirii desfrânate stă în desfrânarea şi întunecarea ochiului dinăuntru. Iar pricina dorinţei de a auzi lucruri de ruşine stă în aceea că urechile sufleteşti ascultă cele ce le şoptesc împotriva noastră dracii neruşinaţi dinăuntru. Suntem datori deci în Domnul să ne curăţăm pe noi înşine înăuntru şi în afară şi să păzim fiecare simţurile noastre şi să curăţăm pe fiecare în parte de lucrările pătimaşe şi de greşeli. Şi precum înainte, când întru neştiinţa noastră petreceam în lume în deşertăciunea minţii noastre, slujeam cu toată mintea şi cu simţurile amăgirii păcatului, tot aşa trebuie acum, după ce ne-am mutat la viaţa cea după Dumnezeu, să slujim cu toată mintea şi cu simţurile Dumnezeului celui viu şi adevărat şi dreptăţii şi voii lui Dumnezeu.

34. Întâi este atacul (momeala), apoi însoţirea, pe urmă consimţirea (învoirea), apoi robirea, pe urmă patima îmbibată de obişnuinţă şi continuitate. Iată biruinţa luptei duse împotriva noastră. Aşa stabilesc şi Sfinţii Părinţi.

35. Atacul spun că este gândul simplu, sau chipul lucrului născut de curând în inimă, ce se arată minţii, însoţirea stă în convorbirea cu ceea ce s-a arătat, fie cu patimă, fie fără patimă. Consimţirea este învoirea bucuroasă a sufletului cu ceea ce s-a arătat. Robirea este ducerea silnică şi fără voie a inimii, sau amestecarea hotărâtă şi nimicitoare a celei mai bune stări a noastre, cu lucrul respectiv. Iar patima este ceea ce se află cuibărit de multă vreme cu împătimire în suflet. Dintre toate, cea dintâi e fără păcat; a doua, nu totdeauna; a treia, după starea celui ce luptă. Iar lupta e pricină sau de cununi, sau de pedepse.

36. Robirea se face în alt chip în vremea rugăciunii, şi în alt chip când nu ne rugăm. Iar patima e supusă, fără îndoială, sau pocăinţei potrivnice, sau muncilor viitoare. Prin urmare, cel ce se împotriveşte, sau nu se supune

începutului, adică atacului, a tăiat dintr-odată toate relele ce urmează. Aceasta e lupta dracilor vicleni împotriva monahilor şi a celor ce nu sunt monahi. Aceasta e înfrângerea şi biruinţa, precum am zis. Şi din biruinţă vin sau cununile, sau pedepsele pentru cei ce au greșit și nu s-au pocăit. Să luptăm deci cu mintea împotriva lor, ca să nu aducem la fapte sensibile păcătoase voile lor rele, ci, tăind păcatul din inimă, să aflăm înăuntrul nostru Împărăţia cerurilor. Să păzim curăţia inimii noastre şi căinţa (străpungerea) statornică faţă de Dumnezeu, prin această preafrumoasă lucrare.

37. Mulţi dintre monahi nu cunosc amăgirea minţii ce le vine de la draci. Se îndeletnicesc cu făptuirea, neavând grijă de minte. Fiind simpli şi neformaţi, plutesc în viaţă fără să guste, socotesc, curăţia inimii, ignorând cu totul întunericul patimilor dinăuntru. Drept aceea, toţi câţi nu cunosc lupta de care vorbeşte Pavel şi nu sunt îmbibaţi de bine prin cercare socotesc căderi numai păcatele cu lucrul, neluând în seamă înfrângerile și biruințele cu gândul. Deoarece nici privirea nu le poate vedea, fiind tăinuite şi cunoscute numai de Dumnezeu, Conducătorul luptei şi conştiinţei celui ce luptă. Acestora socotesc că li s-a spus cuvântul din Scriptură: „Şi au spus pace, dar nu era pace" (Ier. 6, 14). Deci sunt între fraţi, din simplitate, unii de felul acesta. Ei doresc şi se silesc cât pot să se ferească de faptele rele cu lucrul. Dar în cei ce au dorinţa să-și curețe vederea sufletului, e o altă lucrare a lui Hristos şi o altă taină.

38. Pomenirea limpede a morţii cuprinde cu adevărat multe virtuţi. Ea naşte plânsul, îndeamnă la înfrânarea de la toate, aduce aminte de gheenă, e maica rugăciunii şi a lacrimilor, păzitoarea inimii, neîmpătimirea de ţărână, ţâşnire de înțelegere și dreaptă socoteală, ale căror roade sunt frica îndoită de Dumnezeu şi curăţirea gândurilor pătimaşe din inimă. Ea deci cuprinde multe porunci de ale Domnului. Prin ea e văzut războiul cel greu de fiecare ceas, care face grijă multora dintre luptătorii lui Hristos.

39. O întâmplare sau o supărare ce vine pe neașteptate întinează nu puţin atenţia cugetării. Scoţând mintea din preocuparea cea înaltă, virtuoasă şi bună, ea o abate spre gâlcevi şi certuri păcătoase. Iar pricina acestei pierderi a noastre stă în aceea că nu suntem cu grijă la cele ce ni se întâmplă.

40. Nu ne va întina și nu ne va întrista niciuna din supărările ce ne vin în fiecare zi, odată ce vom şti şi vom cugeta aceasta totdeauna. De aceea zice dumnezeiescul Apostol Pavel: „Mă bucur întru neputinţe, întru batjocuri şi întru nevoi" (2 Cor. 12, 10); şi: „Toţi cei ce vor să vieţuiască cu bună cinstire întru Hristos Iisus vor fi prigoniţi" (2 Tim. 3, 12). A Lui să fie slava în veci. Amin.

IOAN CARPATIUL

Viaţa şi scrierile lui Ioan Carpatiul

Cu privire la timpul în care a trăit Ioan Carpatiul, părerile erau împărţite. Acum se socoteşte ca aproape sigur că a trăit în veacul al VII-lea şi că a fost episcop al insulei Carpathos din Dodecanez (între Rodos şi Creta), potrivit titlului ce i-l dau cele mai multe manuscrise ale operei lui[79].

Un Ioan, episcop de Carpathos, iscăleşte în actele Sinodului III din Constantinopol, de la 680[80]. Înainte de-a fi episcop se pare că a dus viaţă chinovială într-una din mănăstirile insulei.

Unele manuscrise şi Nicodim Aghioritul în *Filocalia greacă* îi zic „Sfânt”.

Scrierea cuprinsă în *Filocalia greacă*[81], şi pe care o dăm în volumul de faţă, e amintită de Fotie[82].

După Fotie, scrierea cuprindea 100 de capete. Tot în 100 de capete e împărţită în cele mai multe manuscrise (afară de adresă). În Cod. Parisinus gr. 1166 (veacul al XI-lea), care a servit de bază ediţiei lui Nicodim Aghioritul, cuprinde 101 capete (afară de adresă). Dar cap. din urmă se pare că nu face parte din corpul centuriei, având un titlu deosebit, o unitate a lui şi o lungime disproporţionat de mare faţă de celelalte capete (ar forma cam a şasea parte din centurie). E o piesă aparte, care probabil că a fost trimisă, deodată cu centuria, aceloraşi monahi, ca răspuns la o întrebare mai particulară a unora dintre ei[83].

---

[79] O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchliche Literatur,* V Band, 1932, p. 83.

[80] Ιωάννης ελέους Θεού έπισκοπος τής Καρπαθίων νήσου ορίσας υπέγραψα; Mansi, *Amplissima collectio conciliorum,* 1901, t. 11, col. 653 E, 693 E.

[81] Vol. I, ed. a II-a, p. 165-181. Textul din *Filocalia greacă* este reprodus în P.G. 85, col. 1837-1860, adică la sfârşitul vol. 85, deoarece editorii acestei colecţii au cunoscut Filocalia greacă numai după ce-au fost pe isprăvite cu acest volum. Titlul în Filocalia şi Migne e: Πρός τους εν τή Ινδία μοναχούς γράψαντας αυτώ.

[82] Fotie îi zice: Πρός τους από Ινδίας αποτρέψαντας μοναχούς παρακλιτικός (P.G. 103, 673A). Ea a fost tradusă în latineşte de Pontanus şi publicată în Ingolstadt, în 1654, la finele operei *Dioptra* a lui Filip Solitarul. Textul acestei traduceri e reprodus în P.G. 85, col. 791-826.

[83] Th. Disdier, „Jean le Carpathos. L'homme, l'oeuvre, la doctrine spirituelle”, în *Echos d'Orient*, 1932, iulie-sept., p. 284-303. Disdier combate părerea lui L. Petit (Dict. de Théol. cath., t. VII, Paris, 1924, col. 753-754) că această piesă ar forma cap 100 din scrierea lui Ioan Carpatiul. Petit şi-a construit această părere prin deducţii din textul latin al lui Pontanus, din Migne. În acel text lipsesc capetele 3, 33, 58, 100, iar în cap 18 (lat.) sunt concentrate capetele 19 şi 20 (gr.). La 95 de capete, care au mai rămas, Pontanus a adăugat piesa în chestiune, numerotată în 2 capete: 96 şi 97. Aşa i-au ieşit 97 de capete. Dar spune şi Pontanus într-o notă că textul grec al codicelui folosit de el (Monac. 498, sec. al X-lea) are la începutul capetelor 96-97 un titlu nou (P.G. 85, col.

În afară de această scriere, Ioan Carpatiul mai are una. Ea poartă diferite titluri. În unele manuscrise se numeşte *Capete teologice şi gnostice,* în altele *Capete practice* şi, iarăşi, în altele, *Capete despre Cel nenăscut şi cele născute, despre bine şi frumos, ştiinţă naturală ascetică*[84]. Ea nu e pomenită de Fotie. Disdier spune că e mai interesantă ca scrierea dinainte, măcar că n-a avut aceeaşi răspândire. E numită şi ea Centurie, dar are mai multe capete. (În unele manuscrise sunt 115, în altele 116 şi, iarăşi, în altele 114). Ea n-a fost încă editată în textul original, ci tot numai într-o traducere imperfectă şi incompletă a lui Pontanus[85].

S-a spus că ideile din aceste scrieri sunt foarte apropiate de cele ale Sfântului Maxim Mărturisitorul[86]. Nouă însă nu ni se pare. Ele sunt mai degrabă foarte înrudite cu ideile lui Isihie şi Filotei Sinaitul, formând aceeaşi familie spirituală. Preocuparea lui principală e aceeaşi trezvie şi rugăciune a lui Iisus. Foloseşte şi el imaginea păsării oxipterix, ca şi Isihie. Scrisul lui Ioan Carpatiul are aceeaşi aplicare vie, directă la viaţa duhovnicească. Adeseori autorul ştie să adapteze într-o formă nouă imagini luate din Psalmi. De pildă, gândurile pătimaşe din cugetare sunt comparate cu un zid, pe care mintea trebuie să-l treacă printr-un mare efort *(Capete de mângâiere,* 5). Definiţiile lui surprind adeseori prin noutatea vreunei nuanţe, chiar dacă ideea generală am întâlnit-o şi la Sfântul Maxim. Astfel, pomeneşte şi Ioan Carpatiul de cele trei cunoaşteri: practică, naturală, teologică. Dar „bărbaţii celei dintâi pot deveni doctori şi magistri; al celei de-a doua, îngeri (şi e mai acomodat scopul naturii oamenilor cu aceasta decât cu prima); a treia ne iniţiază în însuşi Cuvântul fiinţial” *(Capete gnostice,* 12, după textul latin). Sau: „Dacă ne-am cunoaşte cum ne-am făcut noi înşine prin păcate, am înţelege cum ne-a făcut Dumnezeu după natură” *(Capete gnostice,* 79).

Iată şi câteva modele de definiţii pregnante: „Frica exagerată de sărăcie

---

810). Petit spusese inexact că din traducerea lui lipsesc 4 capete şi nu observase că cele două capete, 19-20, sunt concentrate într-unul. Deci după el ieşeau 99 de capete, aşa că a putut spune despre capetele 96-97 că ar întregi, ca al 100-lea, centuria.

Dacă în titlul acestei piese se spune că ea completează cele 100 de capete (συνποπληπών, Filocalia greacă, p. 178), aceasta nu înseamnă numaidecât că întregeşte cele 100 de capete, ca al 100-lea, ci că se adaugă la cele 100.

[84] „Κεφάλαια θεολογικά τε και γνωστικά”. „Πρακτικά κεφάλαια”. „Κεφάλαια περί αγεννήτου και γεννητών και αγαθού και καλού, φυσιολογία ασκητή”. Cf. Th. Disdier, *op. cit*.

[85] A fost publicată, împreună cu prima scriere, în aceeaşi *Dioptra,* Ingolstadt, 1654, după ce a fost publicată prima dată tot în Ingolstadt la 1603, împreună cu o traducere a 23 de cuvinte ale Sfântului Simeon Noul Teolog. Această traducere e reprodusă în P.G. 85, 811-826. Textul acesta cuprinde numai 97 de numere, dar multe numere se repetă pentru alte capete.

[86] Viller-Rahner, *op. cit,* p. 245.

naşte sărăcia” *(Capete gnostice,* 61); „Părerea înaltă despre ştiinţa proprie lipseşte de ştiinţă” *(Capete gnostice,* 14); „Dacă crinii cresc mai cu seamă în văi, inima care se face vale prin umilinţă va naşte şi ea crini” *(Capete gnostice,* 15).

ALE CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU IOAN CARPATIUL

Una sută capete de mângâiere, către monahii din India care i-au scris lui

Când unii dintre cei ce vin cu vreo cerere la împăraţii pământeşti le aduc flori de vară, nu numai că nu sunt alungaţi, ci primesc chiar şi anumite daruri. Deci şi eu, la porunca voastră, împrumutând din toate părţile o sută de cuvinte bune şi aducându-vi-le vouă, care aveţi petrecerea în ceruri, nădăjduiesc să fiu bine primit şi să capăt în schimb de la voi darul rugăciunilor.

1. Pe cât este de veşnic Împăratul tuturor, neavând nici început, nici sfârşit al Împărăţiei Sale, pe atât este mai aducătoare de câştig sârguinţa celor ce şi-au ales să se ostenească pentru virtuţi. Căci cinstirile vieţii de faţă, chiar de ar fi foarte strălucite, se destramă în chip sigur deodată cu viaţa aceasta. Dar cele împărţite de Dumnezeu celor vrednici, fiind dăruite împreună cu nestricăciunea, rămân de-a pururi.

2. Fericitul David, făcând să cânte lui Dumnezeu toată zidirea, a pomenit de îngeri şi de toate Puterile nevăzute, apoi s-a coborât până la pământ, căci nu voia să se ţină departe nici de fiare, nici de dobitoace, nici de păsări, nici de târâtoare. Fiindcă socotea că şi acestea trebuie să se închine Făcătorului prin cântare, voind ca tot ce a fost făcut de El să aducă acelaşi dar. Cum ar suferi atunci monahul, care se aseamănă „cu aurul din Ofir” (Iov 28, 16), să se moleşească vreodată sau să se lenevească de la cântarea de laudă?

3. Precum focul învăluia rugul, dar nu-l ardea, aşa şi la cei ce au primit darul nepătimirii, chiar de ar purta un trup foarte greu şi foarte aprins, căldura trupului nu tulbură şi nu întinează întru nimic sufletul sau mintea. Căci glasul Domnului a desfăcut flacăra de fire. Fiindcă voia şi cuvântul lui Dumnezeu a despărţit cele unite după fire.

4. Luna crescând şi iarăşi scăzând, arată starea omului, care aici face cele bune, şi aici păcătuieşte, apoi se întoarce prin pocăinţă la viaţa virtuoasă. Deci nu s-a pierdut mintea celui ce a greşit, cum socotesc unii de la voi, precum nu se micşorează trupul lunii, ci lumina ei. Omul îşi recâştigă, aşadar, iarăşi strălucirea sa prin pocăinţă, precum luna, după ce s-a mistuit, se îmbracă iarăşi de la sine cu lumina. Căci „cel ce crede în Hristos, de va şi muri, viu va fi”; „şi va cunoaşte, zice, că Eu Domnul am grăit şi voi face” (Ioan 11, 25; Iez. 28, 10).

5. De se va răscula în cugetul tău roiul gândurilor urâte şi, slăbind, vei fi biruit, să ştii că te-ai despărţit pentru o vreme de harul dumnezeiesc. De aceea ai şi fost dat pe mâna căderii tale, după o dreaptă judecată. Drept aceea, luptă

să nu fii lipsit niciodată de har, din nepurtarea de grijă, nici pentru o clipă. Iar de vei putea să te ridici din alunecare și să treci peste zidul (Ps. 17, 32) gândurilor pătimașe și peste atacurile întinate necontenite, aduse de marea dibăcie a vrăjmașilor, să nu uiți de darul dat ție de sus. Căci zice Apostolul: „Nu eu, ci harul lui Dumnezeu, care e cu mine” (1 Cor. 15, 10), a lucrat o astfel de biruință, și m-a ridicat din gândurile întinate ce s-au sculat asupra mea, și m-a izbăvit de bărbatul nedrept (Ps. 17, 52), adică de diavolul, și de omul cel vechi. Pentru aceasta, ușurat de aripa Duhului și slobozit de povara trupului, am putut zbura deasupra dracilor ce umblă să vâneze și să prindă mintea omenească prin patima plăcerii, pe care i-o arată, atrăgând-o cu sila spre ea. Cel ce m-a scos prin urmare din Egipt, adică din lumea pierzătoare de suflet, Acesta este cel ce, luptând pentru mine cu braț ascuns, a biruit pe Amalec și mi-a dat nădejdea că Domnul va zdrobi de la fața noastră și celelalte neamuri ale patimilor necuvioase. Acesta este Dumnezeul nostru, Care ne va da înțelepciune și putere (căci cine sunt aceia care, luând înțelepciune, nu au luat și puterea Duhului, spre a birui pe vrăjmași?), „Acesta va înălța capul tău peste vrăjmașii tăi (Ps. 26, 10) și-ți va da ție aripi ca de porumb și, zburând, te vei odihni la Dumnezeu” (Ps. 54, 6). Pune-va Domnul „arc de aramă în brațele tale” (Ps. 17, 37), arătându-te tare, ager și viguros împotriva vrăjmașului și împiedicând sub tine pe toți cei ce-ți stau împotrivă (Ps. 17, 43). Pune deci în socoteala Domnului harul curăției, mulțumindu-I că nu te-a închis în mâinile voilor trupului tău, ale sângelui și ale duhurilor stricăcioase și necurate, care le întărâtă pe acestea, ci te-a întărit pe tine cu dreapta Lui. Zidește-I jertfelnic ca Moise după ce a pus pe fugă pe Amalec. „Pentru aceasta mărturisi-mă-voi Ție, Doamne, și numele Tău voi cânta” (2 Regi 22, 50), mărind puterile Tale, că ai izbăvit din stricăciune viața mea și m-ai răpit din cursele și săgetăturile răutății viclene, învechite și cu multe fețe.

6. Dracii cei vicleni înviorează, înnoiesc, înalță și înmulțesc în noi patimile spurcate. Iar meditările cuvântului dumnezeiesc, și mai ales cele ce se fac cu vărsare de lacrimi, omoară patimile și le risipesc, chiar dacă sunt vechi, și fac să înceteze treptat lucrările lor păcătoase, stricătoare de suflet și de trup. Numai noi să nu ne lenevim de a stărui pe lângă Domnul prin rugăciune și prin nădejde neslăbită și neînfricată.

7. De ce Își întocmește Hristos laudă din gura credincioșilor prunci cu răutatea, dacă nu ca să surpe prin cântare pe vrăjmașul și pe războinicul, care mult ne asuprește (vrăjmaș al virtuților și războinic al păcatului)?[87] Deci și noi, lăudând întru simplitatea inimii pe Stăpânul, vom zdrobi și vom surpa uneltirile vrăjmașului. „Că întru mulțimea slavei Tale, ai zdrobit războaiele și pe vrăjmașii ce ne războiesc”.

[87] După Sfântul Maxim Mărturisitorul, „Răspunsuri către Talasie” cap 26, *Filocalia românească,* vol. III, EIBMO, București, 2009, p. 96.

8. Dacă cineva e după înfățișare născut fără de vreme, se zice că acum își mănâncă jumătate din cele trupești, iar cealaltă jumătate, în veacul viitor. Căci „fiecare își va mânca rodurile căii sale” (Pilde 1, 31).

9. Monahul este dator să aleagă postul cel mai frumos, să nu se lase robit de patimi și să poarte de grijă pururea de cea mai deplină liniște (isihie).

10. Dracii, care urăsc sufletele noastre, dau unora în gând să ne aducă oarecare laude reci, apoi ne îndeamnă să le îmbrățișăm plini de bucurie. Dacă prin aceasta ne vom umfla prin înalta părere de noi înșine și vom face loc în noi slavei deșarte, nu vor pregeta vrăjmașii să ne robească.

11. Primește mai bine pe cel ce te batjocorește decât pe cel ce te laudă, de care s-a scris că nu se deosebește întru nimic de cel ce blestemă[88].

12. Când, sârguindu-te pentru virtutea postirii, nu o poți dobândi din pricina neputinței, și cu inima zdrobită te întorci cu mulțumire către Purtătorul de grijă și Judecătorul tuturor[89], însuși faptul de a mulțumi milostivirii lui Dumnezeu ți se va pune în socoteală, numai să te arăți pururea umilit înaintea Domnului și să nu te înalți față de niciun om.

13. Știind vrăjmașul că rugăciunea ne este nouă apărătoare, iar lui vătămătoare, și silindu-se să ne desfacă de ea, ne împinge la pofta științelor elinești, de la care ne-am depărtat, și ne îndeamnă să ne ocupăm cu ele. Să nu ascultăm de el, ca nu cumva, depărtându-ne de la legile plugăriei noastre, să culegem, în loc de smochini și struguri, spini și mărăcini. „Căci înțelepciunea lumii acesteia s-a socotit nebunie la Dumnezeu” (1 Cor. 3, 19).

14. „Bucurie mare, zice, vă vestesc vouă, care va fi pentru tot poporul” (Luca 2, 10), nu numai pentru o parte a poporului; și „tot pământul să se închine și să cânte Ție” (Ps. 65, 3), nu numai o parte a lui. Iar a cânta nu este propriu celor ce se roagă cerând (implorând tânguitor) ceva, ci celor ce se veselesc. Dacă este așa, să nu ne descurajăm, ci să străbatem viața de aici cu voioșie, cugetând la bucuria și la veselia aceea care este de la El. Dar veselia să o amestecăm cu frica dumnezeiască, precum zice: „Bucurați-vă întru Domnul, cu cutremur” (Ps. 9, 2). Căci și cele din jurul Mariei au alergat cu frică și cu bucurie de la mormânt, ca și noi să ieșim din mormântul cel inteligibil cu frică și cu bucurie. M-aș minuna să fiu fără frică, odată ce nimeni nu este fără de păcat, chiar Moise, sau chiar Petru Apostolul să fie. Dar în unii ca aceștia dragostea dumnezeiască, cea care a biruit, scoate afară frica în vremea ieșirii.

15. Ai Scriptura mărturie că cineva, chiar pătimaș fiind, dacă va crede cu toată inima și cu smerenie primește harul nepătimirii. Căci zice: „Astăzi vei fi cu Mine în rai” (Luca 23, 43); sau: „Credința ta te-a mântuit, mergi în pace” (Luca 7, 50), în pacea preafericitei nepătimiri, și celelalte de felul acesta; sau:

---

[88] În traducere latină: „ut scriptum est a Plutarcho” (P.G. 85, 793).

[89] Cuvintele de la „însuși” până la sfârșitul acestui cap se găsesc numai în trad. lat.

„Toamna[90] se coc strugurii”; sau: „Fie vouă după credinţa voastră” (Matei 9, 29).

16. Când, urând patimile, suntem tulburaţi şi mai tare de gândurile neruşinate ale dracilor, să ne sprijinim şi mai mult pe credinţa în Domnul şi să ne facem şi mai întărită nădejdea în bunurile veşnice făgăduite, de care se silesc vrăjmaşii să ne lipsească şi să ne înstrăineze, din pizmă. Căci dacă n-ar fi foarte mari acele bunuri, n-ar arde dracii de o atât de mare pizmă împotriva noastră şi nu ne-ar săgeta aşa de des cu gânduri întinate, crezând că îşi vor sătura furia lor şi ne vor împinge la deznădejde prin supărarea multă şi cu anevoie de purtat.

17. Unii spun că făptuirea este cunoştinţa cea mai adevărată. Drept aceea, siliţi-vă să vă arătaţi credinţa şi cunoştinţa mai mult prin fapte. Căci cel ce se mândreşte numai cu cunoştinţa va auzi: „Pe Dumnezeu mărturisesc că Îl ştiu, dar prin fapte Îl tăgăduiesc” (Tit 1, 16).

18. Dracii se silesc să spurce pe nevoitor, prin năluciri ruşinoase şi prin scurgerea sămânţei, cele mai adeseori în vremea praznicelor şi a sfintelor slujbe, şi mai ales când vrea cineva să se apropie de Masa cea de taină. Dar nici prin aceasta nu vor răni sau slăbi pe cel obişnuit să poarte toate cu răbdare şi cu vitejie. „Deci să nu se laude împotriva noastră cei strâmbi ca cei drepţi” (3 Regi 20, 11).

19. Vrăjmaşii se răzbună pe purtarea şi râvna ta, pălmuindu-ţi sufletul cu încercări felurite şi negrăite. Dar din necazurile multe şi nespuse ţi se împleteşte cununa; şi „întru neputinţe se desăvârşeşte puterea lui Hristos” (2 Cor. 12, 9); şi în stările triste ale sufletului obişnuieşte să înflorească harul Duhului. „Că a răsărit celor drepţi lumina în întuneric” (Ps. 96, 12). Să ţinem numai îndrăznirea şi lauda nădejdii tare până la sfârşit.

20. Nimic nu obişnuieşte să piardă aşa de mult virtutea ca luarea ei în râs, batjocura şi vorbăria deşartă. Dar, iarăşi, nimic nu înnoieşte aşa de mult sufletul învechit şi nu îl face să se apropie de Dumnezeu, ca frica de Dumnezeu, atenţia cea bună, cugetarea neîncetată la cuvintele lui Dumnezeu, înarmarea cu rugăciunea şi urmărirea câştigului din privegheri.

21. Multă destoinicie şi mult folos câştigă sufletul dacă rabdă cu tărie orice necaz, fie că vine de la oameni, fie de la draci, şi dacă ştie că suntem datori să purtăm ostenelile şi să nu învinuim pe nimeni decât pe noi înşine. Căci cel ce învinuieşte pe altul pentru necazurile sale a alunecat din dreapta judecată a ceea ce se cuvine.

22. Se întâmplă uneori ca, înmulţindu-se ispitele, omul să se depărteze de la scaunul de-a dreapta, chiar dacă e sârguitor, adică să iasă din rânduiala lui, „toată înţelepciunea şi tot meşteşugul lui fiind înghiţit”, cum zice Scriptura (Ps. 106, 27). Aceasta, ca să nu ne încredem în noi înşine şi să nu se laude

[90] În *Filocalia greacă:* „întru sămânţă”.

Israel, zicând: „Mâna mea m-a izbăvit pe mine”. Dar nădăjduieşte că vei fi aşezat iarăşi în starea frumoasă de mai înainte, fiind alungat şi căzând de la tine cel-viclean, prin porunca dumnezeiască. Căci acesta ne aţâţă să privim şi să auzim toate cu patimă şi ne împinge spre păcat, învăluindu-ne mintea ca într-o ceaţă groasă, el face şi trupul să simtă o greutate şi o povară negrăită. Iar raţiunea cea firească, ce e simplă şi neprefăcută, asemenea copiilor de curând născuţi, o face complicată şi foarte expertă în tot felul de păcate, otrăvind-o şi scoţând-o din firea ei prin aplecarea în două părţi.

23. Mare lucru este omul care creşte în lăuntru şi sporeşte în virtuţi. Dar această fiinţă mare se teme de păcat ca elefantul de şoarece, „ca nu cumva, după ce a vestit altora, el însuşi să ajungă de lepădat” (1 Cor. 9, 27).

24. Nu numai aproape de sfârşitul lumii va grăi diavolul cuvinte împotriva Celui Preaînalt, cum zice Domnul, ci şi acum se întâmplă uneori că trimite prin gândurile noastre huliri grele către cer şi grăieşte ocări împotriva Celui Preaînalt, a făpturilor Lui şi a Sfintelor lui Hristos Taine. Dar noi, stând pe piatra cunoştinţei, nu ne tulburăm de acestea, nici nu ne minunăm de îndrăzneala blestematului, ci, stăruind în credinţă şi în rugăciune fierbinte şi împărtăşindu-ne de ajutorul de sus, izgonim pe vrăjmaş.

25. Când sufletul iese din trup, vrăjmaşul dă năvală asupra lui, războindu-l şi ocărându-l cu îndrăzneală şi făcându-se pârâş amarnic şi înfricoşat al lui pentru cele ce a greşit. Dar atunci se poate vedea cum sufletul iubitor de Dumnezeu şi preacredincios, chiar dacă a fost mai înainte rănit adeseori de păcate, nu se sperie de năvălirile şi ameninţările aceluia, ci se întăreşte şi mai mult întru Domnul şi zboară plin de bucurie, încurajat de Sfintele Puteri care îl conduc, şi împrejmuit ca de un zid de luminile credinţei, strigând şi el cu multă îndrăzneală diavolului viclean: Ce este ţie şi nouă, înstrăinatule de Dumnezeu? Ce este ţie şi nouă, fugarule din ceruri şi slugă vicleană? Nu ai stăpânirea peste noi, căci Hristos, Fiul lui Dumnezeu, are stăpânirea peste noi şi peste toţi. Lui I-am păcătuit, Lui Îi vom răspunde, având zălog al milostivirii Lui faţă de noi şi al mântuirii noastre cinstita Lui cruce. Iar tu fugi departe de noi, pierzătorule! Căci nimic nu este ţie şi slugilor lui Hristos. Zicând acestea sufletul cu îndrăzneală, diavolul întoarce spatele, tânguindu-se cu glas mare, neputând să stea împotriva numelui lui Hristos. Iar sufletul aflându-se deasupra, zboară asupra vrăjmaşului, pălmuindu-l, ca pasărea numită oxypteros (repede zburătoare) pe corb. După aceasta e dus cu veselie de dumnezeieştii îngeri la locurile hotărâte lui, potrivit cu starea lui[91].

26. Chiar şi o ispită mică, dacă e îngăduită, împiedică pe cel ce se sârguieşte în înaintare. Să te încredinţeze despre aceasta echeneida, peştişorul

[91] Acest cap înfăţişează mai pe larg ideea din cap II, 46 al lui Isihie. Tot la Isihie, cap. 1, 26, mai găsim şi asemănarea cu oxypteros, dar cu alt rost. Peste tot se vede o apropiere între Ioan Carpatiul şi Isihie, dar nu ştim care a folosit pe celălalt.

cel atât de mic, care oprește numai cu atingerea o încărcătură foarte mare, împiedicând-o să înainteze. Şi adu-ţi aminte de cel ce zice: „Eu, Pavel (cel atât de mare), am vrut să vin o dată și încă o dată la voi, dar ne-a împiedicat Satana” (1 Tes. 2, 18). Dar să nu te tulburi pentru aceasta, ci luptă-te mai departe prin răbdare, și vei avea parte de har.

27. Poate fi cineva foarte bogat în virtuţi, dar dacă din nepăsare se abate de la ceea ce se cuvine, se ridică asupra lui fiii răsăriturilor rele de la Amalec și mai ales de la Madian (Jud. 6, 33), puterea cea iubitoare de curvie, împreună cu cămilele lor, adică cu amintirile pătimașe, cărora nu este număr, și nimicesc toate roadele pământului, adică ale făptuirii și ale deprinderii celei preabune. Atunci sărăcește Israel și se împuţinează cu sufletul și se vede silit să strige către Domnul. Iar din cer se trimite gând bun, care imită pe Ghedeon prin multa credinţă și smerita cugetare. „Căci mia mea, zice, este cea mai smerită în Manase” (Jud. 6, 15), ca să lupt împotriva atâtor mulţimi cu trei sute de oameni slabi (Jud. 7, 7) și să dobândesc în chip minunat biruinţa împotriva vrăjmașilor, cu ajutorul harului.

28. Nu vei putea să calci peste aspidă și vasilisc (Ps. 90, 13), și celelalte, dacă nu vei primi de la Dumnezeu, prin multă rugăciune, îngeri apărători, care să te ridice cu mâinile lor și să te facă să fii mai presus de cugetul trupesc.

29. Când cineva, chiar dacă se luptă cu putere, va fi biruit, să nu se întristeze și să nu slăbească nicidecum, ci, ridicându-se, să se încurajeze cu cuvintele lui Isaia, cântând unele ca acestea: „Întărindu-vă aţi fost înfrânţi, o draci vicleni. Deci dacă iarăși veţi izbândi, iarăși veţi fi biruiţi” (Is. 8, 9); și: „Sfatul pe care-l veţi plănui îl va împrăștia Domnul, căci cu noi este Dumnezeu, Cel ce ridică pe cei căzuţi și face să fie tăiaţi vrăjmașii noștri, când ne pocăim” (Is. 8, 9-10).

30. Este cu neputinţă celui povăţuit prin încercări să treacă prin ele fără întristare. Dar după acestea, de multă bucurie se umplu unii ca aceștia, și de lacrimi dulci, și de gânduri dumnezeiești, toţi câţi au cultivat osteneala și necazurile în inimile lor.

31. Deși Isaac a voit să binecuvânteze, iar Esau a alergat spre dorinţa binecuvântării, totuși n-au izbutit. Dumnezeu a miluit și a binecuvântat, și a uns în duh nu pe acela pe care l-am voit noi, ci pe care l-a rânduit spre slujire mai înainte de a-l fi făcut. Deci să nu ne tulburăm, nici să pizmuim când vedem niscai fraţi vrednici de plâns și preamici înaintând în virtute. Ai auzit doar și pe Domnul zicând: „Dă acestuia locul” (Luca 14, 9), să se așeze la masă mai sus. Mă minunez mai degrabă de judecătorul care a judecat așa de înţelept și de negrăit în privinţa acestora, ca acela care este cel mai mic și mai de pe urmă să fie primul și să povăţuiască, iar noi, cei ce stăm înaintea aceluia cu nevoinţa și cu vremea, să rămânem la urmă. Deci pe fiecare om să-l privim după cum i-a împărţit Domnul. Căci s-a scris: „Dacă în Duhul trăim, în Duhul să umblăm” (Gal. 5, 25).

32. Nu primi niciodată ca cel ce este sub ascultarea ta să-ţi zică: Dă-mi pentru o vreme stăpânirea (libertatea) ca să dovedesc lucrul cutare sau cutare în privinţa virtuţii, şi voi izbândi. Căci cel ce zice aşa e vădit că-şi face voia sa şi înlătură rânduielile celei mai bune ascultări.

33. Pătimirile trupului şi ale sufletului vor înceta, cum vei vedea, cu vremea şi cu voia lui Dumnezeu, chiar dacă au crescut mult. Dar mila lui Hristos nu va înceta niciodată. Căci „mila Domnului din veacul acesta şi până în veacul viitor va fi peste cei ce se tem de El” (Ps. 102, 17).

34. Vistieriile împărăteşti se vor umple de aur şi minţile monahilor adevăraţi se vor umple de cunoştinţe.

35. Se întâmplă uneori că învăţătorul e dat spre necinstire, suferind încercările pentru cei ce s-au folosit duhovniceşte. Căci „noi, zice, suntem necinstiţi şi ocărâţi şi neputincioşi, iar voi v-aţi făcut slăviţi şi puternici întru Hristos” (1 Cor. 4, 10).

36. Gândul pătimaş este izvor şi pricină a stricăciunii prin trup. Cel ce cultivă însă trezvia îl alungă din suflet, după greşeală, prin pocăinţă, dar şi înainte de greşeală[92]. Bine este deci că aţi plâns mai mult, ca să se scoată din mijlocul vostru gândul viclean şi necuvios care v-a îndemnat să faceţi acest lucru. Prin urmare, plânsul se împotriveşte duhului stricăciunii.

37. Cine va vesti celui întristat de lipsa de slavă şi de neputinţa în virtuţi că va vedea pe Iisus nu numai în viitor, ci încă şi aici, venind la el cu putere şi cu slavă multă, prin nepătimire? Acesta va putea zice ca Sara, sau ca sufletul ce-a îmbătrânit în nerodire şi a născut, împotriva aşteptării, fiu al dreptăţii: „Râs a făcut mie Dumnezeu”, adică mi-a dăruit cea mai mare bucurie, mie, celui întristat ani îndelungaţi de mulţimea patimilor, sau, cum zice alt tâlcuitor: „Desfătare mi-a făcut mie Dumnezeu”, adică „s-au înnoit tinereţile mele ca ale vulturului”. Căci, după ce am îmbătrânit în păcate şi în patimi de necinste, acum m-am născut din nou şi întineresc şi mă înfrăgezesc eu, cel ce mă înăsprisem la fire, şi văd acum luminos lucrurile din lume, fiindcă am primit din nou simplitatea şi necomplicaţia cea după fire, însănătoşindu-mi-se mintea prin mila cea mare a lui Dumnezeu. Trupul meu s-a făcut ca al lui Neeman Sirianul, asemenea celui al pruncilor, pentru că m-am spălat în Iordanul cunoştinţei. Şi prin harul lui Dumnezeu vieţuiesc acum într-un singur mod, izbăvit fiind de voia şarpelui şi de roiul gândurilor mult ştiitoare şi preamateriale ale păcatului, pe care le câştigasem mai înainte împotriva firii.

38. Presupune că Domnul zice către tine: „Am luat pentru o vreme de la tine darul acesta şi acela, de care socoteai că mintea ta e plină şi se poate odihni, şi ţi-am dat în locul lor darul acesta şi acela, de acelaşi preţ. Tu însă, gândindu-te la cele luate şi neprivind la cele date în locul acelora, eşti posomorât şi îndurerat şi te topeşti de întristare. Dar întristat de Mine, tu îmi

[92] Adaosul de la „dar...” e numai în P.G.

produci bucurie. Căci Eu întristez spre folos, urmărind mai degrabă să mântuiesc decât să pierd pe cel ce l-am socotit să-Mi fie fiu".

39. Socoteşte că-ţi porunceşti să nu mănânci peşte, şi vei vedea după aceasta că vrăjmaşul te împinge neîncetat spre poftirea peştelui, iar tu de asemenea tinzi cu patimă spre înfruptarea cu lucrul neîngăduit, ca să înţelegi cele ce s-au întâmplat lui Adam ca tip. Căci auzind acela: Numai din acest lucru să nu mănânci, mai ales spre acest lucru oprit a alergat cu multă poftă.

40. Pe unul îl mântuieşte Dumnezeu prin cunoştinţă, iar pe altul, prin curăţie şi nerăutate. Căci eşti dator să ştii că nu va lepăda Dumnezeu pe cel fără răutate.

41. Cei ce se roagă mai stăruitor, aceia sunt mai tulburaţi[93] de ispite înfricoşate şi sălbatice.

42. Dacă ţi-ai ales să te îmbraci cu nepătimirea, să nu fii fără grijă, ci sileşte-te cu toată puterea să o dobândeşti. Căci „suspinăm, dorind să ne îmbrăcăm cu locuinţa noastră cea din cer" (2 Cor. 5, 2), ca să fie înghiţit muritorul de viaţă nu numai trupeşte, după sfârşitul veacului, ci încă de aici, în chip spiritual (inteligibil), ca arvună. Căci „înghiţitu-s-a moartea în biruinţă" (1 Cor. 15, 54), şi înghiţiti vor fi toţi egiptenii care ne necăjesc, urmărindu-ne în valurile puterii trimise nouă din cer.

43. Să nu uiţi pe cel ce a zis: Mă tem „ca nu cumva, după ce am vestit altora, eu însumi să ajung de lepădat" (1 Cor. 9, 27); şi iarăşi: „Cel ce crede că stă, să ia aminte să nu cadă" (1 Cor. 10, 12); şi: „Tu, cel duhovnicesc, ia seama la tine însuţi, ca să nu fii şi tu ispitit" (Gal. 6, 1). Să nu uiţi de căderea şi fărădelegea lui Solomon, după atâta har. Şi să nu dai uitării tăgăduirea neaşteptată a marelui Petru. Dacă ai uitat acestea, te vei încrede în cunoştinţa ta, te vei mândri cu vieţuirea, te vei lăuda cu vremea îndelungatei tale nevoinţe şi vei da loc trufiei. Deci, nu te face nepăsător, o, frate, ci mai degrabă teme-te până la ultima răsuflare, chiar dacă ai ajuns la numărul anilor lui Moise, şi roagă-te zicând: „Doamne, să nu mă lepezi în vremea bătrâneţilor mele; când va lipsi vârtutea mea, să nu mă laşi pe mine, Dumnezeule, Mântuitorul meu! În Tine e cântarea mea pururea" (Ps. 70, 10).

44. Domnul îţi zice, ca şi lui Matei: „Urmează Mie!" (Matei 9, 9). Deci, urmând cu râvnă Stăpânului tău mult iubit, de ţi se va împiedica în calea vieţii piciorul tău de vreo piatră pătimaşă şi vei cădea pe neaşteptate în păcat, sau vei aluneca şi vei cădea chiar de mai multe ori, fără să vrei, trecând prin locuri noroioase, ori de câte ori ţi s-ar întâmpla să cazi şi să te chinuiască trupul, tot de atâtea ori, ridicându-te, ia-te după Domnul tău cu aceeaşi râvnă, până-L vei ajunge. Astfel m-am arătat Ţie întru sfânta aducere-aminte, ca să văd puterea şi slava care mă mântuieşte şi „în numele Tău, Doamne, voi ridica mâinile mele" (Ps. 62, 5); şi voi socoti că „m-am umplut de seu şi de grăsime, şi se vor

[93] În textul lat. din P.G.: „nu sunt tulburaţi" *(non expugnantur)*.

bucura buzele mele cântându-Ţi Ţie” (Ps 62, 6). Căci mare lucru îmi este mie că am primit numele de creştin, precum îmi zice mie Domnul prin Isaia: „Mare lucru îţi este fie să te numeşti fiul Meu” (Is. 49, 6).

45. Odată zice Domnul că „Tatăl va da cele bune celor care cer de la Dânsul” (Matei 7, 11); altădată, că „va da Duhul Sfânt celor ce se roagă” (Luca 11, 13). Prin aceste cuvinte înţelegem că cei ce se roagă lui Dumnezeu, dacă se întăresc în acest cuget, vor primi nu numai iertare de păcate, ci și daruri cereşti. Căci aceste bunuri le făgăduieşte Domnul nu celor drepţi, ci celor păcătoşi: „Căci dacă voi, zice, răi fiind, ştiţi să daţi daruri bune copiilor voştri, cu cât mai vârtos Tatăl vostru cel ceresc va da celor ce cer de la El” (Matei 7, 11), pe Duhul Sfânt? Cere, așadar, fără preget și cu cuget neîndoios, și vei lua cele mari şi mai presus de vrednicie, chiar dacă eşti neînsemnat în vieţuirea virtuoasă și foarte neputincios.

46. Cum ar putea fi convins cel necredincios sau puţin credincios că furnica zboară şi cutare vierme se face pasăre şi că se întâmplă şi alte multe lucruri în zidire, ca, lepădând măcar astfel boala necredinţei şi a deznădejdii, să-i crească aripi şi să înflorească în el ca într-un pom cunoștința prealăudată? Căci „Eu sunt, zice, cel ce înverzesc lemnul uscat și înviez oasele uscate” (Iez. 17, 24).

47. Să nu ne topim de grijile celor trebuincioase trupului, ci să credem din tot sufletul lui Dumnezeu, cum a zis un oarecare bărbat minunat: „Încredeţi-vă în Domnul şi vă va întări” (2 Paral. 20, 21), şi cum scrie fericitul Apostol Petru: „Fiţi cumpătaţi şi fiţi treji în rugăciuni şi toată grija voastră aruncaţi-o asupra Domnului, căci El are grijă de voi” (1 Petru 5, 7). Iar dacă te mai îndoieşti şi nu crezi că are grijă de tine ca să te hrănească, priveşte la păianjen şi gândeşte-te cât de mult se deosebeşte omul de păianjen, nimic nu este mai slab ca el, nici mai fără putere, căci nu are averi, nu face călătorii peste mări, nu se judecă, nu se mânie, nu adună în jitniţe, ci-şi duce viaţa în desăvârşită blândeţe, cumpătare şi linişte, nu iscodeşte cele ale vecinilor, ci face numai lucrurile sale, iar în ocupaţia sa rămâne într-o paşnică şi netulburată linişte, spunând, parcă, celor ce iubesc lenea, doar atât: „Cel ce nu voieşte să lucreze nici să nu mănânce!”. Atât tace, încât îl biruieşte covârşitor şi pe Pitagora, pe care elinii îl admiră mai mult decât pe toţi filosofii, pentru nevoinţa sa în înfrânarea limbii. Pitagora, chiar dacă nu vorbea cu toţi, dar vorbea în ascuns uneori cu cei mai apropiaţi şi adeseori îndruga către boi şi vulturi anumite bâiguieli şi aiureli; iar înfrânându-se cu totul de la vin, el se folosea totuşi de apă. Dar păianjenul a întrecut înfrânarea limbii lui Pitagora prin tăcerea covârşitoare şi totală, şi dispreţuieşte deodată cu vinul, şi apa. În această stare liniştită petrecând firavul şi neînsemnatul păianjen şi neîngăduindu-şi nicidecum să umble pe afară, nici să rătăcească încoace şi încolo cum i se năzare prin minte, nici să se ostenească şi să muncească la nesfârşit, Domnul, Care „locuieşte în cele înalte şi spre cele smerite priveşte”

(Ps. 112, 5) (căci nimic nu e mai smerit ca păianjenul) şi-Şi întinde până la el purtarea Sa de grijă, îi trimite în fiecare zi mâncarea aproape de ungheţul lui, făcând să cadă în pânza lui micile musculiţe de care are trebuinţă.

48. Dar va zice cineva, dintre cei robiţi lăcomiei de mâncare, că: eu mănânc foarte mult şi, fiindcă cheltuiesc mult, sunt silit să mă încurc în nenumărate treburi ale vieţii. Dar şi acesta să privească la chiţii cei mari, care pasc în Oceanul Atlantic, cum sunt hrăniţi de Dumnezeu din belşug şi niciodată nu ştiu ce-i foamea. Căci fiecare din ei înghite atâta hrană, cât nu poate cheltui zilnic nicio cetate cu mulţi locuitori. „Toate, zice, către Tine aşteaptă să le dai lor hrană la bună vreme” (Ps. 103, 28). Prin urmare, Dumnezeu este Cel ce hrăneşte şi pe cel ce mănâncă mult, şi pe cel ce mănâncă puţin. Auzind acestea, lasă-te întreg în seama lui Dumnezeu şi a credinţei şi tu, cel ce ai un pântece larg şi încăpător, lepădând orice fel de împrăştiere lumească şi cugetul mult îngrijat, şi „nu fi necredincios, ci credincios” (Ioan 20, 27).

49. Dacă vrem cu adevărat să fim bine plăcuţi lui Dumnezeu şi să ne împrietenim cu prietenia cea preafericită, să înfăţişăm mintea noastră, goală, lui Dumnezeu, netârând cu ea din veacul de acum nici meşteşug, nici gând, nici născocire mincinoasă (sofismă), nici apărare, chiar de-am fi învăţat toată înţelepciunea lumii. Căci Dumnezeu Se întoarce de către cei ce se apropie de El plini de părere mare despre ei înşişi şi îngrăşaţi până la umflare de slava deşartă. (Căci bine au înfăţişat unii dintre tâlcuitori părerea deşartă despre sine ca una ce îngraşă şi umflă).

50. Cum am putea răpune păcatul care a pus stăpânire pe noi? E trebuinţă de silă. Căci bărbatul, zice, osteneşte întru nevoinţe şi alungă cu sila pierzania de la el, râvnind totdeauna să se înalţe spre sfinţenia gândurilor sale. Iar a depărta sila prin silă nu-i oprit de legi. Dacă deci punem la lucru sila vreunei străduinţe, chiar foarte slabe, şi, şezând în Ierusalim, adică în rugăciune neîncetată şi în celelalte virtuţi, aşteptăm apoi puterea care ne vine de sus, va veni la noi o silă puternică, ce nu mai lucrează ca sila noastră slabă, ci este o silă ce nu poate fi arătată prin buze trupeşti. Ea va birui cu marea ei putere şi va înfrânge obişnuinţa cea rea şi răutatea dracilor. Va birui şi pornirea spre mai rău a sufletelor noastre, precum va birui şi mişcările necuvenite ale trupului. „Şi s-a făcut, zice, sunet din cer, ca de vijelie ce vine cu putere” (Fapte 2, 2), ca să alunge cu sila păcatul ce ne sileşte pururea spre mai rău.

51. Vrăjmaşul stă la pândă ca un leu în culcuşul său şi ne întinde pe ascuns curse şi laţuri de gânduri necurate şi necredincioase. Dar şi noi, dacă nu dormim, putem să-i punem curse şi laţuri încă mai mari şi mai înfricoşate. Căci rugăciunea, cântarea, privegherea, smerenia, slujirea aproapelui, mila, mulţumirea şi ascultarea cuvintelor dumnezeieşti i se fac vrăjmaşului curse, laţuri, frânghii şi gropi în care cade.

52. Dumnezeiescul David, după ce a înaintat foarte mult cu vârsta,

mulţumind lui Dumnezeu, Care l-a ales pe el, zice despre cele din urmă ale binecuvântării: „Acum a aflat robul Tău inima sa, ca să se roage rugăciunea aceasta” (2 Regi 7, 27). Aceasta s-a zis, ca să învăţăm că e trebuinţă de multă luptă şi vreme în rugăciuni ca să aflăm starea netulburată a cugetării ca pe un alt cer, unde locuieşte Hristos, cum zice Apostolul: „Au nu ştiţi că Hristos locuieşte în voi?” (1 Cor. 3, 16).

53. Dacă „Hristos ni S-a făcut nouă dreptate şi înţelepciune” (1 Cor. 1, 30) şi celelalte, vădit este că şi odihnă. „Veniţi, zice, la Mine toţi cei osteniţi şi împovăraţi, şi Eu vă voi odihni pe voi” (Matei 11, 28). Bine s-a zis deci că Sâmbăta, adică odihna, s-a făcut pentru om. Căci numai în Hristos ajunge neamul omenesc la odihnă.

54. Precum este un pahar al căderii şi o cupă a mâniei, aşa este şi un pahar al neputinţei, pe care, luându-l Domnul de la noi la vremea potrivită, îl dă în mâinile vrăjmaşilor noştri, ca de aici înainte nu noi, ci dracii să slăbească şi să cadă.

55. Precum pentru lucrurile din afară sunt zarafi, ţesători, vânători, oameni de război şi meşteşugari, aşa şi pentru cele din lăuntru cugetă că sunt între gânduri unele care se ocupă cu jocurile de noroc, altele otrăvesc, altele tâlhăresc, altele vânează, altele murdăresc, altele omoară şi aşa mai departe. Tuturor trebuie să le interzicem scurt intrarea, prin împotrivire evlavioasă şi rugăciune, şi mai ales celor ce murdăresc, ca să nu spurce locul cel sfânt şi să întineze pe omul lui Dumnezeu.

56. Nu numai cu limba este furat Domnul spre mântuire, precum a făcut tâlharul care a strigat de pe cruce, ci şi cu gândul. „Căci zicea în sine cea cu scurgere de sânge: De mă voi atinge chiar şi numai de marginea hainelor Lui, mă voi mântui” (Matei 9, 21); iar sluga lui Avraam grăia lui Dumnezeu despre Reveca în gând (Fac. 24, 14).

57. Aproape că păcatul însuşi împinge pe cel ce se căieşte spre Dumnezeu, dându-i un fel de simţire a duhorii, a poverii şi a nebuniei lui. Dar pe cel ce nu vrea să se aplece spre pocăinţă, nu-l împinge spre Dumnezeu, ci, ţinându-l mai degrabă în puterea sa, îl leagă cu lanţuri de nedezlegat, făcând mai tari şi mai năprasnice poftele pierzaniei.

58. Păzeşte-te de otrăvurile Isabelei, între care se găsesc mai ales gândurile de mândrie şi de slavă deşartă. Iar pe acestea vei putea să le birui, cu harul lui Dumnezeu, numai umilind sufletul şi înjosindu-l, şi aruncându-te înaintea Domnului şi chemându-L să te ajute, şi cunoscând că darurile ce le primeşti sunt cereşti. De aceea zice: „Nimeni nu poate lua nimic de nu-i va fi dat lui din cer” (Ioan 3, 27).

59. Zice Legea: „Iar de vor fi mărturisite şi nu-l va pierde pe el, va ispăşi plătind”. Se întâmplă uneori, la vreun ospăţ, că sare înainte gândul slavei deşarte, vrând să vorbească fără vreme. Dar gândurile îngereşti se vor împotrivi, cerându-ţi să înăbuşi gândul iubitor de vorbărie şi nelalocul lui.

Dacă deci nu-l vei înăbuși prin tăcerea cea bună, ci-l vei lăsa să iasă afară, după ce te vei fi umplut de fumul mândriei, vei plăti gloaba, fiind predat de judecată fie unui păcat mare, fie unor dureri grele trupești, fie loviturilor îndesate ale fraților, fie osândei din veacul viitor. Căci și pentru cuvântul fără rost și iubitor de slavă deșartă vom da socoteală, din pricina lipsei de disciplină a limbii. De aceea, trebuie să ne păzim limba cu trezvie.

60. De cei ispitiți de plăceri, de mânii, de slavă deșartă și de celelalte, se zice că ziua sunt arși de soare, iar noaptea de lună. Roagă-te deci să fii acoperit de nourul dătător de rouă, ca să scapi de văpaia vrăjmașilor.

61. Nu îngădui celor ce slujesc beției și robesc meselor fără rânduială să fie cu îndrăzneală față de tine; nici celor ce vor să-ți grăiască nerușinat, chiar dacă ar fi cu părul alb, sau chiar dacă ar avea ani mulți în viața monahală, ca nu cumva să te acopere cu putreziciunea, cum zice Scriptura, și să fii dus împreună cu cei necurați și netăiați împrejur la inimă.

62. Petru primește întâi cheile, apoi e lăsat să cadă și să se lepede, ca să i se înțeleptească prin cădere cugetul. Deci și tu, de vei cădea în tot felul de gânduri după ce-ai primit cheia cunoștinței, nu te mira, ci slăvește pe singurul Înțelept, pe Domnul nostru, Care înfrânează prin diferite strâmtorări părerea de sine ce se înalță pe sine pentru cunoștința dumnezeiască. Căci ispitele sunt un frâu care poate să înfrâneze mândria omului, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu.

63. Dacă Domnul ia adeseori de la noi cele bune, cum a luat bogăția lui Iov (căci Domnul a dat, Domnul a luat), desigur va lua din mâna noastră și relele pe care ni le-a adăugat Cel veșnic. Căci „de la Domnul, zice, sunt și cele rele, și cele bune” (Eccl. 12, 14). Și Cel ce ne aduce cele rele, Același ne va aduce bucuria veșnică, împreună cu slava veșnică. Căci „precum privegheam, zice Domnul, ca să vă surp și să vă necăjesc, așa voi priveghea ca să vă zidesc, și nu vă voi surpa; vă voi sădi, și nu vă voi smulge” (Ier. 31, 28). Să tacă deci proverbul poporal, care zice: „Dacă e rău, nu e bine”. Căci Domnul, Care a întors lucrurile spre rău, poate desigur să le schimbe iarăși, pe neașteptate, spre și mai multă slavă.

64. Cel ce pornește împotriva dracilor, fie prin înfrânare, fie prin rugăciune, fie prin orice virtute, mai tare și mai cu râvnă, va și primi de la ei lovituri tot mai grele, până ce se va descuraja văzând osânda morții spirituale (inteligibile) în sufletul său, încât să ajungă să zică: „Cine mă va izbăvi de trupul morții acesteia” (Rom. 7, 24), căci sunt silit să mă supun fără voie legilor vrăjmașilor?

65. Nu degeaba s-a scris că ziceau unii între ei: „Sculați-vă și să mergem la poporul cel întărit întru nădejde și liniștit” (Jud. 18, 9); sau, iarăși: „Veniți să ne suim și să vorbim cu ei cu limbă de gând (inteligibilă) vicleană, și-i vom întoarce pe ei de la adevăr spre noi”. Căci cumpliții draci obișnuiesc în toată vremea vieții să-și ascută sulițele ispitelor împotriva celor ce și-au ales viața de

linişte. Şi mai furios luptă ei împotriva celor mai cuvioşi şi mai cinstitori de Dumnezeu, împingându-i spre păcatul cu fapta prin războaie greu de răbdat, doar vor putea astfel să-i desfacă pe cei războiţi de credinţa în Hristos, de rugăciune şi de buna nădejde. „Dar noi, cum zice David, nu ne vom depărta de la Tine (Ps. 79, 19), până ce nu Te vei milostivi spre noi şi nu se vor depărta de la noi cei ce vor să ne înghită pe noi; nu ne vom depărta de la Tine până ce nu vei porunci să fugă de la noi cei ce ne ispitesc pe noi şi nu vom fi făcuţi iarăşi vii prin răbdare şi prin nepătimire fermă". Căci mijloc de ispitire este viaţa omului şi adeseori ni se găteşte, de către conducătorul luptei[94], vreme rânduită spre a cădea sub picioarele celor de alt neam. Dar e propriu sufletului mare şi viteaz să nu deznădăjduiască în nenorociri.

66. Dacă dracul e aşa de tare încât, chiar dacă nu vrea omul, îl schimbă şi-l duce spre pierzania sa, scoţându-l din starea cea bună a firii, cu cât nu va fi mai tare îngerul, care primeşte la vremea hotărâtă poruncă de la Dumnezeu să întoarcă spre bine toată dispoziţia omului? Dacă vântul cel foarte rece de la miazănoapte a fost aşa de tare că a putut să facă firea moale a apei vârtoasă ca pe a pietrelor, ce nu va putea face vântul cel foarte cald de la miazăzi? Dacă aerul cel foarte rece le face pe toate să se retragă din calea lui (căci „cine va sta în faţa gerului?"), cum nu va întoarce căldura toate spre sine? Să credem deci că mai curând sau mai târziu cărbunele rece şi negru al cugetării noastre se va face fierbinte şi luminos, prin atingerea focului atotdumnezeiesc.

67. Este şi în viaţa de aici o oarecare stare pusă ca mărturie şi semn al nepătimirii în Iosif cel ascuns al nostru. În temeiul ei mintea[95], care a ieşit din Egipt, e străină şi de înălţările pătimaşe, şi de robia cea prearuşinoasă a coşului[96]. Ea aude o limbă pe care n-a cunoscut-o, care nu mai este limba spurcată a dracilor, ce strică ascultarea cea dreaptă, ci limba sfântă a îngerilor purtători de lumină, care strămută mintea de la întipăririle lăsate de trup la cele netrupeşti[97]; limbă care luminează sufletul ce o primeşte.

68. Am auzit pe unii fraţi, care sunt neîncetat bolnavi cu trupul şi nu pot să se folosească de post, zicând către mine: Cum putem să ne izbăvim de diavoli şi de patimi, fără post? Acestora trebuie să li se spună: Nu numai prin înfrânare de la mâncăruri, ci şi prin strigarea inimii veţi putea zdrobi şi izgoni gândurile rele şi pe cei ce le strecoară. „Strigat-am către Domnul, zice, întru necazul meu, şi m-a auzit" (Iona 2, 3); şi iarăşi s-a scris: „Din pântecele iadului ai auzit strigarea mea şi glasul meu" *(Ibidem);* şi: „să se ridice din stricăciune viaţa mea". De aceea, „până ce va trece fărădelegea", adică tulburarea

---

[94] αγωνοθέτης – Dumnezeu.

[95] Mintea fiind în greceşte de genul masculin, e simbolizată de Iosif.

[96] Aluzie la Facere, cap. 40, unde se spune că paharnicul lui Faraon va fi înălţat iarăşi la boieria dinainte, iar brutarul va ridica trei coşuri de pâine.

[97] Prefac mintea din trupească în netrupească.

păcatului, „striga-voi, zice, către Dumnezeu Cel Preaînalt” (Ps. 56, 3), ca, dăruindu-mi cea mai mare binefacere, să nimicească prin puterea Lui însăşi momeala păcatului și să surpe idolii cugetării pătimaşe și să golească de idoli Atena[98] noastră ocupată de idoli. Dacă deci n-ai primit darul înfrânării, cunoaște că Domnul vrea să te asculte prin rugăciune și nădejde când te rogi. Deci, cunoscând judecata lui Dumnezeu, nu te descuraja pentru neputinţa nevoinţei. Ci mai degrabă stăruie în lucrarea izbăvirii de vrăjmași prin rugăciune și răbdare, împreunată cu mulţumire. Deci de vă vor alunga gândurile neputinţei și ale suferinţei din cetatea postirii, fugiţi în alta, adică în rugăciune și mulţumire.

69. Zice Faraon, rugându-se: „Să ia Dumnezeu de pe mine moartea aceasta” (Ieş. 10, 17). Şi a fost ascultat.

Asemenea și dracii, rugând pe Domnul ca să nu fie trimiși în adânc, au primit împlinirea cererii (Luca 8, 31-32). Cu cât mai vârtos nu va fi ascultat creștinul rugându-se să primească slobozenie de moartea mintală (inteligibilă, spirituală)?

70. Cel ce e luminat și odihnit o vreme de harul dumnezeiesc, dar după retragerea acestuia cade în tulburări și cârtește pentru aceasta și nu se îmbărbătează să cheme prin rugăciune iarăși acea mântuitoare întărire, ci se descurajează, asemenea este săracului care a primit milostenie de la palat, dar e nemulţumit că n-a intrat înăuntru să stea la masă cu împăratul.

71. „Fericiţi cei ce nu M-au văzut, și au crezut” (Ioan 20, 29), precum fericiţi cei ce la retragerea harului, neaflând mângâiere în ei, ci mai degrabă văzând prelungirea necazurilor și un întuneric adânc, nu deznădăjduiesc, ci stau întăriţi în credinţă, socotind că vor vedea pe Cel nevăzut și stăruind cu bărbăţie.

72. Smerita cugetare, dăruită din cer prin harul lui Dumnezeu, la vremea sa, după multe lupte, întristare și lacrimi, celor ce o cer, e neasemănat mai puternică și mai mare decât smerenia care vine în cei ce au căzut din virtute. Cei ce s-au învrednicit de ea sunt cu adevărat bărbaţi desăvârşiţi și neclătinaţi de ispite.

73. Când a lăsat diavolul pe Domnul, au venit îngerii și Îi slujeau Lui. Să ştim deci că, precum nu s-a scris că în vremea ispitirii Lui erau de faţă îngerii, aşa și când suntem noi ispitiţi se retrag pentru o vreme îngerii lui Dumnezeu, nu departe de noi. Apoi, după retragerea ispititorilor, vin iarăși la noi, slujindu-ne cu gânduri dumnezeieşti, cu sprijiniri, cu luminare, cu străpungere, mângâiere, răbdare, îndulcire și cu toate câte mântuiesc, întăresc și refac sufletul ostenit. Căci s-a spus lui Natanael: „Vei vedea îngerii suindu-se și pogorându-se peste Fiul Omului” (Ioan 1, 51), adică slujirea și ajutorul îngerilor

---

[98] În textul *Filoc. gr.:* ασθενείας, „neputinţe”. Dar la margine e nota: ισ... Αθήνας, iar textul latin din P.G. are tot „Atena”.

se va revărsa din belşug peste neamul omenesc.

74. Adu-ţi aminte de arhiereul acela, căruia i-a stat la dreapta diavolul (Zah. 3, 1), ca să i se împotrivească la orice gând, cuvânt şi lucru de la dreapta, ca să nu te uimeşti de cele ce se întâmplă.

75. Se cuvine să ştie monahul ce este neputinţa, după cuvântul: „Miluieşte-mă pe mine, că neputincios sunt" (Ps. 6, 2); şi ce este căderea (apostazia) de la Dumnezeu, care este boala diavolului şi a îngerilor lui.

76. Precum unirea cu focul face fierul cu neputinţă de pipăit, aşa rugăciunile dese fac mintea mai puternică în războiul împotriva vrăjmaşului. De aceea se silesc cu toată puterea să ne insufle o anumită neplăcere pentru stăruirea în rugăciune, ştiind-o pe aceasta minţii apărătoare, iar lor, vătămătoare.

77. David a preţuit râvna celor ce au ieşit împreună cu el din Ţiclag împotriva celor de alt neam, deşi slăbind au rămas la râul Besor. Căci întorcându-se la ei după biruinţa asupra barbarilor şi auzind pe cei ce ziceau că nu trebuie să se dea parte din prăzi celor ce au şezut, din pricina slăbirii, la pârâu, iar aceştia ruşinându-se şi negrăind nimic, i-a apărat preabunul David, zicând că au stat ca să păzească uneltele. De aceea le-a dat o parte egală cu cea dată luptătorilor viteji şi curajoşi (1 Regi 30, 21-24). Ia seama deci dacă la fratele care a arătat la început căldură, iar mai pe urmă a slăbit puţin, se află uneltele mântuirii: credinţa, căinţa, smerenia şi plânsul, răbdarea, nădejdea, îndelunga-răbdare şi celelalte. Dacă vreunul slăbuţ în ale vieţuirii (slăbuţ după mod) şade şi stăruie lângă ele în aşteptarea lui Hristos, primeşte după cuviinţă un oarecare dar veşnic.

78. Leviţi şi preoţi s-au numit cei ce s-au închinat pe ei cu totul lui Dumnezeu, şi cu făptuirea, şi cu contemplaţia. Iar vitele leviţilor sunt cei ce nu reuşesc să şteargă urmele patimilor, dar doresc virtutea şi, după puterea lor, au toată râvna pentru ea şi o poftesc neîncetat, deşi de multe ori nu se împărtăşesc de ea, fiind slăbănogiţi de păcat. Dar este cu putinţă ca, la vremea cuvenită, să primească şi aceştia darul nepătimirii, prin singura iubire de oameni a lui Dumnezeu. Căci „Domnul a auzit dorinţa săracilor" (Ps. 9, 18).

79. Loviturile ce ni le dă vrăjmaşul fie pe văzute, fie pe nevăzute, adeseori le simţim şi le vedem. Dar chinurile şi durerile ce le suferă el de la noi, când devenim uneori virtuoşi, sau ne căim pentru greşeli, sau răbdăm îndelung şi rezistăm în necazuri, sau ne rugăm şi împlinim cu râvnă toate celelalte prin care el e chinuit, pedepsit, făcut să se tânguie, lovit, – toate acestea, după iconomia dumnezeiască, noi nu le vedem, ca să nu ne mândrim şi moleşim. Căci „drept este înaintea lui Dumnezeu să răsplătească cu necaz celor ce ne necăjesc pe noi" (2 Tes. 1, 6).

80. Dacă trunchiul îmbătrânit în pământ şi în piatră înverzeşte când e udat de ape, ca şi o mlădiţă de curând sădită, e firesc ca şi noi, cei înviioraţi prin puterea Sfântului Duh, să odrăslim din nou nestricăciunea pe care am primit-o

după fire și să aducem rod de seceriș, ca mlădița de curând sădită, chiar dacă ne-am scufundat în omul cel vechi.

81. Dumnezeu nu deznădăjduiește de mântuirea noastră. Căci sufletelor care s-au descurajat de ele însele, pentru mulţimea covârşitoare a ispitelor şi a păcatelor, şi au zis: „S-a pierdut nădejdea noastră, ne-am omorât", le-a grăit: „Veţi trăi şi veţi cunoaște că Eu sunt Domnul!" (Is. 49, 23). Iar către sufletul care nu pricepea cum va putea să nască pe Hristos prin virtuţi măreţe, a zis: „Duhul Sfânt va veni peste tine" (Luca 1, 35). Iar unde este Duhul Sfânt de față, să nu cauţi înlănţuirea şi legea firii şi a obiceiului. Căci Duhul cel Sfânt şi închinat este atotputernic și pe cele nefăcute ţi le face ţie, ca să te minunezi. Dar și mintea biruită mai înainte o face acum biruitoare. Căci Mângâietorul care vine de sus peste noi, pentru milostivirea Lui, e mai presus de toate și te așază mai presus de toate mișcările firești și patimile drăcești.

82. Nevoiește-te să păstrezi nepătată strălucirea luminii din puterea cârmuitoare a sufletului. Căci de ai început să privești cu patimă, te-a întunecat Domnul, și a trimis zăbranic peste obrazul tău, și lumina ochilor tăi nu mai este cu tine. Dar, chiar dacă s-ar întâmpla acestea, nici atunci să nu descurajezi și să nu slăbești. Ci să te rogi, împreună cu sfântul David: „Trimite lumina Ta și adevărul Tău (Ps. 42, 3) mie, celui mâhnit (Ps. 42, 6), mântuirea feţei mele este Dumnezeul meu" (Ps. 41, 17). Căci „trimite-vei Duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pământului" (Ps. 103, 31).

83. Fericit cel ce mănâncă și bea în viaţa aceasta, fără să se sature, rugăciuni și psalmi, ziua și noaptea, și se întărește pe sine cu slăvită citire a Scripturii. Căci această împărtășire va da sufletului o bucurie nemicșorată în veacul ce va să vie.

84. Asigură-te din toată puterea să nu cazi. Căci nu se cuvine luptătorului puternic să cadă. Dar dacă ţi s-ar întâmpla să cazi, ridică-te îndată și stai iarăși la lupta cea bună. Chiar dacă ţi s-ar întâmpla aceasta de zeci de mii de ori, prin retragerea harului, de zeci de mii de ori să faci și aceea, adică să te ridici până la sfârșitul tău. Căci s-a scris: „De șapte ori de va cădea dreptul, adică toată viaţa, de șapte ori se va ridica" (Pilde 24, 16). Până ce ții arma sfintei schime cu lacrimi și cu rugăciune către Dumnezeu, te socotești între cei ce stau, chiar dacă ai căzut de multe ori. Până ce rămâi între monahi, primești ca un ostaș viteaz rănile în față, și ele îți aduc mai degrabă laudă, că nici rănit fiind n-ai suferit să cedezi sau să te lepezi. Dar dacă vei ieși dintre monahi, vei fi rănit pe la spate, ca un fugar și ca un fricos, ca unul ce ai dezertat din rânduri și ești lipsit de curaj.

85. Mai cumplit lucru este a deznădăjdui decât a păcătui. Iuda trădătorul, fiind mic la suflet și neîncercat în lupte, și de aceea deznădăjduind, a venit la el vrăjmașul și i-a pus cureaua în jurul gâtului. Dar Petru, piatra cea tare, suferind o cădere înfricoșată, fiindcă era încercat în lupte n-a slăbit, nici n-a deznădăjduit descurajându-se, ci, ridicându-se, îndată a adus lacrimi

amare din inimă mâhnită şi smerită, şi vrăjmaşul nostru, văzând acestea, a sărit ca ars la faţă de o văpaie mare şi a fugit departe, văitându-se cumplit.

86. Mai ales împotriva acestor trei e dator monahul să poarte un război neîndurat: împotriva nebuniei pântecelui, a slavei nefolositoare şi a iubirii de bani, care este închinare la idoli.

87. Un rege israelitean oarecare a biruit neamul celor ce locuiesc în peşteri şi pe alţi barbari cu psalmi, cu imnuri şi cu cântări duhovniceşti prin cuvintele şi organele lui David. Ai şi tu, ca barbarii ce locuiesc în peşteri, pe dracii care pătrund în simţurile şi mădularele tale şi-ţi muncesc trupul cu fierbinţeală şi te fac să priveşti, să asculţi şi să miroşi cu patimă, să grăieşti cuvinte necuviincioase, să ai „ochi plin de desfrânare" şi să fii înăuntru şi în afară zăpăcit ca o babilonie. Deci sileşte-te şi tu să nimiceşti pe barbarii din peşteri, care îţi lucrează cele rele, cu credinţă mare, cu psalmi, cu imnuri şi cu cântări duhovniceşti.

88. Precum voieşte Domnul ca om prin om să se mântuiască, aşa se sârguieşte Satana ca om prin om să se piardă. De aceea, nu te lipi de bărbatul dispreţuitor, viclean şi limbut, ca să nu mergi cu el la munci. Căci de abia dobândeşte cineva mântuirea stând în preajma celui drept. Dar dacă trăieşte cu cel viclean, va cădea în valuri, cum se umple cineva de lepră fără să bage de seamă. Şi cine va avea milă de cel ce s-a apropiat voios de balaur? Fugi deci de cei neînfrânaţi la limbă, de cei porniţi spre sfadă şi de cei ce tulbură mădularele dinăuntru şi din afară.

89. Cine este înţelept şi cuminte şi voieşte să se cheme prieten al lui Dumnezeu, ca să se silească să-şi înfăţişeze sufletul său Domnului, aşa cum l-a primit de la El, curat, nerănit şi cu totul fără pată, şi prin aceasta să fie încununat în ceruri şi să fie fericit de îngeri?

90. Un singur cuvânt bun l-a făcut pe tâlharul scelerat de odinioară curat şi sfânt şi l-a dus în rai; şi un singur cuvânt necuvenit i-a închis lui Moise pământul făgăduinţei. Deci să nu socotim boală mică mâncărimea de limbă. Căci bârfitorii şi flecarii îşi închid lor înşişi Împărăţia cerurilor. Bărbatul limbut, chiar dacă merge drept în unele privinţe, dar în aceea nu merge drept, ci mai degrabă strâmb, şi-l vor vâna relele ca să-l piardă. Drept a zis deci un oarecare bărbat înţelept că mai bine este a cădea de pe o înălţime de pământ decât de pe limbă. Să credem de aceea lui Iacov Apostolul, care scrie: „Să fie tot omul grabnic la auzire, şi zăbavnic la grăire" (Iac. 1, 19).

91. Ca să nu ne înălţăm din deşertăciune, amăgiţi de simţuri, bine este să luăm aminte la cel ce zice: Mergi, poporul meu, intră în cămara inimii tale, ascunsă oricărei închipuiri sensibile, în locaşul acela fără idoli, luminat de nepătimire şi de umbrirea sfântului har. Închide uşa ta tuturor celor ce te văd, ascunde-te câtuşi de puţin, căci puţină este toată viaţa omenească, şi după aceea zi: „Până ce va trece mânia Domnului" (Iov 14, 13), precum altul a zis: „până ce va trece fărădelegea". Căci mânia Domnului şi fărădelegea sunt dracii,

patimile şi păcatele, precum zice Isaia către Dumnezeu: „Iată, Tu Te-ai mâniat, şi noi am păcătuit” (Is. 64, 5). Iar de mânia aceasta scapă omul dacă ia neîncetat aminte la inima sa în rugăciune şi se străduieşte să se ţină înlăuntrul celor ascunse. „Trage, zice, înţelepciunea peste cele mai dinăuntru”. Fiindcă „toată slava fiicei Împăratului e dinăuntru” (Ps. 44, 15). Deci mă voi osteni „până ce voi intra în locul sfinţit al lui Dumnezeu” (Ps. 72, 17), muntele moştenirii, la locuinţa gătită, pe care ai pregătit-o, Doamne, loc sfânt, pe care l-au gătit mâinile Tale.

92. Cel ce voieşte cu adevărat să se lepede (de lume) să urmeze pilda fericitului proroc Elisei care, în marea şi arzătoarea sa dragoste de Dumnezeu, nu şi-a lăsat sieşi niciun lucru. Să-şi împartă deci toate averile lui celor lipsiţi, şi aşa, purtând crucea Domnului, să se grăbească cu hotărâre spre moartea cea de bunăvoie, care se face pricină a vieţii veşnice.

93. Când ajungi să înţelegi că amoreul s-a întărit în tine ca un stejar, roagă-te Domnului cu stăruinţă ca să usuce rodul lui de sus, adică păcatul cu fapta, şi rădăcinile lui de jos, adică gândurile necurate; şi ca să nimicească Domnul pe amoreu de la faţa ta.

94. Nu vă miraţi când vedeţi că râd de liniştea voastră cei ce nu pot să se liniştească; ci mai degrabă cântaţi împotriva lor, neţinând minte răul, şi opuneţi-le o şi mai mare supunere lui Dumnezeu, strigând în cântare: „Supune-te, suflete al meu, lui Dumnezeu” (Ps. 61,5) că „în loc să mă iubească mă cleveteau, iar eu mă rugam” (Ps. 108, 3) pentru tămăduirea mea şi a lor.

95. Dacă n-ar sufla vânt puternic peste mare, nu s-ar ridica talazul. Dacă n-ar veni la noi dracul, nu ar fi agitate de patimi nici sufletul, nici trupul nostru.

96. Dacă te încălzeşti pururea cu rugăciunea şi cu harul dumnezeiesc, îţi va zice dumnezeiasca Scriptură, ca unuia ce ai îmbrăcat armele luminii: Haina ta este caldă, căci vrăjmașii tăi s-au îmbrăcat cu ruşinea şi cu întunecimea tartarului ca şi cu o manta căptuşită (Ps. 108, 18-19).

97. Aducându-ţi aminte de căderile tale, nu pregeta de a-ţi lovi pieptul, ca prin astfel de răni să-ţi scobeşti inima împietrită şi să afli aurul vameşului, şi te vei bucura foarte de bogăţia ascunsă.

98. Focul rugăciunilor către Dumnezeu şi sfânta meditaţie a cuvintelor Duhului să ardă pururea pe altarul sufletului tău.

99. Dacă te sârguieşti pururea să-ţi încalţi picioarele tale spre gătirea Evangheliei păcii, vei zidi cu siguranţă şi casa ta, şi a aproapelui tău. Dar de te vei lenevi, vei fi scuipat în faţă în chip nevăzut şi vei moşteni, după Lege, numele celui ce şi-a lepădat încălţămintea (Deut. 25, 9).

100. Dacă, după Ioan, Dumnezeu este iubire, cel ce iubeşte rămâne în Dumnezeu, şi Dumnezeu în el; iar cel ce urăște pe aproapele e vădit că prin desfacerea iubirii înfiinţează ura. Deci cel ce urăște pe aproapele său se află despărţit de Dumnezeu, dacă Dumnezeu este iubire, şi cine rămâne în iubire

rămâne în Dumnezeu, și Dumnezeu în el. Căruia se cuvin slava și puterea, în veci. Amin.

AL ACELUIAȘI ÎNTRE SFINȚI PĂRINTELUI NOSTRU IOAN CARPATIUL

Cuvânt ascetic și foarte mângâietor, către monahii care l-au îndemnat din India, întregind numărul celor o sută de capete

Să nu te gândești vreodată să fericești pe mirean mai mult decât pe monah, ca pe unul ce are femeie și copii și e bucuros că face bine multora, că dă din belșug milostenie și nu este ispitit nicidecum de draci, socotindu-te astfel că placi mai puțin lui Dumnezeu decât acela. Și să nu te plângi pe tine ca un pierdut. Nu zic că viețuiești fără prihană stăruind între monahi. Dar chiar dacă ești foarte păcătos, necazul și reaua pătimire a sufletului tău sunt mai de cinste la Dumnezeu decât virtutea covârșitoare a mireanului. Multa ta întristare, descurajarea, suspinele, sentimentul de înăbușire, lacrimile, chinuirea conștiinței, strâmtorarea gândurilor, osânda cugetării, oftarea, plânsul minții, tânguirea și zdrobirea inimii, mizeria, mâhnirea și umilirile, toate acestea și cele asemenea, care se întâmplă adeseori (Deut. 4, 20) celor aruncați în cuptorul de fier al ispitelor, sunt neasemănat mai cinstite și mai bine primite decât viața bineplăcută a mireanului. Ia seama deci să nu cazi în cuvintele de cârtire pe care le spune Scriptura în numele tău: „Ce-am folosit că am umblat rugându-ne înaintea Domnului și am petrecut în casa Lui pururea?” (Mal. 3, 14). E vădit că orice slugă care e aproape de stăpân primește uneori și bătăi, și palme, și ocări, și înfruntări. Iar cei ce sunt afară sunt departe de bătăi, ca unii ce sunt străini și nebăgați în seamă. Dar atunci, unde este folosul nostru, vei zice, dacă trebuie să răbdăm necazuri cu sufletul și cu trupul noi, cei ce totdeauna ne rugăm și cântăm, iar cei ce nici nu se roagă, nici nu priveghează se bucură, se veselesc, propășesc și-și petrec viața cu mulțumire? Sau, cum zice Prorocul: „Iată, se zidesc case străine, și noi fericim pe cei străini”, adăugând: „acestea le grăiau împotrivă robii lui Dumnezeu, cei ce au cunoștință” (Mal. 3, 15-16). Dar trebuie să se știe că nu pătimesc nimic străin cei asupriți și întristați în felurite chipuri, ci rabdă prin multe încercări cele ale Stăpânului lor. Căci L-au auzit grăind în Evanghelii: „Amin zic vouă, că veți plânge și vă veți tângui voi, cei ce sunteți aproape de Mine, iar lumea se va bucura” (Ioan 16, 20). Dar încă puțin, și vă voi cerceta pe voi prin Mângâietorul, și voi alunga întristarea voastră, și vă voi întări pe voi iarăși prin gândurile vieții și odihnei cerești și prin lacrimi dulci, de care ați fost lipsiți puține zile, fiind ispitiți. Și vă voi da vouă sânul harului Meu, precum mama pruncului care plânge suspinând, și vă voi întări cu putere de sus pe voi, cei ce

aţi slăbit în războiul ce-l purtaţi; şi vă voi îndulci pe voi, cei ce aţi fost amărâţi, cum zice Ieremia în „Plângeri” despre Ierusalimul tău cel ascuns. „Ci vă voi vedea pe voi şi se va bucura inima voastră” (Ioan 16, 22), pentru cercetarea cea ascunsă, „şi necazul vostru în bucurie se va întoarce” (Ioan 16, 20), „şi bucuria voastră nimeni nu o va putea lua de la voi” (Ioan 16, 22).

Deci să nu fim scurţi la vedere, şi nici să închidem ochii fericind pe mireni mai mult decât pe noi. Ci, cunoscând deosebirea dintre fiii adevăraţi şi cei nelegitimi, să îmbrăţişăm mai degrabă păruta nefericire a monahilor şi marea lor osteneală, al cărei sfârşit este viaţa veşnică şi cununa neveştejită a slavei Domnului. Să îmbrăţişăm viaţa necăjită a asceţilor, ca să nu zic a drepţilor, care se socotesc păcătoşi, şi „lepădarea în casa lui Dumnezeu”, adică în ceata celor ce slujesc neîncetat lui Hristos, iar „nu locuirea în locaşurile păcătoşilor” (Ps. 83, 11), sau petrecerea împreună cu mirenii, chiar de ar face aceştia mari dreptăţi. Căci zice către tine, o, monahule, Tatăl tău cel ceresc, Care te iubeşte pe tine mai presus de toţi şi te necăjeşte şi te osteneşte pe tine cu felurite ispite: Bine să ştii, monah amărât, că, precum am grăit prin Prorocul, voi fi fie povăţuitor aspru (Ier. 30, 11) şi te voi întâmpina pe calea Egiptului, întărindu-te prin necazuri; şi căile tale cele de ocară ţi le voi închide cu ţăruşii ascuţiţi ai Proniei Mele, înţepându-te cu nenorociri neaşteptate şi împiedicându-te ca nu cumva să aduci la faptă cele ce vrei în inima ta nesocotită (Os. 2, 6). Şi voi împrejmui marea patimilor tale cu porţile îndurărilor Mele. Şi voi fi ţie ca o panteră, care te mănâncă cu gânduri de înfruntare, de descurajare şi de căinţă, aducându-ţi în conştiinţă cele neştiute de tine. Dar toate aceste necazuri sunt cel mai mare har al lui Dumnezeu. Ba, nu-ţi voi fi numai panteră, ci şi ac, ce te răneşte cu gânduri de căinţă şi cu dureri în inimă; şi nu va mai lipsi durerea din casa ta, adică din sufletul şi din trupul tău, care vor fi ospătate bine şi cu folos de chinurile dulci ca mierea ale lui Dumnezeu. Iar sfârşitul chinurilor, al ostenelilor, al tulburării, al ruşinii, al temerilor, al deznădejdilor ce obişnuiesc să vină peste cei ce şi-au ales nevoinţa, sfârşitul tuturor acestor mâhniri este o bucurie cerească, o desfătare nespusă, o slavă negrăită şi o veselie neîncetată.

Căci de aceea te-am necăjit, ca să te hrănesc cu mana cunoştinţei; şi de aceea te-am chinuit cu foamea, ca să-ţi fac bine în vremile cele de apoi şi să te duc în Împărăţia cea de sus. Că atunci veţi sălta voi, smeriţii monahi, ca nişte viţei sloboziţi din legături, adică din patimile trupului şi din ispitele vrăjmaşilor. Şi atunci veţi călca peste dracii nelegiuiţi (Os. 13, 8) care vă calcă acum. Şi vor fi cenuşă sub picioarele voastre. Căci dacă eşti cinstitor de Dumnezeu şi smerit în cuget, neînălţându-te întru mândrie deşartă şi în mare cutezanţă, ci simţindu-te străpuns cu inima şi socotindu-te rob netrebnic (Luca 17, 10) şi zdrobit cu duhul, mai de preţ este, o, monahule, greşeala ta decât dreptatea mirenilor, şi mai de trebuinţă sunt petele tale decât marea curăţie a acelora.

Căci ce este aceea pentru care rabzi necazuri? Desigur vreo pată oarecare. Dar priveşte pe un om care şi-a pătat mâinile sale, cum şi le curăţă cu puţin untdelemn. Cu atât mai vârtos te poţi curăţa tu prin mila lui Dumnezeu. Căci precum nu-ţi este ţie greu să-ţi speli cămaşa, tot aşa cu mult mai mult nu-I este greu lui Dumnezeu să te spele pe tine de orice pată, chiar dacă ţi-a venit în fiecare zi vreo ispită cu sila. Căci zicând tu: „am păcătuit Domnului", ţi se şi dă răspunsul: „Iartă-ţi-se ţie păcatele" (Matei 9, 5). „Eu sunt cel ce şterg, şi nu-Mi voi aduce aminte" (Is. 43, 25). Pe cât sunt de departe răsăriturile de apusuri, depărtatu-s-au de la tine păcatele tale; şi precum se îndură tatăl de fii, Mă îndur eu de tine (Ps. 102, 12-13). Numai tu să nu te depărtezi şi să nu fugi de la Cel ce te-a ales pe tine ca să cânţi şi să te rogi. Ci lipeşte-te de El toată viaţa ta, fie prin îndrăzneală curată, fie prin ne-ruşinare cucernică şi prin mărturisire fermă. Şi El te va curăţa cu bunăvoinţa Lui. Căci pe cele ce Dumnezeu le curăţă cu voia Sa, nici Petru, marele Apostol, nu le va putea spurca sau osândi. Fiindcă s-a zis către el: „Cele ce Dumnezeu le-a curăţit, tu să nu le spurci" (Fapte 10, 15). Căci dacă Dumnezeu este Cel ce ne-a îndreptat pe noi cu iubirea Sa de oameni, cine este cel ce ne va osândi pe noi? (Rom. 8, 33, 34).

Căci chemând noi numele Domnului nostru Iisus Hristos, uşor se curăţă conştiinţa noastră şi nimic nu ne mai deosebeşte pe noi de Proroci şi de ceilalţi sfinţi. Că nu ne-a pus pe noi Dumnezeu spre mânie, ci spre a ne câştiga prin Domnul nostru Iisus Hristos, Care a murit pentru noi, ca ori de vom priveghea întru virtuţi, ori de vom dormi în vreo împrejurare, cum se întâmplă din niscai scăderi, împreună cu Hristos să vieţuim (1 Tes. 5, 9-10), căutând spre El cu mari suspine, tânguindu-ne neîncetat şi respirându-L pe El.

Să îmbrăcăm deci platoşa credinţei şi să avem nădejdea coif de mântuire, ca să nu aibă pe unde pătrunde săgeţile deznădejdii. Dar zici: Mă mânii şi mă tulbur cumplit când văd că mirenii nu sunt ispitiţi. Să ştii, iubite, că nu are nevoie Satana să ispitească pe cei ce singuri se ispitesc şi sunt traşi pururea spre cele de jos prin lucruri lumeşti. Mai cunoaşte şi aceasta, că pentru cei ispitiţi se păstrează răsplătirile şi cununile, nu pentru cei ce nu au grijă de Dumnezeu sau pentru mirenii care zac pe spate şi horcăie. Dar, iarăşi, zici: Eu foarte mult sunt ispitit şi „şalele mele s-au umplut de ocări", cum zice Prorocul. De nefericire şi gârbovire am parte, şi nu este mângâiere trupului şi îngrijire oaselor mele. Dar marele Doctor este aproape de cei ce se ostenesc. „El poartă neputinţele noastre şi cu rana Sa ne-a tămăduit" (Is. 53, 5) şi ne tămăduieşte. De faţă este şi acum, punându-Şi leacurile Sale mântuitoare. Căci Eu, zice, am lovit prin părăsire, dar Eu voi şi tămădui (Os. 6, 1). Deci să nu te temi, căci când mânia iuţimii Mele va curge, iarăşi voi vindeca. Că precum nu va uita femeia să aibă milă de pruncii pântecelui ei, aşa nici Eu nu voi uita de tine, zice Domnul (Is. 49, 15). Dacă mila păsării se revarsă peste puişorii ei şi-i cercetează în fiecare ceas, le grăieşte şi le dă hrană în ciocurile lor, cu mult mai mult se vor revărsa îndurările Mele peste făpturile Mele. Dar şi mai mult se

revarsă mila Mea peste tine, şi te cercetez în taină, şi-ţi grăiesc în minte, şi las în cugetarea ta hrană ca într-un cioc de pui de rândunică. Căci te hrănesc cu frica mai înaltă, cu dorul ceresc, cu suspine de mângâiere, cu străpungere, cu cântare, cu cunoștință mai adâncă şi cu anumite taine dumnezeiești. Dar dacă mint grăindu-ţi acestea, Eu, Stăpânul şi Părintele tău, mustră-Mă, şi voi răbda.

Acestea le spune Domnul pururea gândurilor noastre. Iar eu ştiu că am trecut măsura scriind multe. Dar voi m-aţi îndemnat să fac aceasta. Am lungit cuvântul pentru sprijinirea celor ce se primejduiesc să cadă, din negrijă. Căci s-au aflat, precum mi-aţi scris, la voi, cei din India, unii din fraţi, împotriva aşteptărilor, foarte îngreunaţi de ispite, care s-au dezgustat de viaţa şi de petrecerea monahilor, zicând că este foarte înăbușită şi învăluită de primejdii, şi care fericesc pe mireni şi ocărăsc ziua în care au luat schima. De aceea şi eu am fost silit să fac mai lungă scrierea de faţă şi să folosesc cuvinte ușoare, ca să poată înţelege cele spuse şi cel simplu şi neînvăţat. Pentru aceasta am scris multe, ca de aici înainte să nu mai fericească monahii pe mireni, ci numai pe ei înşişi, care, fără nicio discuţie, sunt mai mari decât împăraţii care poartă coroane pe cap şi mai străluciţi şi mai slăviţi, ca unii ce petrec pururea lângă Dumnezeu.

Iar eu, scriind acestea, rog dragostea voastră să facă neîncetat pomenire de mine în rugăciuni, ca să mă învrednicesc eu, nevrednicul, de harul Domnului, ca să-mi închei viaţa de faţă în cel mai bun sfârșit. Iar Părintele îndurărilor şi Dumnezeul a toată mângâierea să vă dea vouă mângâiere veşnică şi nădejde bună în Hristos Iisus Domnul nostru. Căruia fie slava şi stăpânirea în vecii vecilor. Amin.

AVVA FILIMON

Viaţa Avvei Filimon

Despre timpul în care a trăit Avva Filimon n-am găsit nicăieri nicio ştire. Din povestirea despre viaţa lui, pe care o dăm în paginile următoare, se poate stabili doar în general că a trăit după anul 450 şi înainte de 640. Pe la anul 450 trăia Diadoh al Foticeei, pe care Avva Filimon îl pomeneşte ca pe unul ce nu mai trăieşte, iar pe la 640 Egiptul cade sub mahomedani şi nu mai e în el viaţa mănăstirească înfloritoare, de care se vorbeşte în această povestire. Avva Arsenie şi Ioan Colovul, de care se mai vorbeşte în povestire ca de figuri venerabile trecute, au trăit, primul până la 449[99], al doilea, până la începutul veacului al V-lea[100].

Povestirea despre Filimon e scrisă la oarecare vreme după moartea lui. Căci e compusă după informaţiile date de un ucenic al Avvei. Judecând după conţinut, ea se pare că nu e scrisă înainte de jumătatea a doua a veacului al VII-lea. În acest veac apare preocuparea intensă de isihie şi de chemarea numelui lui Iisus la Sf. Ioan Scărarul, Isihie, Filotei, Ioan Carpatiul (şi, în parte, la Talasie). Povestirea despre Filimon prezintă această preocupare într-o formă şi mai accentuată, şi mai precizată, vorbind de ea ca despre „lucrarea ascunsă" a inimii, care trebuie să se depene tot timpul. E felul de vorbire de mai târziu, care s-a menţinut până azi. Deci scrierea aceasta pare să dateze dintr-un timp ulterior autorilor amintiţi.

Aşa că s-ar putea ca Avva Filimon să fi trăit cel mai târziu pe la începutul veacului al VII-lea, iar povestirea aceasta despre el să dateze de pe la sfârşitul veacului al VII-lea.

---

99 P.G. 66, 1615-1618, după Galland, *Biblioth. Patrum,* tom. VII, Prolog, p. 12.
100 Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία , tom. XIII, p. 370.

DESPRE AVVA FILIMON

Cuvânt foarte folositor[101]

Ziceau despre Avva Filimon pustnicul că se închisese într-o peşteră, la o mică depărtare de lavra numită a romeilor[102], şi se îndeletnicea cu luptele nevoinţei, spunându-şi în cuget adesea ceea ce se spune că-şi zicea marele Arsenie: „Filimoane, de ce ai ieşit?”. Stăruia deci în peşteră vreme multă, împletind funii şi coşuri, şi dădea iconomului să-i ia pâini mici pentru hrană. Căci nu mânca nimic decât pâine şi sare, şi de acestea numai în unele zile. Drept aceea, nu purta nicio grijă de trup, ci, îndeletnicindu-se cu contemplaţia, ajunsese în lăuntrul luminii dumnezeieşti. Şi aşa, săvârşind slujba de taină cea negrăită[103], petrecea în bucurie. Iar ducându-se la biserică sâmbăta şi duminica, umbla singur şi cu mintea adunată, neîngăduind nimănui să se apropie de el, ca să nu-i taie mintea de la lucrarea pe care o avea. Iar în biserică, stând într-un colţ şi pironindu-şi faţa în pământ, vărsa şiroaie de lacrimi, plângând necontenit şi având neîncetat în minte gândul morţii şi pilda Sfinţilor Părinţi, mai ales pe a lui Arsenie cel Mare, căruia i se şi silea să-i umble pe urme.

Dar ivindu-se o erezie în Alexandria şi în ţinutul din jurul ei, a plecat şi s-a dus în lavra alăturată (de cea) a lui Nicanor. Şi primindu-l pe el preaiubitorul de Dumnezeu, Paulin, şi dându-i lui locul său de singurătate, îl rânduieşte în toată liniştea. Căci un an întreg n-a îngăduit niciodată nimănui să se ducă la el, ba nici chiar el însuşi nu l-a supărat deloc, fără numai în vremea când îi dădea pâinea cea de trebuinţă. Venind deci Sfânta Înviere a lui Hristos şi aflându-se împreună, se făcu pomenire între ei despre starea de singurătate şi linişte. Şi cunoscând că şi pentru fratele cel prea evlavios scopul cel mai ales este acesta, îi semănă cuvinte ascetice din Scriptură şi de la Părinţi, arătând prin toate că fără liniştea desăvârşită (isihia) este cu neputinţă a plăcea lui Dumnezeu, precum a cugetat şi dumnezeiescul Părinte Moise, că liniştea naşte nevoinţa, iar nevoinţa naşte plânsul, iar plânsul frica, iar frica smerenia, iar smerenia, trecerea cu vederea, iar trecerea cu vederea, dragostea, iar dragostea face sufletul fără boală şi fără patimă; şi atunci cunoaşte omul că nu este departe de Dumnezeu.

Deci îi zicea lui: „Trebuie să-ţi cureţi cu desăvârşire mintea prin liniştire şi să-i dai o lucrare duhovnicească neîntreruptă. Căci precum ochiul pătrunde în cele supuse simţurilor şi se minunează de vedere, aşa şi mintea curată pătrunde în cele inteligibile şi e răpită de vederea duhovnicească, de care nu

---

[101] *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 347-354.
[102] A grecilor.
[103] τήν ἄρρητον μυσταγωγίαν τελούμενος.

mai poate fi desfăcută. Şi cu cât se goleşte mai mult prin linişte de patimi şi se curăţă, cu atât se învredniceşte mai mult de cunoştinţă. Iar desăvârşită este mintea atunci când calcă peste cunoştinţa fiinţială[104] şi se uneşte cu Dumnezeu. Căci având demnitatea împărătească, nu mai suferă să fie săracă, nici nu mai e ispitită de poftele de jos, chiar de i-ai oferi toate împărăţiile.

Deci dacă vrei să ajungi la toate aceste virtuţi, fii fără grijă dinspre orice om, fugi de lume şi umblă cu râvnă pe calea sfinţilor, ţine-ţi înfăţişarea neîngrijită, haina pătată şi smerită, purtarea simplă, cuvântul fără meşteşug, mersul fără slavă deşartă, glasul netocmit, vieţuieşte în sărăcie, lasă-te dispreţuit de toţi, iar mai presus de toate păzeşte-ţi mintea, grijeşte de trezvie, stăruie în toate strâmtorările şi păstrează toate bunătăţile pe care le ai neştirbite, şi ia aminte la tine cu de-amănuntul, ca să nu primeşti niciuna din plăcerile ce vor să intre. Căci patimile sufletului se potolesc prin liniştire; iar întărâtate şi mâniate se sălbăticesc şi mai tare şi-i silesc pe cei ce le au să păcătuiască şi mai mult, precum rănile trupurilor, zgâriate şi descojite, se fac anevoie de tămăduit. Cuvântul fără rost încă poate despărţi mintea de pomenirea lui Dumnezeu, dracii silind-o la aceasta, iar simţurile ascultând de ei. Numai lupta şi frica mare pot păzi sufletul. Deci trebuie să te desparţi de toată lumea şi să rupi sufletul de afecţiunea faţă de trup, şi să te faci fără oraş, fără casă, fără lucruri de ale tale, neiubitor de argint, lipsit de avere, neumblător după câştig şi după schimburi, nepriceput în lucruri omeneşti, smerit la cugetare, împreună pătimitor, bun, blând, liniştit, gata să primeşti în inimă întipăririle venite din cunoştinţa dumnezeiască. Căci nici în ceară nu se poate scrie dacă nu s-au netezit mai înainte trăsăturile aflate în ea. Acestea ne învaţă marele Vasile.

Aşa s-a făcut ceata sfinţilor, despărţită cu desăvârşire de petrecerea în lume. Păstrând în ei cugetul ceresc netulburat, au fost luminaţi de legile dumnezeieşti. Ei străluceau prin faptele şi cuvintele evlavioase, după ce şi-au omorât mădularele de pe pământ prin înfrânare, prin frica de Dumnezeu şi prin dorul după El. Căci prin rugăciunea neîncetată şi prin meditarea dumnezeieştilor Scripturi, se deschid ochii înţelegători ai sufetului şi văd pe Împăratul Puterilor, născându-se o bucurie mare şi un dor ce arde cu putere în suflet. Şi înălţându-se şi trupul de către duhul, întreg omul se face duhovnicesc. Acestea le spun lucrătorii fericitei linişti şi ai petrecerii prea strâmte, care, despărţindu-se pe ei de toată mângâierea omenească, grăiesc în curăţie numai cu Stăpânul din ceruri”.

Auzind acestea fratele iubitor de Dumnezeu şi rănindu-se în suflet de dorul dumnezeiesc, se duse împreună cu el în pustia schetică, în care au străbătut calea evlaviei cei mai mulţi dintre Sfinţii Părinţi, şi s-au aşezat în

---

[104] Poate e cunoştinţa ce corespunde firii ei, pe care o dobândeşte prin puterile ei naturale.

lavra Sfântului Ioan Colovul, încredinţând grija lor iconomului lavrei, deoarece voiau să petreacă în linişte (isihie). Şi petrecură cu harul lui Dumnezeu în toată liniştea, făcându-şi ieşirile pe nevăzute sâmbăta şi Duminica, iar în celelalte zile ale săptămânii stăruiau în singurătate, făcându-şi fiecare singur rugăciunile şi pravila[105].

Iar pravila sfântului bătrân era aceasta: Noaptea cânta toată psaltirea şi canoanele[106], fără tulburare, şi zicea o pericopă din Evanghelie[107]. Pe urmă se aşeza zicând în sine: Doamne, miluieşte, cu stăruinţă şi atât de mult, până nu mai putea să-l rostească. Apoi se culca, şi când se făcea de ziuă cânta iarăşi ceasul întâi, şi se aşeza în scaunul lui privind către răsărit, şi cântând cu rândul, şi iarăşi zicând din Apostol şi din Evanghelie. Aşa petrecea toată ziua, cântând neîncetat şi rugându-se şi hrănindu-se cu contemplarea celor cereşti, încât de multe ori mintea lui se înălţa în contemplaţie şi nu ştia dacă se află pe pământ.

Văzându-l deci pe el fratele îndeletnicindu-se aşa de întins şi de neslăbit cu pravila, şi preschimbat cu totul de cugetările dumnezeieşti, zise către el: „Te osteneşti, Părinte, astfel la o aşa bătrâneţe, chinuindu-ţi trupul şi robindu-l”. Iar el răspunzând zise: „Crede, fiule, că atâta râvnă şi dor pentru pravilă a aşezat Dumnezeu în sufletul meu, încât o pot împlini în toată întinderea ei. Iar dorul după Dumnezeu şi nădejdea bunurilor viitoare biruie neputinţa trupească”. Astfel întreg dorul minţii îl avea zburând spre cer; şi nu numai în alte vremi, ci şi în vremea mesei însăşi.

Deci odată locuind cu el un frate oarecare, l-a întrebat pe el care ar fi taina vederii. Fiindcă îl ştia iubitor de învăţătură şi aşezat, zise către el: „Îţi voi spune ţie, fireşte, fiule. Dacă mintea cuiva se curăţă la culme, Dumnezeu îi descoperă lui vederile Puterilor şi Cetelor slujitoare”. Apoi l-a mai întrebat şi aceasta: „De ce, Părinte, mai presus de toată dumnezeiasca Scriptură te îndulceşti cu Psaltirea? Şi de ce cânţi liniştit, ca şi când ai spune către cineva cuvintele?”. Iar el zise către acela: „Îţi spun, fiule, că aşa a întipărit Dumnezeu puterea Psalmilor în sufletul meu smerit, ca şi în prorocul David, şi nu mă pot despărţi de dulceaţa feluritelor vederi din ei. Căci cuprind toată dumnezeiasca Scriptură”. Iar acestea le-a spus cu multă smerenie de cuget celui ce l-a întrebat, de dragul folosului, fiind mult silit.

Un frate oarecare, cu numele Ioan, de fel din părţile mării, a venit la acest sfânt şi mare Părinte Filimon şi, ţinându-i picioarele, i-a zis: „Ce să fac, Părinte, ca să mă mântuiesc? Căci văd că mintea îmi umblă şi rătăceşte încoace şi încolo, la cele ce nu trebuie”. Iar el, oprindu-se puţin, zise: „Această patimă este a celor de-afară, şi stăruie fiindcă până acum nu ai dor desăvârşit de

---

[105] τάς προσευχάς καί τάς λειτουργίας.

[106] τάς ωδάς.

[107] μίαν περικοπήν του μεγαλείου.

Dumnezeu. Căci n-a venit încă în tine căldura dorului și a cunoștinței Lui". Zise atunci fratele: „Și ce să fac, Părinte?". Îi răspunse lui: „Du-te, până ce vei avea meditația (lucrarea) ascunsă în inimă, care poate să-ți curețe mintea de acestea". Fratele, nepricepând cele spuse, zise bătrânului: „Ce este meditația ascunsă, Părinte?". Zise către el: „Du-te, veghează în inima ta și, veghind, zi în cugetul tău cu frică și cu cutremur: Doamne Iisuse Hristoase, miluiește-mă. Căci așa învață fericitul Diadoh pe începători". Deci plecând acela și liniștindu-se cu ajutorul lui Dumnezeu și cu rugăciunile Părintelui, s-a îndulcit cu această lucrare pentru puțină vreme. Dar depărtându-se deodată de la el și neputând să o îngrijească în trezvie și să se roage, veni iarăși la bătrân și-i vesti întâmplarea. Iar acesta îi zise lui: „De acum, iată, ai cunoscut urma liniștirii și a lucrării și ai cercat dulceața din ea. Ține deci aceasta totdeauna în inima ta. Fie că mănânci, fie că bei, fie că te întâlnești cu oarecine, fie că ești afară din chilie, fie că ești pe drum, să nu uiți să rostești această rugăciune și să cânți și să meditezi rugăciuni și psalmi, cu o cugetare trează și cu mintea nerătăcită. Dar chiar când te afli în cea mai necesară trebuință, să nu înceteze mintea ta să mediteze și să se roage în ascuns. Căci astfel poți înțelege adâncurile dumnezeieștei Scripturi și puterea ascunsă în ea și să-i dai minții o lucrare neîncetată, ca să împlinești cuvântul Apostolului, care poruncește: „Neîncetat să vă rugați" (1 Tes. 5, 17). Ia aminte deci cu dinadinsul și păzește-ți inima ca să nu primească gânduri rele sau deșarte și nefolositoare. Ci totdeauna, fie că ești culcat, fie că ești în picioare, fie că mănânci, fie că bei, fie că te întâlnești cu alții, inima ta să se îndeletnicească pe ascuns, în cuget, fie cu psalmii, fie cu rugăciunea: „Doamne Iisuse Hristoase, Fiule al lui Dumnezeu, miluiește-mă". Iar când cânți cu gura, ia de asemenea aminte să nu zici alte cuvinte cu gura, și la altele să-ți rătăcească cugetarea".

Și iarăși l-a întrebat fratele: „Văd în somn multe năluciri deșarte". Iar bătrânul a zis către el: „Să nu te lenevești și să nu te faci nepăsător, ci înainte de a te culca fă multe rugăciuni în inima ta și împotrivește-te gândurilor, ca nu cumva să fii dus de voile diavolului și să te lepede Dumnezeu. Grijește cu toată puterea ca să adormi după psalmi și după această meditație în minte, și să nu lași cugetarea ta să primească gânduri străine; ci, în gândurile în care ai fost rugându-te, în acelea să te culci meditând, ca să fie cu tine când adormi și să-ți grăiască ție când te scoli. Zi și sfântul Simbol al credinței ortodoxe înainte de a te culca. Căci credința dreaptă în Dumnezeu este un izvor și o strajă a tuturor bunătăților".

L-a întrebat iarăși fratele zicând: „Fii bun, Părinte, și îmi spune: Ce fel de lucrare are mintea ta? Învață-mă să mă mântuiesc și eu". Iar el zise: „Ce vrei să iscodești acestea?". Iar acela sculându-se și prinzându-i picioarele sfântului, i le sărută rugându-l să-i spună. Iar după multă vreme zise: „Încă nu poți purta acum aceasta. Căci e propriu bărbatului care a ajuns la deprinderea bunătăților dreptății să dea fiecărei simțiri lucrul potrivit cu ea. Dar nici nu e cu putință ca

cel ce nu s-a curățit cu desăvârșire de gândurile deșarte ale lumii să se învrednicească de un dar ca acesta. De aceea, dacă dorești unele ca acestea, ține meditația ascunsă în inimă curată. Căci de vei stărui neîncetat în rugăciunea ta și în meditarea Scripturilor, ți se vor deschide ochii înțelegători ai sufletului și vor veni în el o bucurie mare și un dor negrăit și puternic, aprinzându-se și trupul de către duh, încât tot omul se va face duhovnicesc. Deci când te va învrednici Dumnezeu să te rogi neîmprăștiat și cu minte curată, fie noaptea, fie ziua, nu avea grijă de pravila ta, ci cu toată puterea stăruie să fii lipit de Dumnezeu, și El va lumina inima ta în privința lucrării duhovnicești pe care o săvârșești".

Și a mai adăugat și acestea: «A venit la mine odată un bătrân și, întrebându-l de starea minții, mi-a spus: „Doi ani am stăruit rugând pe Dumnezeu din toată inima și cerându-I fără slăbire să-mi dea să mi se întipărească neîntrerupt și neîmprăștiat în inimă rugăciunea pe care a lăsat-o El ucenicilor Săi. Și văzând osteneala și răbdarea mea, mi-a împlinit cererea Domnul, marele Dătător». Mai zicea și aceea că gândurile ce se ivesc în cuget despre cele deșarte sunt boli ale sufletului nelucrător și leneș. Adăugă deci: „Că, după cum e scris, trebuie să ne păzim mintea noastră cu toată străjuirea și să cântăm neîmprăștiat întru cunoștință și să ne rugăm cu mintea curată.

Prin urmare, fraților, Dumnezeu vrea ca noi să ne arătăm sârguința către El, întâi în osteneli, apoi în dragoste și rugăciune neîncetată, și Însuși El ne va arăta calea mântuirii. Dar este vădit că nu e altă cale care duce la cer decât liniștirea desăvârșită, fuga de toate relele, dobândirea virtuților, dragostea desăvârșită față de El și convietuirea cu Dumnezeu în cuvioșie și dreptate. De va ajunge cineva la acestea, degrabă se va ridica în locașurile cerești. Dar cel ce dorește să se suie la înălțimea aceasta trebuie numaidecât să-și omoare mădularele de pe pământ. Căci, când sufletul nostru se va veseli de vederea Binelui adevărat, nu se va mai întoarce spre niciuna din patimile stârnite de plăceri, ci, lepădând toată dulcea împătimire (voluptatea) trupească, va primi cu înțelegere curată și neîntinată arătarea lui Dumnezeu.

Deci avem trebuință de multă pază, osteneli trupești și curăție a sufletului, ca să sălășluim pe Dumnezeu în inimile noastre, pentru ca de aici înainte să împlinim fără rătăcire poruncile Lui. Și El ne va învăța să păzim în mod sigur legile Lui, trimițându-Și ca niște raze de soare lucrările Sale, prin harul Duhului sălășluit în noi. Prin osteneli și încercări trebuie să curățăm chipul după care am fost făcuți raționali și în stare de orice înțelegere și de asemănare cu Dumnezeu, și să ne ținem simțirile neamestecate de nicio pată, topite din nou în oarecare chip în cuptorul încercărilor, ca așa să ne preschimbăm spre cinstea împărătească. Căci Dumnezeu a zidit firea omenească părtașă de tot binele, ca să poată privi cu mintea cetele îngerilor, măririle Domniilor, Puterile, Începătoriile, Stăpâniile, lumina neapropiată, slava mai presus de fulger.

Iar când dobândeşti o virtute, să nu ţi se înalţe gândul împotriva fratelui fiindcă tu ai dobândit-o, iar acela nu i-a avut grijă. Căci aceasta este începutul mândriei. Păzeşte cu toată puterea să nu faci nimic pentru plăcerea oamenilor. Iar când lupţi cu patima, să nu slăbeşti, nici să te lenevești dacă dăinuie războiul, ci, ridicându-te, aruncă-te înaintea lui Dumnezeu, din toată inima, zicând cu Prorocul: „Judecă-i, Doamne, pe cei ce mă nedreptăţesc, căci eu nu pot nimic asupra lor” (Ps. 34, 1). Şi El, văzând smerenia ta, îţi va trimite mai repede ajutorul Său. Iar când mergi cu cineva pe cale, nu primi convorbire deşartă, ci dă-i minţii lucrarea duhovnicească pe care o avea, ca să i se facă obicei bun şi uitare a plăcerilor vieţii, şi să ajungi la limanul nepătimirii”. Învăţând prin acestea şi prin mai multe cuvinte pe frate, îl slobozi.

Iar după puţină vreme veni iarăşi la el şi, începând să-l întrebe, zise: „Ce să fac, Părinte, că în pravila mea de noapte mă îngreunează somnul şi nu mă lasă să mă rog cu trezvie, ba nici nu pot să priveghez cu prisosinţă? Şi când cânt, pot să fac ceva cu mâinile?”. Iar el zise: „Când poţi să te rogi întru trezvie, să nu faci nimic cu mâinile; iar când eşti cuprins de moleşeală, mişcă-te puţin, ameninţându-ţi gândul, şi fă ceva cu mâinile”. Iar acela zise iarăşi către el: „Dar tu, Părinte, nu eşti îngreunat de somn în pravila ta?”. Zise lui: „Anevoie; dar dacă mi se întâmplă vreodată puţin, mă mişc şi zic din începutul Evangheliei după Ioan, îndreptând spre Dumnezeu ochiul cugetului, şi îndată se risipeşte. Asemenea fac şi cu gândurile. Când vine vreunul, îl întâmpin ca pe un foc cu lacrimi, şi se risipeşte. Dar tu încă nu poţi să te înarmezi astfel, ci ţine mai degrabă meditaţia ascunsă şi rugăciunile de zi, rânduite de Sfinţii Părinţi, adică sileşte-te să săvârşeşti ceasul al treilea, al şaselea, al nouălea, cele de seara şi pravila de noapte. Dar ia seama cu toată puterea să nu faci nimic pentru plăcerea oamenilor, nici să ai vreodată duşmănie împotriva fratelui, ca să nu te desparţi de Dumnezeul tău.

Sârguieşte-te să-ţi păzeşti cugetarea neîmprăştiată, ca să fie cu grijă la gândurile din lăuntru. Iar când te afli în biserică şi vrei să te împărtăşeşti cu dumnezeieştile lui Hristos Taine, să nu ieşi până nu primeşti pacea desăvârşită. Stând într-un loc, să nu te mişti de acolo până la apolis. Gândeşte-te că stai în cer şi întâmpini pe Dumnezeu cu Sfinţii îngeri şi-L primeşti pe El în inimă. Deci pregăteşte-te cu frică şi cu cutremur mult, ca să nu te afli cu nevrednicie între Sfintele Puteri”. Şi după acestea, înarmându-l bine pe fratele întru Domnul şi întărindu-l în duhul harului său, l-a slobozit.

Pe lângă acestea, mai povestea încă fratele care fusese cu el, următoarele: „Şezând eu odată aproape de el, l-am întrebat dacă a fost ispitit de uneltirile dracilor pe când şedea în pustie”. Iar el zise: „Îngăduie, frate. Dacă va îngădui Dumnezeu să vină la tine ispitele pe care le-am încercat eu de la diavol, nu cred că ai putea să rabzi amărăciunea lor. Am şaptezeci de ani, sau şi mai bine, şi cei mai mulţi i-am petrecut în ispite. Şi locuind în mai multe pustiuri, în liniştea cea mai deplină, atâtea am încercat şi am pătimit de la ei, câte nu sunt

de folos să le povestesc celor ce n-au primit experienţa liniştirii, ca să nu-i amărăsc. Iar în ispite, aceasta o făceam pururea: îmi puneam toată nădejdea în Dumnezeu, înaintea Căruia am făcut şi făgăduinţele lepădării, şi El îndată mă izbăvea. De aceea, frate, nu mai am grijă de mine. Căci ştiu că Se îngrijeşte El de mine. Şi aşa port mai uşor ispitele ce-mi vin. Numai aceasta o aduc de la mine, că mă rog neîncetat. Căci ştiu că, pe cât se întind cele neplăcute, pe atât se gătesc cununile celui ce rabdă. Căci acestea sunt rânduite ca lucruri de schimb de Dreptul Judecător.

Deci ştiind acestea, frate, să nu cazi în lenevie, cunoscând că stai în mijlocul războiului luptându-te şi că sunt foarte mulţi cei ce luptă pentru noi cu vrăjmaşul lui Dumnezeu. Căci cum am putea noi cuteza să ne împotrivim unui aşa de înfricoşat vrăjmaş al neamului nostru, dacă nu ne-ar susţine dreapta cea atotputernică a lui Dumnezeu-Cuvântul, ocrotindu-ne şi acoperindu-ne? Cum ar rezista firea omenească la uneltirile lui? Căci „Cine, zice, va descoperi faţa îmbrăcăminţii lui? Iar la încheietura platoşei lui cine va pătrunde? Din gura lui ies făclii aprinse, care scapără ca nişte gratii de foc. Din nările lui iese fum de cuptor, ce arde cu foc de cărbuni. Sufletul lui e cărbuni. Flacără iese din gura lui. În grumazul lui sălăşluieşte puterea. Înaintea lui aleargă pierzania. Inima lui e întărită, stă ca o piatră, ca o nicovală neclătită. Fierbe adâncul ca o căldare. Socoteşte marea ca un vas de unsoare; iar tartarul adâncului, ca pe un rob. Tot ce e înalt vede, împărăţind peste toate cele din ape” (Iov 41, 3, 9-12, 14, 21-22, 24). Împotriva lui ne este lupta, frate. Pe unul ca acesta ni l-a arătat Cuvântul ca asupritor.

Dar biruinţa împotriva lui se câştigă uşor de cei ce şi-au ales viaţa monahicească după lege, fiindcă nu au nimic din ale lui, prin lepădarea de lume şi prin bunătatea bărbătească a virtuţilor, şi fiindcă avem pe Cel ce Se luptă pentru noi. Căci spune-mi mie: Cine, apropiindu-se de Domnul şi luând frica Lui în minte, nu s-a preschimbat cu firea şi, luminându-se pe sine cu legile şi cu faptele dumnezeieşti, nu şi-a făcut sufletul atotstrălucitor şi nu l-a făcut să scapere de înţelegeri şi de gânduri dumnezeieşti? Căci Domnul nu-l lasă nelucrător. Fiindcă are pe Dumnezeu, Care îi mişcă mintea, ca să dorească lumina fără să se sature. Un suflet ca acesta, fiind lucrat mereu, nu e lăsat de duhul să se moleşească în patimi. Ci e ca un împărat care suflă aspru şi înfricoşat împotriva potrivnicilor, tăindu-i fără cruţare şi neîntorcându-se nicidecum spre cele dinapoi, ci, prin făptuire şi prin rugăciunea minţii mişcându-şi mâinile spre cer, câştigă biruinţa războiului”.

Mai povestea iarăşi acelaşi frate şi aceea că, pe lângă alte virtuţi, o câştigase şi pe aceasta, că nu răbda niciodată să audă vorbă fără rost. Iar dacă cineva din neatenţie povestea vreun lucru care nu tindea la folosul sufletului, nici nu răspundea măcar. «Dar nici când plecam eu la vreo slujbă nu mă întreba „de ce pleci?” şi nici întorcându-mă, nu mă întreba „unde eşti?”, sau „cum eşti?”, sau „ce ai făcut?”. Odată, călătorind eu la Alexandria pentru o

trebuință oarecare și de acolo suindu-mă în cetatea împărătească[108] pentru un lucru bisericesc, împreună cu mai mulți frați preacuvioși, n-am trimis nicio veste slujitorului lui Dumnezeu. Petrecând deci acolo vreme destulă, m-am întors iarăși la Schit[109] la el. Iar el văzându-mă și bucurându-se și îmbrățișându-mă, a făcut rugăciune și apoi a șezut neîntrebându-mă nimic, ci stăruia îndeletnicindu-se cu contemplația. Odată, vrând să-l cerc, am lăsat să treacă mai multe zile fără să-i dau pâine să mănânce. Iar el n-a întrebat, nici n-a zis nimic. Eu, după acestea, puindu-i metanie, i-am zis: „Fă iubire, Părinte, și-mi spune: Nu te-ai supărat că nu ți-am adus să mănânci după obicei?”. Iar el zise: „Iartă, frate, douăzeci de zile dacă nu mi-ai da pâine să mănânc, și încă nu ți-aș cere. Căci până rabd cu sufletul, rabd și cu trupul”. Atât era de cufundat în contemplarea Binelui adevărat».

Mai zicea: „De când am venit în Schit, n-am îngăduit gândului meu să iasă afară din chilie, dar nici alt gând n-am primit în cugetare, afară de frica lui Dumnezeu și de judecățile veacului ce va să vie, gândindu-mă la osânda ce-i așteaptă pe păcătoși, la focul veșnic, la întunericul cel mai din afară, la felul cum petrec sufletele păcătoșilor și ale drepților și la bunătățile ce-i așteaptă pe cei drepți, la plata pe care o va lua fiecare după osteneala sa, unul pentru sporirea durerilor, altul pentru milostenie și dragoste nefățarnică, unul pentru neavere și pentru lepădarea de toată lumea, altul pentru smerita cugetare și liniștirea cea mai deplină, unul pentru supunerea desăvârșită, și altul pentru înstrăinare. Gândindu-mă la toate acestea, nu las alt gând să lucreze în mine, nici nu pot să mai fiu cu oamenii, sau să-mi mai ocup mintea cu ei, ca să nu mă despart de gândurile mai dumnezeiești”.

Mai adăuga la acestea și întâmplarea unui monah. Și zicea că ajunsese la nepătimire și primea din mâna îngerului pâinea pentru hrană, dar prin negrijă s-a păgubit de această cinste. Căci când sufletul lasă desimea și intensitatea minții să slăbească, pune stăpânire pe el noaptea. Fiindcă unde nu strălucește Dumnezeu, toate se contopesc ca într-un întuneric și nu mai poate privi numai spre Dumnezeu, și tremura de cuvintele Lui. „Căci Dumnezeu aproape sunt Eu, zice Domnul, și nu Dumnezeu departe” (Ier. 23, 23); sau: „Se va ascunde omul în ascunziș, și Eu nu-l voi vedea? Nu umplu Eu cerul și pământul?” (Ier. 23, 24). Și mai pomenea și de mulți alții, care au pătimit lucruri asemănătoare.

Pe lângă acestea, amintea și de căderea lui Solomon, de care se zice că atâta înțelepciune primise și era slăvit de toți, încât era ca un luceafăr ce răsare dimineața, luminând pe toți cu strălucirea înțelepciunii. Dar pentru o mică plăcere, a pierdut slava. Deci să ne fie frică de nepurtarea de grijă. Trebuie să ne rugăm neîncetat, ca nu cumva venind alt gând, să ne despartă pe noi de Dumnezeu și să se strecoare altceva în mintea noastră. Căci inima curată,

[108] În Constantinopol.
[109] În pustia schetică din Egipt.

făcându-se întreagă sălaş al Duhului Sfânt, oglindeşte curat pe Dumnezeu întreg.

„Deci auzind eu acestea, zice, am înţeles chiar din lucruri că patimile trupeşti erau cu totul nelucrătoare în el. Era mereu cu dorinţa spre cele mai înalte, încât totdeauna putea fi văzut cum e modelat de Duhul dumnezeiesc şi cum suspină cu suspine negrăite şi e adunat în el însuşi şi se cântăreşte pe sine însuşi şi luptă ca nu cumva să i se tulbure curăţia cugetării prin cele ce intră şi să-i vină vreo pată pe nebăgate de seamă”. «Deci văzând eu acestea, zice fratele care era cu el, şi cuprins fiind de râvnă pentru isprăvi asemănătoare, mă apropiam într-una de el şi-i puneam întrebări dese. „Cum pot, ziceam, să-mi fac mintea curată ca şi tine?”. Iar el zicea: „Mergi şi osteneşte. Căci e trebuinţă de osteneală şi de durerea inimii. Fiindcă nu ne vin dormind şi zăcând pe spate cele ce se dau prin osteneală şi sârguinţă. Când vin bunătăţile pământului fără osteneală? Deci cel ce vrea să ajungă la spor duhovnicesc trebuie, înainte de toate, să se lepede de voile sale şi să câştige pentru totdeauna plânsul şi neaverea. Nemailuând aminte la păcatele altora, ci numai la ale sale, să plângă pentru ele, ziua şi noaptea, şi să nu aibă prietenie cu vreun om. Căci sufletul, îndurerat de întâmplări triste şi străpuns de amintirea păcatelor de mai înainte, se face mort pentru lume şi lumea se face moartă pentru el, adică patimile trupului se fac nelucrătoare, precum şi omul pentru patimi. Fiindcă omul care s-a lepădat de lume şi s-a lipit de Hristos şi se îndeletniceşte cu liniştirea iubeşte pe Dumnezeu, păzeşte chipul şi îmbogăţeşte asemănarea. El primeşte de sus darul Duhului şi se face locaş al lui Dumnezeu, şi nu al dracilor, şi cunoaşte fapte drepte înaintea lui Dumnezeu. Şi sufletul curăţit de viaţă şi slobod de întinăciunile trupului, neavând pată sau zbârcitură, va dobândi cununa dreptăţii, strălucind de frumuseţea virtuţii.

Iar cel ce la începutul lepădării nu primeşte plânsul în inimă, nici lacrimi duhovniceşti, nici gândul la chinurile fără sfârşit, nici liniştirea adevărată, nici rugăciunea stăruitoare, nici psalmodia, nici meditarea dumnezeieştilor Scripturi, cel ce nu câştigă deprinderea acestora, ca să fie silit de o stăruinţă neîncetată să facă acestea cu mintea, chiar dacă nu vrea, şi să înflorească în cugetul lui frica de Dumnezeu, unul ca acesta se odihneşte încă în dragostea de lume şi nu poate dobândi mintea curată în rugăciune. Căci evlavia şi frica de Dumnezeu curăţă sufletul de patimi şi ajută minţii să se elibereze şi o duc spre contemplaţia naturală şi o fac să se înalţe la cunoştinţa de Dumnezeu (la teologie)[110] pe care o primeşte în schima[111] fericirii. Pentru că celor ce o iau asupra lor, le dăruieşte încă de aici arvunite şi le-o păzeşte neclintită.

Deci să grijim cu toată puterea de lucrarea făptuitoare, prin care suntem

---

[110] Cele trei faze ale urcuşului duhovnicesc: curăţirea, contemplaţia naturală şi teologia.

[111] Schima monahală.

înălţaţi la evlavie. Ea este curăţia cugetării, al cărei rod este contemplaţia naturală şi cunoaşterea lui Dumnezeu (teologia). Căci făptuirea este uşa contemplaţiei, cum zice mintea cea mai înfocată şi mai teologică. Deci, dacă nu vom griji de făptuire, vom fi pustii de orice înţelepciune. Chiar dacă ar ajunge cineva la culmea virtuţii, are trebuinţă de osteneala nevoinţei ca să-şi strunească pornirile neregulate ale trupului şi să-şi păzească gândurile. Numai aşa am putea să ne împărtăşim de sălăşluirea lui Hristos. Căci pe cât se înmulţeşte în noi dreptatea, pe atât creşte bărbăţia duhovnicească. Şi desăvârşindu-se mintea, se uneşte întreagă cu Dumnezeu, se umple de lumina dumnezeiască şi primeşte descoperirea tainelor negrăite.

Atunci descoperă cu adevărat locul cuminţeniei, al tăriei, al destoiniciei, ca să cunoască toate, al îndelungimii de zile şi al vieţii, al luminii ochilor şi al păcii. Căci până e prinsă în lupta cu patimile, încă nu e vremea să se bucure de acestea.

Fiindcă virtuţile şi păcatele fac mintea oarbă. Unele, ca să nu vadă virtuţile; celelalte, ca să nu vadă păcatele. Dar când se odihneşte de război şi se învredniceşte de darurile duhovniceşti, atunci se face întreagă luminoasă, stând sub lucrarea îndesată a harului. Atunci stăruie neclintită în contemplarea (vederea) celor duhovniceşti. O minte ca aceasta nu mai e legată de cele de aici, ci s-a mutat din moarte la viaţă.

Deci cel ce şi-a ales viaţa râvnitoare şi a venit la Dumnezeu trebuie să-şi aibă inima şi gura curate, ca, ieşind din gura lui cuvântul curat, să poată lăuda cu vrednicie pe Dumnezeu. Căci sufletul lipit de Dumnezeu neîncetat vorbeşte cu El. Să vrem deci, fraţilor, să ajungem la acea culme a virtuţilor şi să nu rămânem în ţărână, pironiţi de patimi. Pentru că cel ce se luptă şi a ajuns să se apropie de Dumnezeu şi să se facă părtaş de sfânta lumină şi să fie rănit de dorul ei se desfată de Domnul cu o bucurie duhovnicească şi necuprinsă, precum zice dumnezeiescul psalm: „Desfătează-te de Domnul, şi să-ţi dea ţie cererile inimii tale; şi va arăta ca o lumină dreptatea ta, şi judecata ta, ca miezul zilei" (Ps. 36, 4-6). Căci ce dor al sufletului e aşa de puternic şi de anevoie de suportat ca cel ce vine de la Dumnezeu în sufletul care e curăţit de tot păcatul şi care zice din adevărata simţire a inimii: „Sunt rănit de dragoste"? Fulgerările frumuseţii dumnezeieşti sunt cu totul de negrăit şi de nepovestit. Nu le înfăţişează cuvânt, nu le primeşte ureche. Chiar de ai vorbi de lumina luceafărului, de strălucirea lunii, de lumina soarelui, toate sunt nimic faţă de slava aceea şi sunt cu mult mai prejos de lumina adevărată decât noaptea adâncă, sau luna întunecată, de amiaza cea mai luminată. Aşa ne-a învăţat şi Vasile, dumnezeiescul dascăl, cel care a cunoscut acestea prin cercare şi, învăţându-le, ni le-a predat nouă".

Deci acestea şi mai multe ca acestea le-a povestit fratele care a fost cu el. Dar cine nu s-ar minuna şi de lucrul următor, care e dovada marii lui smerenii de cuget. Învrednicit de multă vreme de treapta preoţească şi ajuns la cele

cerești prin viețuire și cunoștință, fugea așa de mult de povara dumnezeieștilor slujbe, încât în cele mai multe din timpurile nevoințelor sale aproape că nu primea să se apropie de Sfânta Masă. Ba, viețuind cu atâta curăție, nici împărtășirea de dumnezeieștile Taine nu o primea când avea întâlnire cu oamenii, măcar că nu spunea nimic pământesc, ci primea întâlnirea pentru folosul celor ce o cereau. Iar când voia să se împărtășească de dumnezeieștile Taine, cerea îndurarea lui Dumnezeu prin rugăciuni, psalmodii și mărturisiri. Căci se cutremura de glasul preotului, când rostea și zicea: „Sfintele, sfinților". Fiindcă zicea că toată biserica se umple de Sfinții îngeri și Însuși Împăratul Puterilor săvârșește tainic cele sfinte și se preface în inimile noastre în trup și sânge. De aceea zicea că trebuie să devenim curați și oarecum afară de trup, și așa să îndrăznim a ne apropia, fără nicio îndoială și ezitare, de preacuratele lui Hristos Taine, ca să ne facem părtași de luminarea din ele. Căci mulți dintre Sfinții Părinți au văzut pe îngeri stând de pază în jurul lor. De aceea se și păzeau în tăcere, nevorbind cu nimeni. Mai zicea și aceea că atunci când trebuia să-și vândă el însuși lucrul mâinilor sale, ca nu cumva, vorbind și răspunzând, să spună vreo minciună, vreun jurământ, sau vreo vorbă de prisos, sau vreun altfel de păcat, mai bine tăcea, lăsând să pară că e prost. Și tot cel ce voia să cumpere lua de la el și dădea ce voia. Și primea ceea ce i se dădea cu mulțumire, negrăind nimic acest bărbat cu adevărat înțelept.

SFÂNTUL IOAN DAMASCHIN

Viaţa şi scrierile Sfântului Ioan Damaschin

Sfântul Ioan Damaschin, vestitul dogmatist al Bisericii Ortodoxe de la sfârşitul epocii patristice, îşi are acest nume de la oraşul Damasc, în care s-a născut pe la începutul celei de-a doua jumătăţi a veacului al VII-lea, dintr-o familie nobilă şi bogată, în care se moştenise din tată în fiu o înaltă dregătorie a statului sarazinilor. Tatăl său, Serghie, era sfetnic al califilor din acel oraş, ştiind să folosească influenţa sa la curtea califilor în favoarea creştinilor. El a putut da astfel fiului său o educaţie aleasă, angajând ca preceptor al lui şi al fiului său adoptiv, Cosma, pe un călugăr cu numele Cosma, originar din Italia, răscumpărat din robia sarazină.

După moartea tatălui său, ocupă şi Ioan acelaşi post până pe la 718, când califul Omar al II-lea, pornind o persecuţie împotriva creştinilor, îl sili şi pe el să părăsească postul, după ce a refuzat să se facă mahomedan.

Împărţindu-şi averile săracilor, Ioan Damaschin se retrase în mănăstirea Sfântul Sava, de lângă Ierusalim. Cultura şi originea sa aleasă îl făcură sfetnic al patriarhului Ioan V al Ierusalimului, care-l hirotoneşte preot şi-l însărcinează să predice în biserica Sfintei Învieri din Ierusalim.

Când împăratul Leon Isaurul publică la 726 edictul său împotriva icoanelor, patriarhul Ioan al V-lea al Ierusalimului îl roagă pe Sfântul Ioan Damaschin să ia apărarea sfintelor icoane. Sfântul Ioan ia condeiul şi scrie unul după altul cele *Trei tratate contra celor care atacă sfintele icoane*[112]. Dar nu se mulţumeşte numai cu scrisul, ci luptă în tot felul. Ia parte la Sinodul antiiconoclast al episcopilor orientali, în care are un rol principal. „Lupta sa contra iconoclasmului se poate asemăna cu lupta lui Atanasie contra arianismului”[113]. El a dat loviturile cele mai grele acestei erezii. De aceea Sinodul iconoclast de la 754 aruncă asupra lui patru anateme, pe când asupra patriarhului Gherman al Constantinopolei (715-730) şi a lui Gheorghe din Cipru, numai câte una.

Dar activitatea de teolog a Sfântului Ioan Damaschin nu s-a manifestat numai în scrierile despre icoane, ci şi în multe alte lucrări de mare însemnătate. Cea mai vestită operă a lui este însă, pe lângă *Tratatele despre sfintele icoane,* trilogia intitulată *Izvorul cunoştinţei.* Partea întâi a acestei lucrări se numeşte: „Capitole filosofice”, având drept conţinut principal o ontologie artistotelică (P.G. 94, col. 525-676); partea a doua tratează „Despre erezii”, expunând în 103 capitole o istorie a ereziilor până la el (P.G. 94, 677-780); iar partea a treia, şi cea mai importantă, cuprinde, sub titlul: „Expunerea

---

[112] P.G. 94, col. 1232-1420. Traduse în româneşte de D. Fecioru, Bucureşti, 1935.

[113] D. Fecioru, „Introducere” la *Dogmatica* Sfântului Ioan Damaschin, Bucureşti, 1938, p. XXI.

exactă a credinţei ortodoxe”, *Dogmatica Bisericii creştine* (P.G. 94, 789-1228)[114].

Această *Dogmatică* este opera care, alături de *Tratatele despre sfintele icoane,* va perpetua numele Sfântului Ioan Damaschin de-a lungul întregii istorii a Bisericii. Ea este expunerea clasică a învăţăturii de credinţă a Bisericii, autoritatea necontestată pe care se vor întemeia în toate timpurile teologii ortodocşi. Ceea ce dă *Dogmaticii* lui Damaschin această autoritate neumbrită e nu vreo originalitate de gândire a autorului, ci felul admirabil cum a reuşit el să concentreze şi să sistematizeze învăţătura Sfinţilor Părinţi în ceea ce au ei comun şi unanim. Marele talent şi spirit echilibrat al Sfântului Ioan Damaschin se arată în faptul că a ştiut să aleagă totdeauna din abundenţa gândirii patristice definiţiile care îşi câştigaseră o circulaţie mai generală, pe cele care ele însele aveau o formă mai generală, mai rezumativă, lăsând la o parte formele nuanţate, detaliile, analizele prea adânci. Fără îndoială, Sfântul Ioan Damaschin a fost un spirit extraordinar de sistematic şi de disciplinat. Dintr-un material străin, folosit aproape literal, după o riguroasă selecţie, a izbutit să ne dea totuşi o operă unitară.

De la Sfântul Ioan Damaschin mai avem o serie de alte scrieri de cuprins dogmatic, alcătuite adeseori la cererea unor personalităţi ale timpului. Apoi, un număr de omilii, de comentarii la epistolele Sfântului Pavel şi de cântări bisericeşti, despre care Suidas (veacul al XI-lea) spune că n-au fost egalate şi nici nu vor fi cât va fi lumea şi pământul *(Lexicon graece et latine,* rec. Bernardy, 1853, t. I, p. II, col. 1029).

Sfântul Ioan Damaschin ne-a lăsat şi câteva mici scrieri ascetice, şi anume:

1. *Despre sfintele posturi* (P.G. 95, col. 63-78), ce se ocupă în special cu durata posturilor bisericeşti.

2. *Despre cele opt duhuri ale răutăţii* (P.G. 95, 79-84), adică despre cele opt patimi, cu referire deosebită la viaţa monahală.

3. *Despre virtuţi şi păcate* (P.G. 95, 85-98), înrudită cu cea dinainte, dar adresată unor cercuri mai largi.

În *Filocalia greacă* e tipărită cea din urmă. Pe aceasta o dăm şi noi tălmăcită în paginile ce urmează.

Aceste scrieri ascetice se caracterizează şi ele prin însuşirile întregului scris al Sfântului Ioan Damaschin, adică prin rezumarea ideilor celor mai comune, mai generale, mai răspândite în obştea bisericească.

Astfel, toată viaţa şi-a închinat-o Sfântul Ioan Damaschin luptei pentru apărarea şi lămurirea credinţei şi strădaniilor de desăvârşire. El moare la anul 749 în mănăstirea Sfântul Sava. Despre mormântul şi chilia lui vorbesc toţi

---

[114] Tradusă în româneşte de D. Fecioru, Bucureşti, 1938. Iar prima dată, de Grigorie şi Gherontie, tipărită la Iaşi în 1808, cu binecuvântarea mitropolitului Veniamin Costachi.

pelerinii care au vizitat această mănăstire[115]

[115] Pentru notiţa aceasta privitoare la viaţa şi scrisul Sfântului Ioan Damaschin am folosit: D. Fecioru, „Introducere” la traducerea *Dogmaticii,* Bucureşti, Edit. Librăriei teologice, 1938, p. 17-30, unde se află şi o listă a scrierilor Sfântului Ioan Damaschin. Pr. D. Fecioru, adevărat specialist în Sfântul Ioan Damaschin, are şi un studiu mai larg despre Sfântul Ioan Damaschin: *Viaţa Sfântului Ioan Damaschin,* Bucureşti, 1935. Amintim că datele lui O. Bardenhewer, *Geschichte der altkirchl. Literatur,* Band V, Fr. im Br., Herder, 1932, p. 51-65, se deosebesc de unele date ale Pr. D. Fecioru. De pildă, după Bardenhewer, Ioan Damaschin era la 726 încă tot la Damasc şi abia la 732 s-a dus în mănăstirea Sfântul Sava.

CUVÂNT DE SUFLET FOLOSITOR

AL CELUI ÎNTRE SFINŢI PĂRINTELUI NOSTRU IOAN DAMASCHIN

Cuvânt minunat şi de suflet folositor[116]

Trebuie să se ştie că omul fiind îndoit, adică constând din suflet şi din trup, îndoite are şi simţurile şi virtuţile acestora. Şi cinci sunt ale sufletului, şi cinci ale trupului. Simţurile sufleteşti, pe care înţelepţii le numesc şi puteri, sunt acestea: mintea, cugetarea, părerea, închipuirea şi simţirea; iar cele trupeşti: vederea, mirosul, auzul, gustul şi pipăitul. Din această pricină îndoite sunt şi virtuţile lor, îndoite şi păcatele. Încât e de trebuinţă ca tot omul să ştie limpede câte sunt virtuţile sufleteşti şi câte cele trupeşti; şi care sunt, iarăşi, patimile sufleteşti şi care cele trupeşti.

Virtuţi sufleteşti zicem că sunt mai întâi acestea patru cele mai generale, care sunt: bărbăţia, prudenţa, cumpătarea şi dreptatea. Din acestea se nasc virtuţile sufleteşti: credinţa, nădejdea, dragostea, rugăciunea, smerenia, blândeţea, îndelunga-răbdare, suferirea răului, bunătatea, nemânierea, cunoştinţa dumnezeiască, neiuţimea, simplitatea, netulburarea, nefăţărnicia, neînfumurarea, nemânierea, nepizmuirea, neviclenia, neiubirea de argint, compătimirea, milostenia, generozitatea, neîntristarea, străpungerea inimii, sfiala, evlavia, dorinţa bunurilor viitoare, dorul după Împărăţia lui Dumnezeu, poftirea înfierii.

Iar virtuţi trupeşti, mai bine zis unelte ale virtuţilor, care se nasc întru cunoştinţă şi după Dumnezeu şi duc pe om afară de orice făţărie şi dorinţă de a plăcea oamenilor, la înaintarea în smerenie şi nepătimire, sunt acestea: înfrânarea, postul, foamea, setea, privegherea, starea de toată noaptea, plecarea deasă a genunchilor, neîmbăierea, mulţumirea cu o singură haină, mâncarea uscată, mâncarea târzie, mâncarea puţină, băutura de apă, culcarea pe pământ, sărăcia, neaverea, austeritatea, neîmpodobirea, neiubirea de sine, singurătatea, liniştea, neieşirea din casă, lipsa, mulţumirea cu ce ai, tăcerea, procurarea celor de trebuinţă prin lucrul mâinilor, toată reaua pătimire şi nevoinţa trupească şi alte asemenea. Toate acestea sunt cât se poate de necesare şi de folositoare când trupul e sănătos şi tulburat de patimi trupeşti. Iar dacă e neputincios şi cu ajutorul lui Dumnezeu a biruit acestea, nu sunt aşa de necesare, întrucât sfânta smerenie şi rugăciunea[117] întregesc toate.

Dar acum trebuie să vorbim şi despre păcatele sufleteşti şi trupeşti, adică

---

[116] *Filoc. greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 342-346. În P.G. 95, col. 85-98 se intitulează: *A Sfântului Ioan Damaschin. Despre virtuţi şi păcate, sufleteşti şi trupeşti.* Între cele două texte sunt unele mici deosebiri. Noi urmăm când pe unul, când pe altul, după cum ni s-a părut că e mai bun unul sau altul.

[117] *Filocalia greacă* are: „Euharistie” în loc de rugăciune.

despre patimi. Patimi sufleteşti sunt acestea: uitarea, nepăsare şi neştiinţa[118]. Când ochiul sufletului, sau mintea, e întunecat de acestea trei, e luat apoi în stăpânire de toate patimile, care sunt acestea: neevlavia, credinţa strâmbă sau toată erezia, blasfemia, iuţimea, mânia, amărăciunea, înfurierea năprasnică, ura faţă de oameni, pomenirea răului, vorbirea de rău, osândirea, întristarea fără temei, frica, laşitatea, cearta, rivalitatea, pizma, slava deşartă, mândria, făţărnicia, minciuna, necredinţa, zgârcenia, iubirea de materie, împătimirea, afecţiunea pentru cele pământeşti, trândăvia, micimea de suflet, nemulţumirea, cârtirea, înfumurarea, părerea de sine, trufia, îngâmfarea, iubirea de stăpânire, dorinţa de a plăcea oamenilor, viclenia, neruşinarea, nesimţirea, linguşirea, înşelăciunea, ironia, duplicitatea, învoirea cu păcatele părţii pătimaşe şi gândirea deasă la ele, rătăcirea gândurilor, iubirea de sine, care e maica şi rădăcina tuturor relelor, iubirea de argint, reaua nărăvire şi răutatea.

Iar patimi trupeşti sunt: lăcomia pântecelui, nesăturarea, desfătarea, beţia, mâncarea pe ascuns, iubirea de plăceri felurite, curvia, preacurvia, desfrâul, necurăţia, amestecarea sângelui (incestul), stricarea pruncilor, împreunarea cu dobitoacele, poftele rele şi toate patimile urâte şi potrivnice firii, furtul, jefuirea celor sfinte (sacrilegiul), hoţia, uciderea, orice moleşire trupească şi bucurie de voile trupului, mai ales când trupul e sănătos, ghicirile, descântecele, farmecele, prezicerile, iubirea de podoabe, uşurătatea, moliciunile, înfrumuseţările, vopsirea feţei, pierderea vremii, umblarea fără rost, jocurile de noroc, reaua şi pătimaşa întrebuinţare a lucrurilor dulci ale lumii, viaţa iubitoare de trup, care, îngroşând mintea, o face pământească şi dobitocească şi nu o lasă niciodată să tindă spre Dumnezeu şi spre lucrarea virtuţilor.

Iar rădăcinile tuturor patimilor acestora şi, cum ar zice cineva, cele dintâi pricini ale lor sunt: iubirea de plăcere, iubirea de slavă şi iubirea de argint, din care se naşte tot răul[119]. Dar nu săvârşeşte omul niciun păcat dacă nu-l biruie şi nu-l iau în stăpânire mai întâi aceşti uriaşi puternici, cum zice preaînţeleptul între asceţi Marcu, adică uitarea, nepăsarea şi neştiinţa[120]. Iar pe acestea le nasc plăcerea, odihna, iubirea slavei de la oameni şi împrăştierea. Dar pricina cea dintâi a tuturor acestora şi, aşa-zicând, maica cea mai rea a lor, este, cum am zis, iubirea de sine, sau iubirea neraţională de trup şi alipirea pătimaşă de el. Iar împrăştierea şi moleşirea minţii, împreună cu alunecarea la glume şi la vorbe de ruşine pricinuiesc multe rele şi căderi, ca şi îndrăzneala şi râsul.

---

[118] După Marcu Ascetul, „Epistola către Nicolae”, *Filocalia românească,* vol. I, ed. cit., p. 391.

[119] Marcu Ascetul, „Despre legea duhovnicească”, cap 105, *Filocalia românească,* vol. I, ed. cit., p. 290.

[120] Marcu Ascetul, „Epistola către Nicolae”, *Filoc. rom.,* vol. I, ed. cit., p. 391.

Dar înainte de toate acestea, trebuie să ştim că iubirea pătimaşă de plăcere este de multe feluri şi de multe forme, şi multe sunt plăcerile care amăgesc sufletul când nu se întăreşte prin trezvie întru frica de Dumnezeu şi în dragoste de Hristos, îngrijindu-se de lucrarea virtuţilor. Căci se ivesc nenumărate plăceri care atrag la ele ochii sufletului: cele ale trupurilor, cele ale avuţiei, ale dezmierdării, ale slavei, ale nepăsării, ale mâniei, ale stăpânirii, ale iubirii de argint, ale zgârceniei. Toate se înfăţişează amăgitor, cu arătări strălucite şi plăcute, în stare să atragă pe cei vrăjiţi de ele, care nu iubesc cu putere virtutea şi nu rabdă asprimea ei. Căci aproape toată afecţiunea pământească şi împătimirea de ceva din cele materiale naşte plăcere şi desfătare în cel împătimit şi înnebuneşte şi vatămă în chip pătimaş partea poftitoare a sufletului, întrucât supune pe cel biruit iuţimii, mâniei, întristării şi ţinerii minte a răului, când e lipsit de ceea ce doreşte. Iar dacă împreună cu împătimirea mai stăpâneşte pe om şi o mică obişnuinţă, îl face pe cel stăpânit de ea să fie dus, pe nesimţite, până la capătul acestei împătimiri neraţionale, pentru plăcerea ascunsă în ea. Căci plăcerea poftei e de multe feluri, cum s-a spus mai înainte, şi nu se satisface numai prin curvie şi prin altă desfătare trupească, ci şi prin celelalte patimi, odată ce şi neprihănirea stă nu numai în oprirea de la curvie şi de la celelalte plăceri de sub pântece, ci şi în înstrăinarea de celelalte plăceri. De aceea, desfrânat este şi iubitorul de avuţii, iubitorul de argint şi zgârcitul. Căci precum acela iubeşte trupurile, aşa şi acesta avuţiile; ba este cu atât mai desfrânat acesta, cu cât nu are o aşa de mare silă de la fire, care să-l împingă. De fapt vizitiu nedestoinic ar fi socotit cu adevărat nu acela care nu poate stăpâni un cal nărăvaş şi anevoie de strunit, ci acela care nu-şi poate supune pe unul blând şi mai supus. Dar e vădit în tot felul că pofta de avuţii e de prisos, şi nu după fire, neavându-şi puterea într-o silă a firii, ci în voia liberă cea rea. De aceea, nu are scuză cel ce păcătuieşte lăsându-se biruit de aceasta cu voia. Astfel trebuie să cunoaştem limpede că iubirea de plăcere nu se mărgineşte numai la desfătare şi la bucuria de trupuri, ci se arată în tot chipul şi prin tot lucrul iubit de voia liberă a sufletului şi prin toată împătimirea.

Dar ca să fie cunoscute şi mai limpede patimile după cele trei părţi ale sufletului, am socotit să adăugăm pe scurt şi acestea: sufletul se împarte în trei: în raţiune, iuţime şi poftă. Păcatele din raţiune sunt acestea: necredinţa, erezia, nebunia, hula (blasfemia), nemulţumirea, încuviinţările păcatelor care se ivesc din partea pătimitoare. Iar tămăduirea şi leacul acestor rele este credinţa neîndoioasă în Dumnezeu şi în dogmele adevărate, neînşelătoare şi ortodoxe, cugetarea neîncetată la cuvintele Duhului, rugăciunea curată şi neîncetată şi mulţumirea către Dumnezeu. Păcatele iuţimii sunt acestea: cruzimea, ura, necompătimirea, pomenirea răului, pizma, uciderea şi cugetarea necontenită la unele ca acestea. Iar tămăduirea şi leacul lor: iubirea de oameni, dragostea, blândeţea, iubirea de fraţi, compătimirea, suferirea răului şi bunătatea. Păcatele părţii poftitoare sunt acestea: lăcomia pântecelui, nesăturarea, beţia,

curvia, preacurvia, necurăţia, desfrânarea, iubirea de avuţii, pofta de slavă deşartă, de bani, de bogăţie şi de plăcerile trupeşti. Iar tămăduirea şi leacul lor: postul, înfrânarea, reaua pătimire, neaverea, împărţirea averilor la săraci, dorinţa bunurilor viitoare nemuritoare, dorul după Împărăţia lui Dumnezeu şi poftirea înfierii.

Dar trebuie să punem şi diagnoza gândurilor pătimaşe prin care se săvârşeşte tot păcatul. Gândurile în care se cuprind toate păcatele sunt opt: al lăcomiei pântecelui, al curviei, al iubirii de argint, al mâniei, al întristării, al trândăviei, al slavei deşarte şi al mândriei. Ca aceste opt gânduri să ne tulbure sau ca să nu ne tulbure nu atârnă de noi. Dar ca să stăruie sau ca să nu stăruie, sau ca să stârnească patimile, sau ca să nu le stârnească atârnă de noi.

Altceva este adică momeala (atacul), altceva însoţirea, altceva lupta, altceva patima, altceva învoirea (consimţirea), care e aproape de faptă şi se aseamănă ei, altceva lucrarea şi altceva robirea. Momeala este gândul adus simplu în minte de vrăjmaşul, ca de pildă: Fă aceasta sau aceea, cum l-a zis Domnului şi Dumnezeului nostru: „Zi ca să se facă pietrele acestea pâini" (Matei 4, 3). Aceasta, cum s-a spus, nu atârnă de la noi. Însoţirea este primirea gândului strecurat de vrăjmaş, preocuparea cu el şi convorbirea plăcută a voii noastre cu el. Patima este deprinderea cu gândul strecurat de vrăjmaş, care se naşte din însoţire, şi învârtirea necontenită a cugetării şi a închipuirii în jurul lui. Lupta este împotrivirea cugetării fie la stingerea patimii din gând sau a gândului pătimaş, fie la învoire, cum zice Apostolul: „Căci trupul pofteşte împotriva duhului, iar duhul împotriva trupului; şi aceştia se împotrivesc unul altuia" (Gal. 5, 17). Luarea în robie este ducerea silnică şi fără voie a inimii, stăpânită de prejudecată şi de o îndelungată obişnuinţă. Învoirea este consimţirea cu patima din gând. Iar lucrarea, însăşi împlinirea cu fapta a gândului pătimaş încuviinţat. Deci cel ce cugetă nepătimaş de la început, sau respinge prin împotrivire şi certare momeala, a tăiat dintr-odată toate cele ce urmează.

Lăcomia pântecelui e stinsă prin înfrânare; curvia, prin dorul dumnezeiesc şi prin dorinţa bunurilor viitoare; iubirea de argint, prin compătimirea celor săraci; mânia, prin dragostea faţă de toţi şi prin bunătate; întristarea lumească, prin bucuria duhovnicească; trândăvia, prin răbdare, stăruinţă şi mulţumire către Dumnezeu; slava deşartă, prin lucrarea ascunsă a poruncilor şi prin rugăciunea necontenită întru zdrobirea inimii; mândria, prin aceea că nu judecăm şi nu dispreţuim pe nimeni, cum a făcut fariseul, ci ne socotim pe noi ca pe cei mai de pe urmă dintre toţi.

Slobozită astfel mintea de patimile amintite şi înălţată la Dumnezeu, de aici înainte trăieşte viaţa fericită, primind arvuna Duhului Sfânt; şi plecată de aici cu nepătimire şi cunoştinţă adevărată, se înfăţişează înaintea luminii Sfintei Treimi împreună cu Sfinţii Îngeri, primind lumina pentru veacurile nesfârşite.

Sufletul având deci trei părţi, precum s-a arătat mai înainte (căci trei sunt părţile lui: raţiunea, iuţimea şi pofta), dacă în iuţime este dragoste şi iubire de oameni, şi în poftă, curăţie şi neprihănire, raţiunea este luminată; iar dacă în iuţime este ură de oameni, şi în poftă desfrânare, raţiunea este întunecată. Deci raţiunea atunci este sănătoasă şi cumpătată şi luminată, când are afectele supuse şi contemplă raţiunile făpturilor lui Dumnezeu duhovniceşte (curat)[121] şi e înălţată către fericita şi Sfânta Treime. Iar iuţimea atunci se mişcă după fire, când iubeşte pe toţi oamenii şi nu are faţă de niciunul dintre ei supărare sau pomenire de rău. În sfârşit, pofta, când a omorât patimile prin smerită cugetare, înfrânare şi neavere, când adică a omorât plăcerea trupului, dorinţa după avuţie şi după slava trecătoare, şi s-a întors spre dragostea dumnezeiască şi nemuritoare. Căci pofta spre acestea trei îşi are mişcarea: sau spre plăcerea trupului, sau spre slava deşartă, sau spre câştigarea de avuţie. Iar prin dorinţa aceasta nesocotită dispreţuieşte pe Dumnezeu şi poruncile Lui dumnezeieşti, uită de nobila sa obârşie dumnezeiască, se sălbăticeşte faţă de aproapele, îşi întunecă raţiunea şi n-o mai lasă să privească spre adevăr.

Dar cel ce a câştigat un cuget mai presus de acestea se împărtăşeşte încă de aici, cum s-a zis, de Împărăţia cerurilor, şi trăieşte viaţă fericită, în aşteptarea fericirii rânduite celor ce iubesc pe Dumnezeu; de care şi noi să ne învrednicim prin harul Domnului nostru Iisus Hristos. Amin.

Trebuie să se ştie şi aceasta, că nu se poate ajunge la măsura niciunei virtuţi dacă nu se sârguieşte cineva toată viaţa, cu toată puterea, spre dobândirea ei prin osteneală încordată şi prin grija de făptuire, de pildă, de milostenie, de înfrânare, de rugăciune, de dragoste, sau de vreuna din virtuţile generale. De fapt, fiecare se îndeletniceşte cu vreuna din aceste virtuţi în parte. De pildă, unul săvârşeşte milostenie o vreme oarecare. Dar îndeletnicindu-se numai puţintel cu aceasta, nu putem zice de el că este milostiv propriu-zis, mai ales când nu săvârşeşte bine şi în chip plăcut lui Dumnezeu ceea ce săvârşeşte. Căci nici binele nu e bine când nu se lucrează bine, ci e bine cu adevărat când nu-şi aşteaptă ca plată pentru aceasta sau aceea plăcerea de la oameni, de pildă bunul nume, sau slava de la ei, nici nu se face din lăcomie sau nedreptate. Fiindcă Dumnezeu nu caută la binele ce se face şi pare că e bine, ci la scopul pentru care se face. Căci spun şi de Dumnezeu purtătorii Părinţi că, atunci când mintea uită de scopul evlaviei, fapta văzută a virtuţii ajunge fără rost. Căci cele ce se fac fără dreapta socoteală şi fără scop nu numai că nu folosesc la nimic, chiar dacă sunt bune, ci şi vatămă; precum se întâmplă dimpotrivă cu cele ce par că sunt rele, dar se fac cu scopul cinstirii de Dumnezeu, cum e de pildă fapta celui ce intră într-o casă de desfrâu ca să scape de la pieire o femeie pierdută. De aici e vădit că nu e milostiv cel ce s-a îndeletnicit puţin cu

[121] Textul din P.G.

milostenia, nici înfrânat cel care a făcut la fel cu înfrânarea, ci cel ce s-a îndeletnicit cât mai mult şi toată viaţa lui, deplin, cu această virtute, folosindu-se de dreapta socoteală fără greşeală. Căci mai mare decât toate virtuţile este dreapta socoteală, care e împărăteasa şi virtutea virtuţilor. Precum, iarăși, în cazul celor dimpotrivă nu numim desfrânat, sau beţiv, sau mincinos pe cel ce a alunecat o dată în vreuna din acestea, ci pe cel ce a căzut de foarte multe ori şi rămâne neîndreptat.

Pe lângă cele spuse, mai trebuie să se ştie mai ales aceasta, care e de mare trebuinţă tuturor celor ce râvnesc să dobândească virtutea şi se sârguiesc să ocolească păcatul: cu cât e sufletul neasemănat mai bun decât trupul, şi mai distins şi mai cinstit în multe şi foarte însemnate privinţe, cu atât sunt şi virtuţile sufleteşti mai bune decât cele trupeşti, mai ales cele care imită pe Dumnezeu şi poartă nume dumnezeieşti. Cu totul dimpotrivă trebuie să socotim despre păcatele sufleteşti, că se deosebesc de patimile trupeşti în ce priveşte efectele lor şi pedeapsa lor, măcar că acest lucru îl uită mulţi, fără să ştiu cum. Beţia, curvia, preacurvia, furtul şi cele apropiate acestora, oricât sunt de urâte la arătare celor evlavioși şi celor ce fug de ele, sau le pedepsesc, nu pricinuiesc atâta durere celor ce stăruie în ele fără să se îndrepte, în comparaţie cu patimile sufleteşti, care sunt cu mult mai rele şi mai grele ca acelea și care duc la starea dracilor și la osânda veșnică, rânduită acelora, pe cei stăpâniţi de ele. E vorba de pizmă, de pomenirea răului, de răutate, de învârtoşare şi de iubirea de argint, care-i rădăcina tuturor relelor, după Apostol, şi de cele asemenea[122].

Am înfăţişat acestea în chipul acesta simplu, după neînvăţătura noastră, schiţând un cuvânt lămurit și ușor de supraprivit despre virtuţi și patimi, ca să poată judeca și cunoaște cineva ușor deosebirea și împărţirea lor din lămurirea amănunţită a lor. Pentru aceasta am înfăţişat toate felurile și formele fiecăreia, ca să se cunoască, de e cu putinţă, fiecare virtute și păcat. Și așa, pe cele dintâi să le atragem spre noi, adică virtuţile, și mai ales pe cele sufletești, prin care ne apropiem de Dumnezeu. Iar păcatele să le ocolim cu toată puterea, fugind de ele. Căci fericit cu adevărat este cel ce caută virtutea și se îndeletnicește cu ea și cercetează cu grijă tot ce este virtute, apropiindu-se prin ea de Dumnezeu și unindu-se cu El în minte. Fiindcă în aceasta stau cu adevărat prudenţa, bărbăţia, înţelepciunea, cunoştinţa nemincinoasă și bogăţia ce nu poate fi răpită: în a sui la vederea (contemplarea) Făcătorului prin virtutea cu fapta.

Căci αρετή (virtutea) vine de la αίρείσθαι (a alege), pentru că este aleasă și voită, deoarece noi facem binele, alegându-l și voindu-l, nu fără sfat și de silă. Iar φρόνησις (prudenţa) vine de la τώ νοί φέρειν τα ωφελήματα (a purta în minte cele de folos).

Iar dacă vrei, să adăugăm acestui cuvânt simplu, ca o pecete de aur,

---

[122] Ultimele două alineate nu se află în textul din P.G.

puţine lucruri şi despre „chipul şi asemănarea” celei mai cinstite dintre toate făpturile lui Dumnezeu. Numai omul, această vieţuitoare mintală şi raţională, este dintre toate „după chipul şi după asemănarea lui Dumnezeu”. Tot omul se zice că este „după chipul lui Dumnezeu”, pentru demnitatea minţii şi a sufletului, adică pentru necuprinsul, nevăzutul, nemurirea şi libertatea voii, ca şi pentru însuşirea de stăpânitor, născător de prunci şi ziditor. Iar „după asemănare” este pentru raţiunea virtuţii şi a faptelor noastre care imită pe Dumnezeu şi poartă nume dumnezeiesc, adică pentru dispoziţia filantropică faţă de cei din neamul omenesc, pentru îndurarea, mila şi dragostea aproapelui şi pentru compătimirea arătată altora. „Fiţi milostivi, zice Hristos Dumnezeu, precum şi Tatăl vostru cel ceresc milostiv este” (Luca 6, 36). „După chipul” îl are orice om, căci Dumnezeu nu Se căieşte de darurile Sale. Dar „după asemănarea” o au foarte puţini, şi numai cei virtuoşi, sfinţii şi cei ce imită pe Dumnezeu în bunătate, pe cât e cu putinţă oamenilor. Fie ca să ne învrednicim şi noi de iubirea Lui de oameni, mai presus de bunătate, bineplăcându-I prin faptele noastre cele bune şi făcându-ne următori celor ce din veac bine au plăcut lui Hristos. Că a Lui este mila şi Lui I se cuvin slava, cinstea, închinăciunea, împreună cu Cel fără de început al Său Părinte şi cu Preasfântul şi bunul şi de viaţă făcătorul Său Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

TEODOR AL EDESSEI

Viaţa şi scrierile lui Teodor al Edessei

Ştiri despre Teodor al Edessei ne dă o *Viaţă* a lui, care se pretinde a fi fost scrisă de un nepot al său, episcopul Vasile al Emessei[123]. După această scriere, Teodor s-a născut la Edessa, la vârsta de 20 de ani a intrat ca monah în mănăstirea Sfântul Sava (Mar Saba) de lângă Ierusalim, iar la vârsta de 32 de ani ajunge egumen al acestei mănăstiri. Mai târziu se întoarce ca episcop în oraşul său de origine. În această calitate desfăşoară o activitate îndelungată în combaterea diferitelor erezii, fiind ajutat de sultanul perşilor. Acelaşi sultan îl trimite într-o misiune la împăratul Mihail al III-lea din Constantinopol (842-867). Spre sfârşitul vieţii se retrage iarăşi în mănăstirea Sfântul Sava, unde moare şi e îngropat. E pomenit la 19 iulie.

Mai recent, R. Gouillard[124] consideră *Viaţa* lui Teodor al Edessei una dintre cele mai bune mostre de plăsmuiri aghiografice, un mozaic de teme adunate din trei secole. Autorul e vreun monah sabait din veacul al X-lea. Gouillard recunoaşte totuşi un sâmbure istoric în această scriere biografică. Un anumit Teodor de la Sfântul Sava a putut fi episcop al Edessei în prima jumătate a veacului al IX-lea. El a putut avea şi o activitate catehetică printre eretici şi chiar o misiune de ordin politic către împăratul Mihail al III-lea. Scaunul Emessei de asemenea a putut avea în lista celor ce l-au ocupat pe un Vasile. Acest nume a putut fi luat ca autoritate de aghiograf pentru a face crezută *Viaţa.*

Ceea ce e sigur e că Teodor al Edessei n-a avut o activitate literară. Cele trei scrieri pe care i le atribuie biografia: o cateheză dogmatică[125], un cuvânt despre eretici[126] şi suta de capete cuprinse în *Filocalia greacă* şi traduse în volumul acesta, sunt nişte simple compilaţii şi extrase din alte opere. Cu atât mai puţin sunt ale lui Teodor alte două scrieri, nepomenite de *Viaţă:* un tratat despre azime şi un cuvânt despre contemplaţie *(Theoreticon),* lansat prin *Filocalia greacă* (ed. I, Veneţia, 1782, p. 281-287; ed. a II-a, vol. I, Atena, 1893, p. 194-199) şi tradus şi el în volumul de faţă.

Lăsând celelalte scrieri, ne vom mulţumi să evidenţiem aici, după Gouillard, neautenticitatea celor două pe care le dăm traduse în acest volum.

---

[123] *Viaţa* aceasta a fost publicată de J. Pomialovschi, *Viaţa Sfântului nostru Părinte Teodor, arhiepiscop de Edessa,* Petersburg, 1892, p. XVIII+147, în 8° (text grec cu introd. rusească).

[124] În studiul: „Supercheries et méprises litteraires. L'oeuvre de Saint Théodore d'Edesse”, în *Revue de Études byzantines,* tome V, 1947.

[125] Διδασκαλία περί πίστεως, în Cod. Mosq. Typogr. 6 în 4°, saec. 16.

[126] Λόγος περί πίστεως και διακρίσεως αιρετικών, în Cod. Sabbait 409, saec. 13, fol. 318-332.

Încă I. Hausherr a arătat că cea mai mare parte din cele 100 de capete sunt copiate din Evagrie Ponticul[127]. Gouillard a arătat şi sursa celorlalte capete, aşa încât acum se cunosc paralelele aproape ale tuturor celor 100 de capete ale lui Teodor.

Punând mai jos în paralelă capetele din centuria lui Teodor cu sursele lor, după Gouillard, atragem atenţia şi la paralelele descoperite de noi înainte de-a fi citit pe Gouillard. Ele sunt puse în josul paginilor care cuprind textul centuriei lui Teodor.

Centuria lui Teodor	*Parainesis ad Monachos* (Evagrie, P.G. 79, 1235)
1	27, 28, 30
2	30-31
3	32
4	33
5	19, 18
6	17, 18
7	12, 14, 16
8	11, 10, poate 21

Cap 66 pare luat din recenziunea mai lungă a *Parenezei* din Cod. Barberinus Or. 515 (sec. XIII).

Capetele 9-24 sunt luate din *Practicus* I (P.G. 40, 1220) şi II (P.G. 40, 1224).

---

[127] I. Hausherr, „Le traité de l'oraison d'Evagre le Pontique”, *Revue d'Ascétique et de Mystique,* XV, 1930.

Cent. Teodor	*Practicus* (Evagrie)
9	I, 1
10	2, 3
11	23
12	24
13	6
14	26
15	28
16	II, 48, 49
17	?
18	34
19	47
20	48
21	53
22	54, 55
23	58
24	61

Cap 47 e un dublet al cap 21, capetele 25-40 exploatează *Oglinda monahicească* a lui Evagrie (P.G. 40, 1277).

Cent. Teodor	*Oglinda* (Evagrie)
25	6, 7, 11
26	10, 13, 14, 15
27	16
28	23 (și Marcu Ascetul)
29	27
30	10, 12, 31, 34, 35
31	37
32	38-40
33	39, 42, 44
34	47-51
35	58-59
36	65
37	82
38	57
39	?
40	90

Acum compilatorul trece la *Tractatus ad Eulogium,* atribuit lui Nil Ascetul (P.G. 79, 1093), dar care e mai degrabă al lui Evagrie, chiar dacă nu în forma actuală.

Cent. Teodor	*Tract. ad Eulogium*
41	11
42	15
43	16
44	27, 28
45	27
46	31

După o lungă întrerupere, plagiatorul reia:

Cent Teodor	*Tract. ad Eulogium*
70	12
71	14
72	14
73	15
74	15
75	17
76	19
77	19
78	
79	21
80	21
81	21
82	25
83	32
84	23
85	25
86	26
87	?
	26

Între capetele 48 şi 70 Teodor ia pe rând din *De rerum monachalium rationibus* (P.G. 40, 1252) şi din recesiunea B a scrierii *De malignis cogitationibus* (publicată de J. Muyldermans, „À travers la tradition manuscrite d'Evagre le Pontique”, *Bibliotheque du Mus.,* Lowen, 1932).

Cent. Teodor	*De rerum monachalium*
48	*2*
49	2
50	3-4
51	?
52	6, 5
53	6
54	7
55	8
56	8
57	9
58	9
59	9
60	10-11

Cent. Teodor	*De malignis cogit.*
61	1
62	1, 3
63	10
64	23
65	1
67	26
68	B, XLIV
69	B, XLIV

De la cap 88 la 100 identificarea e mai grea. Nu se mai plagiază Evagrie literal, ci se mai ia şi din alţi autori (cap 90 = apoftegma lui Theona, P.G. 65, 197 C; cap 91 = apoftegma lui Alonius, P.G. 65, 100), dar menţionează pe Arsenie (cap 100; P.G. 65, 88 C, apoftegma 3). Autorul centuriei e influenţat însă mereu şi de Sfântul Maxim Mărturisitorul. El taie începuturile sentinţelor împrumutate, lasă afară mijlocul, se sileşte să ascundă plagiatul şi se străduieşte să dea un sens sentinţei astfel ciuntite. Cunoaşte apatia, contemplaţia şi rugăciunea curată, dar cugetă mereu la asceză. Compilaţia e alcătuită între veacul al VIII-lea şi al X-lea. E un Evagrie stângaci, diluat cu citate biblice, pentru călugării mai simpli.

Theoreticon-ul (Cuvântul despre contemplaţie) datează, după Gouillard, din veacurile al XIV-lea – al XVII-lea. Nu e o operă izvorâtă din trăire. Îi lipseşte căldura, prospeţimea. E o lucrare cu pretenţie de clasificare şi speculaţie.

ALE SFÂNTULUI ŞI DE DUMNEZEU PURTĂTORULUI PĂRINTELUI NOSTRU TEODOR, MARELE ASCET ŞI EPISCOP AL EDESSEI

Una sută capete foarte folositoare[128]

1. Odată ce prin harul Bunului Dumnezeu ne-am lepădat de Satana şi de lucrurile lui şi ne-am unit cu Hristos în baia naşterii de-a doua, şi acum, iarăşi, prin făgăduinţa monahală, să păzim poruncile Lui. Aceasta o cere de la noi nu numai îndoita făgăduinţă, ci şi datoria firească. Căci fiind zidiţi la început de Dumnezeu „buni foarte", aceasta şi trebuie să fim[129]. Chiar dacă păcatul, furişându-se din neatenţia noastră, a adus în noi starea potrivnică firii, dar am fost rechemaţi iarăşi prin mulţimea milei Dumnezeului nostru şi am fost înnoiţi cu patima Celui fără de patimă. Cu preţ am fost răscumpăraţi prin sângele lui Hristos, fiind izbăviţi de vechea neascultare venită nouă de la părinţi. De aceea, dacă ne facem drepţi, nu este niciun lucru mare. Mai degrabă a cădea din dreptate este ceva jalnic şi vrednic de osândă.

2. Precum fapta bună făcută fără credinţă este cu totul moartă şi fără putere (efect), aşa şi credinţa singură, fără fapte de dreptate, nu ne izbăveşte din focul cel veşnic[130]. „Cel ce Mă iubeşte, zice Domnul, va păzi poruncile Mele" (Ioan 14, 21). Dacă iubim deci pe Domnul şi credem în El, să ne sârguim întru lucrarea poruncilor Lui, ca să câştigăm viaţa veşnică. Iar dacă trecem cu vederea păzirea poruncilor Lui, de care ascultă toată zidirea, cum ne vom numi pe noi credincioşi, odată ce am fost mai cinstiţi decât toată zidirea, dar dintre toate singuri ne arătăm neascultători de poruncile Făcătorului şi fără mulţumire faţă de Binefăcător[131]?

3. Păzind poruncile lui Hristos, nu-I dăm nimic Lui, Care nu are trebuinţă de nimic şi e Dătătorul tuturor bunătăţilor. Ci ne facem bine nouă înşine, câştigându-ne viaţa veşnică şi bucuria de negrăitele bunătăţi[132].

4. Oricine ni se împotriveşte la împlinirea poruncilor lui Dumnezeu, chiar de ar fi tatăl sau mama, sau oricine, să ne fie vrednic de scârbă şi de

---

[128] *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 182-194.

[129] Propoziţia e luată aproape literal de la Evagrie Ponticul, P.G. 79, 1237 D.

[130] La Evagrie, P.G. 79, 1240 A, se spune: „Nu izbăveşte credinţa de blestemul şi focul cel veşnic, fără faptele dreptăţii".

[131] Propoziţia din urmă, după Evagrie, P.G. 79, 1240 B.

[132] După Evagrie, P.G. 79, 1240 B.

ură[133]; ca să nu ne auzim: „Cel ce iubeşte pe tatăl şi pe mama sa, sau pe altcineva mai mult decât pe Mine nu este vrednic de Mine” (Matei 10, 37).

5. Să ne strângem cu toată puterea spre împlinirea poruncilor Domnului, ca să nu fim strânşi de lanţurile greu de dezlegat ale poftelor rele şi ale plăcerilor stricătoare de suflet[134]. Căci atunci se va rosti şi asupra noastră hotărârea rostită asupra smochinului neroditor: „Taie-l, ca să nu facă şi locul netrebnic; căci tot pomul care nu aduce roadă se taie şi în foc se aruncă” (Matei 21, 19).

6. Cel ce se lasă biruit de pofte şi de plăceri şi petrece în lume va cădea degrabă în mrejele păcatului. Iar păcatul odată săvârşit este foc împotriva paielor, piatră împotriva obrazului, puhoi ce-şi lărgeşte căile. Căci toate acestea aduc în tot chipul pieirea celui ce săvârşeşte păcatul[135].

7. Sufletul, câtă vreme se află într-o stare potrivnică firii, sălbătăcit şi năpădit de spinii plăcerilor, este locuinţă fiarelor străine, după cuvântul care s-a zis: „Acolo se vor odihni centaurii, acolo s-a încuibat ariciul şi dracii se întâlnesc cu centaurii”[136]. Iar acestea sunt feluritele patimi de ocară. Dar când se va întoarce la starea cea după fire (căci poate, dacă vrea, până e împreunat cu trupul) şi se va îmblânzi pe sine prin îngrijirea iubitoare a faptelor şi va petrece potrivit cu legea lui Dumnezeu, fiarele încuibate mai înainte vor fugi şi în locul lor vin îngerii, păzitorii vieţii noastre, făcând din întoarcerea lui zi de bucurie; şi harul Preasfântului Duh coboară în el, învăţându-l cum să se păstreze în bine şi să înainteze spre cele mai înalte.

8. Părinţii definesc rugăciunea ca armă duhovnicească şi spun că nu trebuie să ieşim fără ea la război, ca să nu fim luaţi în robie şi duşi în ţara vrăjmaşului. Dar rugăciune curată nu poate dobândi cel ce nu stăruie pe lângă Dumnezeu întru inimă curată. Căci El este Cel ce dă rugăciune celui ce se roagă şi învaţă pe om cunoştinţa[137].

9. Nu atârnă de noi ca patimile să tulbure sufletul şi să-l atace cu război. Dar atârnă de noi să zăbovească gândurile lor înăuntrul nostru şi să stăruie patimile. Primul lucru e fără de păcat, întrucât nu atârnă de noi. Al doilea, dacă vom învinge, după ce ne-am luptat bărbăteşte împotriva lui, ne aduce cununi, iar dacă am fost biruiţi, din moleşeală şi laşitate, ne aduce pedepse.

10. Trei sunt patimile cele mai generale, din care se nasc toate: iubirea de plăcere, iubirea de argint şi iubirea de slavă. Acestora le urmează alte cinci duhuri ale răutăţii. Iar din acestea se naşte un roi mare de patimi şi toate chipurile răutăţii cu multe feţe. Deci cel ce a biruit pe aceşti trei conducători şi

---

[133] După Evagrie, P.G. 79, 1240 B.
[134] După Evagrie, P.G. 79, 1237 B.
[135] După Evagrie, P.G. 79, 1237 A.
[136] După Evagrie, P.G. 79, 1236 C.
[137] După Evagrie, P.G. 79, 1236 C.

fruntaşi a surpat, împreună cu ei, şi pe cei cinci şi a supus apoi toate patimile.

11. Toate câte le-am făcut cu patimă ne asupresc apoi sufletul în chip pătimaş prin amintirile lor[138]. Iar când se vor şterge amintirile pătimaşe cu totul din inimă, ca să nu o mai momească pe ea, apare semnul iertării păcatelor de mai înainte. Căci până ce sufletul cu patimă se mişcă, se arată şi stăpânirea păcatului în el.

12. Patimile trupeşti şi materiale se micşorează şi se veştejesc prin suferinţele trupului. Iar cele sufleteşti şi nevăzute se sting prin smerita cugetare, prin blândeţe şi dragoste.

13. Pofta e veştejită de înfrânare şi de smerita cugetare; mânia aprinsă o îmblânzeşte dragostea; iar gândul rătăcitor îl adună rugăciunea întinsă cu pomenirea lui Dumnezeu[139]. Aşa se curăţă cele trei părţi ale sufletului. Căci aceasta arătând-o dumnezeiescul Apostol, a zis: „Urmaţi pacea cu toată lumea şi sfinţenia, fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu” (Evr. 12, 14).

14. Unii au întrebat cu nedumerire: Oare gândul stârneşte patima sau patima gândul? Şi între ei, unii zic că aceea, alţii că acesta. Eu zic că din patimi se stârnesc gândurile. Căci dacă n-ar fi fost patimile în suflet, nu l-ar fi tulburat gândurile lor[140].

15. Dracii, care ne războiesc pururea, au obiceiul să ne împiedice de la virtuţile care ne sunt nouă cu putinţă şi folositoare, dar să ne îndemne cu putere spre cele ce ne sunt cu neputinţă şi nefolositoare. Ei silesc pe cei ce înaintează în ascultare să facă lucrurile celor ce se liniştesc (ale isihaştilor); iar pe cei ce se liniştesc şi trăiesc în singurătate îi împing la dorinţa vieţii de obşte. Şi de acest meşteşug se folosesc la orice virtute. Dar noi să nu ignorăm planurile lor, ştiind că toate sunt bune la vreme şi cu măsură, şi, iarăşi, că toate cele fără măsură şi ne la vreme sunt vătămătoare[141].

16. Pe cei ce petrec în lume şi sunt aproape de materiile patimilor, dracii îi războiesc şi-i luptă cu războiul lucrurilor. Iar pe cei din pustie, pentru raritatea lucrurilor, îi supără cu gândurile. Dar e cu mult mai cumplit războiul al doilea ca cel dintâi. Căci războiul prin lucruri are trebuinţă de vreme, de loc şi de iscusinţă[142]. Dar cel al minţii este uşor de pornit şi greu de oprit.

Ajutor împotriva acestei lupte netrupeşti ni s-a dat rugăciunea curată, din care pricină s-a şi rânduit să se facă neîncetat. Ea întăreşte mintea pentru luptă, ca una care poate să se săvârşească şi fără trup.

17. Arătând omorârea desăvârşită a patimilor, dumnezeiescul Apostol zice: „Iar cei ce sunt ai lui Hristos, trupul şi-au răstignit împreună cu patimile

---

[138] După Evagrie Ponticul, *Capita practica,* cap 23, P.G. 40, 1128 C.
[139] Idem, *op. cit.,* P.G. 40, 1224 A.
[140] După Evagrie, *op. cit.,* cap 26, P.G. 40, 1228 D.
[141] După Evagrie, *op. cit.,* cap 28, P.G. 40, 1229 A.
[142] După Evagrie, *op. cit.,* capete 48-49, P.G. 40, 1245.

şi cu poftele lui” (Rom. 6, 6). Căci când omorâm patimile şi stingem poftele şi supunem cugetul trupesc Duhului, atunci luăm crucea şi urmăm lui Hristos. Fiindcă retragerea nu e nimic altceva decât omorârea patimilor şi arătarea vieţii celei ascunse în Hristos.

18. Cei ce sunt slăbiţi de răscoala trupului morţii acesteia şi renunţă la lupta de fiecare ceas cu el să nu învinovăţească trupul, ci pe ei înşişi. Căci dacă nu i-ar fi dat putere, îngrijindu-l ca să se trezească la pofte, nu ar fi fost atât de chinuiţi de el[143]. Oare nu văd pe cei ce s-au răstignit pe ei înşişi împreună cu patimile şi cu poftele lor şi poartă moartea lui Iisus în trupul lor muritor, ca să-l aibă mai degrabă ajutător spre cele bune, şi nu potrivnic, ci supus legii dumnezeieşti şi dus de ea? Să facă deci şi aceştia aşa, şi se vor bucura de aceeaşi odihnă.

19. Orice consimţire a gândului cu vreo poftă oprită, sau orice învoire la plăcere este păcat pentru monah. Căci întâi începe gândul să întunece mintea prin partea pătimitoare (afectivă), apoi se învoieşte sufletul cu plăcerea, nestăruind în luptă[144]. Aceasta se numeşte consimţirea, care, precum s-a zis, este păcat. Iar aceasta dăinuind, stârneşte ceea ce se numeşte patima. Apoi, câte puţin, vine la săvârşirea păcatului cu lucrul. De aceea fericeşte Prorocul pe cei ce izbesc pruncii babilonieni de piatră. Chestiunea e limpede pentru cei prevăzători şi cuminţi.

20. Îngerii, fiind slujitori ai dragostei şi ai păcii, se bucură de pocăinţa noastră şi de sporirea în virtute. De aceea se sârguiesc să ne umple de vederi duhovniceşti şi ne ajută la tot ce e bun. Dimpotrivă, dracii, fiind pricinuitorii mâniei şi ai răutăţii, se bucură de scăderea virtuţii şi se străduiesc să ne abată sufletele spre năluciri urâte[145].

21. Credinţa este un bun lăuntric. Ea naşte în noi frica lui Dumnezeu. Iar frica lui Dumnezeu ne învaţă păzirea poruncilor, care se numeşte făptuire. Iar din făptuire odrăsleşte cinstita nepătimire. Iar rodul nepătimirii este iubirea, care e plinirea tuturor poruncilor, strângându-le şi ţinându-le pe toate[146].

22. Precum simţirea trupului, când e sănătoasă, simte boala care îl stăpâneşte, iar cel ce nu o simte boleşte de nesimţire, aşa şi mintea, câtă vreme are nevătămată lucrarea sa, cunoaşte puterile sale şi ştie de unde îi vin patimile cu mai multă silnicie, şi spre acea parte îşi îndreaptă lupta cu tărie. Dar e trist când îşi cheltuieşte zilele în nesimţire, asemănându-se celui ce luptă noaptea şi nu vede gândurile vrăjmaşilor[147].

23. Când puterea noastră raţională se îndeletniceşte neîncetat cu

---

[143] După Evagrie, *op. cit.,* cap 34, P.G. 40, 1232.
[144] După Evagrie, *op. cit.,* capete 46-47, P.G. 40, 1233 A.
[145] După Evagrie, *op. cit.,* cap 48, P.G. 40, 1235 A.
[146] După Evagrie, *op. cit.,* cap 53, P.G. 40, 1233 C.
[147] După Evagrie, *op. cit.,* capete 54-55, P.G. 40, 1233 C.

contemplarea virtuţilor, cea poftitoare se întinde numai spre ele şi spre Dătătorul lor Hristos, iar iuţimea se înarmează împotriva dracilor, atunci puterile noastre lucrează potrivit cu firea[148].

24. După Grigorie Teologul, tot sufletul raţional are trei părţi. Virtutea, care îşi are temelia în partea raţională, a numit-o chibzuinţă, înţelegere şi înţelepciune. Cea din iuţime, bărbăţie şi răbdare. Iar cea din partea poftitoare, dragoste, neprihănire şi înfrânare. Dreptatea e semănată în toate acestea, făcându-le să lucreze în armonie. Prin chibzuinţă sufletul luptă împotriva puterilor vrăjmaşe şi apără virtuţile; prin neprihănire priveşte lucrurile fără patimă; prin dragoste face pe om să iubească pe toţi ceilalţi ca pe sine însuşi; prin înfrânare taie toată plăcerea; iar prin bărbăţie şi răbdare înarmează spre războaiele nevăzute. Aceasta e armonia organului bine răsunător al sufletului[149].

25. Cel ce poartă grijă de neprihănire şi doreşte fericita curăţie, pe care n-ar greşi cineva să o numească nepătimire, să-şi asuprească şi să-şi strunească trupul, cu gând smerit, chemând harul dumnezeiesc, şi va câştiga ceea ce doreşte. Iar cel ce-şi hrăneşte trupul în neînfrânarea mâncărurilor va fi chinuit de duhul curviei. Căci precum apa multă stinge flacăra, aşa foamea sau înfrânarea, împreună cu smerenia sufletului, stinge fierbinţeala trupului şi nălucirile urâte.

26. Patima pomenirii răului să fie departe de la sufletul tău, iubitorule de Hristos. Să nu dai nicidecum loc duşmăniei. Căci ca un foc ascuns în paie, aşa lucrează pomenirea răului în inimă. Roagă-te mai degrabă cu căldură pentru cel ce te-a întristat şi fă-i orice bine pe care l-ar putea face mâna ta, ca să izbăveşti sufletul tău de la moarte şi să nu fii fără îndrăznire în vremea rugăciunii tale[150].

27. În sufletele smerite Se odihneşte Domnul; iar în inimile celor mândri, patimile de ocară[151]. Căci nimic nu le întăreşte pe acestea aşa de mult împotriva noastră ca gândurile de mândrie. Şi nimic nu dezrădăcinează aşa de mult buruienile rele din suflet ca fericita smerenie. De aceea, pe drept s-a numit şi ucigătoare de patimi.

28. Să se cureţe sufletul tău de amintiri rele şi să fie călăuzit de lumina gândurilor celor mai bune, având în mintea ta pururea cuvântul: „Inima iubitoare de plăcere este închisoare şi lanţ în vremea ieşirii, iar cea iubitoare de osteneală, uşă deschisă”. Căci, într-adevăr, sufletele curate când ies din trup sunt călăuzite de îngeri, care le conduc de mână spre viaţa fericită. Iar pe cele

[148] După Evagrie, *op. cit.,* cap 58, P.G. 40, 1233 D, 1235 A.

[149] După Evagrie, *op. cit,* cap 61, P.G. 40, 1236 B-C.

[150] După Evagrie Ponticul, *Sententiae ad eos qui in coenobiis et xenodochiis habitant fratres,* P.G. 40, 1273.

[151] După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1273.

întinate şi nepocăite le vor lua, vai, dracii[152].

29. Frumos e capul împodobit cu diademă de mare preţ[153], cu pietre din India şi cu mărgăritare strălucitoare. Dar neasemănat mai frumos este sufletul îmbogăţit cu cunoştinţa lui Dumnezeu şi luminat cu cele mai limpezi vederi, având sălăşluit în sine pe Preasfântul Duh. Şi cine va povesti, cum se cuvine, frumuseţea acelui suflet fericit?

30. Să nu laşi să se sălăşluiască în tine iuţimea şi mânia. Căci bărbatul mânios, zice, nu e cu bun chip. Iar în inima celor blânzi se odihneşte înţelepciunea[154]. De va stăpâni în sufletul tău patima mâniei, vor fi mai mari ca tine cei ce locuiesc în lume; şi vei fi ruşinat, ca unul ce n-ai fost îmbunătăţit de singurătate[155].

31. În orice ispită şi în orice război foloseşte rugăciunea ca armă nebiruită, şi vei învinge prin harul lui Hristos. Dar aceasta să-ţi fie curată, precum ne învaţă înţeleptul nostru învăţător. „Căci vreau, zice, să se roage bărbaţii în orice loc, ridicând mâini cuvioase, fără mânie şi fără gânduri” (1 Tim. 2, 8). Căci cel ce nu poartă grijă de o astfel de rugăciune va fi predat ispitelor şi patimilor[156].

32. S-a scris că vinul înveseleşte inima omului. Dar tu, care ai făgăduit să te tânguieşti şi să plângi, ocoleşte această veselie, şi te vei veseli de daruri duhovniceşti. Căci înveselindu-te de vin, vei convieţui cu gânduri de ruşine şi vei ajunge în multe supărări[157].

33. Ia seama să nu petreci sărbătorile în băuturi de vin, ci în înnoirea minţii şi curăţia sufletului. Căci umplându-ţi pântecele şi îmbătându-te de vin, mai degrabă vei mânia pe Înainte-Stătătorul sărbătorii.

34. Ni s-a rânduit să priveghem totdeauna în cântări, în rugăciuni şi în citiri, dar mai ales în sărbători. Căci monahul care priveghează îşi subţiază înţelegerea spre vederi folositoare de suflet, iar somnul mult îngroaşă mintea. Dar ia seama să nu te dedai în priveghere la povestiri deşarte sau la gânduri rele. Căci e mai bine să dormi decât să priveghezi în jurul vorbelor şi al gândurilor deşarte[158].

35. Cel ce nutreşte şarpe în sân şi gând rău în inimă va fi omorât: cel dintâi muşcat în trup de dinţii otrăviţi; iar celălalt îngrămădind în suflet otrava purtătoare de moarte. Deci să omorâm repede puii şerpilor şi să nu purtăm în

---

[152] După Evagrie, *ibidem*.
[153] După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1279.
[154] Evagrie, *ibidem*.
[155] *Ibidem*.
[156] După Evagrie, *ibidem*.
[157] După Evagrie, *ibidem*.
[158] După Evagrie, *ibidem*.

inimă gândurile rele, ca să nu suferim amarnic[159].

36. Sufletul curat se poate numi, pe drept cuvânt, vas ales, grădină închisă, izvor pecetluit şi scaun al simţirii. Iar cel întinat de pete necurate e plin de putoarea mocirlei[160].

37. Am auzit de la bătrâni încercaţi în făptuire că gândurile rele se nasc în suflet din frumuseţea hainelor, din săturarea stomacului şi din întâlniri vătămătoare[161].

38. Pofta banilor să nu sălăşluiască în sufletele asceţilor. Căci monahul mult câştigător e ca o corabie ce ia apă pe dedesubt, e răsturnată de valurile grijilor şi scufundată în adâncul deznădejdii. Iubirea de argint e maica multor patimi, fiind numită, pe drept cuvânt, rădăcina tuturor relelor.

39. Lipsa de avere şi tăcerea sunt o comoară ascunsă în ţarina petrecerii monahiceşti. „Mergând deci, vinde averile tale şi le dă săracilor" (Matei 19, 21), şi apoi câştigă această ţarină şi, săpând comoara, păstreaz-o ţie nefurată, ca să te îmbogăţeşti cu o bogăţie care nu se goleşte.

40. De locuieşti cu un Părinte duhovnicesc şi ai simţit folosul de la el, nimeni să nu te despartă de dragostea lui şi de împreună-locuirea cu el. Să nu-l judeci în ceva, să nu-l vorbeşti de rău dacă eşti mustrat sau lovit, să nu dai ascultare vreunuia care-l defăimează, să nu te însoţeşti cu cel ce-l batjocoreşte, ca să nu Se mânie Domnul asupra ta şi să te şteargă din cartea celor vii[162].

41. Nevoinţa supunerii se desăvârşeşte prin lepădarea de sine, precum am învăţat; iar cel ce se străduieşte în aceasta să se îngrădească cu trei arme: cu credinţa, cu nădejdea şi cu dragostea prea cinstită şi dumnezeiască, pentru ca, întărit prin ele, „să lupte lupta cea bună şi să ia cununa dreptăţii" (2 Tim. 4, 7-8).

42. Să nu fii judecătorul faptelor Părintelui tău, ci împlinitorul poruncilor lui. Căci dracii au năravul să-ţi arate lipsurile lui, ca să-ţi astupe urechile de la cuvintele lui, şi aşa să te scoată din luptă ca pe un ostaş slab şi fricos, sau să te fure prin gânduri de necredinţă şi să te facă neputincios pentru orice virtute.

43. Cel ce nu ascultă de poruncile Părinţilor calcă cele mai însemnate datorii ale făgăduinţei. Iar cel ce a luat în braţe ascultarea, junghiindu-şi voia sa cu sabia smeritei cugetări, împlineşte, după puterea sa, cele ce le-a făgăduit lui Hristos în faţa multor martori.

44. Luând seama, am cunoscut şi am învăţat limpede că vrăjmaşii vieţii noastre, dracii, pizmuiesc foarte tare pe cei ce se nevoiesc în ascultarea Părinţilor, scrâşnind din dinţi împotriva lor şi născocind tot felul de uneltiri.

---

[159] După Evagrie, *ibidem.* Să nu creştem în inimă sământa gândurilor rele, ca să nu le naştem în dureri.

[160] După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1280.

[161] După Evagrie, *ibidem*.

[162] După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1281.

Ce nu fac și ce nu le furișează în minte ca să-i desfacă din brațele părintești? Le dau prilejuri așa-zis binecuvântate, stârnesc întărâtări, ridică ură împotriva Părintelui, înfățișează sfaturile lui ca dojeni și mustrările lui, ca săgeți ascuțite. Ce, zic, din om liber te-ai făcut rob, și încă rob al unui despot fără milă? Până când te vei lăsa ros de jugul robiei și nu vei vedea lumina libertății? Apoi te împing la primiri de oaspeți, la cercetări de bolnavi și la îngrijirea de cei săraci. Pe urmă laudă peste măsură nevoința liniștirii și a singurătății celei mai de pe urmă și seamănă tot felul de neghină rea în inima ostașului evlaviei, numai ca să-l scoată din turma duhovnicească și să-l tragă de la limanul neînviforat, spre a-l arunca în vârtejul pierzător de suflet al mării înfuriate. La urmă, luându-l ca pe un rob în stăpânirea lor, îl folosesc după voile lor cele rele.

45. Dar ție, celui ce ești în ascultarea Părintelui, să nu-ți scape nebăgată în seamă viclenia vrăjmașilor și a potrivnicilor. Nu uita nici de făgăduința ce ai dat-o lui Dumnezeu. Să nu te lași biruit de ocări, să nu te înfricoșezi de mustrări, de batjocuri și de luări în râs, să nu te supui gândurilor rele care umflă lucrurile, să nu fugi de asprimea părintească și să nu necinstești jugul blând al smereniei prin îndrăzneala plăcerii de sine și a încăpățânării. Ci, punându-ți la inimă cuvântul Domnului, că: „Cel ce va răbda până la sfârșit, acela se va mântui” (Matei 10, 22), poartă cu răbdare lupta ce-ți este dată ție, privind la Iisus, Căpetenia și Desăvârșitorul credinței noastre.

46. Aurarul, aruncând aurul în topitoare, îl face mai curat. Iar monahul nou-venit, începând nevoința supunerii și răbdând focul tuturor întristărilor vieții după Dumnezeu și așa învățând cu osteneală și cu răbdare multă ascultarea, topindu-și năravurile sale vechi deprinde smerenia, recâștigă strălucirea și se face vrednic de comorile cerești, de viața cea nepieritoare și de locul cel fericit, de unde a fugit durerea și suspinarea și unde s-a sădit veselie și bucurie neîncetată.

47. Credința dreaptă și lăuntrică naște frica de Dumnezeu. Iar frica de Dumnezeu ne învață păzirea poruncilor. „Căci frica Lui, zice, naște păzirea poruncilor”. Din păzirea poruncilor se naște virtutea cu fapta, care e începutul virtuții contemplative. Iar roada acestora e nepătimirea. Din nepătimire apoi se naște în noi dragostea[163]. Iar despre dragoste zice învățăcelul iubit: „Dumnezeu este dragoste și cine rămâne în dragoste rămâne în Dumnezeu, și Dumnezeu în el” (1 Ioan 4, 16).

48. Cât de frumoasă și bună e viețuirea monahilor! Cât de frumoasă și bună este dacă se deapănă după rânduielile și legile pe care le-au pus căpeteniile și înainte-stătătorii ei, învățați de Duhul. Căci ostașul lui Hristos trebuie să fie nematerialnic și lipsit de grija oricărui gând și fapte lumești, precum zice Apostolul: „Nimeni, ostaș fiind, nu se încurcă cu treburile vieții, ca

---

[163] Vezi supra, cap 21.

să placă celui ce strânge oaste” (2 Tim. 2, 4)[164].

49. Deci monahul trebuie să fie nematerialnic, nepătimaș, în afară de toată pofta rea, neiubitor de desfătare, nededat vinului, nemoleșit, netrândav, neiubitor de argint, neiubitor de plăcere, neiubitor de slavă deșartă. Căci de nu se va scoate cineva pe sine din acestea, nu va putea dobândi viețuirea aceasta îngerească. Iar celor ce o trăiesc după cum se cuvine, jugul ei este blând și sarcina ușoară, nădejdea dumnezeiască ușurând toate. Dulce este o asemenea viață, plăcută este făptuirea, bună este partea care nu se va lua de la sufletul care a dobândit-o[165].

50. Cel ce te-ai lepădat de grijile vieții și ai îmbrăcat lupta nevoinței, să nu poftești a avea bogăție spre a împărți săracilor. Căci și aceasta este o amăgire a celui rău, care ne împinge la slavă deșartă, ca să încurce mintea în tot felul de ocupații. Chiar dacă ai numai pâine și apă, poți să îți câștigi cu ele plata iubirii de străini. Iar de nu ai nici acestea, ci primești pe străin numai cu gând bun și-i dai cuvânt de mângâiere, de asemenea poți să-ți câștigi plata iubirii de străini. Ai pentru aceasta ca pildă pe văduvă, pentru care mărturisește Domnul în Evanghelie și care a întrecut prin cei doi bănuți gândul și puterea bogaților (Marcu 12, 42-44)[166].

51. Acestea s-au spus pentru cei ce se îndeletnicesc cu liniștirea (isihia). Iar cei ce se află sub ascultarea Părintelui, un lucru numai să aibă în minte: să nu cadă întru nimic din porunca părintească. Făcând aceasta, au izbândit totul. Precum, dimpotrivă, cei ce vor cădea din această poruncă și petrecere vor fi nevrednici de orice virtute și petrecere duhovnicească.

52. Ține și acest sfat al meu, iubitorule de Hristos: Iubește înstrăinarea, desfăcându-te de împrejurările din țara ta, ca să nu fii luat de grijile familiei și de prieteniile rudeniilor. Fugi de zăbovirea în orașe și stăruie în pustie, zicând cu Prorocul: „Iată, m-am depărtat fugind și m-am sălășluit în pustie” (Ps. 54, 7)[167].

53. Caută locurile singuratice și depărtate de lume, și, chiar dacă vor fi rare și anevoie de găsit cele trebuincioase vieții, să nu-ți fie frică. De te vor înconjura vrăjmașii ca albinele sau ca viespile cele rele, bântuindu-te cu tot felul de războaie și tulburându-te cu toate felurile de gânduri, să nu te sperii, să nu le dai ureche ascultătoare, nici să fugi de locul luptei. Stăruie mai degrabă cu îndelungă-răbdare, cântând în tine și zicând: „Așteptând am așteptat pe Domnul, și a luat aminte la mine și a auzit rugăciunea mea” (Ps. 65, 18). Și atunci vei vedea mărețiile lui Dumnezeu: ajutorul, ocrotirea și orice altă

---

164 După Evagrie, *Rerum monachalium rationes,* P.G. 40, 1253 („Schița monahicească”, *Filocalia rom.,* vol. I, EIBMBOR, București, 2008, p. 58).

165 *Ibidem.*

166 După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1255 *(Filoc. rom.,* vol. cit., p. 59).

167 După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1257 *(Filoc. rom.,* vol. cit., p. 61).

purtare de grijă în vederea mântuirii[168].

54. Ca prieteni trebuie să ai, iubitorule de Hristos, pe cei ce-ţi sunt de folos şi-ţi ajută la vieţuirea ta. „Bărbaţi paşnici, zice, să-ţi fie prietenii tăi, fraţi duhovniceşti şi Părinţi sfinţi”; despre care şi Domnul nostru a zis: „Mama Mea şi fraţii Mei, aceştia sunt, care fac voia Tatălui Meu celui din ceruri” (Matei 12, 50; Luca 8, 21)[169].

55. Să nu pofteşti mâncăruri felurite şi de mult preţ şi desfătări aducătoare de moarte. Căci „cea dedată desfătărilor, zice, a murit fiind încă vie” (1 Tim. 5, 6) [170]. Dacă e cu putinţă, fugi chiar de săturarea cu cele uşor de găsit, căci s-a scris: „Nu vă amăgiţi cu săturarea stomacului” (Pilde 24, 15).

56. Petrecerea deasă afară de chilia ta să o lepezi dacă ţi-ai ales să te linişteşti. Căci este foarte păgubitoare, ia harul, întunecă judecata, veştejeşte dorul. De aceea s-a zis: „Rătăcirea poftei schimbă mintea cea fără răutate” (Înţel. 4, 12)[171]. Prin urmare, taie legăturile cu cei mulţi (afecţiunile faţă de cele multe) ca să nu se împrăştie mintea şi să nu-ţi tulburi putinţa (modul) liniştirii.

57. Şezând în chilia ta, să nu faci lucrul tău fără judecată şi plin de lene. Căci cel ce călătoreşte fără ţintă se va osteni în deşert. Ci ţine-te de lucrarea cea bună: adună-ţi mintea, ţine mereu înaintea ochilor ceasul din urmă al morţii, adu-ţi aminte de deşertăciunea lumii, cât de înşelătoare, de neputincioasă şi fără de preţ este, cugetă la înfricoşata dare de seamă, cum au să înfăţişeze duşmănoşii purtători de catastife faptele noastre, cuvintele, gândurile pe care ei ni le-au strecurat în minte, iar noi le-am primit. Adu-ţi aminte şi de muncile iadului, şi cum stau acolo închise sufletele, aminteşte-ţi şi de acea mare şi înfricoşată zi, adică de învierea cea de obşte şi de înfăţişarea înaintea lui Dumnezeu, de cea din urmă hotărâre a Judecătorului, Care nu greşeşte. Gândeşte-te la osânda care va pune stăpânire pe păcătoşi, la ruşinea, la mustrarea conştiinţei, la scoaterea afară de la Dumnezeu şi la aruncarea în focul cel veşnic, la viermele care nu moare, la întunericul cel neluminat, unde este plângerea şi scrâşnirea dinţilor. La acestea şi la toate celelalte chinuri gândindu-te, să nu lipseşti a-ţi uda obrajii, haina, locul unde şezi cu şiroaie de lacrimi, căci cu asemenea gânduri am văzut pe mulţi dobândind mare mulţime de lacrimi şi curăţindu-şi în chip minunat toate puterile sufletului[172].

58. Dar gândeşte-te şi la bunătăţile care aşteaptă pe cei drepţi: la înfăţişarea de-a dreapta lui Hristos, la glasul Stăpânului, Care-i binecuvântă, la moştenirea Împărăţiei cerurilor, la darul cel mai presus de minte, la lumina

---

[168] După Evagrie, *ibidem*.

[169] După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1260 *(Filoc. rom.,* vol. cit., p. 62).

[170] După Evagrie, *ibidem (Filoc. rom.,* vol. cit., p. 62).

[171] După Evagrie, *ibidem*.

[172] După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1261 *(Filoc. rom.,* vol. cit., p. 64-65).

aceea a tot dulce, la bucuria care nu are sfârşit şi nu e întreruptă de întristare, la locaşurile acelea cereşti, la petrecerea cu îngerii şi la toate celelalte bunătăţi făgăduite celor ce se tem de Domnul[173].

59. Aceste gânduri să stea la masă cu tine, să doarmă cu tine şi să se scoale cu tine. Ia seama să nu le uiţi pe acestea niciodată, ci, oriunde ai fi, să nu-ţi desfaci mintea de amintirea lor, ca să fugă gândurile rele. Şi vei fi plin de mângâiere dumnezeiască. Iar sufletul care nu e îngrădit de aceste gânduri nu poate dobândi liniştirea. Căci izvorul care nu are apă în zadar poartă acest nume[174].

60. Pentru cei ce caută liniştirea, s-a legiuit această rânduială: post, cât e cu putinţă, priveghere, culcare pe jos şi toate celelalte rele pătimiri, pentru odihna ce va să vie. Căci „nu sunt vrednice pătimirile vremii de acum faţă de slava ce ni se va descoperi nouă” (Rom. 8, 18). Dar mai ales rugăciune curată, să zic aproape neîncetată şi neîntreruptă. Căci aceasta este zid sigur, liman liniştit, paznică a virtuţilor, omorâre a patimilor, întărire a sufletului, curăţire a minţii, odihnă a celor osteniţi, mângâiere a celor ce plâng. Rugăciunea este vorbire cu Dumnezeu, vedere a celor nevăzute, încredinţare despre cele dorite, petrecere a îngerilor, îndemn la virtuţi, ipostas al celor nădăjduite. Prinde-te cu toată puterea de această împărătească a virtuţilor, o, nevoitorule! Roagă-te cu frică şi cu cutremur, cu minte trează şi veghetoare, ca să fie primită de Domnul rugăciunea ta[175]. Căci: „Ochii Domnului, zice, peste cei drepţi şi urechile Lui, la cererea lor” (Ps. 33, 14).

61. S-a zis de cineva dintre cei vechi, cu multă dreptate şi foarte nimerit, că cei dintâi dintre dracii care ni se împotrivesc cu război sunt cei cărora li s-au încredinţat dorinţele lăcomiei pântecelui, cei ce ne pun în minte iubirea de argint şi cei ce ne îmbie spre slava deşartă. Iar toţi ceilalţi vin pe urma acestora, luând în primire pe cei răniţi de ei[176].

62. Cu adevărat luând aminte am cunoscut că nu poate cădea omul în vreun păcat sau în vreo patimă oarecare de n-a fost rănit mai-nainte de vreunul din aceştia trei. De aceea şi diavolul a adus atunci înaintea Mântuitorului aceste trei gânduri. Dar Domnul nostru arătându-Se mai puternic ca ele, a poruncit diavolului să plece înapoi, dându-ne nouă biruinţa Sa împotriva aceluia, ca un Stăpân bun şi de oameni iubitor. Căci El a îmbrăcat un trup întru toate asemenea pătimitor celui al nostru, afară de păcat, şi ne-a arătat cărarea neînşelătoare a nepătimirii, pe care umblând, dăm iarăşi în noi

---

173 După Evagrie, *ibidem*.
174 *Ibidem*.
175 După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 40, 1261-1264 *(Filoc. rom., vol.* cit., p. 66).
176 Evagrie, *Capete despre deosebirea patimilor şi a gândurilor* P.G. 79, 1200 *(Filoc. rom.,* vol. cit., p. 67-68).

chip omului nou, care se înnoieşte după chipul Celui ce l-a făcut pe el[177].

63. Cuvântul lui David ne învaţă să urâm cu ură desăvârşită pe draci, ca pe vrăjmaşii mântuirii noastre. Iar acest lucru este foarte trebuitor pentru lucrarea virtuţii. Cine este deci cel ce urăşte cu ură desăvârşită pe vrăjmaşi? Cel ce nu mai păcătuieşte cu lucrul sau cu gândul. Dar câtă vreme se află în noi uneltele prieteniei faţă de ei, adică pricinile patimilor, cum vom dobândi în noi ura faţă de ei? Căci inima iubitoare de plăceri nu poate să o hrănească pe aceasta din sine.

64. Haina de nuntă este nepătimirea sufletului raţional, care s-a despărţit de plăcerile lumeşti şi s-a lepădat de toate poftele necuvenite, ocupându-se cu gânduri iubitoare de Dumnezeu şi cu meditaţia preacurată a vederilor. Dar patimile de ocară şi zăbovirea în ele dezbracă sufletul de haina neprihănirii şi-l îmbracă în haine zdrenţuroase şi murdare. Căci şi în Evanghelie se arată că acela care a fost legat de mâini şi de picioare şi a fost aruncat în întunericul cel mai din afară avea haina ţesută din astfel de gânduri şi de fapte, şi de aceea Cuvântul a socotit că nu este vrednic de nunta dumnezeiască şi nestricăcioasă[178].

65. Despre iubirea de sine, care urăşte pe toţi, un oarecare înţelept a spus cu dreptate: Cel dintâi dintre toate gândurile este acest război al iubirii de sine. El este ca un tiran, împreună cu care răpesc mintea şi cei trei, şi cei cinci.

66. M-aş mira dacă, săturându-se cineva de mâncăruri, ar putea dobândi nepătimirea. Căci nepătimirea nu este înfrânarea de la păcatul cu lucrul, fiindcă aceasta se zice înfrânare, ci aceea care dezrădăcinează din cugetare gândurile pătimaşe. Aceasta s-a numit şi curăţia inimii.

67. Mai uşor este a curăţa un suflet necurat decât a readuce la sănătate un suflet odată curăţat şi iarăşi rănit. Căci celor ce s-au lepădat de curând de tulburarea lumii, în orice greşeli ar fi căzut, le e mai uşor să ajungă la nepătimire. Dar celor ce au gustat din cuvintele bune ale lui Dumnezeu şi au umblat pe calea mântuirii, dar apoi iarăşi s-au întors la păcat, anevoie le este să dobândească nepătimirea, pe de o parte, pentru reaua deprindere şi pentru urâta obişnuinţă, pe de alta, pentru că dracul întristării sare mereu înaintea ochilor şi le aduce în faţă idolul păcatului. Dar sufletul sârguincios şi iubitor de osteneală izbândeşte uşor şi în acest lucru greu de izbândit, cu împreună-lucrarea harului dumnezeiesc. Căci acesta ne iubeşte cu îndelungă-răbdare, ne cheamă la pocăinţă, iar pe cei ce se întorc îi primeşte cu mila negrăită a îndurărilor, cum am învăţat din Evanghelie prin parabola fiului risipitor (Luca 15, 11-32).

68. Nimeni dintre noi nu e în stare să biruiască cu de la sine putere uneltirile şi meşteşugirile celui viclean, ci cu puterea nebiruită a lui Hristos.

---

[177] După Evagrie, *op. cit.,* P.G. 79, 1201 *(Filoc. rom.,* loc. cit.).

[178] După Evagrie, *Capita practica ad Anatolium,* cap 64, P.G. 40, 1237.

Deci în zadar s-au amăgit cei ce se mândresc, lăudându-se că au desfiinţat păcatul prin nevoinţele săvârşite de ei şi prin voia lor liberă. Acesta nu poate fi desfiinţat decât prin harul lui Dumnezeu, ca unul ce a şi fost omorât prin taina de pe cruce. De aceea şi luminătorul Bisericii, Ioan Gură de Aur, zice că „nu ajunge râvna omului dacă nu se bucură şi de revărsarea ajutorului de sus", dar, iarăşi, că „nu câştigăm nimic din revărsarea harului de sus dacă nu este râvnă. Acestea amândouă le arată Iuda şi Petru. Cel dintâi, bucurându-se de mult ajutor, n-a folosit nimic, fiindcă n-a adus cele ale sale. Iar Petru, cu toate că a râvnit, fiindcă nu s-a bucurat de niciun ajutor, a căzut. Din acestea două se ţese virtutea. De aceea vă rog, zice, nici să dormiţi aruncând totul asupra lui Dumnezeu, nici sârguindu-vă să nu socotiţi că dobândiţi totul prin ostenelile voastre".

69. Dumnezeu nu vrea ca noi să zăcem pe spate. De aceea nu face El totul. Dar nu vrea nici să fim mândri. De aceea n-a lăsat pe seama noastră totul, ci, scoţând din fiecare ceea ce este vătămător, ne-a lăsat nouă ceea ce este de folos. Bine învaţă şi Psalmistul: „De nu va zidi Domnul casa, în zadar va priveghea cel ce păzeşte şi osteneşte" (Ps. 126, 1). Căci este cu neputinţă omului să calce peste aspidă şi vasilisc şi să încalece peste leu şi peste balaur dacă nu se va fi curăţit mai-nainte, pe cât e cu putinţă omului, şi nu-l va fi întărit apoi Cel ce a zis Apostolilor: „Iată, v-am dat vouă putere să călcaţi peste şerpi şi peste scorpii şi peste toată puterea vrăjmaşului" (Luca 10, 19). De aceea ni s-a poruncit să cerem în rugăciune de la Domnul „să nu ne ducă pe noi în ispită, ci să ne izbăvească de cel viclean". Căci de nu ne vom izbăvi prin puterea şi ajutorul lui Hristos de săgeţile cele aprinse ale celui viclean şi de nu ne vom învrednici astfel să dobândim nepătimirea, în zadar ne vom osteni socotind să isprăvim ceva prin puterea sau sârguinţa noastră. Deci cel ce vrea să se ridice împotriva uneltirilor diavolului şi să le facă fără putere şi să fie părtaş de slava dumnezeiască e dator să ceară cu lacrimi, cu suspine, cu dor nesăturat şi cu suflet fierbinte, ziua şi noaptea, ajutorul şi sprijinirea lui Dumnezeu. Iar cel ce vrea să se împărtăşească de acestea trebuie să-şi facă sufletul său curat de toată dulcea împătimire de lume şi de patimile şi poftele potrivnice. Căci despre asemenea suflete zice Dumnezeu: „Voi locui şi voi umbla între ei". Iar Domnul a zis ucenicilor: „Cel ce Mă iubeşte pe Mine va păzi poruncile Mele şi Tatăl Meu îl va iubi pe el, şi vom veni şi Fie vom face locaş în el" (Ioan 14, 21).

70. Careva dintre cei vechi a spus un cuvânt foarte înţelept şi lesne de priceput despre gânduri, zicând: „Judecă gândurile în divanul inimii, dacă sunt ale noastre sau ale potrivnicilor. Şi pe cele ale noastre şi bune aşază-le în cămara cea mai dinăuntru a sufletului, păzindu-le închise în vistieria cea nejefuită. Iar cele potrivnice alungă-le, pedepsindu-le cu loviturile cugetării raţionale, nedându-le nici loc, nici sălaş în cuprinsul sufletului tău, sau, mai bine zis, junghie-le desăvârşit cu sabia rugăciunii şi a cugetării dumnezeieşti, ca prin omorârea tâlharilor să se înfricoşeze căpetenia tâlharilor. Căci cel ce

cercetează cu de-amănuntul gândurile, acela şi iubeşte cu adevărat poruncile”.

71. Cel ce se luptă ca să răpună duhurile care îl războiesc şi-l tulbură să pornească la luptă luându-şi ca aliaţi mai mulţi luptători: smerenia sufletului, osteneala trupului, şi orice altă durere a nevoinţei, şi rugăciunea cu mulţime de lacrimi din inimă înfrântă, cum cântă David: „Vezi smerenia mea şi osteneala mea şi iartă toate păcatele mele şi să nu treci sub tăcere lacrimile mele” (Ps. 24, 19), sau, iarăşi: „Lacrimile mele mi s-au făcut mie pâine de zi şi de noapte, şi băutura mea am amestecat-o cu plâns” (Ps. 41, 3).

72. Vrăjmaşul vieţii noastre, diavolul, micşorează păcatele noastre prin multe gânduri, şi adeseori le acoperă cu uitarea, ca, micşorându-ne ostenelile, să nu ne mai gândim la plânsul pentru greşeli. Noi însă, fraţilor, să nu uităm de greşelile noastre, chiar dacă ni se pare că prin pocăinţă ni s-au iertat. Ci să ne amintim necontenit de păcate şi să nu încetăm a plânge pentru ele; ca să câştigăm smerenia ca soţie bună şi să scăpăm de cursele slavei deşarte şi ale mândriei.

73. Nimeni să nu-şi închipuie că poate răbda osteneli şi poate dobândi virtutea cu puterea sa. Căci Pricinuitorul tuturor celor bune ne este Dumnezeu, precum al celor rele, diavolul, înşelătorul sufletelor noastre. Deci pentru cele bune ce le faci, adu mulţumită Pricinuitorului. Iar relele ce te tulbură aruncă-le începătorului acestora.

74. Cel ce a împreunat făptuirea cu cunoştinţa este un plugar vrednic de laudă, care îşi udă locşorul sufletului din două izvoare foarte limpezi. Căci cunoştinţa înaripează fiinţa tânără prin contemplarea celor mai înalte, iar făptuirea omoară mădularele cele de pe pământ: desfrânarea, necurăţia, patima, pofta cea rea. Iar fiind omorâte acestea, odrăslesc frumos florile virtuţilor, rodind roadele Duhului: dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, credinţa, blândeţea, înfrânarea (Gal. 5, 19, 22, 24). Şi atunci acest înţelept plugar, după ce şi-a răstignit trupul său împreună cu patimile şi cu poftele lui, va zice împreună cu propovăduitorul de Dumnezeu purtător: „Nu mai trăiesc eu, ci trăieşte în mine Hristos” (Gal. 2, 20); ceea ce trăiesc trăiesc prin credinţă, prin aceea a Fiului lui Dumnezeu, Care m-a iubit pe mine şi S-a dat pe Sine pentru mine.

75. Să nu uiţi nici aceea, iubitorule de Hristos, că patima aflând în tine un locşor şi înrădăcinându-se ca deprindere, aduce cu sine în acelaşi ocol şi altele. Chiar dacă patimile se împotrivesc întreolaltă, şi făcătorii lor, dracii, la fel, dar toţi caută în unire pierzania noastră.

76. Cel ce-şi veştejeşte floarea trupului prin nevoinţă (asceză) şi taie toată voia lui, acela poartă semnele (τά στίγματα) lui Hristos în trupul său cel muritor.

77. Ostenelile nevoinţei sfârşesc în odihna nepătimirii; iar modurile desfătării ajung la patimile de necinste.

78. Să nu suferi a-ţi socoti anii mulţi ai vieţii singuratice, nici să fii prins

lăudându-te cu răbdarea pustiului și cu asprimea luptelor. Ci ai în minte cuvântul Domnului, că ești slugă netrebnică și n-ai împlinit nici măcar porunca. Căci, într-adevăr, câtă vreme ne aflăm în viaţa de aici, încă n-am fost rechemaţi din surghiun, ci ședem încă la râul Babilonului și robotim încă făcând cărămizi în Egipt, ca unii ce n-am văzut încă pământul făgăduinţei, de vreme ce nu ne-am dezbrăcat încă de omul cel vechi, ce se strică după poftele înșelăciunii, și nu ne-am îmbrăcat în chipul celui ceresc, purtând încă chipul celui pământesc. Deci nu avem cale de laudă, ci suntem datori să plângem, rugându-ne de Cel ce poate să ne mântuiască pe noi din robia ostenitoare a amarnicului Faraon și să ne scoată de sub asuprirea cumplită și să ne ducă în pământul cel bun al făgăduinţei, ca să ne odihnim în locul cel sfânt al lui Dumnezeu și să ne aflăm de-a dreapta măririi Celui Preaînalt. Dar dobândirea acestor bunătăţi mai presus de înţelegere nu atârnă de faptele noastre, pe care socotim că le săvârșim întru dreptate, ci de mila nemăsurată a lui Dumnezeu. Drept aceea, să nu încetăm de a vărsa lacrimi ziua și noaptea, potrivit cu cel ce zice: „Ostenit-am în suspinul meu, spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele voi uda așternutul meu” (Ps. 6, 6). Căci cei ce seamănă întru lacrimi, vor secera întru bucurie.

79. Alungă departe de la tine duhul vorbăriei. Căci în el zac patimi foarte cumplite. De aici vin minciuna, îndrăzneala, glumele proaste, nerușinarea, vorbele nebunești și, scurt grăind, „din vorbă multă nu va lipsi păcatul; iar bărbatul tăcut este scaun al simţirii”. Ba „vom da și socoteală pentru orice cuvânt deșert” (Matei 12, 36), cum a zis Domnul. Așadar, tăcerea e foarte trebuincioasă și folositoare.

80. Ni s-a poruncit ca pe cei ce ne defăimează și ne ocărăsc sau ne necăjesc în oricare alt chip, să nu-i defăimăm și supărăm la rândul nostru, ci mai degrabă să-i vorbim de bine și să-i binecuvântăm. Căci câtă vreme trăim în pace cu oamenii, ne luptăm cu dracii; iar câtă vreme ţinem minte răul și ne luptăm cu fraţii, petrecem în pace cu dracii, pe care am învăţat să-i urâm cu o ură desăvârșită și să avem către ei război neîncetat.

81. Ferește-te de a vătăma pe aproapele cu o limbă vicleană, ca să nu fii vătămat de ucigașul. Căci am auzit pe Prorocul care strigă: „Pe bărbatul sângeros și viclean îl urăște Domnul; și va pierde Domnul toate buzele viclene, toată limba ce spune vorbe mari” (Ps. 11,3). De asemenea ferește-te de a osândi greșeala fratelui tău, ca să nu cazi din bunătate și dragoste. Căci cel ce nu are bunătate și dragoste pentru fratele nu a cunoscut pe Dumnezeu. Fiindcă Dumnezeu iubire este (1 Ioan 4, 8), cum strigă Ioan, fiul tunetului și ucenicul iubit al lui Hristos. Dacă Hristos, zice, Mântuitorul tuturor, Și-a pus sufletul Său pentru noi, datori suntem și noi să ne punem sufletele pentru fraţii noștri.

82. Cu dreptate s-a numit dragostea cetatea mamă (capitala) a virtuţilor, capul Legii și al Prorocilor. Să arătăm deci toată osteneala până ce vom dobândi cuvioasă iubire și prin ea ne vom scutura de tirania patimilor și ne

vom înălţa în ceruri, uşuraţi de aripile virtuţilor, şi vom vedea pe Dumnezeu, cât e cu putinţă firii omeneşti.

83. Dacă Dumnezeu este dragoste şi cel ce are dragoste are pe Dumnezeu în sine, lipsindu-ne aceasta nu avem niciun folos şi nici nu putem să zicem că iubim pe Dumnezeu. Căci zice: „Dacă spune cineva că iubeşte pe Dumnezeu, iar pe fratele său îl urăşte, mincinos este” (1 Ioan 4, 20). Şi iarăşi zice: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată. Dacă ne iubim unii pe alţii, Dumnezeu rămâne întru noi şi dragostea Lui desăvârşită este întru noi” (1 Ioan 4, 20, 12). De aici e vădit că dragostea este lucrul cel mai cuprinzător şi mai înalt dintre toate bunurile pomenite de Sfânta Scriptură. Şi nu este fel al virtuţii prin care omul să se apropie şi să se unească cu Dumnezeu, care să nu atârne de dragoste şi să nu fie cuprins de ea, ţinut şi păzit (în legătură cu toate) printr-o raţiune negrăită.

84. Primind pe fraţii care vin la noi, să nu socotim aceasta stânjenire şi întrerupere a liniştirii, ca să nu cădem din legea dragostei. Nici să nu-i primim ca şi când le-am face har, ci mai degrabă ca primind noi har; şi socotindu-ne îndatoraţi la acest lucru, să-i ospătăm cu prietenie şi bucurie, cum ne-a arătat Patriarhul Avraam. De aceea şi Teologul ne învaţă iarăşi: „Copii, să nu iubim cu cuvântul, nici cu limba; ci cu fapta şi cu adevărul. Şi întru aceasta cunoaştem că suntem din adevăr” (1 Ioan 3, 18-19).

85. Patriarhul, împlinind lucrarea iubirii de străini, şedea înaintea cortului, poftind pe cei ce treceau; şi întindea masa tuturor, necredincioşilor şi barbarilor, fără să deosebească. De aceea s-a învrednicit şi de acea minunată masă, ospătând pe Îngeri şi pe Stăpânul tuturor. Deci şi noi să grijim de iubirea de străini cu multă sârguinţă şi râvnă, ca să primim nu numai pe îngeri, ci şi pe Dumnezeu. Căci zice Domnul: „Întrucât aţi făcut unuia dintre aceşti prea mici, Mie aţi făcut” (Matei 25, 40). Deci se cuvine să facem bine tuturor, dar mai ales celor ce nu pot să întoarcă.

86. Curat cu inima este acela a cărui inimă nu-l osândeşte pentru călcarea vreunei porunci a lui Dumnezeu, sau pentru întrelăsarea ei, sau pentru primirea vreunui gând potrivnic. Acela e vrednic să audă: „Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu” (Matei 5, 8).

87. Să ne silim de-a ajunge să cârmuim simţurile prin raţiune şi mai ales să nu îngăduim ca ochii, urechile şi limba să privească, să asculte şi să grăiască în chip pătimaş, ci spre câştigul nostru. Căci nimic nu alunecă mai uşor spre păcat ca aceste mădulare, dacă nu sunt stăpânite de raţiune; şi nimic nu ajută mai mult la mântuire ca ele, dacă le cârmuieşte şi le duce raţiunea spre cele ce trebuie şi spre cele ce vrea ea. Dacă acestea nu lucrează cu rânduială, atunci şi mirosul se moleşeşte, şi pipăitul se întinde cutezător, şi un roi întreg de patimi se adaugă. Dar ţinute în rânduială de raţiune, se iveşte pace multă şi linişte statornică de pretutindeni.

88. Precum mirul de mult preţ, chiar închis în vas, răspândeşte în aer

buna sa mireasmă şi umple de ea nu numai pe cei ce stau aproape, ci şi pe cei dimprejur, aşa şi buna mireasmă a sufletului virtuos şi iubitor de Dumnezeu, răspândindu-se prin toate simţurile trupului, arată privitorilor virtutea aşezată în lăuntru. Căci cine văzând limbă care nu grăieşte nimic fără rânduială şi nepotrivit, ci tot ce-i bun şi folositor ascultătorilor, ochi înfrânaţi, ureche ce nu primeşte nimic din cântările şi cuvintele necuvenite, picioare care umblă cuviincios şi faţă care nu se strâmbă de râs, ci mai degrabă e gata de lacrimi şi de plâns, nu va cunoaşte că înăuntru se află şi multă bună mireasmă a virtuţilor? De aceea şi Mântuitorul zice: „Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune şi să mărească pe Tatăl vostru Cel din ceruri” (Matei 5, 16).

89. Calea pe care Hristos şi Dumnezeul nostru a numit-o în Evanghelie „strâmtă”, pe aceasta iarăşi a numit-o „jug blând şi sarcină uşoară”. Cum se vor număra acestea două împreună, odată ce par a fi potrivnice? Pentru fire, această cale este desigur aspră şi cu suiş, dar pentru intenţia şi nădejdile bune ale celor ce o bătătoresc, este vrednică de dorit şi de iubit şi pricinuieşte mai degrabă plăcere decât greutate sufletelor iubitoare de virtute. De aceea, cineva poate vedea pe cei ce şi-au ales calea strâmtă şi necăjicioasă că umblă pe ea cu mai multă râvnă decât ar umbla pe una largă şi lată. Auzi-l pe fericitul Luca spunând că, după ce au fost bătuţi, Apostolii „au plecat de la faţa sinedriului bucurându-se” (Fapte 5, 40-41), cu toate că nu aceasta e firea loviturilor, căci nu obişnuiesc să aducă plăcere şi bucurie, ci durere şi suferinţă. Iar dacă loviturile au născut plăcere pentru Hristos, de ce să ne mirăm dacă şi celelalte pătimiri şi chinuri ale trupului au acelaşi efect din pricina lui Hristos?

90. Supăraţi şi robiţi de patimi, adeseori ne mirăm de ce pătimim acestea. Deci trebuie să cunoaştem că aceste robiri ni se întâmplă din pricină că întrerupem îndeletnicirea noastră cu contemplarea lui Dumnezeu. Dacă şi-ar ţintui cineva mintea în chip neîmprăştiat la Stăpânul şi Dumnezeul nostru, credincios este El, Care e Mântuitorul tuturor, să izbăvească un astfel de suflet de toată robia pătimaşă. Căci zice Prorocul: „Văzut-am pe Domnul înaintea mea pururea, că este de-a dreapta mea, ca să nu mă clatin” (Ps. 15, 8). Şi ce este mai dulce şi mai întăritor decât a avea pururea pe Domnul la dreapta, acoperindu-te, păzindu-te şi nelăsându-te să te clatini? Iar câştigarea acestui lucru atârnă de noi.

91. Bine au zis Părinţii, şi fără putinţă de împotrivire, că nu poate afla omul altfel odihnă dacă nu dobândeşte înăuntrul său un astfel de gând, că numai el şi Dumnezeu este în lume, nemairătăcind cu mintea în nicio parte, ci dorindu-L numai pe El şi lipindu-se numai de El. Unul ca acesta va afla cu adevărat odihnă şi slobozire din tirania patimilor. Căci „s-a lipit, zice, sufletul meu de Tine şi dreapta Ta mă va sprijini pe mine” (Ps. 62, 8).

92. Iubirea de sine, iubirea de plăceri şi iubirea de slavă alungă din suflet pomenirea lui Dumnezeu. Iubirea de sine e maica unor rele neînchipuite. Iar

în lipsa pomenirii lui Dumnezeu, ia loc în noi tulburarea patimilor.

93. Cel ce a smuls din inima sa rădăcinile iubirii de sine, cu uşurinţă va pune stăpânire şi peste celelalte patimi, cu ajutorul Domnului. Căci din ea se nasc mânia, întristarea, pomenirea răului, iubirea de plăcere şi îndrăzneala. Cel biruit de ea e rob şi al celorlalte patimi. Iar iubire de sine numim: dragostea şi afecţiunea pătimaşă faţă de trup şi împlinirea voilor trupeşti.

94. Oricine doreşte să fie neîntrerupt şi neîncetat împreună cu ceea ce iubeşte depărtează toate cele ce-l împiedică de la convorbirea şi împreuna-petrecere cu lucrul iubit. Vădit este deci că şi cel ce iubeşte pe Dumnezeu doreşte să fie pururea cu El şi să vorbească cu El. Iar aceasta ni se întâmplă prin rugăciunea curată. Să ne îngrijim deci de ea cu toată puterea. Căci ea ne uneşte cu Stăpânul. La aceasta a ajuns cel ce a zis: „Dumnezeule, Dumnezeul meu, către Tine mânec de dimineaţă; însetat-a de Tine sufletul meu" (Ps. 62, 1-2). Căci nu mânecă de dimineaţă către Dumnezeu cel ce şi-a depărtat mintea de la tot păcatul şi neîncetat este rănit de dragostea lui Dumnezeu?

95. Din înfrânare şi smerenie am învăţat că se naşte nepătimirea; iar din credinţă, cunoştinţa. De la acestea sufletul înaintează apoi la dreapta socoteală (discernământ) şi la dragoste. Iar cine şi-a adunat în inimă dragostea dumnezeiască zboară fără sfârşit prin aripile rugăciunii curate spre înălţimea ei, până va ajunge la cunoştinţa Fiului lui Dumnezeu, precum zice Apostolul: „La bărbatul desăvârşit, la măsura vârstei plinirii lui Hristos" (Ef. 4, 13).

96. Prin virtutea cu fapta e robită pofta şi e înfrânată iuţimea. Iar prin cunoştinţă şi contemplaţie se întraripează mintea, care, înălţându-se peste cele materiale, călătoreşte spre Dumnezeu, învrednicindu-se de fericirea cea adevărată.

97. Aceasta să ne fie cea dintâi luptă: să micşorăm patimile şi să le biruim cu desăvârşire. A doua luptă: să dobândim virtuţile şi să nu lăsăm sufletul nostru deşert şi nelucrător. Al treilea stadiu al drumului duhovnicesc: să păzim cu trezvie roadele virtuţilor şi ale ostenelilor noastre. Căci nu ni s-a poruncit numai să lucrăm cu osteneală, ci şi să păzim cu priveghere.

98. „Să fie mijloacele voastre încinse şi sfeşnicele voastre aprinse, zice Domnul" (Ieş. 12, 11). Brâul cel bun al mijlocului, prin care ne putem face sprinteni şi uşori, este înfrânarea, împreună cu smerenia inimii, înţelegând prin înfrânare depărtarea de la toate patimile. Iar lumina sfeşnicului duhovnicesc este rugăciunea curată şi dragostea desăvârşită. Deci cei ce s-au gătit astfel sunt cu adevărat asemenea oamenilor care primesc pe Domnul lor, Care, venind El şi bătând, îi deschid îndată, ca intrând El, să-Şi facă la ei, împreună cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt, locuinţă. Şi fericite slugile acelea pe care, venind Domnul, le va afla făcând aşa.

99. Monahul trebuie să iubească pe Dumnezeu ca un fiu, din toată inima şi din tot cugetul; să-L cinstească şi să I se supună ca o slugă şi să împlinească cu frică şi cu cutremur poruncile Lui; să ardă cu duhul, să fie

îmbrăcat cu armele Sfântului Duh, ca să dobândească bucuria vieţii veşnice; să împlinească fără nicio ştirbire toate cele poruncite, să fie treaz, să-şi păzească inima de gânduri rele şi să cugete neîncetat la Dumnezeu în gânduri bune. Să se cerceteze în fiecare ceas în privinţa gândurilor rele şi a faptelor, să întregească cele ce lipsesc, iar pentru cele ce le-a făcut să nu se înalţe, ci să-şi zică slugă netrebnică, rămasă mult în urmă cu împlinirea celor datorate. Dar să mulţumească lui Dumnezeu cel Sfânt, şi pe seama Lui să pună isprăvile sale, să nu facă nimic pentru slava deşartă sau pentru plăcerea oamenilor, ci toate să le facă în ascuns şi să caute numai lauda de la Dumnezeu. Mai întâi şi mai presus de toate însă, să-şi îngrădească sufletul cu dreapta credinţă, potrivit cu dumnezeieştile dogme ale Bisericii soborniceşti, primite de la propovăduitorii de Dumnezeu Apostoli şi de la Sfinţii Părinţi. Căci cei ce vieţuiesc aşa multă răsplată vor avea, viaţă fără de sfârşit şi casă nesurpată la Tatăl, la Fiul şi la Duhul Sfânt, Dumnezeirea cea de-o-fiinţă şi în trei ipostasuri.

100. „Sfârşitul cuvântului, auzi-l tot”, a zis Ecclesiastul: „Teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui, că aceasta este tot omul” (Eccl. 12, 13). Eu, zice, îţi arăt calea cea mai de căpetenie şi mai cinstită a mântuirii: „teme-te de Dumnezeu şi păzeşte poruncile Lui”. Nu e vorba de frica începătoare, cea din pricina pedepselor, ci de cea desăvârşită şi desăvârşitoare, pe care suntem datori să o avem, pentru dragostea Celui ce a poruncit. Căci dacă de frica pedepselor nu facem păcatele, vădit este că dacă n-ar sta înaintea noastră pedepsele, le-am face, având intenţia pornită spre păcat. Dar dacă ne ţinem departe de cele rele nu pentru ameninţarea chinurilor, ci pentru că le urâm, împlinim virtuţile din dragoste pentru Stăpân, temându-ne să nu cădem. Căci prin aceea că ne temem, nu trecem cu vederea nimic din cele poruncite. Aceasta este frica cea curată, ce are loc pentru binele însuşi. Ea curăţă sufletele noastre, având aceeaşi putere cu dragostea desăvârşită. Iar cel ce are această frică şi păzeşte poruncile, acesta este tot omul cel desăvârşit şi fără cusur. Cunoscând deci acestea, să ne temem de Dumnezeu şi să păzim poruncile Lui, ca să fim desăvârşiţi şi împodobiţi prin virtuţi. Iar având o cugetare smerită şi o inimă zdrobită, să cântăm neîncetat Domnului rugăciunea dumnezeiescului şi marelui Arsenie: „Dumnezeul meu, nu mă părăsi, că niciun bine n-am făcut înaintea Ta, ci dă-mi mie, pentru milostivirea Ta, să pun început”. Căci toată mântuirea noastră stă în îndurările şi iubirea de oameni a lui Dumnezeu. Lui fie slava şi stăpânirea şi închinăciunea, Tatălui şi Fiului şi Sfântului Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.

AL ACELUIAŞI CUVIOS PĂRINTE AL NOSTRU TEODOR

Cuvânt despre contemplaţie[179]

Mare luptă se cere pentru a rupe lanţul acesta tare şi a ne slobozi de slujirea materiei şi a dobândi deprinderea celor bune. Cu adevărat e trebuinţă de un suflet viteaz şi bărbătesc spre a fugi de materie. Dar ceea ce năzuim nu este numai curăţirea de patimi. Căci aceasta nu este prin sine cu adevărat virtute, ci pregătire spre virtute. Iar, pe lângă curăţirea de deprinderile rele, e trebuinţă şi de dobândirea virtuţilor.

Curăţirea sufletului stă, în ce priveşte raţiunea, în a depărta şi şterge desăvârşit întipăririle amăgitoare de jos, adică, după cuvântul Teologului, grijile şi tulburările vieţii, şi înclinările rele sau obişnuinţele necuvenite; în ce priveşte pofta, în a nu ne apleca spre materie şi în a nu căuta spre simţuri, ci în a asculta de raţiune; iar în ce priveşte iuţimea, în a nu ne tulbura niciodată pentru nimic din cele ce se întâmplă.

Dar după curăţirea aceasta şi după omorârea sau supunerea puterilor celor atotrele, e trebuinţă şi de urcuş sau de îndumnezeire. Căci cel ce s-a abătut de la rău trebuie să facă binele. Pe lângă aceasta, să se lepede de sine şi apoi, luând crucea, să urmeze Stăpânului, spre cea mai înaltă stare a îndumnezeirii.

Dar care este urcuşul şi îndumnezeirea? În ce priveşte mintea, ea e cea mai desăvârşită ştiinţă a lucrurilor şi a Celui mai presus de ele, pe cât e cu putinţă firii omeneşti; în ce priveşte voinţa, ea constă în tinderea şi mişcarea totală şi necontenită spre Primul Bine; iar în ce priveşte iuţimea, ea constă în mişcarea neobosită şi neslăbită, atotefectivă şi atotlucrătoare spre Cel dorit, nelăsându-se oprită de niciuna din împrejurările supărătoare ce-i stau înainte, ci păşind mai departe neînduplecat şi fără întoarcere. Mişcarea sufletului spre cele bune trebuie să fie cu atât mai hotărâtă decât spre cele rele, cu cât frumuseţile inteligibile întrec pe cele sensibile. Numai atât trebuie să se aplece asupra trupului, cât e de ajuns pentru ocrotirea lui şi pentru procurarea celor trebuincioase spre susţinerea lui, ca să nu fie nimicită silnic viaţa.

A le rândui acestea însă e uşor, dar a le face e cu mult mai anevoios. Căci nu fără osteneală pot fi dezrădăcinate din suflet deprinderile acelea greu de clintit. Nici dobândirea ştiinţei nu se face fără sudoare. Şi, de fapt, a privi şi a tinde încordat spre fiinţa cea fericită e un lucru care se câştigă cu multe osteneli şi trebuie vreme îndelungată până ce se deprinde voinţa cu această pornire. Şi mult trebuie să se împotrivească mintea simţirii, care-o trage spre cele de jos. Aceasta este lupta şi războirea cu trupul, care ţine neîncetat până la moarte, chiar dacă pare că se micşorează prin veştejirea iuţimii şi a mâniei şi prin aducerea simţirii sub ştiinţa covârşitoare a minţii. Dar trebuie să se noteze

---

[179] Θεωρητικόν, în *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 194-199.

şi aceea că sufletul neluminat, neputând fi ajutat de Dumnezeu, nu poate fi nici curăţat cu adevărat, nici urcat spre lumina dumnezeiască. Cele zise trebuie socotite ca fiind spuse pentru cei credincioşi.

Iar pentru mai deplina lămurire a acestora, să spunem puţine cuvinte despre felurile cunoştinţei. Dintre cunoştinţele de aici, una este după fire, iar alta este mai presus de fire. A doua se va limpezi din cea dintâi. Cunoştinţă după fire numim deci pe toată aceea pe care o poate câştiga sufletul prin cercetare şi căutare, folosindu-se de părticelele şi puterile firii: despre zidire şi despre cauza zidirii, atât cât poate înţelege sufletul legat de materie. Căci s-a spus în *Cuvântul despre simţire şi închipuirea minţii* că lucrarea minţii s-a tocit prin unirea şi amestecarea cu trupul şi de aceea nu poate ajunge în atingere cu formele inteligibile, ci are trebuinţă, pentru a le cugeta, de închipuire, care are o fire idolească, de despărţire materială şi de grosime. Prin urmare, e trebuinţă de forme pe măsura minţii din trup, ca să le poată sesiza pe acestea. Deci mintea fiind astfel, orice cunoştinţă ar primi prin metoda ei naturală o numim naturală.

Iar cunoştinţă mai presus de fire este aceea care se iveşte în minte într-un chip mai presus de metoda şi de puterea ei, adică atunci când cele cugetate întrec (depăşesc, transcend) măsura (analogia) minţii împreunate cu trupul, fiind cunoştinţa care se potriveşte minţii fără trup. Aceasta vine numai de la Dumnezeu, când află o astfel de minte bine curăţită de toată împătimirea materială şi stăpânită de dragostea dumnezeiască.

Dar nu numai cunoştinţa se împarte aşa, ci şi virtutea. Căci una este virtutea care nu întrece firea şi care se numeşte, pe drept cuvânt, şi naturală, şi alta cea lucrată numai de Primul Bine, care e mai presus de puterea şi starea naturală şi care trebuie numită, cu dreptate, supranaturală. Deci astfel împărţindu-se acestea, cunoştinţa (după fire) şi virtutea naturală le are poate şi cel neiluminat. Dar pe cele supranaturale, nicidecum. Căci cum le-ar avea, nefiind părtaş de cauza care le produce? Iar cel iluminat le poate avea pe amândouă. Mai bine zis, virtutea supranaturală n-o dobândeşte nicidecum dacă n-a dobândit mai întâi pe cea naturală. Dar nimic nu-l împiedică să câştige cunoştinţa supranaturală fără cea naturală. Numai trebuie ştiut că, precum simţire şi închipuire au şi necuvântătoarele, dar are şi omul aceste puteri, însă cu mult mai bune şi mai înalte, la fel despre virtuţile şi cunoştinţele naturale se poate spune că le au amândoi, dar cu mult mai bune le are pe acestea cel iluminat decât cel neiluminat.

Cunoştinţa numită naturală, care se ocupă cu virtuţile şi cu cele contrare, e şi ea îndoită. Una e simplă, când cel ce filosofează despre aceste dispoziţii nu are experienţa lor; aceasta se întâmplă când e îndoielnică. Iar alta e cu lucrul şi, aşa zicând, însufleţită, când cunoştinţa acestui fel de dispoziţii e întărită prin experienţă; aceasta e limpede şi sigură, necunoscând nicidecum îndoiala şi nesiguranţa.

Acestea aşa fiind, patru sunt lucrurile care împiedică mintea să dobândească virtutea. Unul e obişnuinţa deprinderilor contrare, despre care s-a zis că încearcă să o convingă prin obiceiul îndelungat să tindă spre cele pământeşti. Altul e lucrarea simţurilor, care trage mintea cu sine spre frumuseţile sensibile. Al treilea e tocirea lucrării mintale, pe care o suferă din pricina împletirii cu trupul. Căci nu stă lucrul mintal în faţa minţii ca lucrul văzut în faţa vederii sau, scurt vorbind, ca lucrul sensibil în faţa simţirii; vorbesc de mintea sufletului care e în trup, fiindcă minţile nemateriale ating mai efectiv cele mintale, ca vederea cele văzute. Ci, precum vederea slăbită a celor ce pot să vadă nu vede chipurile limpezi, nici clare, ci mai degrabă tulburi şi neclare, la fel şi mintea din noi priveşte cele inteligibile neputând vedea clar frumuseţile inteligibile. Ba nu le poate nici dori. Căci după măsura cunoştinţei e şi măsura dorinţei. În acelaşi timp e trasă spre frumuseţile sensibile, care i se par mai clare. Căci e necesar să se umple de o frumuseţe ce i se arată, fie ea adevărată sau nu. Pe lângă acestea, e ispita dracilor necuraţi şi de oameni urâtori. Nu se poate spune câte curse întind şi aceştia pe tot drumul sufletelor, în multe chipuri şi moduri, prin simţuri, prin cuvânt, ba, aşa zicând, prin toate lucrurile, încât dacă n-ar fi Cel ce a luat oaia rătăcită pe umerii Săi, ca să-i facă pe cei ce privesc spre El mai înalţi printr-o nesfârşită purtare de grijă, n-ar putea scăpa nicidecum niciun suflet.

Pentru a scăpa de toate acestea, e trebuinţă de trei lucruri. Cel dintâi şi cel mai mare e să privească cu tot sufletul spre Dumnezeu şi să ceară de la El mână de ajutor, punându-şi în El toată nădejdea, ca unii ce sunt convinşi că dacă n-ar ajuta Acela, ar fi răpiţi în chip necesar de cei ce-i trag spre cele dimpotrivă.

Al doilea, care socotesc că pricinuieşte şi pe cel dintâi, e hrănirea necontenită a sufletului prin ştiinţă. Iar prin ştiinţă înţeleg atât pe cea a lucrurilor sensibile, cât şi pe a celor inteligibile, fie privite în ele însele, fie în raport cu primul principiu, ca fiind din el şi spre el, cât şi contemplarea cauzei lucrurilor din cele din jurul ei, atât cât e cu putinţă. Căci cercetarea firii lucrurilor ajută foarte mult la curăţire. Ea izbăveşte de afecţiunea pătimaşă faţă de ele şi înalţă la principiul tuturor, îngăduind să se vadă, din cele frumoase şi minunate şi mari, Cel mai frumos, Cel mai minunat şi Cel mai mare, mai bine zis Cel mai presus de frumuseţe, de minunăţie şi de mărime. Cugetarea învârtindu-se în jurul lor, e cu putinţă să nu dorească pe Cel cu adevărat bun? Căci dacă e dusă spre ceea ce-i străin, cu atât mai mult spre ceea ce e familiar ei. Iar îndrăgindu-se sufletul de acestea, în care din cele de jos ar răbda să zăbovească? Şi în care din cele ce obişnuiesc să o tragă de la Cel iubit? Oare nu se va sătura şi de viaţa în trup, ca de una ce-l împiedică de la cele frumoase? Căci deşi s-a zis că mintea din materie vede neclar frumuseţea inteligibilă, dar bunurile inteligibile sunt de aşa fel şi aşa de mari, încât şi numai o licărire scurtă a lor şi o arătare neclară a acelui noian de frumuseţe poate convinge

mintea să se ridice peste toate cele neinteligibile, şi să se întindă numai spre acelea, şi să nu mai sufere să se despartă de desfătarea aceea, chiar dacă ar ajunge în lucruri de întristare.

Al treilea lucru care trebuie urmărit e omorârea trupului însoţitor. Altfel e cu neputinţă să fie primite acele arătări clare şi limpezi. Iar trupul e omorât prin post, priveghere, culcare pe pământ, prin haină aspră şi strict necesară, prin osteneli şi dureri. Aşa se omoară trupul, mai bine zis se răstigneşte împreună cu Hristos. Iar subţiindu-se, curăţându-se şi făcându-se uşor şi ager, urmează fără greutate mişcărilor minţii, neîmpotrivindu-se, şi se înalţă împreună cu Cel înalt. Deci fără acest lucru toată străduinţa se dovedeşte deşartă. Această treime preacinstită, când conglăsuieşte cu ea însăşi, naşte în suflet ceata fericitelor virtuţi. Căci e cu neputinţă ca în cei împodobiţi cu această treime să se afle urmă de răutate sau să lipsească vreo virtute.

Dar poate supără raţiunea aruncarea avuţiei, dispreţuirea slavei, de care până e legat sufletul e străpuns de multe patimi. Eu însă afirm hotărât că e cu neputinţă să zboare sufletul pironit de bogăţie şi de slavă. Dar nu e cu putinţă să zăbovească în acestea sufletul care s-a luptat pentru cele trei atât, încât să câştige deprinderea lor. Căci dacă nu cunoaşte alt bine adevărat decât pe cel mai presus de toate, iar dintre celelalte e convins că ceea ce-i asemănător cu primul bine e mai bun, şi aşa până la cele din urmă, cum ar iubi şi ar primi argintul sau aurul, sau altceva dintre cele ce-l trag în jos? Acestea fie zise şi despre slavă.

Dar nici lucrul care ne stăpâneşte mai mult, adică grijile, nu convine raţiunii. Căci pentru ce s-ar îngriji cel ce nu e împătimit şi nu tinde spre nimic din cele de aici? Fiindcă nourul grijilor se naşte din tămâia patimilor celor mai generale, adică a iubirii de plăcere, a iubirii de argint şi a slavei deşarte. Aşa că cel ce e liber de acestea e străin şi de grijă.

Dar nici chibzuinţă, care e încredinţată că nu e altceva decât înţelepciunea şi care e cel mai puternic mijloc dintre cele ce duc spre cele de sus, nu lipseşte din cele spuse. Căci în ştiinţa virtuţilor se cuprinde şi discernământul exact al binelui şi al contrariului lui, pentru care e trebuinţă de chibzuinţă. Iar modurile întrebuinţării şi ale luptei le învaţă experienţa şi lupta cu trupul. Iar raţiunea fricii nu lipseşte din raţiune. Căci cu cât e mai mare dragostea, cu atât creşte şi frica. Şi, cu cât e mai mare nădejdea binelui, cu atât muşcă mai mult pe cei răniţi de el, decât zeci de mii de ameninţări. Pe cât de mare e fericirea când e ajuns, pe atât de mare e frica de a nu-l ajunge, care e cea mai mare nenorocire.

Iar pentru ca şi cuvântul nostru să înainteze şi altfel pe cale, să o luăm de la sfârşit. Căci se pare că fiecare lucru ce se întâmplă îşi primeşte discernământul şi ordinea părţilor de la sfârşitul său. Deci sfârşitul vieţii noastre este fericirea, care se poate numi şi Împărăţia cerurilor sau a lui Dumnezeu. Iar aceasta nu constă în a vedea numai atotîmpărăteasca Treime, ci

şi în a primi revărsarea dumnezeiască de sus şi a pătimi îndumnezeirea şi a plini şi desăvârşi nedeplinătatea şi nedesăvârşirea noastră prin revărsarea de sus. Aceasta este mâncarea fiinţelor înţelegătoare: plinirea nedeplinătăţii prin acea revărsare dumnezeiască.

Este un fel de cerc veşnic ce începe de la acelaşi loc şi iarăşi la acelaşi loc sfârşeşte. Căci cât înţelege cineva, atât doreşte; şi cât doreşte, atât primeşte; şi cât primeşte, atât foloseşte iarăşi pentru a-şi întări înţelegerea. Şi iarăşi începe mişcarea nemişcată sau nemişcarea mişcată. Deci sfârşitul e astfel, pe cât putem noi pricepe. Iar cum trebuie să mergem spre acest sfârşit, trebuie să băgăm de seamă. Pentru sufletele raţionale, care sunt fiinţe cugetătoare şi puţin mai prejos decât minţile îngerilor, viaţa de aici este o luptă, viaţa în trup, o nevoinţă impusă. Iar răsplata este starea pomenită, care e în acelaşi timp un dar al bunătăţii dumnezeieşti şi o răsplată a dreptăţii. Este răsplata dreptăţii fiindcă bunurile acestea ni se arată ca dobândite prin sudoarea noastră. Iar dar, fiindcă puterea darului nesfârşit întrece orice osteneală şi fiindcă însuşi faptul de-a putea binele şi de a-l face este un dar al Lui.

Care este deci lupta de aici? Sufletul raţional a fost înjugat cu un trup animalic, care-şi are fiinţa din pământ şi atârnă spre cele de jos. Şi a fost împletit cu el astfel, încât din acestea două, din suflet şi din trup, care-şi sunt cu totul contrare, să se facă unul, neurmând de aici nicio schimbare sau amestecare a părţilor, ci din cele două, care rămân după firea lor, făcându-se un ipostas în două firi depline. Şi aşa omul, această vieţuitoare amestecată (mixtă), având o fire îndoită, fiecare fire îşi lucrează în parte cele ale sale.

Astfel, propriu trupului este să dorească cele asemenea. Căci toate făpturile au o dragoste firească spre cele asemenea, dăinuirea lor fiind, se zice, ajutată de unirea cu cele asemenea. Propriu lui mai este să se împărtăşească de gustarea lor prin simţire, iar fiind greoi, îi place odihna. Acestea sunt potrivite şi plăcute firii animalice.

Iar sufletului raţional, ca fiinţă cugetătoare, îi sunt fireşti şi dorite cele inteligibile şi gustarea din ele, după modul său. Dar înainte şi mai presus de toate îi este înrădăcinată în chip firesc dragostea către Dumnezeu. El vrea să se bucure de gustarea Lui şi a celorlalte bunuri inteligibile, dar nu poate face aceasta fără piedică. Primul om putea să cunoască şi să se bucure neîmpiedicat de gustarea celor inteligibile prin minte, precum de a celor sensibile prin simţire (percepţie simţuală), dar era dator să nu se îndeletnicească cu cele mai de jos, ci cu cele mai de sus. În el era puterea pentru amândouă, fie să fie împreună cu cele inteligibile, prin minte, fie cu cele sensibile, prin simţire. Şi nu zic că Adam nu trebuia să se folosească de simţire, căci nu în zadar era îmbrăcat în trup, ci că nu trebuia să se desfete cu cele sensibile, ci, privind prin simţire frumuseţea făpturilor, trebuia să se înalţe spre Cauza lor şi să se desfete de El cu uimire. Având două căi pentru a se minuna de Făcător, nu trebuia să se lipească de cele sensibile şi să se minuneze de ele, şi nu de Făcător, părăsind

frumuseţea cea inteligibilă.

Dar Adam aşa a făcut. Folosindu-se rău de simţire, s-a minunat de frumuseţea sensibilă, părându-i fructul frumos la vedere şi bun la mâncare. Şi aşa, gustând din el, a părăsit gustarea celor inteligibile. De aceea dreptul Judecător, judecându-l nevrednic de Sine, l-a lipsit pe el de cele pe care însuşi le-a dispreţuit, adică de contemplarea lui Dumnezeu şi a celor ce sunt, şi a pus întuneric care să-L ascundă pe El şi fiinţele nemateriale. Căci nu trebuiau lăsate cele sfinte celor întinaţi. Ci i-a îngăduit gustarea celor de care s-a îndrăgit, lăsându-l să trăiască prin simţire şi prin mici urme ale minţii.

Din această pricină s-a făcut lupta noastră faţă de cele de aici mai grea. Căci, precum s-a zis, nu ne stă în putere să gustăm din cele inteligibile ca din cele sensibile prin simţire, măcar că prin Botez suntem ajutaţi foarte mult, fiind curăţiţi şi înălţaţi.

Totuşi trebuie să ne îndeletnicim cât putem cu acelea, şi nu cu cele sensibile. De ele trebuie să ne minunăm şi pe ele să le vrem, iar pe cele sensibile nici să nu le admirăm în ele însele, nici să vrem să ne desfătăm cu ele. Pentru că ele nu au niciun preţ faţă de cele inteligibile. Căci precum e mai minunată o fiinţă decât altă fiinţă, tot aşa e mai minunată o frumuseţe decât alta. Iar a dori ceea ce e mai urât în loc de ceea ce e mai frumos şi ceea ce e mai necinstit în loc de ceea ce e mai de cinste nu întrece orice nebunie? Acestea despre cele sensibile şi cele inteligibile, făpturi şi unele, şi altele. Dar ce ai zice despre Cel ce e mai presus de acestea, când am prefera chiar şi faţă de El materia fără formă şi fără frumuseţe?

Aceasta ne este deci lupta: Să luăm aminte cu osârdie la noi înşine, ca să ne desfătăm necontenit de cele inteligibile. Aţintindu-ne spre ele şi mintea, şi dorinţa, să nu ne lăsăm furaţi niciodată de cele supuse simţurilor, traşi spre ele prin simţire, ca să ne minunăm de ele privite în ele însele. Ci, chiar dacă trebuie să ne folosim şi de simţire, să ne folosim pentru aceea, ca din făpturi să cunoaştem pe Făcător, privind în ele pe Acela, ca soarele în apă. Fiindcă în făpturi se află icoanele primei cauze a tuturor, după puterea lor de cuprindere.

Aceasta trebuie făcut. Dar cum o putem face, trebuie să chibzuim bine. S-a spus că trupul doreşte să se desfete de cele ale sale prin simţire, lucru care e contrar intenţiei sufletului. Şi cu cât mai mult se întăreşte, cu atât mai mult le doreşte. Deci aceasta s-a dat în grija sufletului, ca să pună frâu tuturor simţurilor, ca să nu ne desfătăm, cum s-a zis, de cele supuse simţurilor. Iar fiindcă trupul întărindu-se se porneşte şi mai mult spre ele, iar pornindu-se şi mai mult e greu de înfrânat, s-a dat în grija sufletului mortificarea lui prin post, priveghere, stare în picioare, culcare pe jos, neîmbăiere şi prin toată cealaltă rea pătimire, ca, veştejind puterea lui, să-l aibă uşor de strunit şi ascultător spre faptele sale cugetătoare. La această stare trebuie să se ajungă. Dar fiindcă acestea sunt uşor de dorit, dar greu de făcut şi multe sunt greşelile faptelor, căci, oricât ar fi de atent cineva, simţirea îl fură adeseori, s-a iscodit şi un al

treilea leac: rugăciunea şi lacrimile.

Rugăciunea este mulţumirea pentru bunurile primite şi cererea iertării greşelilor şi a puterii care împuterniceşte pentru viitor, întrucât fără ajutorul dumnezeiesc, cum s-a spus şi mai-nainte, n-ar putea face sufletul nimic. Ea mai este unirea cu Cel dorit şi împărtăşirea de El şi învoirea deplină a întregii puteri a voinţei cu El. Iar partea cea mai însemnată a ţintei urmărite este să înduplece voinţa să vrea acestea cât se poate de mult.

Iar lacrimile au multă putere. Ele câştigă îndurarea Stăpânului pentru greşelile noastre şi spală petele ce ne-au venit din plăcerea simţurilor. De asemenea, întraripează dorul spre cele de sus. Aşa stau acestea.

Deci ţinta la care vrem să ajungem este contemplarea celor inteligibile şi dorirea desăvârşită a lor. Pentru aceasta se face strunirea trupului prin post, neprihănire şi celelalte. Fiecare e pentru cealaltă. Iar pentru acestea şi cu acestea este şi rugăciunea. Şi fiecare din acestea se deosebeşte în mai multe părţi. Căci precum ele sunt pentru altele, aşa sunt altele pentru ele. Dar nimeni să nu-şi închipuie că iubirea de slavă şi iubirea de argint dau mângâiere trupului. Aceasta o face iubirea de plăcere, care are ca leac potrivit chinuirea trupului. Iar cele două sunt roadele neştiinţei. Căci sufletul a îmbrăţişat aceste lucruri mincinoase din lipsa de experienţă a bunătăţilor adevărate, şi din necunoaşterea celor inteligibile, prin bogăţie socoteşte să-şi împlinească lipsurile. În acelaşi timp bogăţia este căutată pentru iubirea de plăcere şi pentru iubirea de slavă, dar şi pentru sine, ca o altă bunătate. În cazul din urmă zicem, aşadar, că e căutată din necunoaşterea bunurilor adevărate. Dar slava deşartă nu e căutată pentru vreo lipsă a trupului, căci nu dă nicio mângâiere trupului. Ea vine din necercarea şi necunoaşterea primului bine şi a slavei adevărate. Deci cauza ei şi, scurt vorbind, rădăcina tuturor relelor este neştiinţa.

Căci stăpânit de neştiinţă, sufletul nu pricepe cum trebuie firea lucrurilor, de unde a venit fiecare şi unde se întoarce. Şi dispreţuindu-şi scopul său, se întoarce spre cele pământeşti. Căci sufletul nu se doreşte după binele văzut. Iar dacă e stăpânit de vreo obişnuinţă, el poate să biruiască şi obişnuinţa. Deci când nu era încă obişnuinţa, a fost amăgit de neştiinţă. Drept aceea, trebuie să năzuiască spre cele dintâi şi să cugete drept despre făpturi, pe urmă să-şi înaripeze voinţa spre primul bine şi să dispreţuiască toate cele de faţă, cunoscând marea lor deşertăciune. Căci ce ajutor ne dau ele pentru sfârşitul (scopul) nostru?

Şi, ca să rezum totul, un singur lucru are de făcut sufletul raţional în trup: să se dorească după scopul său propriu. Iar fiindcă lucrarea voinţei fără înţelegere rămâne nemişcată, avem datoria să lucrăm cu mintea. Deci fie că a cugeta este pentru a voi, fie că atât pentru sine, cât şi pentru a voi, ceea ce pare mai adevărat, căci fericirea, căreia viaţa nevoitorului de aici îi este nu numai pricinuitoare, ci şi chip, are amândouă lucrările: cugetarea şi dorirea (dacă

amândouă sunt acolo la fel, sau una dintre ele e mai de căpetenie, n-au decât să filosofeze cei ce vor), fapt e că pentru vremea de acum ne mişcăm prin amândouă lucrările, dintre care pe una o numim contemplaţie, iar pe alta făptuire. Şi este cu neputinţă să se afle una din ele fără cealaltă pe culmile acestor lucrări. Pe treptele cele mai de jos însă şi după acelea, se poate. Iar toate piedicile acestor lucrări, sau acelea care caută spre cele contrare, le numim păcate. Precum toate cele ce ajută sau izbăvesc de piedici le numim virtuţi. Iar faptele săvârşite prin virtuţi le numim izbânzi, precum ale celor potrivnice, căderi şi greşeli. Iar ceea ce modelează fiecare lucrare, fie spre mai rău, fie spre mai bine, este ţinta cea mai din vârf, pe care o ştim că este o lucrare compusă din cugetare şi voire.

TEOGNOST

Viaţa şi scrierile lui Teognost

Sub numele de Teognost în *Filocalia greacă* sunt publicate 75 de capete *Despre făptuire, contemplaţie şi preoţie*[180]*.* Cine a fost Teognost, nu ştie să spună nici Sfântul Nicodim Aghioritul în introducerea acestor capete. El spune că poate să fie Teognost Alexandrinul, de care vorbeşte Fotie în cap. 107 al *Bibliotecii* sale, sau altul. Dar Teognost Alexandrinul, de care vorbeşte Fotie[181], a fost un origenist care socotea pe Fiul făptură a Tatălui şi care a trăit înainte de Sfântul Atanasie cel Mare. El n-a putut scrie capetele din *Filocalie,* care prezintă o spiritualitate mai târzie.

Întrucât nu e cunoscut un alt Teognost scriitor bisericesc decât arhimandritul constantinopolitan din veacul al IX-lea, capetele din *Filocalie* e foarte probabil să fie ale acestuia. Acest Teognost, arhimandrit şi exarh al mănăstirilor din Constantinopol, era un aderent al patriarhului Ignatie şi un adversar de frunte al lui Fotie. Când, după sinodul de la 861, care aprobă îndepărtarea lui Ignatie din scaun şi aducerea lui Fotie, ignatienii înaintară un memoriu papei Nicolae, Teognost fu printre cei ce duseră acel memoriu la Roma, fugind din Constantinopol travestit în civil[182]. După ce Ignatie fu readus la 867 în scaun de noul împărat Vasile Macedoneanul, care ucise pe Mihail al III-lea, Teognost se întoarse la 868 în Constantinopol. În 870 îl găsim egumen al Mănăstirii Izvorul şi scevofilax al Bisericii celei mari. În acel an e iarăşi trimis într-o delegaţie la Roma de împăratul Vasile Macedoneanul şi patriarhul Ignatie[183].

De la Teognost a rămas şi un *Encomiu pentru toţi sfinţii.*

Un indiciu intern că această scriere s-a alcătuit undeva departe de raza de influenţă a Muntelui Sinai, şi anume într-un oraş mare, de cultură înaltă, cum era Constantinopolul, l-am avea în deosebirea de concepţie a acestei scrieri faţă de scrierile care poartă marca spiritualităţii sinaite şi chiar într-o oarecare tendinţă de contrazicere a acelei spiritualităţi. A se vedea de pildă capetele 5-6 ale acestei scrieri, în care se exprimă o anumită rezervă faţă de impresia ce se desprinde din afirmaţia masivă şi stăruitoare a sinaiţilor că se poate vedea cu destulă uşurinţă lumina dumnezeiască în văzduhul minţii curăţite. Teognost scoate în relief mai mult piedicile peste care sinaiţii treceau prea repede şi mai ales actualizează ideea întunericului areopagitic, care ascunde pe Dumnezeu.

În acelaşi timp, Teognost dă dovadă de o gândire subţire şi de-o frază

---

[180] *Filocalia gr.,* ed. a II-a, vol. I, p. 355-365.

[181] P.G. 103, col. 373-376.

[182] A se vedea memoriul în P.G. 105, 855-862.

[183] P.G. 105, 849-856. Datele acestea le-am luat din P.G. 105, 843-848 şi din notiţa din Krumbacher, *Gesch. der byz. Lit.,* p. 78.

nuanţată, semn că trăia într-un oraş de cultură rafinată. Mai bine zis, scrierea lui e poate prima introducere a spiritualităţii sinaite în cercurile mai speculative şi mai dificile ale Constantinopolului, într-o formă de sinteză, fapt care va pregăti terenul pentru apariţia Sfântului Simeon Noul Teolog în veacul al XI-lea. El a cunoscut pe sinaiţi, dovadă că repetă literal cap 25 din scrierea lui Ioan Carpatiul (la Teognost 26), dar el reprezintă o spiritualitate mai energică, mai ascetică.

Pe de altă parte, atenţia ce se dă în această scriere Liturghiei şi preoţiei ar putea fi iarăşi un indiciu că ea s-a compus de o personalitate cu rost oficial în viaţa Bisericii şi în Constantinopolul împăratului Mihail al III-lea, în care, după restabilirea cinstirii icoanelor, fastul cultului luase un deosebit avânt. E cunoscută legenda, cu oarecare sâmbure istoric, că trimişii ruşi de la Kiev au fost atât de impresionaţi în acest timp de Liturghia din Sfânta Sofia, că au determinat pe principele Vladimir să primească împreună cu tot poporul său creştinismul de la Bizanţ.

A CUVIOSULUI PĂRINTELUI NOSTRU TEOGNOST

Despre făptuire, contemplaţie şi preoţie[184]

Al cărei acrostih este acesta: Preacuvioşilor Părinţi Lazăr şi Varlaam, Teognost preasmeritul şi nevrednicul întregii lumi

1. Atunci să socoteşti că ai virtute adevărată, când vei dispreţui toate cele de pe pământ cu desăvârşire, având prin conştiinţă curată inima gata să călătorească totdeauna către Domnul. Iar dacă vrei să fii cunoscut de Dumnezeu, fă-te necunoscut de oameni, pe cât e cu putinţă.

2. Ia seama la mângâierile de prisos ale trupului şi fereşte-te de ele, ca nu cumva să-ţi scadă ceva din ostenelile tale, întrucât aceste mângâieri aduc o slăbire a ostenelilor anterioare, dinainte de nepătimire, sau a celor de aici înainte. Socoteşte pagubă nu lipsirea de cele dulci, ci căderea din cele mai înalte, prin împărtăşirea de ele.

3. Socoteşte-te furnică şi vierme întru toată simţirea, ca să te faci om modelat de Dumnezeu. Căci de nu vei fi mai întâi aceea, nu va urma aceasta; şi pe cât te vei coborî, pe atât te vei înălţa. Când te vei socoti pe tine ca nimic înaintea Domnului, cum zice Psalmistul, atunci te vei face din mic mare, pe nebăgate de seamă. Şi când vei crede că nu ai şi nu ştii nimic, atunci te vei îmbogăţi şi în făptuire, şi în cunoştinţa de laudă întru Domnul.

4. Zdrobeşte braţul celui păcătos şi viclean, adică al plăcerii şi al vicleniei, din care se naşte tot păcatul. Zdrobeşte-l prin înfrânare şi prin neräutatea smereniei, ca, şi de se va căuta tot păcatul tău cu cuvântul puternic în vremea cercetării celor săvârşite, să nu se afle ceva. Căci se şterg greşelile atunci când, urând pricinile prin care s-au săvârşit, ne oştim împotriva lor, schimbând înfrângerea dintâi prin biruinţa de pe urmă.

5. Nimic nu este mai bun decât rugăciunea curată, din care ţâşnesc ca dintr-un izvor virtuţile: înţelegerea, blândeţea, dragostea, înfrânarea, ajutorul care ne vine prin lacrimi de la Dumnezeu, deodată cu mângâierea. Iar frumuseţea acesteia stă în aceea că mintea se află numai în cele zise şi gândite şi are pururea o dorinţă nesăturată după întâlnirea cu Dumnezeu. Când mintea adulmecă prin contemplarea făpturilor urmele Stăpânului şi caută cu dor fierbinte şi cu însetare să afle şi să vadă pe Cel nevăzut, sau contemplă

---

[184] Περί πράξεως και θεωρίας και περί ιερωσύνης. *Filocalia greacă,* ed. a II-a, vol. I, p. 355-565.

întunericul care-L ascunde, se întoarce iarăşi la sine, retrăgându-se cu cel mai mare respect şi cu evlavie, îndestulându-se deocamdată cu vederea care i-a fost de folos să i se descopere şi mângâindu-se cu atâta. Dar are bună nădejde că va primi pe Cel dorit atunci când, topindu-se cele văzute (manifestările) şi închipuirea în umbre, ca prin oglindă şi în ghicituri, va veni pentru de-a pururi vederea faţă către faţă.

6. Retrage-te de la contemplaţiile cele mai înalte dacă n-ai ajuns încă la nepătimirea cea mai de sus, şi nu alerga fără oprire, poftind cele mai presus de tine. Căci de vrei, zice, să te faci teolog şi văzător (contemplativ), urcă prin vieţuire şi câştigă-ţi prin curăţire curăţia. Iar fiindcă am pomenit de teologie (cunoaşterea tainică de Dumnezeu), vezi să nu te întinzi după înălţimea ei la nesfârşit şi gândeşte-te că nu ne este îngăduit nouă, celor ce ne hrănim încă cu laptele virtuţilor, să încercăm a zbura spre aceea, ca nu cumva să ne slăbească aripile ca la puii nedesăvârşiţi, chiar dacă mierea cunoştinţei ne sileşte dorul. Dar când, curăţiţi prin neprihănire şi lacrimi, vom fi ridicaţi de la pământ ca Ilie şi Avacum, preînchipuind răpirea viitoare în nouri; şi când, în rugăciune curată, văzătoare (contemplativă) şi neîmprăştiată, ne vom afla afară de simţuri, căutându-L pe Dumnezeu, poate că vom atinge întrucâtva teologia.

7. De pofteşti să te învredniceşti de vedere dumnezeiască şi de arătări în minte, îmbrăţişează mai întâi viaţa cea paşnică şi liniştită; şi, îndeletnicindu-te astfel, cunoaşte-te pe tine însuţi şi pe Dumnezeu. Căci dacă se împlineşte aceasta, nu mai e nimic care să te împiedice de-a vedea cu mintea, într-o stare curată şi netulburată de nicio patimă, ca într-un nour subţire, pe Cel nevăzut de nimeni, binevestindu-ţi mântuire prin cunoştinţa Sa mai îndesată (mai întipărită).

8. Precum atunci când se arată fulgerul, se aşteaptă îndată şi tunetul, aşa acolo unde a luminat milostivirea dumnezeiască, se linişteşte şi furtuna patimilor. Iar unde se întâmplă aceasta, îi vine totodată celui ce a dobândit-o şi arvuna fericirii de sus. Dar nu este milă dumnezeiască, sau nădejde de nepătimire, în sufletul care iubeşte lumea mai mult decât pe Ziditor, şi e împătimit de cele văzute, şi e stăpânit cu totul de plăcerile şi desfătările trupeşti.

9. Nu căuta cu mintea ce este Dumnezeu şi unde este. Căci este mai presus de fiinţă şi necuprins de loc, fiind mai presus de toate. Ci priveşte numai pe Dumnezeu Cuvântul cel circumscris, pe cât este cu putinţă, răspândind lumină din firea dumnezeiască, şi închipuie-L în spaţiu pe Cel ce e pretutindeni, pentru necircumscrierea dumnezeirii. Însă pe cât te vei curăţi, pe atât te vei învrednici de iluminare.

10. De pofteşti cunoştinţă adevărată şi încredinţare neîndoielnică despre mântuire, filosofează (străduieşte-te)[185] mai întâi să rupi afecţiunile pătimaşe

[185] Filosofia e strădania de curăţire prin fapte.

ale sufletului faţă de trup şi, golit de împătimirea după cele materiale, coboară în adâncul (abisul) smereniei, unde vei afla mărgăritarul de mult preţ al mântuirii tale, ascuns ca într-un vas de lut în cunoştinţa dumnezeiască şi făgăduindu-ţi de pe acum strălucirea Împărăţiei lui Dumnezeu.

11. Cel ce a dobândit supunerea mintală (inteligibilă) şi şi-a supus trupul duhului nu mai are trebuinţă de omenească supunere, căci acesta se supune Cuvântului şi legii lui Dumnezeu, ca un supus recunoscător. Dar noi, cei întru care se află lupta şi războiul trupului împotriva sufletului, trebuie să ne supunem şi să avem o căpetenie de oaste şi un cârmaci, care cu ştiinţă să ne cârmuiască şi să ne înarmeze cât mai bine, ca nu cumva să fim biruiţi de vrăjmaşii inteligibili şi să fim înghiţiţi de patimi, din neiscusinţă (din lipsa de experienţă).

12. Când nu mai eşti supărat de nicio patimă şi dorul după Dumnezeu sporeşte în inima ta şi când, socotind moartea ca un somn, nu te mai temi de ea, ci mai degrabă doreşti dezlegarea, atunci ai câştigat precum trebuie arvuna mântuirii şi porţi înăuntru Împărăţia cerurilor, bucurându-te cu o bucurie negrăită.

Despre preoţie

13. Când te-ai învrednicit de preoţia dumnezeiască şi cinstită, te-ai îndatorat de mai înainte să te ai pe tine jertfit morţii patimilor şi plăcerilor, şi aşa să îndrăzneşti a te atinge de jertfa cea vie şi înfricoşată, dacă nu vrei să fii ars de focul dumnezeiesc ca o materie ce arde cu uşurinţă. Căci, dacă Serafimul n-a îndrăznit să se atingă de cărbunele dumnezeiesc fără cleşte, cum te vei atinge tu fără nepătimire, prin care vei avea şi limba sfinţită, şi buzele curăţite, şi sufletul curat împreună cu trupul, şi mâinile înseşi mai strălucite ca aurul, ca pe nişte slujitoare ale focului şi ale jertfei celei mai presus de fiinţă.

14. Pătrunde cu putere înţelesul cuvintelor, că în fiecare zi priveşti acea mântuire a lui Dumnezeu, pe care văzând-o odată, bătrânul Simeon s-a minunat şi s-a rugat de slobozire. Şi dacă nu ai primit înştiinţare de la Duhul Sfânt că eşti primit ca mijlocitor între Dumnezeu şi oameni, ca unul întocmai cu îngerii, să nu îndrăzneşti să te arunci în primejdie, atingându-te de săvârşirea înfricoşată şi preacurată a celor dumnezeieşti, de care şi îngerii se tem şi de la care mulţi dintre sfinţi s-au tras înapoi cu evlavie; ca nu cumva, asemenea lui Zan, să te pierzi din părerea că eşti bun.

15. Ia aminte la tine, potrivit cu cel ce a zis să proscomideşti mai întâi totdeauna pentru păcatele tale ca, chiar de s-a ivit mai-nainte în tine vreo întinăciune din pricina neputinţei, să fie arsă de focul dumnezeiesc. Căci astfel te vei putea preface, ca un vas al alegerii de bună slujbă, curat şi vrednic de o astfel de jertfă, în firea argintului şi a aurului, chiar dacă au fost în tine părţi de lemn sau de pământ, numai să-L câştigi pe Dumnezeu cu îndrăznirea şi să-L ai

plecat asupra ta. Fiindcă acolo unde Dumnezeu e gata spre ascultare, nu mai e nicio piedică pentru prefacerea ta.

16. Gândește-te că te-ai învrednicit de o cinste întocmai cu a îngerilor și sârguiește-te să rămâi nepătat în treapta în care ai fost chemat, prin toată virtutea și curăția. Știi pe Luceafărul care a căzut, din ce era ce s-a făcut, din pricina mândriei. Să nu pățești și tu acestea, închipuindu-ți lucruri mari despre tine. Socotește-te pe tine pământ și cenușă, și lepădătură, și plângi pururea, ca să te învrednicești de împărtășirea dumnezeiască și să fii chemat la rudenie de neînțeleasa iubire de oameni și de negrăita bunătate a lui Dumnezeu, prin mânuirea Sfintelor înfricoșate Taine.

17. Cel preoțit trebuie să se curețe de toate patimile, dar mai ales de curvie și de pomenirea răului, și să nu aibă nici măcar vreo închipuire simplă, dacă nu vrea să se apropie de trupul împărătesc schimonosit sau cu funingine pe față, și de aceea să fie urât și grețos.

18. Să te atingi de cele sfinte cu conștiința înălbită prin curăție, ca un sfânt, după ce te-ai înălbit mai-nainte prin șiroaie de lacrimi mai mult decât zăpada, arătând prin albirea îngerească din afară frumusețea dinăuntru a sufletului. Și ia seama să nu fii plin numai de predaniile de la oameni în sfințita săvârșire a celor dumnezeiești, ci să ai și harul care să-ți facă înțelese în chip ascuns și tainic cele mai înalte.

19. Dacă iubești nestricăciunea și nemurirea, primește cu credință, cu sfială și evlavie de viață făcătoarele și nestricăcioasele Taine, dorind și plecarea de aici, ca unul ce te-ai desăvârșit prin credință. Iar dacă te temi de moarte, încă nu te-ai împreunat prin dragoste cu Hristos, pe Care te-ai învrednicit să-L jertfești cu mâinile tale și cu al Cărui trup te-ai săturat. Căci dacă s-ar fi întâmplat aceasta, te-ai sârgui să te duci acolo unde este Cel iubit, nemaipunând niciun preț pe viață și pe trup.

20. Făcându-te jertfitor al trupului lui Dumnezeu și părtaș de el prin împărtășire, te-ai îndatorat să te împreuni cu El și în asemănarea morții Lui, nemaitrăind ție, ci Celui ce S-a răstignit și a murit pentru tine, cum zice Apostolul. Iar dacă viețuiești cu patimă trupului și lumii, gătește-te ca să ajungi, prin moarte, la pedeapsa cea fără de moarte, de nu te vei opri de bunăvoie înainte de moarte de la jertfa cea fără de sânge. Dar mulți din cei ce săvârșesc aici cele sfinte cu nevrednicie, fiind răpiți fără de veste de moarte, au fost trimiși la judecata de acolo.

21. Un preot oarecare ce era totodată și monah, având faimă de evlavie și fiind cinstit de mulți pentru arătarea cea din afară, dar înăuntru, pe ascuns, aflându-se desfrânat și întinat, săvârșind odată dumnezeiasca și sfânta slujbă, când s-a apropiat de cântarea Heruvicului, plecându-și grumazul, ca de obicei, înaintea Sfintei Mese și citind: „nimeni nu este vrednic...”, s-a aflat dintr-odată

mort, părăsindu-l sufletul într-o înfățișare ca aceasta[186].

22. Nimic nu este mai de trebuință și mai de folos decât cuvântul drept și decât cunoștința. Căci de aici vin frica de Dumnezeu și dorul după El. Iar din acestea, cea dintâi curăță prin evlavie și sfială, iar celălalt desăvârșește prin deprinderea luminătoare și prin dreapta socoteală și face mintea să călătorească pe culmi, prin înalta suire și vedere. Dar fără frică este cu neputință minții să ajungă la dragostea dumnezeiască și prin ea să zboare spre cele nădăjduite și să se odihnească în ele.

23. Deci vino și ascultă de mine, cel ce dorești aprins și fără șovăire mântuirea. Aleargă până ce vei primi, căutând cu încordare, cerând neîncetat și bătând cu răbdare, până ce vei dobândi, împlântând ca temelie neclintită credința tare și smerenia. Atunci vei primi ceea ce dorești, nu când vei primi numai iertarea păcatelor, ci când nu te vei mai speria, nici nu te vei mai teme de răscoala vreunei patimi, despărțindu-te fără frică și cu îndrăznire de trup.

24. Caută să primești deplină încredințare cu multe lacrimi, dar nu înainte de moarte, dacă ești smerit la cuget, ca nu cumva pe urmă, făcându-te fără grijă, să fii cu dispreț, ci atunci când te afli aproape de sfârșit, însă fără să socotești sfârșitul sigur, ca nu cumva încrezându-te să fii batjocorit de înalta părere de sine și să nu dobândești ceea ce dorești, prinzându-te tocmai atunci vremea nădăjduită (când nu te aștepți). Căci atunci unde vei merge, nefericitule, fără arvună și fără încredințarea neîndoioasă, care mântuiește și care se dă prin Duhul?

25. Dacă dorești nepătimirea îndumnezeitoare, află mai întâi ceea ce dorești prin ascultare și smerenie, ca nu cumva, umblând pe altă cale, să-ți pricinuiești doar osteneli. Iar nepătimirea a dobândit-o nu cel ce uneori este supărat de patimi, iar alteori e liniștit și se odihnește, ci cel ce necontenit se desfată întru nepătimire, rămânând nemișcat chiar când sunt de față pricinile patimilor; dar mai ales, cel ce nu pătimește nici față de gândurile acestora.

26. Când iese sufletul din trup, vrăjmașul vine asupra lui cu obrăznicie, luptându-se și osândindu-l și făcându-se un pârâș amarnic și înfricoșat pentru greșeli. Dar sufletul iubitor de Dumnezeu, chiar dacă a fost mai-nainte rănit adeseori de multe păcate, nu se înspăimântă de repezirile și de amenințările aceluia, ci mai vârtos se întărește întru Domnul și zboară cu bucurie, încurajat de Sfintele Puteri care îl călăuzesc și îngrădit de lumina credinței, strigând cu multă îndrăzneală vicleanului: „Ce este ție și nouă, fugarule din cer și slugă vicleană? Nu tu ai stăpânirea peste noi, căci Hristos Fiul lui Dumnezeu are stăpânirea peste noi și peste toți. Lui I-am păcătuit, Lui Îi vom și răspunde, având zălog al milostivirii Lui față de noi și al mântuirii noastre cinstita Lui cruce. Iar tu fugi departe de noi, pierzătorule. Căci nimic nu este ție și slugilor lui Hristos”. Zicând acestea sufletul cu îndrăzneală, diavolul întoarce spatele

[186] Până aici se vorbește în special despre preoție (capete 15-21).

tânguindu-se cu glas mare, neputând să stea împotriva numelui lui Hristos. Iar sufletul aflându-se deasupra, zboară asupra vrăjmaşului, pălmuindu-l ca pasărea numită oxypterix (repede zburătoare) pe corb. După aceasta e dus cu veselie de sfinţii îngeri la locurile hotărâte lui, potrivit cu starea lui. (este cap 25 de la Ioan Carpatiul)

27. Să nu te tragă la pământ dorul celor curgătoare pe tine, cel ce cugeţi la cele cereşti. Iar dacă te leagă vreo împătimire a celor pământeşti de dânsele, eşti asemenea vulturului cu piciorul prins în laţ şi împiedicat de la zborul în văzduh. Deci pe toate să le ai şi să le socoteşti ca gunoaie, în nădejdea celor mai bune. Lepădând chiar şi trupul când vine vremea, urmează îngerului lui Dumnezeu, care te scoate (din el).

28. Precum e cu neputinţă ca banul care nu are chipul împăratului să fie aşezat în vistieriile împărăteşti împreună cu cei obişnuiţi, aşa este cu neputinţă să primească cineva arvuna fericirii de acolo fără dreaptă cunoştinţă şi nepătimire, şi să plece cu îndrăznire şi cu încredinţare din cele de aici spre cele nădăjduite, şi să fie aşezat împreună cu cei aleşi. Iar cunoştinţă numesc nu înţelepciunea, ci ştirea neînşelătoare despre Dumnezeu şi despre cele dumnezeieşti, prin care iubitorul de Dumnezeu se înalţă spre îndumnezeire cu harul Duhului, fără să fie tras de patimi în jos.

29. Chiar dacă ai îndeplini toată făptuirea, să nu te încrezi în tine, socotind că ai ajuns la nepătimire, şi să nu petreci în lume fără grijă; ca nu cumva, încărcându-te cu întipăriri de patimi de aici, să-ţi fie grea retragerea din ea. Ci, călăuzindu-te pururea de frică, ai grijă de firea ta schimbăcioasă şi nestatornică. Depărtează-te cu înţelepciune de pricinile patimilor. Căci nepătimirea statornicită la culme nu se află decât în cei ce au ajuns la dragoste desăvârşită şi prin contemplare neîntreruptă s-au ridicat deasupra celor supuse simţurilor şi au depăşit trupul smereniei. De aceştia nu se mai atinge văpaia patimilor, căci a fost tăiată de glasul Domnului pentru faptul că aceştia s-au preschimbat întru nestricăciune.

30. Nu pofti nepătimirea înainte de vreme, ca să nu păţeşti ceea ce a păţit cel dintâi zidit, împărtăşindu-se fără vreme de pomul cunoştinţei[187]. Ci, lucrând cu răbdare prin înfrânare cuprinzătoare şi prin cerere stăruitoare şi păzind prin dispreţuire de sine şi prin smerenie desăvârşită cele înfăptuite, aşteaptă după acestea, la vreme bine rânduită, harul nepătimirii, ca pe un liman de odihnă după multă furtună şi tulburare. Căci nu este nedrept Dumnezeu, ca să nu le deschidă, când trebuie, uşa nepătimirii, celor ce au umblat drept.

31. Mergi la puţinătatea şi nimicnicia furnicii, o, leneşule şi neiscusitule,

---

[187] Ca şi la Sfântul Maxim Mărturisitorul şi la Sfântul Grigorie Palama, găsim şi la Teognost ideea că gustarea din pomul cunoştinţei n-a fost oprită pentru totdeauna, ci numai până la maturizarea morală a lui Adam.

şi învaţă de la ea, că nu are lipsă de bunătăţile (virtuţile) noastre Dumnezeu cel fără lipsuri şi prea plin, ci dăruieşte din belşug şi mântuieşte prin har pe toţi cei ce voiesc aceasta cu mulţumire, deşi primeşte cu iubire de oameni lucrarea cea după putere. Deci dacă te osteneşti ca un datornic pentru bunătăţile care ţi s-au dat mai-nainte de către El, bine faci şi aproape îţi este dumnezeiasca milă. Dar dacă socoteşti că-L faci pe Dumnezeu dator pentru bunătăţile pe care crezi că le săvârşeşti, te-ai rătăcit de la calea cea dreaptă. Căci cum ar fi dator Binefăcătorul? Totuşi aleargă aşa, ca un năimit, şi, înaintând câte puţin, vei lua, prin mila lui Dumnezeu, ceea ce cauţi.

32. Vrei să-ţi arăt şi altă cale de mântuire sau, mai bine, de nepătimire? Sileşte pe Ziditorul în rugăciuni cu toată puterea, ca să nu rămâi fără lucrul căutat, luându-ţi totdeauna ca mijlocitoare spre El toate Puterile cereşti şi pe toţi Sfinţii, împreună cu Preacurata şi Maica lui Dumnezeu. Iar nepătimire nu cere, fiind nevrednic de acest dar; ci cere mântuirea cu încordare, şi vei lua împreună cu ea şi nepătimirea. Căci una se aseamănă cu argintul, iar cealaltă cu aurul curat. Să ai şi lucrarea ascunsă, care slujeşte în chip deosebit lui Dumnezeu, şi cuvintele unor taine ascunse către El, care te îndumnezeiesc, întrucât prin ele se îndulceşte şi Se apleacă Dumnezeu.

33. Luptă-te să iei arvuna mântuirii în chip ascuns în lăuntrul inimii tale, cu o încredinţare neîndoielnică, pentru a nu afla în vremea ieşirii tulburare şi spaimă neaşteptată. Şi atunci ai luat, când nu mai ai inima osândindu-te pentru lipsuri şi conştiinţa înţepându-te pentru supărări; când s-a domesticit sălbăticia patimilor, fiară în tine, cu harul lui Dumnezeu; când îţi izvorăsc lacrimile de mângâiere şi mintea se roagă curat şi neîmprăştiat; şi când primeşti cu bucurie şi cu inima pregătită moartea cea înfricoşată, de care fug cei mulţi.

34. Cuvintele vieţii veşnice, pe care le-a mărturisit verhovnicul Apostolilor că le are Dumnezeu-Cuvântul, sunt raţiunile celor făcute de El, pe care cel ce le primeşte tainic de la El, ca un neîntinat, a dobândit încă de aici, deodată cu ele, viaţa veşnică, şi arvuna Duhului, şi nădejdea ne-ruşinată a mântuirii. Dar nu se învredniceşte de aceasta cel ce preţuieşte mai mult trupul decât sufletul şi e împătimit şi legat de cele pământeşti.

35. Cuvântător nu este cel ce are putinţa cuvântului vorbit, căci aceasta o are tot omul, ci cel ce prin puterea raţiunii caută să afle urmele lui Dumnezeu. Dar ceea ce este fiinţa Celui mai presus de fiinţă nu va afla nicidecum. Căci acesta este un lucru cu neputinţă întregii firi. Ci Îl va cunoaşte din înţelepciunea ziditoare a lucrurilor, din purtarea de grijă, din îndrumarea, ţinerea la un loc, cârmuirea şi susţinerea lor. Prin acestea se află şi oarecum se vede minunatul Meşter, în chipul în care zidarul se vede din lucrul mâinilor sale.

36. Nu vei dobândi neaverea cum trebuie, fără nepătimire, nici nepătimirea fără dragoste, nici pe aceasta fără temere şi rugăciune curată. Nici

pe acestea fără credinţă şi negrijă, prin care, întraripându-se, mintea leapădă cugetul ce caută în jos şi zboară spre cele înalte şi de sus, căutându-şi pe Stăpânul ei.

37. Păzeşte curăţia ca lumina ochilor, ca să te faci biserică a lui Dumnezeu şi casă preaiubită. Căci este cu neputinţă să te apropii de Dumnezeu fără neprihănire. Iar pe aceasta o naşte dorul de Dumnezeu, neîmpătimirea şi fuga de lume. Şi o păzesc smerita cugetare, înfrânarea, rugăciunea necontenită, contemplarea duhovnicească şi lacrimile stăruitoare, împreună cu nemânierea. Iar frumuseţea dreptei socoteli fără nepătimire nu o vei dobândi.

38. Nimeni să nu te înşele, frate, că fără sfinţenie, cum zice Apostolul, vei vedea pe Dumnezeu. Căci Domnul cel mai presus de toată curăţia nu primeşte să Se arate celui necurat. Precum este nevrednic de El cel ce iubeşte pe tatăl sau pe mama sa mai mult decât pe El, sau pe fiica şi pe fiul său, aşa şi cel ce iubeşte orice altceva din cele vremelnice şi pământeşti. Cu atât mai mult cel ce preţuieşte mai mult păcatul cel urât şi puturos decât dragostea Domnului. Căci Dumnezeu leapădă pe cel ce nu se întoarce de la întinăciune, fiindcă „nu va moşteni stricăciunea, nestricăciunea".

39. Nu te vei învrednici de dragostea dumnezeiască fără cunoştinţă, nici de aceasta fără credinţă. Dar credinţă numesc nu pe cea simplă, ci pe cea care se naşte în noi din lucrarea virtuţilor. Iar de străpungerea adevărată a inimii te vei învrednici atunci când, veştejind prin înfrânare, priveghere, rugăciune şi smerenie plăcerea cea înnăscută a trupului, te vei răstigni împreună cu Iisus, nemaitrăind pătimaş, ci vieţuind Duhului dumnezeiesc şi umblând întru nădejdea moştenirii celei de sus.

40. Strigă către Dumnezeu: „Întru aceasta am cunoscut că m-ai voit pe mine, că nu se va bucura vrăjmaşul meu de mine" (Ps. 40, 11), stăpânindu-mă şi muncindu-mă până în sfârşit prin patimi. Ci m-ai răpit mai-nainte de moarte din mâna lui, şi m-ai învrednicit a vieţui duhovniceşte după bună plăcerea Ta, ca prin sfârşit bun să mă înfăţişezi mântuit Scaunului Tău, ducând de aici arvuna mântuirii şi încredinţarea neîndoielnică; ca să nu mă aflu tulburat şi nepregătit în vremea ieşirii, încât să socotesc de nesuportat necazul şi mai amarnic şi mai rău decât moartea însăşi şi decât muncile.

41. Credinţa şi nădejdea nu sunt nişte lucruri simple şi întâmplătoare. Ci credinţa are nevoie de un suflet tare, iar nădejdea, de o socotinţă şi de o inimă dreaptă. Căci cum va crede cineva cu uşurinţă în cele ce nu se văd, fără har? Şi cum va nădăjdui în lucrurile viitoare neînvederate, de nu va avea prin curăţie vreo experienţă a darurilor Domnului, prin care primeşte adeverirea acelora, ca a unora ce sunt de faţă? Deci pentru amândouă este nevoie de virtute, dar şi de înrâurirea şi de ajutorul lui Dumnezeu, pe care dacă nu le avem, în zadar ne ostenim.

42. Virtutea adevărată are ca rod sau cunoştinţa, sau nepătimirea, sau

amândouă acestea. Iar de nu, deşartă a fost şi mincinoasă ceea ce ni s-a părut nouă virtute. Căci de-ar fi fost adevărată, s-ar fi împodobit şi cu roade, nu numai cu frunze. Dar aşa, umblând să-şi atragă fie plăcerea de la oameni, fie plăcerea proprie, sau altceva din cele ce nu plac lui Dumnezeu, este mincinoasă şi neiubitoare de Dumnezeu. Noi însă, care ne-am îndreptat lucrarea, vom dobândi fără îndoială, spre folosul nostru, şi harul Bunului Dumnezeu, care aduce, când trebuie şi cât trebuie, şi cunoştinţa, şi nepătimirea.

43. Pătrunde gândurile vrăjmaşului cu lumina harului şi, aruncându-te înaintea lui Dumnezeu cu plâns, vesteşte neputinţa ta. Ţine-te pe tine de nimic, chiar dacă te-ar convinge înşelătorul să-ţi pari că eşti ceva. Nu cere nici încununarea cu niscai daruri, decât dacă sunt pricinuitoare de mântuire şi păzitoare ale smeritei cugetări. Cere însă cunoştinţa care nu îngâmfă, ca pricină a cunoştinţei de Dumnezeu, şi roagă-te să nu fii stăpânit până la sfârşit de patimi ca de nişte tirani, ci să te desfaci de trup întru nepătimire, sau mai multă smerenie, ca să pătimeşti împreună cu cei ce greşesc.

44. Precum nu se poate zbura la cele înalte şi în văzduh fără aripi, aşa nu se poate ajunge la cele nădăjduite fără încredinţare neîndoielnică încă de aici. Iar încredinţarea vine din desăvârşita smerenie a cugetului şi din harul Duhului Sfânt în cei împăcaţi deplin cu Dumnezeu, în care se află desigur şi nepătimirea, fie în parte, fie mai deplin, pe măsura împăcării şi curăţiei. Iar cei ce se despart altfel de trup, ca unii ce sunt încă în iarna patimilor, sau sâmbăta (adică în nelucrarea virtuţilor), se vor afla sub judecată şi cercetare, ca nişte vinovaţi, la vremea răsplătirii.

45. Mântuindu-te în dar, mulţumeşte Mântuitorului Dumnezeu. Iar de vrei să aduci şi daruri, adu-I din sufletul tău văduvit, cu recunoştinţă, cei doi bănuţi, adică smerenia şi dragostea. Şi ştiu bine că le va primi pe acestea mai mult decât mulţimea virtuţilor aruncate de mulţi în vistieria mântuirii. Făcând aşa, chiar de vei avea trebuinţă ca Lazăr de înviere, după ce ai fost omorât de patimi, trimite-le pe acestea ca pe nişte surori bune, ca mijlocitoare către El, şi vei dobândi fără îndoială ceea ce cauţi.

46. Dobândind făptuirea, încă nu te vei putea apropia numai prin ea de nepătimire, ca să te rogi curat şi neîmprăştiat, de nu vor veni în minte şi vederile (contemplaţiile) duhovniceşti ale cunoştinţei luminătoare şi ale înţelegerii lucrurilor. Numai întraripată şi luminată de acestea mintea e înălţată în întregime de dragostea (erosul) rugăciunii adevărate, zburând întins spre luminile înrudite ale cetelor netrupeşti de sus, şi de acolo e dusă, pe cât e cu putinţă, spre marea lumină, cea în trei străluciri, a Treimii dumnezeieşti.

47. Nu vom fi pedepsiţi şi osândiţi în veacul ce va să vie pentru că am păcătuit, odată ce am primit o fire nestatornică şi schimbăcioasă. Ci fiindcă, păcătuind, nu ne-am pocăit, nici nu ne-am întors de la calea cea rea spre Domnul după ce-am primit putere şi vreme pentru pocăinţă, ca să arătăm şi

mai mult că dumnezeirea e bună, și nu, dimpotrivă, pătimașă, ca una ce pedepsește și se mânie. Dar El pedepsește păcatul, și nu pe noi. Căci El este în afară de orice patimă și pedeapsă, deși se zice că Se conformează faptelor și dispozițiilor noastre, întorcând fiecăruia după valoarea celor făcute în viață.

48. Clintindu-te dintr-o stare mai bună, nu te tulbura, ci îndreaptă-te, alergând mai degrabă la starea dinainte, cu întristare și mâhnire și cu multă învinuire de sine, ba și cu multă vărsare de lacrimi întru frângerea duhului. Ieșind prin acestea din căderea ce ți s-a întâmplat, vei veni în valea bucuriei mântuitoare, întărindu-te de aici înainte cu toată puterea, ca nu cumva, mâniind iarăși pe Judecător, să fie trebuință de lacrimi și necaz pentru împăcarea Lui, sau, de nu se va întâmpla aceasta aici, să fii pedepsit cu siguranță în veacul ce va să vie.

Despre preoție

49. Iarăși ne este cuvântul despre cinstita preoție, ca ceea ce are trebuință de demnitate și curăție îngerească și, după acestea, de mai multă întărire și neprihănire decât înainte. Căci dacă cel întinat poate să se curețe întrucâtva, cel curat cum se va mai întina, decât doar dacă vrem să amestecăm întunericul cu lumina și putoarea cu mirosul? Dar făcând așa, va fi vai nouă și vom moșteni pierzania, ca niște furi de cele sfinte, asemenea lui Anania și Safira.

50. Învrednicindu-te să te sui la treapta cerească a preoției celei întocmai cu îngerii, printr-o mică curățire te-ai făcut, din vas al pierzării și netrebnic, vas al alegerii și de bună slujbă Domnului, asemenea lui Pavel. Deci păstrează neprihănită cinstea de care te-ai învrednicit, păzind darul dumnezeiesc ca lumina ochilor, ca nu cumva, spurcându-te din neluare aminte, să fii aruncat de la înălțime în prăpastie și cu anevoie să afli întoarcere.

51. Înțelege ca un om cuminte că Dumnezeu făcând pe cineva drept, nu este cine să-l osândească. Și dacă, fiind chemat, ai intrat la harul mai presus de lume al dumnezeieștei preoții, să nu mai fii îngrijat de viața de mai-nainte, dacă ai avut vreo pată, căci prin Dumnezeu și prin îndreptarea ta s-a curățit. Ci să te sârguiești și să veghezi după aceea, ca să nu înnegrești harul. Făcând așa, chiar dacă s-ar îndoi cineva nebunește de lucrarea ta cea sfântă pentru cele dinainte, va auzi glasul dumnezeiesc ce zice: „Ceea ce a curățit Dumnezeu, tu să nu spurci”.

52. Ușoară este demnitatea preoției și jugul blând, dar când se primește și când e purtată după cuviință; și când nu se cumpără harul Duhului dumnezeiesc. Dar când se cumpără cu sârguință omenească și cu dar stricăcios ceea ce nu trebuie să se negutătorească, și chemarea nu mai e de sus, sarcina este foarte grea, ca una ce e purtată fără vrednicie și peste putere. Iar jugul este

foarte aspru şi roade grumazul şi puterea celui ce-l duce, de nu-l pune jos, până-l va slei şi zdrobi cu desăvârşire.

53. Luând jugul preoţiei cu îndrăzneală, îndreaptă-ţi căile tale şi taie drept cuvântul adevărului[188], lucrându-ţi prin ea, cu frică şi cu cutremur, mântuirea ta. Căci Dumnezeul nostru este foc arzător şi dacă te atingi de el, fiind aur sau argint, să nu te temi că vei arde, cum nu s-au temut nici tinerii din Babilon de foc. Dar dacă eşti de iarbă sau de paie, materii uşor de aprins, ca unul ce ai cuget pământesc, tremură că vei fi ars de focul ceresc de nu vei fugi, ca Lot de urgie, prin depărtare de Tainele prea înfricoşate, sau de nu sunt niscai scăderi prea mici ce vin din neputinţă, cele care sunt arse de acest foc dumnezeiesc în prea sfânta slujbă, încât tu însuţi să rămâi nears şi nevătămat de foc, ca gătejele acelea slabe ale rugului.

54. Dacă nu poţi să te desfaci de deprinderea pătimaşă a curgerii de sămânţă, din pricina obişnuinţei îndelungate, cum cutezi, nefericitule, să te apropii de cele pe care nici îngerii nu le ating? Deci sau tremură şi stai departe de aici înainte de slujba dumnezeiască, şi aşa vei câştiga îndurarea lui Dumnezeu, sau aşteaptă-te să cazi cu urgie, ca un nesimţitor şi ca un neîndurat, în mâinile Dumnezeului celui viu, Care nu te va cruţa cu iubire de oameni, ci te va pedepsi fără milă, fiindcă ai cutezat cu neruşinare să intri la nunta împărătească având sufletul şi haina întinate, deşi nu eşti vrednic nici măcar de intrare, dar încă de aşezare.

55. Am cunoscut un preot care îndrăznea să săvârşească cele dumnezeieşti cu nevrednicie, ca unul ce căzuse în patima curviei. Acesta căzu mai întâi într-o boală grea şi de nevindecat, şi se apropia de moarte. După ce făcu totul pentru tămăduirea bolii, dar nu folosi nimic, ci boala se întindea şi mai tare, veni la conştiinţa că are să moară din pricină că a slujit cele sfinte cu nevrednicie. Drept aceea, oprindu-se îndată cu jurământ de la Sfânta Liturghie, a urmat degrabă şi tămăduirea, încât nici urmă de boală n-a mai rămas în el.

56. Luminată este treapta şi haina preoţiei, dar numai dacă are şi sufletul împreună strălucind înlăuntru, prin curăţie. Dacă se întinează din neatenţie, iar conştiinţa, care mărturiseşte despre urâţenie, e dispreţuită, lumina se face întuneric şi pricină a întunericului şi a focului veşnic, de nu cumva, părăsind această cale prăpăstioasă pe amândouă părţile, ne abatem pe alta, care să ne ducă prin virtute şi smerenie, fără primejdie, la Împărăţia lui Dumnezeu.

57. Mântuirea se câştigă prin umilinţă şi virtute, nu prin slăvită preoţie, care cere o vieţuire întocmai cu a îngerilor. Deci sau fă-te nepătimitor ca îngerii, petrecând afară de lume şi de trup cu cugetul, şi aşa păşeşte pe această scară cerească, sau, recunoscându-ţi neputinţa ta, teme-te de înălţime, ca de

---

[188] ορθοτόμοι τὸν τής αληθείας λόγον, după traducerea din *Liturghierul* românesc: „drept îndreptează (ciopleşte) cuvântul adevărului”. Şi preotul are această datorie, nu numai episcopul.

una ce pricinuieşte mare cădere celor ce nu sunt în stare să rămână pe ea, și alege vieţuirea iubită de mulţi, care apropie de Dumnezeu nu mai puţin ca aceea. Căci întru aceasta, chiar dacă ţi s-ar întâmpla să cazi, uşoară îţi va fi iarăși ridicarea prin căință, cu mila și cu harul lui Dumnezeu.

58. Trupul și sângele nu vor moşteni Împărăţia lui Dumnezeu. Iar tu, împărtășindu-te de Trupul și Sângele lui Dumnezeu, cum nu te faci un trup cu El și nu te străbaţi de sângele Lui, având de pe acum înăuntru Împărăţia cerurilor, ci ești încă împrejmuit de patimile trupului și ale sângelui? Mă tem că nu va rămâne în tine Duhul lui Dumnezeu, ca unul ce ești trupesc, și vei fi tăiat în două la vremea judecăţii, luându-se de la tine cinstita preoţie, ca de la unul ce ești nevrednic de asemenea har.

59. Nefiind înaintea ochilor tăi frica lui Dumnezeu, socoteşti că e un lucru simplu să săvârșeşti cele sfinte cu nevrednicie, amăgit de iubirea de sine și închipuindu-ţi pe Dumnezeu bun. Aceasta au pătimit-o și Datan și Aviron odinioară, până ce i-a înghiţit pământul. Temându-te de aceasta și înfricoșându-te de Cel de Care trebuie să-ţi fie frică, cugetă la măreţia lucrului și sau săvârșește cu vrednicie și curăţie, ca să nu zic întocmai ca un înger, lucrul dumnezeieştei preoţii, sau oprește-te, ca un om chibzuit, de la slujba înfricoșată, ca nu cumva, dispreţuind aceasta și nesocotindu-ţi conștiința care te mustră, să zici cu durere atunci când vei fi osândit și când toate se vor judeca și îndrepta: „Frica de care m-am temut a venit peste mine” și: „aceea ce mă înfricoșa mi s-a întâmplat mie”.

60. Adu mai întâi pentru tine, cu trezvie și cu durere, întru zdrobirea inimii și cu lacrimi, jertfa cea sfântă și mântuitoare de lume, spre ispășire. Căci pe cine vei avea ca să-l doară de tine asemenea ţie și să aducă jertfă pentru tine, după moartea ta? De aceea, luând-o înainte cu gândul, ca un chibzuit la minte, înmormântează-te pe tine de pe acum și pomenește-te de mai-nainte, punând înaintea lui Dumnezeu pe Sfânta Masă însești Sfintele ca mijlocire pentru mântuire, aducându-ţi aminte prin aceasta de junghierea Lui cea de bunăvoie și de oameni iubitoare.

61. Sufletul care se desparte de trup, plin de încredinţare (εν πληροφορία), și-l dezbracă pe acesta ca pe o haină încearcă o bucurie negrăită și netălmăcită. Căci dobândind acum cele nădăjduite, îl leapădă pe acesta fără întristare, îndreptându-se cu pace spre îngerul luminos și vesel care vine din înălţime și străbătând fără piedică împreună cu acela văzduhul, nevătămat câtuși de puţin de duhurile răutăţii, ci suindu-se cu bucurie și cu îndrăzneală și cu graiuri de mulţumire, până va ajunge să se poată închina Făcătorului, și de acolo să primească hotărârea de-a se rândui cu cei asemenea și de aceeași măsură în virtute, până la învierea cea de obşte.

62. Îţi spun un cuvânt străin, și nu te minuna: Chiar dacă nu ai dobândit nepătimirea, pentru obișnuinţele care poate te stăpânesc, dacă te afli în vremea ieşirii în adâncul smereniei, te vei înălţa, nu mai puţin ca cel fără

patimă, mai presus de nouri. Căci deşi comoara celor nepătimitori s-a adunat din toate virtuţile, piatra preţioasă a smereniei e mai de preţ decât toate. Ea nu prilejuieşte numai împăcare de la Dumnezeu celui ce o are, ci şi intrare împreună cu cei aleşi în locaşurile de nuntă ale Împărăţiei Sale.

63. Primind ispăşire de păcate de la Dumnezeu, slăveşte pe Cel ce nu ţine minte răul şi nu Se răzbună, asigurându-te dinspre greşelile cu voia, din toată puterea. Căci deşi este ispăşire şi pentru ele până la moarte, prin pocăinţa de fiecare zi, dar te arăţi nemulţumitor dacă păcătuieşti cu uşurinţă întru cunoştinţă. Alungând câinele deznădejdii cu piatra bunei nădăjduiri şi cerând totdeauna cu îndrăznire şi cu stăruinţă, ţi se vor ierta multele păcate, ca îndatorat să iubeşti şi tu mult în veacul ce va să vie pe Cel împreună pătimitor şi preabun.

64. Când, lucrat de harul dumnezeiesc, te afli înaintea lui Dumnezeu întru rugăciunea cu lacrimi, prăvăleşte-te la pământ, întinzându-te în semnul crucii şi, lovindu-ţi capul, cere dezlegarea de aici ca pe o eliberare de stricăciune şi înstrăinare de ispite. Însă nu după cum voieşti tu, ci după cum I se pare lui Dumnezeu şi când şi cum vrea El. Iar plecarea de aici o doreşti şi o iubeşti atunci când ai plecat deodată cu lacrimile spre Domnul, în abisul smereniei, încât te-ai făcut fără grijă în văpaia dorului şi în rugăciune. Dar mai rabzi amânarea deocamdată, Dumnezeu prevăzând ceva mai bun. Cere deci cu silire şi cu jurământ, fără să hotărăşti data, făcând, zicând, cercetând şi neguţătorind orice, ca să nu cazi de la Dumnezeu.

65. Fiind purtător de trup, nu încerca să iscodeşti cum sunt cele inteligibile, chiar dacă partea mintală a sufletului tinde spre acelea prin curăţie. Căci până ce partea netrupească, legată de suflare şi de sânge, nu se va desface de grosime şi nu va fi în cele inteligibile, nu va putea cugeta şi înţelege cum trebuie acelea. Prin urmare, pregătindu-te să ieşi din materie, ca dintr-un al doilea pântece întunecat al mamei, către cele nemateriale şi luminoase, bucură-te slăvind pe Binefăcătorul care ne trece prin moarte spre cele nădăjduite. Şi veghează pururea pentru dracii necinstitori care dau târcoale în jurul nostru şi uneltesc împotriva cinstei noastre şi păzesc cu viclenie călcâiul nostru, adică săvârşirea vieţii. Tremură până la ieşire, necunoscându-ţi viitorul şi neavându-l sigur, ca unul ce eşti zidit schimbăcios şi nestatornic, din pricina voii slobode.

66. Când vrăjmaşul simte că sufletul nostru a ajuns la mari măsuri ale virtuţii, ne întâmpină cu ispite sălbatice şi înfricoşate. Această stare ne-o cunoaşte el din cuvintele rugăciunii şi din ridicarea mai presus de perechea materială: trupul şi simţurile. Şi atunci, cu atâta pizmă ne ispiteşte urâtorul de oameni, încât ne face să ne scârbim chiar şi de viaţă. Dar nu ştie, deşertul, câtor bunătăţi ni se face pricinuitor, făcându-ne în chipul acesta cereşti prin răbdare şi împletind mai strălucite cununile noastre.

67. Nu este altă luptă mai mare decât a neprihănirii şi a fecioriei. Chiar şi

îngerii se minunează de cel ce cinsteşte nenuntirea, care se încununează nu mai puţin ca mucenicii. Căci cel ce, legat fiind cu trupul şi cu sângele, se străduieşte să imite necontenit viaţa nematerială a celor netrupeşti, prin curăţie, de câte osteneli şi sudori nu are trebuinţă? Atât de mare şi de înaltă este cu adevărat această virtute, încât puţin lipseşte ca să-i pară cu neputinţă, ca fiind mai presus de fire, dacă nu ar ajuta Dumnezeu de sus, întărind neputinţa firii şi proptind putreziciunea ei şi uşurând-o în oarecare chip, ca să se ridice de la pământ prin dragoste de Dumnezeu şi prin nădejdea bunătăţilor celor gătite ei.

68. Trupul umplut de must prin multa băutură şi prin mult somn e mare piedică spre neprihănire. Iar neprihănirea adevărată rămâne nemişcată şi în faţa nălucirilor din somn. Căci alergarea minţii către ele este o dovadă că poartă încă în adânc boala patimii. Iar dacă se învredniceşte prin har să vorbească cu Dumnezeu în somn fără de trup, înseamnă că patimile s-au liniştit şi ea rămâne neatinsă şi paznic treaz al sufletului şi al trupului, ca un câine care veghează asupra lupilor ce stau la pândă, nelăsându-se înşelat de ei.

69. Îţi spun un cuvânt străin, şi să nu te minunezi. Este între Dumnezeu şi suflet o taină ce se săvârşeşte într-ascuns. Dar este a măsurilor celor mai înalte, a curăţiei, a dragostei şi a credinţei desăvârşite. Când omul, împăcat la culme, se uneşte cu Dumnezeu prin apropiere deplină, în rugăciune şi vedere neîncetată (căci prin acestea Ilie încuie cerul cu secetă şi arde cu foc ceresc jertfa, iar Moise taie marea şi biruieşte prin întinderea mâinilor pe Amalic, şi Iona se mântuieşte din chit şi din adânc, fiindcă sila aduce pe Dumnezeu cel preaiubitor de oameni oriunde vrea), învrednicindu-se de El, măcar că este în trup, a covârşit măsura stricăciunii care-l supune morţii, aşteptând moartea ca pe un somn obişnuit, care-l transportă dulce spre cele nădăjduite.

Despre preoţie

70. Cutremurându-te de Patimile Domnului şi de umilirea (chenoza) lui Dumnezeu-Cuvântul pentru noi, dar şi de jertfa şi de amestecarea în noi a Trupului şi a Sângelui celui de-viaţă-făcător şi dumnezeiesc, de care ne-am învrednicit nu numai să ne împărtăşim, ci şi să le slujim, umileşte-te pe tine ca o oaie de junghiere, socotind pe toţi ca fiind într-adevăr mai presus de tine, şi sileşte-te să nu răneşti conştiinţa cuiva cu nesocotinţă. Iar fără de sfinţenie, să nu cutezi a te atinge de cele sfinte, ca să nu fii ars ca iarba de focul dumnezeiesc, sau să te topeşti ca ceara şi să fii pierdut.

71. De vei săvârşi cum trebuie slujba dumnezeiască, cinstită şi înfricoşată, şi nu te va mustra conştiinţa pentru nimic, să-ţi nădăjduieşti mântuirea din aceasta. Căci folosul de aici îţi va fi mai presus de toată lucrarea şi vederea (contemplarea). Iar de nu vei face aşa, tu însuţi vei vedea. Şi mai

bine este, fără îndoială, să te depărtezi, prin recunoaşterea neputinţei tale, de înălţimea preoţiei, decât să te ţii cu nedesăvârşire şi cu necurăţie de ea, şi, părând multora că te afli la înălţime, să zaci ca un stârv vrednic de plâns şi de nevrednicie.

72. Slujba cinstitei preoţii şi puterea ei de împăcare şi înduplecare a lui Dumnezeu atât de mult întrece orice psalmodie şi orice rugăciune, cât soarele stelele. Căci pe Însuşi Unul-Născut Îl jertfim, Îl punem înainte şi-L aducem spre împăcare, pe Cel junghiat în dar pentru păcătoşi, din iubirea de oameni. Şi nu numai pentru iertarea păcatelor, ci şi pentru cele ce ne rugăm spre folosul nostru, dacă nu ne este conştiinţa întinată. Şi Trupul unit cu dumnezeirea arde ca un cărbune aprins toată materia fărădelegilor şi luminează inimile celor ce se apropie cu credinţă. Asemenea şi dumnezeiescul şi cinstitul Sânge spală şi curăţă, mai mult decât orice isop, toată pata şi întinăciunea celor ce îndrăznesc să se apropie de cele Sfinte cât pot de curaţi, dacă s-ar mai fi întâmplat să rămână ceva.

73. Nu se jertfeşte trupul cel înălţat al lui Dumnezeu-Cuvântul coborându-se din cer, ci, cum a zis oarecare dintre Sfinţi, înseşi pâinea şi vinul se prefac în Trupul şi Sângele lui Hristos prin slujirea tainică, cu credinţă, cu frică, cu dor şi cu evlavie, a celor ce s-au învrednicit de dumnezeiasca preoţie, primind schimbarea din acelea în acestea prin lucrarea şi venirea Preasfântului Duh; nu făcându-se alt trup decât acela al Domnului, ci prefăcându-se în acela, nestricăcios şi nu stricăcios aflându-se. De câtă curăţie şi sfinţenie nu are deci trebuinţă preotul ca să atingă trupul dumnezeiesc, şi de câtă îndrăznire, ca să fie mijlocitor între Dumnezeu şi oameni şi să primească în jurul său împreună rugătoare, deodată cu Preasfânta şi de Dumnezeu Născătoarea, toate puterile cereşti ale îngerilor şi pe toţi sfinţii din veac? Mie mi se pare că precum are trebuinţă de o vrednicie îngerească sau arhanghelească, aşa are şi de o familiaritate îngerească cu Dumnezeu.

74. Trebuie să-ţi însemni deci, o, Pisinie, că de aceea stau Sfintele descoperite înaintea noastră, după Simbolul credinţei, pe Sfânta Masă, având să fie sfinţite, ca şi cum s-ar ruga în oarecare chip pentru cei ce le aduc şi ar striga cu graiuri negrăite către Cel ce locuieşte în ceruri. Căci Acela privind, nu trece cu vederea şi, văzând, nu-Şi întoarce privirea, amintindu-Şi umilirea (chenoza) cea de bunăvoie pentru păcătoşi şi coborârea negrăită şi junghierea cea de oameni iubitoare. Fiindcă nu îndreptaţi fiind noi ne-a dăruit preţul de răscumpărare şi mântuirea prin patimile Sale, Bunul şi răbdătorul de rău, ci, păcătoşi fiind, ne-a mântuit şi ne-a chemat iarăşi la Sine.

75. Chiar dacă porţi grijă de rugăciunea curată, care uneşte mintea nematerială cu Dumnezeu, în chip nematerial, şi ai ajuns să vezi ca într-o oglindă odihna care te aşteaptă după sfârşitul vieţii de aici, ca unul ce ai primit arvuna Duhului şi ai dobândit Împărăţia cerurilor înăuntru, întru toată simţirea şi încredinţarea, să nu suferi a te slobozi din trup fără preştiinţa

morţii, ci roagă-te cu dinadinsul pentru aceasta şi fii cu bună nădejde că vei dobândi-o aproape de sfârşit, de-ţi va fi de folos. Dar pregăteşte-te pentru ea neîncetat, lepădând toată frica, pentru ca, străbătând văzduhul şi scăpând de duhurile răutăţii, cu îndrăzneală şi fără temere să ajungi înăuntrul boltilor cereşti, unindu-te cu cetele îngereşti şi adăugându-te la aleşii şi drepţii din veac şi privind, pe cât este cu putinţă, Dumnezeirea. Iar dacă nu, să cunoşti barem bunătăţile de sub Ea şi pe Cuvântul lui Dumnezeu răspândind razele mai presus de ceruri, pe Cel închinat cu o singură închinare împreună cu trupul Său neprihănit, deodată cu Tatăl şi cu Duhul, de către toată oastea cerească şi de către toţi sfinţii. Amin.

ILIE ECDICUL

Viața și scrierile lui Ilie Ecdicul

Filocalia greacă[189] publică sub numele lui Ilie Presbiterul și Ecdicul o scriere intitulată *Antologie de sentințe de-ale filosofilor strădalnici*[190]*. În Patrologia greacă,* tom. 90 (col. 1401-1461) aceeași scriere, cu titlul *Alte capete,* e dată sub numele Sfântului Maxim Mărturisitorul, fiind luată din ediția scrierilor Sfântului Maxim publicată de Combefis, Paris, 1675. Textul din *Filocalia greacă* a fost publicat și în tom. 127 al P.G., cu o traducere fragmentară a lui Pontanus (col. 1128-1176)[191]. Astfel, aceeași scriere o avem publicată în Migne de două ori, fiind atribuită de fiecare dată altui autor și socotindu-se ca două scrieri diferite.

Mai nou Th. M. Disdier a rezolvat această problemă stabilind că textele publicate în P.G. 90 și P.G. 127 (din *Filocalia)* nu sunt două scrieri deosebite ce provin de la doi autori, ci sunt una și aceeași scriere, și ea este a lui Ilie Ecdicul[192]. El a arătat cum din 36 de codice manuscrise, care cuprind această scriere, 23 o atribuie lui Ilie Ecdicul, altele nu indică niciun autor, altele i-o atribuie lui Ioan Carpatiul și numai câteva i-o atribuie Sfântului Maxim, și acestea sunt toate mai noi, din veacul al XII-lea încoace. Codicele manuscrise care cuprind opera Sfântului Maxim dinainte de secolul al XII-lea nu cuprind această scriere, iar Fotie, care în veacul al IX-lea ne-a lăsat un inventar al scrierilor Sfântului Maxim, nu pomenește nici el de această scriere.

Disdier aduce și criterii interne, care ar arăta că scrierea aceasta e mai nouă decât scrierile Sfântului Maxim, indicând o spiritualitate mai sistematică și mai nuanțată și trădând influența scrisului Sfântului Simeon Noul Teolog din veacul al XI-lea. După Disdier, autorul trebuie să fie un anume Ilie, care a fost pe rând avocat, monah și preot, și care a fost contemporan cu Ilie al II-lea, Mitropolitul Cretei de la sfârșitul veacului al XI-lea și începutul veacului al XII-lea. N-a fost însuși Mitropolitul Ilie al II-lea, care a comentat pe Grigorie de Nazianz și *Scara* lui Ioan Scărarul[193], căci acesta era o personalitate bine cunoscută, nu un „oarecare avocat” (ειδικός τις), cum îi zic unele manuscrise autorului acestei scrieri. Nu se știe de-a fost și el din Creta. Manuscrisele nu

---

[189] Ed. I, Veneția, 1782, p. 529-548; ed. a II-a, vol. I, Atena, 1893, p. 375-391.

[190] Ανθολόγιον γνωμικόν φιλοσόφων σπουδαίων, σπουδασθέν και πονηθέν Ηλία ελαχίστω πρεσβυτέρω και εκδίκω.

[191] „Έτερα κεφάλαια. Traducerea lui Pontanus e din 1603, când a fost publicată ca apendice la traducerea operei Sfântului Simeon Noul Teolog (Ingolstadt, 1603), sub titlul: *Ex Elie Presbyteri et defensoris sententiarum florilegio florilegium*.

[192] „Élie L'Ecdicos et les έτερα κεφάλαια, attribués à saint Maxime le confesseur et à Jean de Carpathos”, în *Echos d'Orient,* 1932 (ian.-martie, p. 17-51).

[193] O știre că el a comentat *Scara* o avem în Cod. Hierosolymitanus 66 din veacul al XII-lea, la f. 162, într-o notiță din veacul al XIV-lea.

spun nimic în privinţa aceasta.

Iată câteva din deosebirile dintre Sfântul Maxim şi Ilie Ecdicul, remarcate de Disdier. Amândoi cunosc împărţirea sufletului raţional (λογική ψυχή) în partea poftitoare (επιθιμητικòν), partea irascibilă (τò θυμικόν) şi partea cugetătoare (τò λογιστικόν). Dar pe când la Sfântul Maxim pofta şi iuţimea (επιθυμία και θυμός) sunt puterile pasionale sau partea pasională (παθητικαί δυνάμεις, τò παθητικòν μέρος), la Ilie Ecdicul ele sunt puterile vitale şi partea păcătuitoare (ζωτικαί δυνάμεις şi αμαρτητικòν μέρος). Purificarea lor duce, după Sfântul Maxim, la nepătimire (απάθεια), condiţia pentru cunoaştere (γνώσις), contemplarea duhovnicească (πνευματική θεωρία) şi teologie, încoronată de îndumnezeire (θέωσις). După Ilie Ecdicul totul se încoronează prin simplitate (απλότης), o categorie scumpă Sfântului Simeon Noul Teolog.

La Sfântul Maxim fazele principale ale vieţii duhovniceşti sunt: făptuirea (πράξις), contemplaţia (θεωρία) şi teologia. La Ilie teologia lipseşte. În schimb avem fazele: făptuitorul (πρακτικός), mijlociul (μέρος) şi contemplativul (θεωρητικός).

Viaţa activă are la Ilie unele momente în plus faţă de Sfântul Maxim. După acesta, viaţa activă urcă pe scara a şapte virtuţi: credinţa, frica, înfrânarea, răbdarea, nădejdea, nepătimirea şi iubirea. La Ilie întâlnim unele virtuţi deosebite, care apar întâi la sinaiţi şi apoi sunt primite de Sfântul Simeon Noul Teolog: tăcerea (σιωπή), postul, rugăciunea, atenţia (προσοχή). Mila (έλεος) are la Ilie un rol pe care nu-l are la Sfântul Maxim. La Ilie nu întâlnim ideea de chip şi asemănare. În schimb la el întâlnim rugăciunea de un singur cuvânt a sinaiţilor (μονολόγιστος ευχή), care nu e la Sfântul Maxim.

Peste tot în spiritualitatea lui Ilie e puţin mai accentuat elementul de simţire, de trăire, de practicitate duhovnicească.

Totuşi e departe de-a atinge în privinţa aceasta nivelul scrisului Sfântului Simeon. Ea oscilează între speculaţie abstractă şi trăire, predominând totuşi abstracţiunea. De aceea, e probabil ca autorul ei să fi trăit înainte de Sfântul Simeon, căci cele câteva elemente de simţire ale ei circulau la sinaiţi încă din veacul al VII-lea. În stilul şi în preocupările ei, această scriere e foarte înrudită cu scrisul Sfântului Maxim. Mai înrudită cu mult decât de scrisul sinaiţilor.

În ce priveşte titlul scrierii, unele codice care o atribuie Sfântului Maxim îi spun simplu: *Capete* (κεφάλαια), sau *Alte capete* (έτερα κεφάλαια). Se vede că vreun copist, scriindu-le după celelalte scrieri de sentinţe ale Sfântului Maxim – ca să-şi facă un codice de sentinţe –, a lăsat la început locul pentru titlu gol, apoi a uitat să-l completeze, şi un copist sau un cititor ulterior a socotit că sunt şi ele ale Sfântului Maxim şi le-a zis, simplu, tot: *Capete* sau *Alte capete* ale Sfântului Maxim.

Unele din manuscrisele care atribuie scrierea lui Ilie Ecdicul îi dau însă titlul din *Filocalia,* de unde rezultă că probabil însuşi autorul i-a dat acest titlu.

Dar câte un manuscris folosește ca titlu unele cuvinte din vreunul din cele patru distihuri iambice care sunt puse în fruntea celor patru secţiuni ale scrierii. (De pildă, Cod. Vindob. 274 îi spune: *Izvor curgător* = πηγή νάουσα, primele două cuvinte din primul distih; Cod. Moscv. 424 folosește ca titlu niște cuvinte din distihul al treilea).

Adeseori fiecare din cele patru secţiuni are un titlu propriu. Astfel, prima secţiune se numește: *Capete morale* = κεφάλαια ηθικά (Vindob. 315); a doua: *Despre rugăciune,* sau *Capete despre rugăciune* (περί ευχής sau κεφάλαια περί ευχής); a treia: *Capete gnostice* (κεφάλαια γνωστικά); a patra: *Capete practice și contemplative,* sau *Despre făptuire și contemplaţie*[194]*.* Titlurile secţiunilor reproduc sau dezvoltă un cuvânt din distihul cu care începe respectiva secţiune.

În general lucrarea e împărţită în patru secţiuni. Fiecare secţiune e introdusă printr-un distih. Împărţirea trebuie să derive chiar de la autor. Distihurile au suferit oarecare modificări. Așa, distihul al treilea a fost completat prin versetul: Σκοτίζεται δ αυ, εγκλυσθείς είς πάθος (Se întunecă iar, scufundându-se în patimă). În ediţia Combefis, publicată în P.G. 90, distihul primei secţiuni e completat cu două versuri care consacră atribuirea scrierii Sfântului Maxim.

Aceste distihuri indică natura secţiunii care urmează.

Prima secţiune stăruie în noţiuni și sfaturi generale de ascetism. Fiecare cap e urmat de unul explicativ, ca un fel de scolie. A doua tratează exclusiv despre rugăciune, a treia despre contemplaţia naturală și mai ales spirituală. A patra e un fel de recapitulare a primelor trei secţiuni, deși intenţia era să se trateze în ea despre raportul dintre făptuire și contemplaţie. S-ar putea ca secţiunea aceasta să fi fost o operă aparte, cum o dă Cod. Moscv. 426.

Numărul total al capetelor variază în diferitele codice. Unul dă 237, altul 239; unele 240, altele 241, altele 244; unul 245, altul 250, altele 251. Ed. Combefis (P.G. 90) dă 243, iar Nicodim Aghioritul *(Filocalia greacă),* 248.

În general, prima secţiune cuprinde de la 77 la 80 de capete, a doua 30 sau 31, a treia 32, a patra de la 104 la 108 capete.

Comparând cele două ediţii (Combefis în P.G. 90 și Nicodim Aghioritul în *Filocalia greacă),* plus traducerea fragmentară a lui Pontanus – care a avut în faţă un al treilea codice –, Disdier deduce că textul prim a avut 248 de capete, cifră care nu mai e furnizată de niciun manuscris[195]. Între ediţiile Combefis și

---

[194] Textul din *Filocalia greacă* are pentru secţiunea a treia titlul: του αυτού γνωστικά = *Al aceluiași, gnostice;* iar pentru secţiunea a patra: του αυτού, πρακτικά και θεωρητικά = *Ale aceluiași, practice și contemplative*.

[195] Iată cum ajunge Disdier la această cifră: Prima secţiune are la Combefis 77 de capete, în *Filocalia greacă* 79. Dar o confruntare minuţioasă dă 79 de capete. Cap. II din Combefis formează cap. II și III din *Filocalia greacă.* Aici trebuie acceptată

Nicodim, Disdier a găsit 464 de diferenţe, cele mai multe ortografice. Uneori e mai bun textul lui Combefis, dar adeseori e de preferat textul lui Nicodim. Noi vom urma în traducere, în privinţa capetelor, rectificările lui Disdier, aranjând numerotarea potrivit cu ele.

împărţirea *Filocaliei,* care are pentru ea şi manuscrisul de la baza trad. lui Fontanus, ca şi progresia de idei. Astfel, coregem pe Combefis cap. II în cap. II şi II bis. Cap. III din Combefis corespunde cu cap. IV, XI şi XII din *Filocalie.* Dar aici e just Combefis, întărit de Fontanus şi de Cod. Atheniensis 517. Împrăştierea acestui cap în *Filocalia* e ilogică. *Filocalia,* la rândul ei, blochează în cap. V, cap. IV şi V din Combefis; iar în cap. VII, cap. VII şi VIII din Combefis. Aici iar e mai logic Combefis, întărit de Fontanus şi Atheniensis. Combefis nu are cap 76 al lui Nicodim. Aici e just Nicodim.

Astfel, 77 de capete din Combefis + II bis + LXXVI din Nicodim = 79 de capete.

79 de capete din Nicodim – XI şi XII + V bis şi VII bis = 79 de capete.

Secţiunea a doua are şi la Nicodim şi la Combefis 30 de capete în loc de 31, ca în majoritatea manuscriselor. *Filocalia* nu are cap 83 al lui Combefis (έξω μεν ποιείται), dar, în schimb, împarte în două cap 91 al lui Combefis, obţinând capetele 92 şi 93.

A treia secţiune are în Combefis 30 de capete (cu numerotare în continuare), în *Filocalia* 32 (începând numerotarea de la 1). Cifra din *Filocalia* e cea normală, fiind indicată de aproape toate manuscrisele. Deci trebuie să completăm pe Combefis cu *Filocalia,* intercalând între capetele 125 şi 126, ale lui Combefis, cap 19 din *Filocalia* (ο εν ημίν εγκεκρυμένος), şi între capetele 130-131, cap 25 din *Filocalia* (εν τη δυαδική).

A patra secţiune are la Combefis 106 capete (cu numerotare în continuare), iar la Nicodim 107 (cu numerotare ce continuă cele 32 de capete ale secţiunii a treia). Se va completa Combefis, intercalându-se între capetele 153-154, cap 49 al lui Nicodim (τη καθουμένη).

CULEGERE DIN SENTINŢELE ÎNŢELEPŢILOR STRĂDALNICI, ÎNTOCMITĂ DE STRĂDANIA ŞI OSTENEALA CELUI MAI MIC PRESBITER ŞI AVOCAT (ECDIC), ILIE

I

Capete morale

Vei afla aci, de vei cerceta cu stăruinţă,
O fântână din care izvorăşte o rouă
de gânduri morale

1. Niciun creştin care crede drept în Dumnezeu nu trebuie să fie fără grijă, ci să aştepte totdeauna ispita, ca atunci când va veni să nu se mire şi să nu se tulbure, ci să rabde cu mulţumire osteneala necazului şi să înţeleagă ceea ce zice, cântând cu Prorocul: „Cearcă-mă, Doamne, şi mă ispiteşte" (Ps. 25, 2). Căci nu a zis: „Certarea Ta m-a răpus", ci: „m-a îndreptat până la sfârşit" (Ps. 17, 39).

2. Începutul virtuţilor e frica de Dumnezeu, iar sfârşitul, dragostea (dorul) Lui.

3. Începutul (principiul) a tot binele este raţiunea făptuitoare şi fapta raţională. De aceea nici fapta fără raţiune nu este bună, nici raţiunea care se deapănă fără faptă.

4. Fapta[196] trupului este postul şi privegherea; a gurii, psalmodia, rugăciunea şi tăcerea, mai de preţ decât cuvântul. Fapta mâinilor e ceea ce se face de către ele fără murmur; iar a picioarelor, drumul străbătut de ele de la prima poruncă. Fapta sufletului e înfrânarea săvârşită cu simplitate şi simplitatea cu înfrânare; iar a minţii, rugăciunea în contemplaţie şi contemplaţia în rugăciune.

5. Tuturor virtuţilor acestora le premerg mila şi adevărul, a căror roadă e smerenia şi darul deosebirii (dreapta socoteală) care, după Părinţi, vine din aceea şi fără de care nici aceea nu-şi va putea vedea marginea ei.

6. Făptuirea care necinsteşte jugul raţiunii e ca o vacă ce rătăceşte încoace şi încolo în jurul celor nefolositoare. Iar raţiunea care leapădă veşmintele cinstite ale făptuirii nu e cu bună cuviinţă, chiar dacă se preface la părere că e aşa.

---

[196] Activitatea, făptuirea.

7. Sufletul bărbătesc ţinând aprinse, ca o femeie, toată viaţa ei, făptuirea şi contemplaţia, ca pe două sfeşnice, face cele cuvenite. Iar cel dedat plăcerilor le face pe cele dimpotrivă.

8. Nu ajunge sufletului, spre desăvârşita izbăvire din păcat, reaua pătimire de bunăvoie, de nu se va desface de el şi prin focul celei fără de voie.

9. Căci sufletul, asemenea unei săbii, de nu va trece prin foc şi prin apă, adică prin osteneli de bunăvoie şi fără de voie, nu se va păstra nevătămat de loviturile celor ce vin asupra lui.

10. Precum pricinile mai generale ale ispitelor de bunăvoie sunt trei: sănătatea, bogăţia şi renumele, aşa şi ale celor fără de voie sunt trei: pagubele, batjocurile şi bolile. Unora le sunt acestea spre zidire, iar altora, spre surpare.

11. De suflet sunt legate pofta şi întristarea; iar de trup, plăcerea şi durerea. Şi pricina durerii e plăcerea[197]; căci voind să fugim de simţirea apăsătoare a durerii, alergăm la plăcere. Iar a întristării e pofta.

12. Virtuosul are binele în lăuntrul inimii, iubitorul de slavă deşartă îl are în cugetare[198]. Răul, însă, sârguitorul îl are la suprafaţă; iar iubitorul de plăcere, în adânc.

13. Cel ce urăşte răul se mişcă rar şi fără stăruinţă în el. Dar cel ce e lipit de pricinile lui, mai des şi mai cu stăruinţă.

14. Cei ce nu se gândesc la pocăinţă păcătuiesc necontenit. Iar cei ce păcătuiesc fără să vrea sunt porniţi spre pocăinţă, dar pricina ei nu e aşa de deasă.

15. Simţirea şi conştiinţa să se însoţească cu cuvântul rostit, pentru ca Cuvântul dumnezeiesc, Care a zis că Se va afla în mijlocul lor (Matei 18, 20), să nu fie ruşinat de obrăznicia sau lipsa de măsură a celor spuse sau făcute.

16. Cel ce nu-şi vatămă sufletul prin fapte încă nu şi-l păstrează neîntinat şi prin cuvinte. Nici cel ce-l păzeşte de acestea nu e sigur că nu l-a întinat prin gânduri. Căci păcătuirea este întreită.

17. Nu vei putea să vezi faţa virtuţii până mai cugeţi cu plăcere la cea a păcatului. Iar urâtă îţi va părea a doua, când vei pofti gustarea celei dintâi şi vei înstrăina vederea chipului acesteia.

18. Dracii războiesc sufletul mai ales prin gânduri, nu prin lucruri. Căci lucrurile în ele însele sunt necesare[199]. Şi pricina lucrurilor este auzul şi vederea. Însă al gândurilor, obişnuinţa şi dracii.

19. Păcatul sufletului se întinde în trei ramuri: în fapte, în cuvinte şi în gânduri. Iar bunul nepăcătuirii, în şase. Căci trebuie să păzim fără greşeală cele

---

[197] Propoziţia aceasta e numai în P.G. 90. Dar se pare că trebuie să fie altfel: „pricina plăcerii e durerea”. Numai aşa e în acord cu ce urmează.

[198] Cugetarea e la suprafaţă; inima, în adâncul fiinţei.

[199] Lucrurile în ele însele fiind necesare, nu sunt primejdioase sufletului decât atunci când se adaugă la ele gândurile aduse de draci.

cinci simţuri şi cuvântul rostit. Cel ce nu păcătuieşte în acestea „e bărbat desăvârşit, în stare să-şi înfrâneze şi mădularele trupului" (Iac. 3, 2).

20. Partea neraţională a sufletului se împarte în şase, adică în cele cinci simţuri şi în cuvântul rostit. Acesta, când e nepătimaş, se împarte împreună cu cel pătimaş în chip neîmpărţit[200]. Dar când se află pătimaş, primeşte întipărirea păcatului aceluia.

21. Nici trupul nu se poate curăţa fără post şi priveghere; nici sufletul, fără milă şi adevăr. Dar nici mintea, fără vorbirea cu Dumnezeu şi fără vederea Lui. Acestea sunt perechile cele mai însemnate în aceste lucruri.

22. Sufletul împrejmuit de virtuţile pomenite îşi are cetăţuia sa, care este răbdarea, neclătinată de ispite. „Întru răbdarea voastră veţi dobândi sufletele voastre", zice Scriptura (Luca 21, 19). Dar dacă lucrurile stau altfel, se clatină în tremurături de spaimă, chiar la zgomotele de departe, întocmai ca o cetate fără ziduri.

23. Nu toţi câţi sunt prudenţi în ale cuvântului sunt şi în ale gândului. Nici toţi câţi sunt în ale gândului se vor afla şi în ale simţirii din afară. Căci deşi pe toţi îi are birnici simţirea, dar nu toţi îi plătesc la fel birul. Din simplitate cei mai mulţi nu ştiu să o cinstească aşa cum cere ea.

24. Prudenţa fiind neîmpărţită după fire, poate fi tăiată în deosebite părţi. Căci unuia i s-a dat mai mult, altuia mai puţin din ea. Aceasta până ce, crescând virtutea făptuitoare şi având crescute la măsura ei şi virtuţile generale, împlineşte binele cuvenit al fiecărei virtuţi. Căci cei mai mulţi după lipsurile vieţii lucrătoare îşi primesc şi partea de prudenţă.

25. În cele după fire puţini se vor afla prudenţi; dar în cele potrivnice firii, mulţi. Căci de frica acestora, golindu-şi toată prudenţa firească, puţin prudenţi în cele după fire. Cel mai mult îşi ocupă mintea cu cele de prisos, care nu sunt prin fire vrednice de laudă.

26. Vremea şi măsura sunt comesenii tăcerii cu bun rost. Iar materia ospăţului este adevărul. Venind în vremea lui asupra sufletului călătorit, tatăl minciunii nu găseşte nimic din cele ce caută.

27. Milostiv cu adevărat nu e cel ce dă de bunăvoie cele de prisos, ci cel ce lasă cele de trebuinţă neapărată celor ce le răpesc.

28. Unii câştigă cu bogăţia materială pe cea nematerială prin rânduielile milosteniei. Iar ceilalţi o pierd cu cea nematerială pe cea materială, ajungând la simţirea celei ce nu are sfârşit.

29. Fiecăruia îi este plăcut să se îmbogăţească în cele bune, dar îl întristează pe cel ce s-a îmbogăţit după Dumnezeu, să nu i se îngăduie cât mai mult să se desfete de această bogăţie.

30. Sănătatea i se pare sufletului că este în afară, iar boala se ascunde

---

[200] Cuvântul celui fără de păcat comunică cu al celui păcătos fără să comunice în păcat.

înăuntru, în adâncul simţirii. Deci, dacă trebuie ca boala să fie scoasă afară prin secera mustrărilor, iar sănătatea să fie adusă înăuntru prin înnoirea minţii, este nebun cel ce leapădă mustrările şi nu se ruşinează să zacă totdeauna în bolniţa nesimţirii.

31. Nu te întărâta împotriva celui ce te operează fără voie, ci, căutând la izbăvirea de durere, plânge-te pe tine şi fericeşte-l pe cel ce ţi s-a făcut pricina acestui folos, prin iconomia lui Dumnezeu.

32. Să nu nesocoteşti boala ta, ca să nu ţi se facă şi mai cumplită, ci prin leacurile şi mai aspre ale ostenelii izbăveşte-te de ea, tu, cel ce porţi grijă de sănătatea sufletului.

33. Nu te feri dinaintea celui ce te loveşte când trebuie, ci apropie-te de el, şi-ţi va arăta cât e de mare răul ce se ascunde de simţirea ta, şi vei mânca mâncarea dulce a sănătăţii, după ce ai mistuit pe cea neplăcută a amărăciunii.

34. Pe cât simţi durerile, pe atât să te bucuri de cel ce ţi le scoate la iveală prin mustrări. Căci el ţi se face pricină de curăţire desăvârşită, fără de care mintea nu poate petrece în locul curat al rugăciunii.

35. Cel mustrat trebuie sau să tacă, sau să se apere cu blândeţe în faţa celui ce-l învinuieşte; nu ca să-şi susţină cel mustrat ale sale, ci ca să ridice, poate, pe cel ce s-a poticnit mustrând din neştiinţă.

36. Cel ce se pocăieşte în faţa celui ce s-a supărat pe dreptate, înainte de a fi chemat de acela, nu se păgubeşte cu nimic din ceea ce i se cuvine în urma pocăinţei. Iar cel ce se pocăieşte după ce e chemat pierde jumătate din câştig. Câştigă tot ce s-a rânduit cel ce niciodată nu iese din tovărăşie pentru întristarea ce i se face. Dar i se adaugă şi plată pe deasupra celui ce îşi ia, în toate, greşeala asupra sa.

37. Nici cel trufaş la cugetare nu-şi cunoaşte scăderile sale, nici cel smerit la cugetare bunătăţile (virtuţile) sale. Pe cel dintâi îl înşală o neştiinţă rea; pe cel de al doilea, una plăcută lui Dumnezeu.

38. Cel mândru nu vrea să se măsoare în cele bune cu cei deopotrivă în cinste. Iar în cele dimpotrivă, comparându-se cu cei ce îl întrec, scăderea lui şi-o socoteşte suportabilă.

39. Mustrarea face sufletul tare, iar lauda îl face moleşit şi leneş spre cele bune.

40. Temelia (substanţa) bogăţiei e aurul; a virtuţii, smerenia. Precum deci cel lipsit de aur este sărac, chiar dacă nu pare celor din afară, aşa, fără smerenie, nevoitorul nu va fi virtuos.

41. Precum negustorul fără aur nu e negustor, chiar dacă este foarte destoinic în negustorie, aşa nici nevoitorul fără smerita cugetare nu se va afla în stăpânirea dulceţilor virtuţii, chiar dacă s-ar încrede foarte mult în prudenţa sa.

42. Cel ce se urcă în smerita cugetare coboară mai jos decât cugetul său. Dar se suie mai sus cel ce nu o are pe aceea. Acesta nu rabdă să se măsoare de

bunăvoie cu cei mai mici. De aceea, îşi arată întristarea pentru neşederea în fruntea mesei (Luca 14, 7; 20, 46).

43. Bine este nevoitorului să cugete că e mai mic decât lucrarea lui, dar să facă lucruri mai mari decât frica lui. Căci astfel se va afla cinstit la oameni şi lucrător ne-ruşinat lui Dumnezeu (2 Tim. 2, 15).

44. Cel ce se teme să nu se vadă străin de cei ce vor şedea în cămara de nuntă trebuie sau să împlinească toate poruncile lui Dumnezeu, sau să se ţină cu toată puterea de una, de smerita cugetare.

45. Amestecă înfrânarea cu simplitatea şi însoţeşte adevărul cu smerita cugetare, şi te vei vedea şezând la masă cu dreptatea, cu care ca la o masă doreşte să se adune oricare altă virtute.

46. Fără smerita cugetare adevărul este orb. De aceea se foloseşte şi de împotrivire, ca de-o călăuză, pentru a se rezema în ea când se osteneşte pentru ceva, dar nu află decât întăritura ţinerii minte a răului.

47. Moravul cel bun mărturiseşte despre frumuseţea virtuţii; iar mişcarea cumpănită a mădularelor, despre un suflet paşnic.

48. Primul bine este a nu greşi în nimic; al doilea, a nu ascunde de ruşine greşeala ta, nici a te făli cu ea. Ci mai bine să te smereşti şi să te învinovăţeşti tu însuţi împreună cu cel ce te învinovăţeşte şi să primeşti cu bucurie certarea. Neîntâmplându-se aceasta, tot ce aduci lui Dumnezeu e fără valoare.

49. Pe lângă reaua pătimire de bunăvoie, trebuie primită şi cea fără de voie, adică cea de la draci, din pagubele suferite şi din boli. Căci cel ce nu le primeşte pe acestea, ci se scârbeşte de ele, e asemenea celui ce vrea să-şi mănânce pâinea nu şi cu sare, ci numai cu miere. Acesta nu are totdeauna plăcerea ca tovarăşă, dar e totdeauna vecin cu săturarea (cu plictiseala).

50. Cel ce spală haina ruptă a aproapelui cu cuvinte dumnezeieşti sau o coase prin daruri, arată ca unul care, stăpân fiind, îmbracă înfăţişare de slugă. Dar să ia seama cel ce face aceasta ca nu cumva, nefăcând-o ca o slugă, să-şi piardă, deodată cu plata sa, şi cinstea puterii de stăpân, care i se cuvine, pentru slavă deşartă.

51. Precum credinţa este temelia celor nădăjduite (Evr. 11, 1); aşa este chibzuinţa temelia sufletului; iar smerenia, a virtuţii. Dar e de mirare cum cele desăvârşite prin ele însele se fac nedesăvârşite fără cele întâmplătoare (fără accidente).

52. „Domnul, zice, va păzi intrarea ta şi ieşirea ta" (Ps. 120, 8), adică a mâncărurilor şi a cuvintelor, prin înfrânare. Căci cel ce e cu înfrânare la intrarea şi ieşirea mâncărurilor şi a cuvintelor scapă de pofta ochilor şi-şi îmblânzeşte mânia, care vine din lipsa răsuflării. Căci înainte de toate, de acestea trebuie să aibă grijă şi să se sârguiască în tot chipul nevoitorul. Fiindcă prin ele se împuterniceşte viaţa lucrătoare şi prin ele se întăreşte cea contemplativă.

53. Unii au multă grijă de intrarea mâncărurilor, dar se poartă cu

nepăsare față de ieșirea cuvintelor. Unii ca aceștia „nu știu să scoată mânia din inimă și pofta din trup”, cum zice Ecclesiastul (11, 10), prin ceea ce obișnuiește Duhul înnoitor să zidească inima curată.

54. Neprisosirea mâncărurilor stă în cantitatea mai mică a desfătării; iar lipsa de scădere a cuvintelor, în calitatea mai bună a tăcerii.

55. Curăță-ți rărunchii cu focul nesăturării de mâncăruri și probează-ți inima cu înfrânarea de la cuvinte; și vei avea în slujba celor bune atât pofta, cât și iuțimea.

56. Plăcerea celor de sub pântece scade în cei ce se nevoiesc, trupul pierzându-și vigoarea, dar mai rămâne cea a gâtlejului, în cel ce n-a ajuns să o pedepsească precum se cuvine. Trebuie să te silești, așadar, să înlături necinstea urmărilor, stingând pricina, ca nu cumva, aflându-te acolo străin de virtutea înfrânării, să fii acoperit de rușine.

57. Ascetul trebuie să știe când și cu ce mâncăruri trebuie să-și hrănească trupul ca dușman, când să-l mângâie ca prieten și când să-i poarte de grijă ca bolnav, ca nu cumva, prin nebăgare de seamă, cele ale dușmanului să le socotească ale prietenului, iar cele ale prietenului să le pună în seama dușmanului, iar ale acestuia, iarăși, să le socotească ale bolnavului. Căci, la vremea ispitei, îl va război fiecare, după ce a dat sminteală fiecăruia.

58. Când cel ce se hrănește socotește mai de preț hrana decât desfătarea, harul lacrimilor venind la el începe să-l mângâie și să-l facă să uite de orice altă plăcere, ca una ce e copleșită de plăcerea neasemănat mai mare a acestora.

59. Celui ce se lărgește i s-au oprit lacrimile. Dar îi izvorăsc celui ce iubește calea strâmtă.

60. Nici păcătosul, nici dreptul nu sunt în afară de întristare. Dar cel dintâi fiindcă n-a părăsit cu totul răul; iar cel de al doilea fiindcă n-a atins încă desăvârșirea (binele adevărat).

61. Rugăciunea și tăcerea sunt virtuți care atârnă de noi, prin puterea noastră. Iar postul și privegherea sunt virtuți care nu atârnă de noi, ci, de cele mai multe ori, de temperamentul trupului. Deci nevoitorul trebuie să se îndeletnicească cu ceea ce-i este mai ușor.

62. Răbdarea e casa rugăciunii, căci e ținută în ea. Iar smerenia e materia ei, căci se hrănește din ea.

63. Cel ce nu rabdă în osteneli[201] nu va fi cinstit cu laude; iar cel ce înainte de-a primi plăcerea vede durerea va scăpa de amărăciunea ei.

64. Nu te lăsa legat de ceea ce e mic, și nu vei robi la ceea ce e mare. Căci răul mai mare nu ia ființă înaintea celui mic.

65. Căutând la cele mai mari, vei fi temut de cele mai mici. Dar vei fi disprețuit de acestea de nu te vei gândi la acelea.

66. Nu vei putea ajunge la virtuțile mai mari de nu vei atinge vârful celor

[201] P.G.: „Cel ce nu rabdă cuvintele”.

ce-ţi stau în putere.

67. În cei ce stăpâneşte mila şi adevărul, în aceia stăpâneşte şi tot ce e plăcut lui Dumnezeu. Căci adevărul nu judecă pe nimeni fără milă; iar mila nu se îndreaptă cu iubire spre niciun om fără adevăr.

68. Unind înfrânarea cu simplitatea, te vei face părtaş de fericirea de acolo.

69. Nu vei tăia patimile care te războiesc de nu vei lăsa mai întâi nelucrat pământul din care se hrănesc.

70. Unii se sârguiesc să cureţe numai materia trupului, iar alţii, şi pe a sufletului. Cei dintâi au dobândit putere numai împotriva păcatului cu fapta; ceilalţi şi împotriva patimii. Împotriva poftei, însă, foarte puţini.

71. Materia rea a trupului este împătimirea (libidinozitatea)[202]; a sufletului, dulcea pătimire (voluptatea)[203], iar a minţii, aplecarea spre patimă[204]. Pe cea dintâi o caracterizează pipăitul; pe a doua, celelalte simţuri; iar pe cea din urmă, dispoziţia contrară.

72. Voluptuosul este aproape de libidinos; iar cel aplecat spre pătimire, aproape de voluptuos. Dar nepătimaşul e departe de toţi aceştia.

73. Libidinos e cel în care puterea păcatului e mai tare ca raţiunea, chiar dacă deocamdată nu păcătuieşte; voluptuos, cel în care lucrarea păcatului e mai slabă ca raţiunea, chiar dacă pătimeşte înăuntru. Iar aplecat spre patimă e cel ce e lipit mai mult prin libertate decât prin robie de mijloace. Iar nepătimaş e cel ce nu cunoaşte peste tot deosebirea acestora.

74. Libidinozitatea se pierde din suflet prin post şi rugăciune; voluptatea, prin priveghere şi tăcere; aplecarea spre patimă, prin liniştire şi atenţie. Iar nepătimirea se naşte din pomenirea lui Dumnezeu.

75. De pe buzele nepătimirii curg cuvintele vieţii veşnice ca ceara de albine (Cânt. 4, 11; Ioan 6, 68). Deci cine se va învrednici să-şi lipească buzele de buzele aceleia şi să se sălăşluiască în sânul ei şi să se împărtăşească de mireasma dulce a veşmintelor ei, adică să se îndulcească cu legile virtuţilor, care sunt mai presus de toate aromatele cunoştinţei sensibile?

76. Dezbrăcaţi de cămaşa iubirii (trupeşti) de sine sunt, poate, mulţi; de cea a iubirii de podoabă, puţini. Iar de cea a slavei deşarte, care e cea din urmă, sunt cei nepătimitori.

77. De trupul văzut se va dezbrăca tot sufletul; dar de trupul păcatului, puţini din aceia care s-au bucurat de plăcerile vieţii de aici[205].

78. Toţi se vor face din vii morţi. Dar păcatului vor muri numai cei ce l-

---

[202] εμπάθεια.

[203] ηδυπάθεια.

[204] προσπάθεια.

[205] *Filocalia greacă:* „dar de trupul păcatului, cel care s-a bucurat puţin de plăcerile vieţii de aici”.

au urât pe acesta din tot sufletul.

79. Cine se va vedea pe sine dezbrăcat de păcat înainte de moartea cea de obşte a trupului? Şi cine s-a cunoscut pe sine şi firea sa, cum este, înainte de dezbrăcarea viitoare?

II

Capete despre rugăciune

Sufletul rănit de dragostea mirelui,
Îl uneşte rugăciunea cu mirele, încă de aici

80. Sufletului raţional, aşezat la hotarul dintre lumina sensibilă şi inteligibilă, prin cea sensibilă i s-a încredinţat să vadă şi să facă cele ale trupului, iar prin cea inteligibilă, cele ale duhului. Dar fiindcă lumina inteligibilă s-a întunecat, iar cea sensibilă s-a făcut mai clară pentru obişnuinţa de la început, nu poate să privească deplin spre cele dumnezeieşti dacă nu se uneşte în întregime cu lumina inteligibilă, în rugăciune. Deci, în chip necesar, sufletul se află la hotarul dintre întuneric şi lumină, spre întuneric mişcându-se prin faptă şi afecţiune, spre lumină, prin închipuirea cugetării.

81. Mintea pătimaşă nu poate intra înăuntrul porţii înguste a rugăciunii înainte de a părăsi grijile pricinuite de pofte, ci se va frământa mereu cu durere pe lângă pridvoarele aceleia.

82. Rugăciunea să rămână în minte, ca raza în soare. Căci fără de ea, grijile din lumea simţurilor, hoinărind ca nişte nouri fără de apă, despart mintea de strălucirea ei.

83. Puterea rugăciunii este foamea de bunăvoie de mâncăruri. Iar puterea foamei stă în a nu asculta şi a nu vedea nimic din cele lumeşti, dacă nu e trebuinţă neapărată. Cel ce nu poartă grijă de acestea nu a întărit zidirea postului; iar pe a rugăciunii a făcut-o să se surpe.

84. Dacă mintea nu s-a desfăcut din toate ale simţurilor, nu se poate sui la înălţime şi nu-şi poate cunoaşte vrednicia (demnitatea) sa.

85. Rugăciunea, împuternicită de lacrimi, scoate afară din suflet toate gândurile care o duşmănesc; dar le aduce iarăşi împrăştierea minţii, împuternicită de uşurătatea faţă de lege. Cel ce a izgonit-o pe aceasta a izgonit şi răul atoatepricinuitor al cutezanţei (la vorbă).

86. Postul e simbolul zilei, pentru că e văzut; iar rugăciunea, al nopţii, pentru că e ascunsă. Deci cel ce se îndeletniceşte cu amândouă acestea, potrivit cu fiecare, va ajunge la cetatea vederilor, „din care au fugit durerea, întristarea şi suspinarea” (Is. 51, 11).

87. Lucrarea duhovnicească poate să se facă şi fără fapta trupului. Fericit este deci cel ce socoteşte lucrarea nematerială mai bună decât fapta cea

materială. Căci prin ea a împlinit lipsa faptei, trăind viaţa ascunsă a rugăciunii, cea arătată lui Dumnezeu.

88. Dumnezeiescul Apostol ne îndeamnă să răbdăm în credinţă, să ne bucurăm în nădejde şi să stăruim în rugăciune (Rom. 12, 12), ca să rămână în noi bunul bucuriei. Dacă e aşa, cel ce nu rabdă nu e credincios; cel ce nu se bucură nu e cu bună nădejde, căci a lepădat pricina bucuriei, rugăciunea, nestăruind în ea.

89. Dacă mintea, petrecând de la început în gânduri lumeşti, a câştigat atâta dragoste de ele, câtă prietenie n-ar dobândi faţă de rugăciune petrecând necontenit în ea? Căci în cele ce zăboveşte, zice, în acelea şi obişnuieşte a se lărgi.

90. Precum despărţindu-se de locuinţa sa de odinioară mintea a uitat de strălucirea de acolo, aşa trebuie ea să uite iarăşi de cele de aici şi să alerge spre aceea prin rugăciune.

91. Mintea se va afla, faţă de rugăciunea care nu poate să o mângâie, ca un prunc faţă de sânii mamei, care s-au răcit. Iar faţă de cea care e altfel, ca un prunc adormit de plăcere în braţele ei.

92. „Acolo, zice (în patul plângător al vieţii virtuoase adică, asemenea miresei din Cântare, va zice şi mireasa rugăciune către iubitul ei), îţi voi da sânii mei” (Cânt. 7, 13) dacă vei veni cu totul la mine.

93. Nu poate dobândi prietenie faţă de rugăciune cel ce nu s-a lepădat de toată materia, afară de viaţă şi de acoperământ (1 Tim. 6, 8). Ieşi afară din toate celelalte, cel ce vrei să fii numai cu mintea.

94. Mărturia minţii iubitoare de Dumnezeu este rugăciunea de-un singur gând, a gândului chibzuit este cuvântul la vreme, iar a simţirii eliberate, gustul de un singur fel. Prin acestea trei se zice că se întăresc cele ale sufletului.

95. Firea celui ce se roagă trebuie să se înmoaie şi să se înfrăgezească bine, întocmai ca a copiilor, ca, precum a acelora, aşa şi a acestuia să-şi primească uşor dezvoltarea ce vine prin rugăciune. Deci nu fi fără grijă, cel ce doreşti să te însoţeşti cu aceasta.

96. Nu toţi au acelaşi scop în rugăciune, ci unul pe acesta, altul pe acela. Unul se roagă ca, dacă se poate, să fie inima lui totdeauna cu rugăciunea; altul, ca să se ridice şi mai sus de ea. Iar altul, ca să nu fie întrerupt de gânduri în rugăciune. Dar toţi se roagă fie să fie păziţi în cele bune, fie să nu fie duşi de cele rele.

97. Dacă nimeni nu rămâne nesmerit în rugăciune (căci se frânge în smerenie cel ce se roagă), cel ce se poartă cu semeţie în cele din afară nu se roagă întru smerenie.

98. Cel ce se roagă gândindu-se la văduva care a mişcat judecata împotriva asupritorului crud (Luca 18, 3) nu va slăbi niciodată din pricina întârzierii bunătăţilor făgăduite.

99. Nu va rămâne rugăciunea în cel ce zăboveşte la cele gândite înăuntru

și la cele grăite în afară. Dar tot ea se va întoarce la cel ce le taie pe cele mai multe.

100. De nu vor străbate cuvintele rugăciunii la adâncurile sufletului, nu vor fi lăsate lacrimile să se rostogolească pe obrajii feței.

101. Spicele vor răsări plugarului dacă semințele n-au fost aruncate la suprafața pământului (la vedere). Iar monahului îi vor izvorî lacrimile dacă pătrunde cu osteneală cuvintele rugăciunii.

102. Rugăciunea e cheie Împărăției cerurilor. Cel ce o are pe aceasta cum trebuie vede bunătățile rânduite pe seama prietenilor ei. Dar cel ce nu are îndrăznire în aceea nu vede decât cele de aici.

103. Mintea, în vremea rugăciunii, nu poate zice cu îndrăznire către Dumnezeu: „Ai rupt legăturile mele, Ție Îți voi aduce jertfă de laudă” (Ps. 115, 7) dacă nu rupe, din dorul celor mai înalte, legăturile fricii, ale trândăviei, ale somnului mult și ale lăcomiei de mâncare, din care se naște păcătuirea.

104. Cel împrăștiat la rugăciune stă afară de catapeteasma dintâi. Înăuntru ajunge cel ce o face de un singur gând[206]. Dar în Sfânta Sfintelor privește numai cel ce împreună cu pacea gândurilor (rațiunilor) naturale contemplă cele dimprejurul ființei care întrece orice minte și s-a învrednicit de vreo arătare luminoasă de acolo.

105. Când sufletul, odihnindu-se de cele din afară, se unește cu rugăciunea, atunci aceea, înconjurându-l ca o flacără, îl face întreg arzător, așa cum face focul fierul. Sufletul este același, dar nu mai poate fi atins de atingerile din afară, cum nu poate fi nici fierul arzător.

106. Fericit cel ce s-a învrednicit să se arate în viața aceasta astfel, și statuia lui, prin fire de lut, și-o vede arzătoare prin har.

107. Pe cei începători legea rugăciunii îi apasă ca un stăpân aspru; dar celor înaintați ea le este ca dragostea, care împinge pe un flămând la ospăț bogat.

108. Pe cei ce se îndeletnicesc bine cu făptuirea, rugăciunea când îi umbrește ca un nour (Ieș. 14, 19) care-i apără de gândurile arzătoare, când îi răcorește cu o rouă de lacrimi, arătându-le vederi duhovnicești.

109. Cântarea e o dulceață a chitarei, atinsă de cineva din afară. Iar sufletul, dacă nu-i vine în vremea rugăciunii într-ajutor grăirea tainică în Duh, nu se străpunge ușor. „Căci a ne ruga cum trebuie nu știm” (Rom. 8, 26). La aceasta îl duce, pe cel ce se roagă, Duhul.

---

[206] Cel concentrat adică.

III

Capete despre cunoştinţă

Mintea se luminează prin contemplarea cunoscătoare
Ridicându-se la înălţime prin citirea acestor cuvinte

110. Cel ce se îndeletniceşte cu cunoştinţa (gnosticul) trebuie să ştie că mintea lui se află uneori în ţara înţelesurilor, alteori în cea a gândurilor[207], şi alteori, în cea a simţirii. Iar când e în aceasta, se află fie în cele cu rost, fie mai degrabă în cele fără rost.

111. Neaflându-se mintea în înţelesuri, se află cu siguranţă în gânduri. Iar aflându-se în gânduri, nu se află în înţelesuri. Dar aflându-se în simţire, este cu toate.

112. Prin înţeles, mintea străbate spre cele inteligibile; prin gând, raţiunea, spre cele raţionale; iar prin închipuire, simţirea, spre cele ce sunt de făptuit.

113. Mintea adunându-se în ea însăşi, nu mai vede nimic nici din cele ale simţirii, nici din cele ale gândului, ci minţi goale şi raze dumnezeieşti, izvorând pace şi bucurie.

114. Altceva este înţelesul lucrului, altceva raţiunea lui, şi altceva ceea ce cade sub simţire. Cel dintâi este fiinţa; a doua, accidentul; iar cea din urmă, deosebirea obiectului[208].

115. Mintea tăind multe căi, se vădeşte nesăturată. Dar adunându-se pe una singură, a rugăciunii, înainte de a o isprăvi se arată strâmtorată, îndemnând pe cel ce se împărtăşeşte de ea să se desfacă de cele din care a ieşit.

116. Mintea coborâtă din cele de sus nu se va reîntoarce iarăşi acolo de nu va nesocoti cu desăvârşire cele de jos, prin îndeletnicirea cu cele dumnezeieşti.

117. Nu vei putea face sufletul să fie numai cu gândurile din jurul său, chiar dacă îţi vei sili trupul să petreacă în singurătate, cugetând pururea numai la ticăloşia lui. Căci numai cu vremea, din mila lui Dumnezeu, vei putea să te întorci la cinstea dintâi a obârşiei tale de neam bun (la demnitatea dintâi a nobleţei tale).

---

[207] Înţelesurile (νοήματα) sunt intuiţiile minţii sau ale înţelegerii, iar gândurile (λογισμοί) sunt conceptele raţiunii formate discursiv. În celelalte scrieri ascetice, gândurile sunt cugetările pătimaşe.

[208] Această caracterizare a înţelesului, a raţiunii şi a percepţiei n-am mai întâlnit-o.

118. Cel ce se ocupă cu făptuirea poate uşor să-şi supună mintea rugăciunii, iar contemplativul, rugăciunea minţii: cel dintâi retrăgându-şi simţirea de la chipurile văzute, iar celălalt mutându-şi sufletul la raţiunile ascunse în chipuri[209]. Cel dintâi îşi convinge mintea să uite[210] de raţiunile trupurilor, iar celălalt, să cugete la cele netrupeşti. Iar netrupeşti sunt raţiunile trupurilor, însuşirile şi fiinţele lor[211].

119. Când îţi vei dezrobi mintea din plăcerea (voluptatea) trupurilor, banilor şi mâncărurilor, orice vei face ţi se va socoti dar curat, adus lui Dumnezeu; şi ţi se va da în schimb să-ţi deschizi ochii inimii tale şi să poţi privi clar raţiunile[212] lui Dumnezeu, scrise în ea, care vor fi socotite, de gâtlejul tău inteligibil, mai presus de miere şi de ceară (Ps. 18, 11), prin dulceaţa dată de ele.

120. Nu vei putea să-ţi ridici mintea mai sus de trupuri, de bani şi de pofta mâncărurilor, ce nu sunt de neapărată trebuinţă, de nu o vei introduce în ţara curată a drepţilor, în care izvorăşte amintirea morţii şi a lui Dumnezeu, care şterge din inima pământească orice chip al poftei.

121. Nimic nu e mai înfricoşat ca gândul morţii şi nimic mai minunat ca pomenirea lui Dumnezeu. Căci cea dintâi aduce întristarea mântuitoare; iar cealaltă dăruieşte veselie. „Adusu-mi-am aminte de Dumnezeu, zice Prorocul, şi m-am veselit" (Ps. 76, 3). Iar înţeleptul zice: „Adu-ţi aminte de cele din urmă, şi nu vei păcătui" (Sir. 7, 38). Dar e cu neputinţă să o dobândească cineva pe cea de-a doua până n-a încercat apăsarea celui dintâi.

122. Până ce n-a văzut mintea cu faţa descoperită slava lui Dumnezeu (2 Cor. 3, 18), nu poate sufletul să spună întru simţirea sa: „Iar eu mă voi bucura întru Domnul (Ps. 9, 2), mă voi desfăta întru mântuirea Lui" (Ps. 103, 34). Căci zace acoperământul iubirii de sine peste inima lui, spre a nu i se descoperi temeliile lumii, care sunt raţiunile făpturilor. Iar acest acoperământ nu-l va putea ridica fără osteneli de bunăvoie şi fără de voie.

123. Conducătorul norodului lui Israel nu poate vedea pământul făgăduinţei, care este nepătimirea, după fuga din Egipt, care este păcatul cu lucrul, nici după trecerea mării, adică a robiei prin poftă şi afecţiune, ci numai după petrecerea în pustie, aşezată între faptele şi mişcările păcatului, trimiţând înainte puterea sa văzătoare şi cercetătoare (Deut. 2, 26; 31,2; 34, 1).

---

[209] P.G. 90: „în cuvinte".

[210] P.G. 90: „să cugete".

[211] Activul nu mai vrea să ştie peste tot de lucruri, căci fiind nedesăvârşit uşor poate fi ispitit de ele. El nu mai cugetă. „Îşi supune mintea rugăciunii". Contemplativul poate iarăşi cugeta, căci s-a eliberat de poftă. Dar întorcându-se la lucruri, nu se ocupă cu suprafeţele lor, ci cu raţiunile lor. El nu renunţă la cugetare pentru rugăciune, ci ia rugăciunea în ajutorul unei cugetări curate, „Îşi supune rugăciunea minţii".

[212] Legile.

124. Cei ce şed în pustie, adică în nelucrarea patimilor, au bunătăţile pământului aceluia fericit numai din auz. Iar cei ce au privit cele din el, se înţelege, numai cu închipuirea sufletului, au ajuns la contemplaţia celor văzute. În sfârşit, cei ce s-au învrednicit să intre în el s-au săturat cu toată simţirea de raţiunile ce curg din el ca un lapte şi ca o miere, adică de cea dintâi şi de cea de-a doua contemplaţie[213].

125. Cel ce are încă mişcările naturale ale trupului nu s-a răstignit cu Hristos; nici nu s-a îngropat cu El cel ce târăşte după sine gânduri şi amintiri sufleteşti. Deci cum va învia împreună cu El unul ca acesta, spre a umbla întru înnoirea vieţii? (Rom. 6, 4).

126. Virtuţile mai cuprinzătoare ale sufletului fiind trei: postul, rugăciunea şi tăcerea, cel ce vrea să se desfacă (puţin) de rugăciune trebuie să se odihnească într-o oarecare contemplaţie naturală; cel ce vrea să se desfacă de tăcere, într-o convorbire morală; iar cel ce posteşte, într-a doua mâncare dăruită[214].

127. Până ce mintea se află în ale sale[215], păzeşte asemănarea, fiind bună şi împreună pătimitoare (miloasă). Iar ajungând în cele ale simţirii, dacă pogoară la vreme potrivită şi după cuviinţă, dând şi primind învăţătură, întărindu-se iarăşi, se întoarce la sine. Dar dacă se pogoară fără rost şi fără trebuinţă, va fi ca un general neprevăzător, care îşi pierde mult din putere luptându-se.

128. Raiul nepătimirii, ascuns în noi, este icoana raiului viitor, care va primi pe cei drepţi. Dar nu se vor afla afară de acela toţi câţi n-au putut să ajungă în lăuntrul acestuia.

129. Soarele sensibil nu-şi trimite razele sale în casa închisă; iar cel inteligibil nu lasă razele sale dulci în sufletul care nu-şi are simţurile închise faţă de cele văzute.

130. Gnostic (cunoscător) este cel ce-şi face pogorârile cu măreţie, iar urcuşurile sufletului, cu smerenie.

131. Albina, dorindu-se după livezi, îşi adună de acolo materia mierii; iar sufletul, scrutând veacurile, îşi adună de acolo dulceaţa variată în cugetare.

132. Cerbul care a mâncat şerpi aleargă la izvoarele apelor ca să-şi stingă veninul; iar sufletul rănit de săgeţile dumnezeieşti e atras de dragostea neîncetată spre Cel ce l-a rănit.

---

[213] Cea dintâi contemplaţie, numai prin vedere, e curgătoare şi trecătoare ca laptele. A doua, prin posesiune, e consistentă ca mierea. Mai probabil însă că e vorba de raţiunile Providenţei şi ale Judecăţii, conform cap 161.

[214] E mâncarea pentru trup, dăruită şi ea de Dumnezeu şi îngăduită numai în al doilea rând, după mâncarea minţii.

[215] *Filocalia greacă:* „în cele dumnezeieşti”.

133. În viaţa singuratică răsar gânduri simple[216]; în viaţa în doi, gânduri amestecate; iar de sufletul mult subţiat[217], gândurile s-au depărtat şi vin la el numai minţi goale de trupuri (Ps. 17, 15), care îi arată, descoperindu-i, raţiunile Providenţei şi ale Judecăţii, ca nişte temelii ale pământului[218].

134. În viaţa în doi, bărbatul şi femeia nu pot să vadă simplu, căci aceasta se va afla numai în viaţa singuratică, în care, pentru asemănarea în Hristos, nu se va cunoaşte deosebirea între bărbat şi femeie.

135. Gândurile[219] nu sunt nici ale părţii neraţionale a sufletului (căci nu este gând în dobitoace), nici ale celei mintale (fiindcă nu e nici în îngeri). Ci, fiind roade ale părţii raţionale şi folosindu-se de închipuire ca de o scară, se urcă spre minte de la simţire, vestindu-i aceleia cele ale acesteia, şi se coboară spre simţire de la minte, punându-i acesteia înainte cele ale minţii.

136. Când păcatul se primejduieşte ca o corabie de puhoiul lacrimilor, gândurile rele se ivesc ca unele ce ies din adânc şi încearcă să-i sară în ajutor.

137. Gândurile se adună în preajma sufletului, potrivit cu starea de faţă a lui, fie ca nişte tâlhari de mare ce vor să-l scufunde, fie ca nişte vâslaşi ce vor să-i ajute văzându-l primejduit. Cei dintâi îl atrag la largul gândurilor necuvenite, ceilalţi, întorcând cârma, împing corabia la limanuri liniştite.

138. Gândul slavei deşarte fiind al şaptelea, sufletul care doreşte să-l lepede ca pe cel din urmă, de nu va dezbrăca şi pe cele dinaintea lui, nu va putea să îmbrace pe al optulea, care este după ele şi pe care dumnezeiescul Apostol îl numeşte „locuinţă cerească” (2 Cor. 5, 2). Cu aceasta se pot îmbrăca prin suspine numai cei ce s-au dezbrăcat pentru ea de cele materiale.

139. De rugăciunea desăvârşită se pot apropia gândurile îngereşti; de cea mijlocie, cele duhovniceşti; iar de cea începătoare, cele raţional-naturale.

140. Precum soiul bun al seminţei obişnuieşte să se arate prin spic, aşa curăţia contemplaţiei se arată prin rugăciune. Cel dintâi are, spre alungarea păsărilor culegătoare de seminţe, tecile care o îngrădesc ca nişte suliţe; cea de-a doua, gândurile ce filosofează în ispite cum să le alunge pe acelea.

141. Cele văzute de suflet, pentru făptuire, sunt argintii, ca aripile porumbelului; iar cele cugetate, adică cele de dincolo de raţiune, pentru contemplaţie, sunt aurii (Ps. 67, 14). Căci sufletul neînfrumuseţat astfel nu poate zbura şi nu se poate odihni acolo unde este locuinţa tuturor celor ce se veselesc (Ps. 84, 6).

---

216 Gânduri fără patimă.

217 În text e: „mult sfâşiat” (τη δε πολυσχεδει ψυχή), dar poate că e o greşeală.

218 Ideea e din Sf. Maxim. Minţi goale sunt îngerii.

219 Conceptele, raţionamentele.

IV

Capete despre făptuire şi contemplaţie

Aici este o livadă plină de roadele
Făptuirii și contemplației duhovnicești

142. S-a poruncit odinioară celor vechi să aducă pârga ariei şi a teascului la templu (Ieş. 22, 29). Iar acum noi trebuie să aducem lui Dumnezeu, ca pârgă a vieţii lucrătoare, înfrânarea şi adevărul, şi a virtuţii contemplative, dragostea şi rugăciunea. Prin acelea tăiem pornirile poftei neraţionale şi ale iuţimii; prin acestea, gândurile deşarte şi uneltirile din ele[220].

143. Începătura vieţii lucrătoare este înfrânarea şi adevărul; mijlocul, neprihănirea şi smerita cugetare; iar sfârşitul, pacea gândurilor şi sfinţirea trupului.

144. Făptuirea stă nu în a face simplu cele bune, ci şi în a le face cum trebuie, săvârşitorul hotărând de la sine vremea şi măsura pentru cele ce trebuie făcute.

145. Contemplaţia stă nu numai în a privi trupurile cum sunt, ci şi raţiunile lor spre ce caută.

146. Nici făptuirea nu e fermă fără contemplaţie, nici contemplaţia nu e adevărată fără făptuire. Căci şi făptuirea trebuie să fie raţională, dar şi contemplaţia, făptuitoare; ca prin cea dintâi, păcatul să fie fără de putere, iar prin cea de-a doua, virtutea să fie tare în voirea bunătăţii.

147. Ţinta celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea este omorârea patimilor; iar a celor ce se îndeletnicesc cu cunoştinţa este contemplarea virtuţilor.

148. Precum e materia faţă de formă, aşa e făptuirea faţă de contemplaţie; şi precum ochiul se vede din faţă, aşa contemplaţia din făptuire.

149. În stadionul virtuţii făptuitoare, mulţi aleargă. Dar numai unul ia cununa: cel ce doreşte să ajungă la sfârşitul ei prin contemplaţie.

150. Cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea bea în rugăciune băutura străpungerii, dar contemplativul se îmbată din paharul cel mai tare (Ps. 22, 6; 115, 4). Cel dintâi filosofează în cele ale firii. Celălalt se uită şi pe sine în rugăciune.

151. Celui ce se îndeletniceşte cu făptuirea nu i se îngăduie să stăruie

---

[220] *Filocalia:* „Uneltirile de la aproapele”.

mult în contemplarea duhovnicească. Căci se simte ca unul ce e găzduit de cineva şi pleacă repede din casa aceluia.

152. Cei ce se îndeletnicesc cu făptuirea intră când se roagă, ca sub nişte porţi, sub poruncile lui Dumnezeu; contemplativii intră prin cântări ca în curţile virtuţilor. Cei dintâi mulţumesc că au fost dezlegaţi de lanţuri, ceilalţi, că au şi luat în robie pe cei ce-i războiau.

153. Puterea contemplaţiei trebuie să se afle pe măsura puterii făptuitoare. Altfel, ar fi asemenea unei corăbii care, neavând pânzele pe potriva ei, suferă sau primejdie de la furia vânturilor pentru lipsa lor de măsură, sau pagubă de la vânturi pentru micimea lor faţă de corabie.

154. Gândurile cuvioase socoteşte-le ca nişte vâslaşi ai corabiei mintale. Lopeţile lor ar fi puterile vii ale sufletului, iuţimea şi pofta, voinţa şi libera alegere. Cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea are totdeauna trebuinţă de acestea, dar contemplativul nu totdeauna. Căci în vederea rugăciunii, acesta, luându-şi rămas bun de la toate, se aşază el însuşi la cârma cunoaşterii şi veghează toată noaptea contemplaţiei, aducând laude Ţiitorului a toate. Şi prinzând de undeva o oarecare cântare de dragoste, şi-o cântă sufletului său, privind de departe înălţările mării şi uimindu-se de judecăţile şi de dreptăţile dumnezeieşti.

155. Cel ce se află la mijloc între făptuire şi contemplaţie nu-şi călăuzeşte corabia nici numai cu lopeţile, ca vâslaşii, nici numai cu pânzele mintale, ci împlineşte trebuinţa bunei plutiri prin amândouă, răbdând cu bucurie şi ostenelile făptuirii, pentru moderaţia contemplaţiei, şi raţiunile contemplaţiei nedesăvârşite, pentru a se ajuta de făptuire.

156. Contemplativul, având firea în armonie cu hotărârea voii, săvârşeşte plutirea fără osteneală, ca dus de curgerea apei. Iar cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea, având afecţiunea firii potrivnică hotărârii voii, suferă mare vârtej de gânduri şi puţin lipseşte să ajungă la deznădejde din pricina poverii.

157. Ţarina care nu e bine lucrată nu obişnuieşte să-i întoarcă semănătorului sământa înmulţită şi curată. La fel, nici cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea nu va vedea roada rugăciunii multă şi curată de nu o va îngriji pe aceasta cu luare-aminte şi fără mândrie.

158. Cugetarea, bătătorită neîntrerupt de urmele rugăciunii, se aseamănă cu pământul călcat des. Căci acela este neted, şi aceasta este dreaptă, fiind în stare să primească: cel dintâi, picioare gingaşe, iar cealaltă, rugăciuni curate.

159. În cele materiale, mintea are împreună-lucrător gândul; în cele nemateriale, de nu se va lepăda de el, îl va avea ca un ghimpe ce-o înţeapă.

160. Cel ce se îndeletniceşte cu făptuirea are ca acoperitoare pe inima sa, în vremea rugăciunii, cunoştinţa celor sensibile, pe care nu o poate ridica din pricina afecţiunii faţă de ele. Numai contemplativul, fiind neatârnat de ele, poate vedea, din parte, cu faţa descoperită, slava lui Dumnezeu (2 Cor. 3, 18).

161. Rugăciunea împreunată cu contemplaţia duhovnicească este pământul făgăduinţei, în care curge, ca un lapte şi ca o miere, cunoştinţa raţiunilor Providenţei şi Judecăţii lui Dumnezeu. Iar cea împreunată cu vreo contemplaţie naturală este Egiptul, în care se iveşte, în cei ce se roagă, amintirea poftelor mai groase. În sfârşit, rugăciunea simplă este mana din pustie, care, pentru nefelurimea ei, celor ce nu rabdă le închide, din pricina poftei, bunătăţile făgăduite; iar celor ce stăruie pe lângă această hrană îngustată, le pricinuieşte o gustare mai înaltă, care dăinuie (Înţel. 16, 20).

162. Făptuirea împreunată cu contemplaţia se va socoti ca trupul împreunat cu duhul cugetător; iar fără contemplaţie, ca trupul împreunat cu duhul voitor.

163. Simţirea este curtea sufletului raţional, cugetarea este naosul, iar mintea, arhiereul. În curte se opreşte mintea întreruptă de gânduri nelalocul lor; în naos, cea întreruptă de gânduri cu rost; iar cea care s-a învrednicit să intre în dumnezeiescul altar nu mai e întreruptă de niciunul din acestea.

164. În casa sufletului făptuitor e plâns, şi tânguire, şi vai, din pricina ostenelii (Iez. 2, 10). În cea a sufletului contemplativ se aude glas de bucurie şi de mărturisire, din pricina cunoştinţei.

165. Făptuitorul doreşte să se dezlege, din pricina ostenelilor, şi să fie cu Hristos (Filip. 1, 23). Iar contemplativul voieşte mai bine să rămână în trup, atât pentru bucuria pe care o primeşte din rugăciune, cât şi pentru folosul ce-i vine de aici aproapelui.

166. La cei mai învăţaţi, contemplaţia predomină făptuirea; iar în cei mai groşi la minte, făptuirea predomină contemplaţia. Dar amândouă ajung la acelaşi sfârşit bun. Mai repede se va vedea însă aceasta în cei la care contemplaţia predomină făptuirea.

167. Raiul este contemplaţia celor inteligibile. Cel ce se îndeletniceşte cu cunoştinţa (gnosticul) intră înăuntrul acestuia, în rugăciune, ca în casa sa; iar făptuitorul e ca un trecător, care doreşte să privească înăuntru, dar nu e lăsat, deoarece mai stă în picioare zidul despărţitor al vârstei lui duhovniceşti.

168. Patimile trupeşti se aseamănă cu fiarele; iar cele sufleteşti, cu păsările. Pe cele dintâi le poate alunga de la via raţională făptuitorul. Dar păsările nu le poate, până nu ajunge la contemplaţia duhovnicească, oricâtă silinţă şi-ar da pentru păzirea celor din lăuntru.

169. Făptuitorul nu se poate ridica mai sus de frumuseţea morală, fără numai dacă, asemenea Patriarhului Avraam, va ieşi şi el din legea firii ca din pământul său, din viaţa sa crescută cu el în afecţiune, ca dintr-o familie. Căci în chipul acesta va primi ca pe o pecete tăierea voluptăţii (plăcerii), care este un acoperământ aşezat pe noi de la naştere, ce nu îngăduie să ni se dea libertate desăvârşită.

170. Precum mânzul nu suferă primăvara să stea la iesle şi să mănânce cele de acolo, aşa nici mintea tânără nu poate răbda mult îngustimea

rugăciunii, ci se bucură mai bine, ca și acela, să iasă la largul contemplației naturale, care se află în psalmodie şi în citire.

171. Precum viaţa făptuitoare îşi are puterile vitale încinse ca nişte mijlocuri, cu post și cu priveghere, așa virtutea contemplativă își face puterile ei cunoscătoare ca nişte sfeșnice aprinse, prin tăcere și rugăciune. Cea dintâi le dă acelora gândul (raţionamentul discursiv) ca pedagog, iar cealaltă dă puterilor ei raţiunea dinăuntru ca povăţuitoare.

172. Mintea nedesăvârșită nu e lăsată să intre în via plină de rod a rugăciunii, ci numai şi de-abia la sunetele simple ale psalmilor, ca un sărac la frunze (Deut. 24, 21)[221].

173. Precum nu toţi cei ce ajung la convorbirea cu împăratul pot să stea la masă cu el, aşa nici cei ce ajung la întâlnirea cu rugăciunea nu se vor bucura toţi de contemplaţia din ea.

174. Precum tăcerea la vreme este frâna mâniei, aşa mâncarea cu măsură este frâna poftei, iar rugăciunea de un singur gând, a gândurilor neaşezate.

175. Atât cel ce vrea să străbată în adâncul de jos (pe fundul oceanului) pentru mărgăritarul sensibil, cât şi cel ce vrea să străbată în adâncul de sus pentru mărgăritarul inteligibil, ca să-l scoată la suprafaţă, de nu se vor dezbrăca, cel dintâi de haină, celălalt de simţire, nu vor izbuti în ceea ce caută.

176. Mintea care se află în vremea rugăciunii înăuntrul cugetării sale se va afla ca mirele ce stă de vorbă cu mireasa în cămara nunţii. Iar cea care nu e lăsată să intre, stând afară, strigă cu suspine: „Cine mă va duce pe mine în cuprinsul cetăţii?" (Ps. 59, 10). Sau: „Cine mă va călăuzi până acolo, ca să nu mai privesc la deşertăciuni şi nebunii mincinoase" *(Ibidem),* în vremea rugăciunii?

177. Rugăciunea fără străpungerea inimii e socotită de minte aşa cum e socotită de gâtlej mâncarea fără sare.

178. Sufletul care caută încă rugăciunea e asemenea femeii în durerile naşterii; iar cel care a ajuns-o e asemenea celeia care a născut şi e plină de bucurie pentru naştere.

179. Odinioară amoreul care locuia în munte, năpustindu-se asupra celor ce se sileau să treacă, îi rănea (Num. 14, 45; Deut. 1, 44); acum uitarea cea rea alungă pe cei ce încearcă să suie la rugăciunea mai înaltă a simplităţii, înainte de curăţie.

180. Dracii au multă duşmănie împotriva rugăciunii curate. Pe aceştia îi bate nu mulţimea psalmilor, ca o oaste pe duşmanii din afară, ci conglăsuirea celor trei: a minţii cu raţiunea şi a raţiunii cu simţirea.

---

[221] Străinul e lăsat să intre în vie după ce stăpânul a cules-o, ca să mai adune ce găseşte. Prin rugăciune se înţelege aici rugăciunea tăcută, de un singur gând; prin psalmi, psalmodierea sau rugăciunea citită şi cântată.

181. Rugăciunea simplă se arată celor ce se roagă[222], sprijinindu-i ca o pâine (cf. Ps. 103, 17); cea împreunată cu vreo contemplaţie, ca untdelemnul care-i îngraşă (cf. Ps. 103, 17), iar cea fără chip, ca un vin cu bună mireasmă, de care cei ce se împărtăşesc nu se mai satură (cf. Ps. 103, 16).

182. Se zice că asinul sălbatic râde de gloata oraşului; iar rinocerul nu poate fi legat de nimeni (Iov 39, 5, 9). Tot aşa mintea, care împărăţeşte peste fire şi peste raţiunile firii, râde de deşertăciunea gândurilor când se roagă şi nu poate fi luată în stăpânire de nimic din cele supuse simţurilor.

183. Cel ce clatină băţul împotriva câinilor îi întărâtă împotriva sa. La fel îi întărâtă pe draci cel ce se sileşte să se roage curat.

184. Cel ce se nevoieşte trebuie să-şi strângă simţirea la un singur fel de hrană; iar mintea, la rugăciunea de un singur gând. Făcându-se astfel neatârnată de patimi, va ajunge acolo, ca să fie răpită la Domnul în vremea rugăciunii.

185. Cei stăpâniţi de patima plăcerii, fiind pământeşti, când se roagă au gândurile ca nişte broaşte, care îi fură. Cei cu patimile mai domolite au contemplaţiile ca nişte privighetori, care îi distrează prin zborul lor de pe o creangă pe alta, adică de la o contemplaţie la alta. Iar cei nepătimitori au parte de tăcere şi de linişte multă dinspre gânduri în vremea rugăciunii.

186. Odinioară Mariam, sora lui Moise, privind căderea duşmanilor, ridicându-şi chimvalul a condus cântarea de biruinţă a cântăreţelor (Ieş. 15, 20). Iar acum, cea mai mare dintre virtuţi, dragostea, ridicându-se ca să laude sufletul care a biruit patimile, se foloseşte de contemplaţie ca de o chitară, şi nu încetează să laude pe Dumnezeu, veselindu-se împreună cu cele din jurul ei.

187. Când cuvintele psalmilor sunt oprite în vremea rugăciunii din depănarea lor în inima celui ce se roagă, atunci inima, ca un pământ bun, începe să arate roadele ei: vederea celor netrupeşti, asemenea unor roze; limpezimea trupurilor, asemenea unor crini; felurimea judecăţilor dumnezeieşti, anevoie de contemplat, asemenea unor viorele.

188. Flacăra înlănţuită în materie se face purtătoare de lumină, iar sufletul dezlegat din materie ajunge purtător de Dumnezeu. Aceea creşte până la ardere; iar acesta, până la capătul dragostei dumnezeieşti.

189. Sufletul care s-a lepădat cu desăvârşire de sine şi s-a închinat în întregime rugăciunii nu mai vine jos când vrea, odată ce se află deasupra zidirii, ci când va socoti că e drept Cel ce poartă toate ale noastre cu cumpănă şi cu măsură.

190. Când e alungată din suflet lenea şi e scuturată din cuget viclenia, mintea ajunsă goală, prin simplitate şi viaţă nemeşteşugită, şi nemaiavând niciun acoperământ de ruşine, „cântă cântare nouă lui Dumnezeu” şi

---

[222] *Filocalia:* τοις ευχομένοις; P.G. 90: τοις αρχομένους = celor începători

mulţumeşte cântând cu veselie, sărbătorind astfel dinainte începutul vieţii viitoare.

191. Când sufletul care se roagă începe să se afle sub o lucrare mai dumnezeiască, grăieşte şi el, ca mireasa din Cântare către prietenele ei, unele ca acestea: „Frăţiorul meu şi-a trimis mâna prin fereastră şi inima mea a tresărit de el” (Cânt. 5, 4).

192. Precum ostaşul slobozit de la război se descarcă de povara armelor, aşa făptuitorul se descarcă de gânduri venind la contemplaţie. Căci nici acela nu are trebuinţă de arme decât în război, şi nici acesta nu are trebuinţă de gânduri decât dacă se coboară la cele ce cad sub simţuri.

193. Făptuitorii privesc trupurile pentru a cunoaşte locul lor; iar contemplativii, pentru a cunoaşte firea lor. Dar numai cei ce se îndeletnicesc cu cunoaşterea (gnosticii) privesc raţiunile amândurora.

194. În raţiunile trupurilor se cunosc cele netrupeşti; iar în cele netrupeşti se cunoaşte Cuvântul (Raţiunea) Cel mai presus de fiinţă, spre Care se grăbeşte orice suflet strădalnic să fie slobozit.

195. Raţiunile celor netrupeşti sunt ca oasele, acoperite de cele supuse simţurilor. Pe ele nu le vede nimeni dacă nu a ajuns afară de împătimirea după cele sensibile.

196. Ostaşul leapădă armele când părăseşte războiul; iar contemplativul, gândurile, când e slobozit spre Domnul.

197. Generalul, dacă rămâne fără pradă în război, e nemulţumit. Tot aşa făptuitorul, dacă rămâne în rugăciune fără vederea (contemplaţia) duhovnicească.

198. Cerbul aleargă la izvoarele apelor trupeşti când e muşcat de o fiară; iar sufletul, la razele celor netrupeşti când e rănit de săgeata preadulce a rugăciunii.

199. Nici ochiul trupesc nu poate vedea grăuntele de grâu, nici mintea făptuitoare nu-şi poate vedea firea sa de nu se vor dezbrăca: acela de hoaspe, iar aceasta de afecţiunea care o acoperă.

200. Precum se ascund stelele când răsare soarele, aşa se sting gândurile când se întoarce mintea la împărăţia sa.

201. După sfârşitul făptuirii, contemplaţiile duhovniceşti, revărsându-se peste minte ca nişte raze ale soarelui ce coboară din cer, parcă-i vin din afară, deşi sunt ale sale; şi o învăluie datorită curăţiei.

202. Mintea contemplativă, când coboară de sus, din cer, adusă de trebuinţele firii, poate grăi ca şi acela care a zis: „Ce este mai minunat decât frumuseţea dumnezeiască? Ce gând umple de bucurie mai mult decât acela al măreţiei lui Dumnezeu? Ce dor este atât de puternic şi de greu de purtat ca acela care se naşte de la Dumnezeu în sufletul curăţit de tot păcatul şi care strigă din adâncul său: „Sunt rănit de dragoste”?” (Cânt 2, 5; 5, 8).

203. Cel ce nu osteneşte mergând pe urmele lui Dumnezeu prin

rugăciune şi nu doreşte să vadă om poate să zică: „S-a aprins inima înăuntrul meu şi foc va arde în cugetul meu” (Ps. 38, 4).

204. Sufletul făptuitor să zică după lepădarea relelor, ca mireasa din Cântare, către dracii şi gândurile rele care o silesc să privească iarăşi la deşertăciuni şi la nebunii mincinoase: „Am dezbrăcat haina mea, cum o voi îmbrăca iarăşi? Picioarele mi le-am spălat, cum le voi murdări din nou?” (Cânt. 5, 3).

205. Sufletul iubitor de Dumnezeu îndrăzneşte să-L întrebe: „Spune-mi, Păstorule cel bun, unde paşti oile Tale şi unde odihneşti la amiază mieii Tăi? De ce, urmând acestora, să rătăcesc pe lângă turmele prietenilor Tăi?” (Cânt. 1,6).

206. Sufletul făptuitor, căutând să ţină cuvântul rugăciunii şi neputând, strigă şi el, ca mireasa din Cântare: „Nopţile în pat l-am căutat pe iubitul meu; l-am căutat, şi nu l-am aflat” (Cânt. 3, 1-2). L-am strigat pe El, şi nu m-a auzit. „Scula-mă-voi” prin rugăciune mai străduitoare „şi, cutreierând prin cetate, pe uliţe, prin pieţe, voi căuta pe Cel ce-L iubesc”; poate Îl voi afla pe Cel ce este în toate cele de aici şi afară de toate, şi mă voi sătura când mi se va arăta slava Lui.

207. Când sufletul începe să fie întreg numai lacrimi din bucuria rugăciunii, îndrăznind şi el, strigă, asemenea miresei către mirele ei: „Să coboare fraţiorul meu în grădina sa” (Cânt. 5, 1) şi să mănânce mângâierea muncită a lacrimilor mele, ca pe nişte roade scumpe.

208. Când sufletul făptuitor începe să cunoască, minunându-se, pe Făcător din măreţia şi frumuseţea făpturilor, şi să se desfete de bucuria pricinuită de ele, strigă şi el plin de uimire: „Cât de frumos te-ai făcut, Mirele meu (Cânt. 1, 15), rai al Tatălui meu! Floare a câmpului şi cedru ca cedrii Libanului! Sub umbra Lui m-am dorit şi am şezut, şi rodul s-a arătat dulce în gâtlejul meu” (Cânt. 2, 3).

209. Dacă cel ce primeşte un împărat în casa sa e aşa de mândru, de vestit şi de plin de toată bucuria, cu cât mai mult sufletul care primeşte, după ce s-a curăţit, pe Împăratul împăraţilor, potrivit cu făgăduinţa nemincinoasă a Aceluia (Ioan 14, 23). Dar un astfel de suflet e dator să se asigure cu evlavie, scoţând afară tot ce nu pare potrivit pentru odihna Aceluia şi aşezând înăuntru tot ce e spre plăcerea Lui.

210. Cel ce aşteaptă ca să fie mâine chemat de Împăratul ce altă grijă va avea decât să cugete la cuvintele care pot să fie pe placul Aceluia? De aceasta grijindu-se sufletul, nu se va înfăţişa nepregătit la judecata de acolo.

211. Fericit este sufletul care, aşteptând pe Domnul său să vină mâine, nu ia în seamă osteneala zilei, nici a nopţii, ştiind că dimineaţă i Se va arăta.

212. Dumnezeu îi vede pe toţi. Dar pe Dumnezeu Îl văd numai cei ce nu contemplă nimic în vremea rugăciunii. Şi câţi Îl văd pe Dumnezeu sunt şi auziţi de El; iar câţi nu sunt auziţi nu-L văd pe El. Dar fericit cel ce crede că e

văzut de Dumnezeu. Piciorul lui nu se va clinti, silindu-se să-I placă Lui.

213. Bunătăţile Împărăţiei care este înăuntrul nostru, pe care ochiul iubitor de frumuseţe nu le-a văzut şi urechea iubitoare de cinste nu le-a auzit şi la inima goală de Duhul Sfânt nu s-au suit (1 Cor. 2, 9), sunt arvuna bunătăţilor ce se vor da celor drepţi în Împărăţia viitoare, de către Dumnezeu. Iar cel ce nu se desfată cu acestea, care sunt roadele duhului, nu va putea ajunge să se bucure de acelea.

214. Gândurile celor ce se îndeletnicesc cu făptuirea sunt asemenea căprioarelor. Căci precum acelea sunt când sus în munţi, de teama vânătorilor, când jos în văi, de dorul celor de acolo, aşa şi acestea nu pot să se afle totdeauna în contemplaţia duhovnicească, pentru puţinătatea lor, nici totdeauna în cea naturală, deoarece nu urmăresc pururea odihna. Dar ale celor contemplativi dispreţuiesc vederile de jos (contemplaţiile pedestre).

215. Picăturile de rouă îmbată brazdele pământului; iar suspinele înlăcrimate ce răsar din inimă îmbată simţămintele sufletului în rugăciune.

216. Nimeni nu va ajunge la contemplarea dumnezeirii, cugetată în Treime, de nu se va ridica deasupra doimii materiale şi a unităţii învecinate. Dar nu va ajunge mai sus de aceasta dacă nu şi-a făcut mintea sa unitară în cele cugetate.

217. Nu este aşa de greu să fie oprit cursul râului ca să nu curgă în jos, cât e de greu celui ce se roagă să înfrâneze când vrea năvala minţii, ca să nu se împrăştie în cele văzute, ci să se adune spre cele de sus şi înrudite, măcar că acest lucru e potrivit cu firea, pe când celălalt e potrivnic firii.

218. Cei ce s-au curăţit, trimiţându-şi mintea înăuntrul celor văzute, se umplu de atâta uimire şi bucurie, încât nu pot să încapă nimic din cele pământeşti, chiar dacă s-ar îngrămădi în jurul lor toate cele ce par vrednice de săvârşit.

219. Legile firii e destul să fie spuse numai, pentru a ne face să ne minunăm foarte. Dar înţelese, sunt ca nişte livezi înflorite ce scot din florile curate, ca dintr-un nectar ceresc, dulceaţa ospăţului duhovnicesc.

220. Printre florile înrourate ale livezilor albinele zumzăie în jurul reginei roiului; iar puterile cugetătoare ale sufletului, ajuns la o neîncetată căinţă, înconjurându-l, ostenesc[223] împreună cu el pentru cele dorite.

221. În lumea văzută se vede omul ca o altă lume, iar în cea cugetată (inteligibilă), gândul. Căci omul este vestitorul cerului, şi al pământului, şi al celor din mijloc; iar gândul este tălmaciul minţii, şi al simţirii, şi al celor din jurul lor. Fără om şi fără gând, amândouă lumile ar fi mute.

222. Cel dus în robie pentru o vreme nu se întoarce cu atâta bucurie când este slobozit, cum se întoarce mintea cu picioare vesele spre cele cereşti, ca spre ale sale, când e slobozită din legăturile (afecţiunile) materiale.

---

[223] P.G. 90: „doresc”.

223. Cel ce nu se roagă cu luare-aminte, ci împrăştiat, socoteşte psalmul barbar[224] (1 Cor. 14, 11), dar şi el e barbar pentru psalm; şi amândoi sunt socotiţi de draci nebunie.

224. Nu sunt una şi aceeaşi cei cărora lumea li s-a răstignit şi cei ce s-au răstignit lumii (Gal. 2, 20; 5, 24). Celor dintâi le sunt cuie postul şi privegherea; iar celorlalţi, neaverea şi dispreţuirea. Dar fără cele de al doilea, ostenelile pentru cele dintâi sunt fără folos.

225. Nimeni nu se poate ruga curat până e stăpânit de patima iubirii de frumuseţe şi a iubirii de cinste. Căci poftele (afecţiunile) şi gândurile deşertăciunii, mişcându-se cu familiaritate în jurul acestora, îl înfăşoară ca nişte funii, trăgând, ca pe o vrabie legată, mintea ce încearcă să zboare în vremea rugăciunii.

226. Este cu neputinţă minţii să aibă pace în vremea rugăciunii dacă nu şi-a făcut prietene înfrânarea şi dragostea. Căci cea dintâi luptă să risipească duşmănia trupului împotriva sufletului, iar cea de-a doua, cea împotriva aproapelui, de dragul lui Dumnezeu. De aceea venind Pacea, care covârşeşte orice minte (Filip. 4, 7), a făgăduit să-Şi facă locaş în cel ce a făcut pace în sine (Ioan 14, 23).

227. Cel ce se nevoieşte să intre în Împărăţia lui Dumnezeu trebuie să prisosească, cu fapta dreptăţii, în cele bune; în milostenii, dăruind din ceea ce îi lipseşte; iar în ostenelile pentru pace, furând răbdarea cea întru Domnul.

228. Nici cel ce e în lipsă cu virtutea, din negrijă, nici cel ce prisoseşte, din pricina părerii de sine, nu se vor afla în lăuntrul limanului nepătimirii. Căci niciunul nu a ajuns să se împărtăşească de bunătăţile din dreptate, stând la mijloc, între ei şi acelea, lipsa şi prisosinţa.

229. Pământul care nu dăruieşte plugarului sămânţa înmulţită nu-l poate face pe acesta bogat dându-i numai sămânţa, sau şi un mic adaos. La fel, pe făptuitor nu-l poate face drept lucrul făcut dacă nu-i va fi sârguinţa către Dumnezeu mai mare decât voia.

230. Nu toţi cei ce nu iubesc pe aproapele îl pot şi urî; nici cei ce nu-l urăsc îl pot şi iubi. Şi altceva este a pizmui sporul aceluia, şi altceva a-i împiedica[225] sporirea. Dar cea mai de pe urmă treaptă a păcatului stă în a nu fi numai muşcat de darurile aceluia, ci în a şi cleveti însuşirile lui bune, că n-ar fi aşa.

231. Altele sunt patimile trupeşti, şi altele cele sufleteşti; altele cele după fire, şi altele cele potrivnice firii. Cel ce le leapădă pe cele dintâi, dar nu are grijă de cele din urmă este asemenea omului care ridică îngrăditură înaltă şi groasă împotriva fiarelor, dar se bucură de păsările care mănâncă strugurii viei raţionale, cei cu adevărat frumoşi.

---

[224] Bolboroseală.

[225] În textul *Filoc. gr.:* „a nu-i împiedica”.

232. Mai întâi sufletul își închipuie răul, pe urmă îl poftește, apoi se pătrunde de plăcere sau de întristare, pe urmă îl vede cu simţurile, şi apoi intră în atingere văzută sau nevăzută cu el. Toate acestea sunt întovărăşite de gânduri, afară de prima mişcare; dacă nu e primită, tot răul de după ea va rămâne nelucrat.

233. Cei ce s-au apropiat de nepătimire sunt clintiţi numai de năluciri; cei cu patimile domolite, de pofte; cei stăpâniţi de voluptate, de afecţiuni. În simţirea răului se află cei ce abuzează de cele trebuincioase, dar cu întristare; iar în atingere cu el, cei ce se însoţesc cu el fără întristare.

234. Plăcerea se sălăşluieşte în toate mădularele trupului. Dar nu tuturor se arată la fel de tulburătoare. Ci unele se tulbură mai mult de partea poftitoare a sufletului, altele de mânie şi, iarăşi, altele de cele care ţin de cugetare. Cele dintâi sunt tulburate de lăcomia pântecelui, cele de-al doilea de furie, iar cele de-al treilea de viclenie, pricina tuturor patimilor rele.

235. E de trebuinţă să se deschidă simţurile, asemenea porţilor cetăţii. Dar e de trebuinţă să nu se îngăduie să intre prin deschizătură, odată cu cele de lipsă, şi noroadele care îi vor pe duşmani şi se fac pricini de luptă.

236. Plăcerea este rodul poftei; furia, al iuţimii; iar răutatea, al pizmei. Dar nu poate ajunge la pace cu cele din urmă cel ce nu luptă împotriva căpeteniilor, nici nu poate intra în limanul domolirii patimilor cel ce împlineşte poruncile de silă.

237. Cei ce resping atacurile nu lasă să intre gândurile la via raţională ca nişte fiare şi să facă pagubă în roadele ei. Iar cei ce se însoţesc fără să se îndulcească de ele le lasă simplu să intre, dar să nu se atingă nicidecum de roadele ei. Cei ce vorbesc dulce cu patimile prin gânduri, dar nu vin la încuviinţare, se aseamănă cu cei ce lasă fiara să intre înăuntrul ţarinii şi a îngrăditurii, dar nu-i îngăduie să se sature din strugurii viei. Dar pe urmă o găsesc mai tare decât puterea lor, ajungând adeseori la încuviinţarea patimilor[226].

238. Cel ce mai are lipsă de îngrijirea îngrăditurii prin înfrânare încă n-a ajuns la simplitate. Căci cel desăvârşit, zice, nu se înfrânează (ci cel ce se luptă încă)[227]. El se aseamănă cu cel ce are vie, sau ţarină, nu în mijlocul multor altor vii şi locuri, ci undeva într-un colţ. De aceea are lipsă de multă pază şi trezvie. Dar via celui ce a ajuns la simplitate nu poate fi atinsă din nicio parte, întocmai ca a unui împărat sau a altui stăpânilor înfricoşat, care face să se cutremure hoţii şi trecătorii chiar şi numai la auzul lui.

239. Mulţi urcă pe crucea relei pătimiri, dar puţini primesc şi piroanele ei. Căci mulţi se supun ostenelilor şi necazurilor celor de bunăvoie, dar celor ce

[226] Cele patru trepte ale lui Isihie: atac, însoţire, consimţire, faptă, devin aici cinci: atac, însoţire, convorbire, consimţire, faptă.

[227] Ceea ce este în paranteză, numai în *Filocalia greacă*.

vin fără voie nu li se supun decât cei ce au murit cu desăvârșire lumii acesteia și odihnei din ea[228].

240. Mulţi au dezbrăcat toate hainele de piele. Dar pe cea din urmă, cea a slavei deşarte, numai cei ce au dispreţuit pe maica ei, adică dorinţa de a-şi plăcea lor.

241. Cel ce respinge şi nu primeşte lauda oamenilor şi odihna trupului s-a dezbrăcat şi de ultima haină, a slavei deşarte. Acesta s-a învrednicit să se îmbrace încă de aici în strălucirea locuinţei din cer, căutată cu multe suspine.

242. Altceva este lucrarea, şi altceva lucrul săvârşit. Cel din urmă arată păcatul isprăvit; cea dintâi arată numai dulcea împătimire, care se lucrează înăuntru, dar nu afară, ca cei ce nu s-au strămutat din pământul lor, dar plătesc bir stăpânitorilor, gândurile lor.

243. Dacă gustul e stăpânit de plăceri, e cu neputinţă să nu-l urmeze şi celelalte simţuri, chiar dacă cele de sub pântece ale celor mai reci par să fie liniştite, ca şi ale celor îmbătrâniţi, care nu mai primesc înfocarea, din istoveală. Dar stearpa care preacurveşte nu va fi socotită neprihănită, prin aceea că nu naşte. Ci zicem că e neprihănit acela care nu pătimeşte înăuntru şi nu se rostogoleşte din pricina vederii.

244. Partea poftitoare a sufletului se vădeşte cum este în mâncăruri, în înfăţişări şi în glas, în pornirile cu voia, sau, altfel, în gust, în vedere şi în auz, după cum se foloseşte bine sau rău de ele, sau se află la mijloc între acestea două.

245. În cei ce nu sunt povăţuiţi de temere, gândurile sunt în mare împrăştiere, ca oile care n-au păstor (3 Regi 22, 17). Dar când sunt călăuzite, sau mânate din urmă de frică, gândurile se află în bună rânduială şi înăuntrul ocolului.

246. Frica e fiica credinţei şi păzitoarea poruncilor. Cel ce n-a câştigat pe maica ei nu se va învrednici să fie oaia păscută după voia Domnului.

247. Unii au numai începuturile bunătăţilor, alţii şi mijlocul lor, iar alţii, şi sfârşiturile lor. Fără acestea, fiecare se va afla ca un ostaş simplu sau ca un slujbaş fără plată. Şi de aceea, cel dintâi îşi păzeşte numai şi de-abia casa lui de cei ce încearcă să o prade, iar celălalt nu are cinstea cuvenită în cele ce le face.

248. Cei ce ne îndeamnă să ne învoim cu plăcerile gâtlejului, până ce suntem nedesăvârşiţi, fac ceva asemănător cu cei ce ne poruncesc să zgâriem rănile aproape de vindecare, sau să scărpinăm bubele pentru plăcerea ce ne-o fac, sau să mâncăm bucate care sporesc căldurile, sau să surpăm îngrăditura viei şi să lăsăm să intre, ca o fiară, cugetul trupului, care să strice gândurile cele bune ca pe nişte struguri. Acestora nu trebuie să le dăm ascultare, nici să nu ne plecăm la linguşirile fără rost ale oamenilor şi ale patimilor. Ci, mai degrabă, să

[228] P.G. 90, în locul propoziţiei din urmă, are: „Mulţi sunt robii ascultării de bunăvoie, dar ai ruşinii fără de voie, numai cei ce au stins iubirea de cinste”.

întărim îngrăditura înfrânării, până vor înceta fiarele, adică patimile trupeşti, să urle, sau gândurile deşarte să coboare ca nişte păsări şi să vatăme via, adică sufletul călăuzit de vederile cele în Hristos Iisus Domnul nostru, Căruia fie slava în vecii vecilor. Amin.

TEOFAN MONAHUL

TICĂLOSUL MONAH PE NUME TEOFAN

Scară

înfățișez a dumnezeieștilor daruri,
care prin cercare s-a cunoscut
de purtătorii de Duh

Mai întâi, rugăciunea preacurată pornește.

Dintru care o anumită căldură se ivește.
După aceea, e străina și sfânta lucrare.

Apoi lacrima dumnezeiască a inimii izvorăște.

După ea, o pace dinspre mulțimea gândurilor toate,
Dintru care a minții curăție odrăslește,
Cu vederea Tainelor celor preaînalte.

Și-n negrăit chip, după aceasta, o strălucire străină.

Iar din ea, a inimii nedestăinuită lumină.

Și de aci, mai departe, desăvârșirea

nesfârșită.

Că treapta aceasta are o lățime nețărmurită,
Măcar că dintr-un stih e doar alcătuită.

Desăvârșirea	10
Luminarea inimii	9
Strălucirea străină	8
Contemplarea Tainelor	7
Curăția inimii	6
Pacea gândurilor	5
Lacrimile inimii	4
Sfânta lucrare	3
Căldura inimii	2
Rugăciunea curată	1

*

Așa, la începutul scării, pe cea mai de jos treaptă,
Numai curata rugăciune vedem că se arată.
Dar ea este de foarte multe feluri,
Și pe acestea toate de-ai vrea să le numeri.
La mare lungime cuvântul s-ar întinde.
Același lucru să-l cugeți despre toate, iubite.
Dar dascăl în ele e numai cercarea mai sus de cuvinte.

Scara ce crește spre vârf, într-un chip atât de ciudat,
E o zecime de trepte, o înviorare a vieții în chip minunat,
O zecime de trepte ce veștejește viața din suflet.
Că unul din purtătorii de Duh zice nouă așa:
Cel ce nu ostenește aci viața s-agonisească,
Cu deșartă nădejde să nu se amăgească
Pre sine, că pre aceasta dincolo o va lua.
Zece trepte, filosofia-ndumnezeirii,
Zece trepte, rodul Scripturilor toate,
Zece trepte, descoperirea desăvârșirii,
Zece trepte, înspre ceruri urcate,
Zece trepte ce fac să vedem pe Dumnezeu.
Scara prea scurtă ne pare, luată întru lungul său.
În inimă, însă, cu ea de va face omul cercare,
O bogăție neîncăpută-n lume pentru el va afla.
Un izvor dumnezeiesc, izvorând străină viață.
Că scara aceasta ne este o învățătoare măreață.
Bine e măsurile sale fiecare să-și vadă în gând,
Scara cea cu zece daruri cu luare-aminte privind.
De socotești că statornic stai și tu pe ea,
Spune-ne pe care din trepte tu te descoperi a sta,
Spre folosire și nouă, celor ce suntem departe de ea.
Însă, de vrei să înveți de preț despre acestea ceva,
Lasă grija de lucrurile toate,
De cele fără de rost, cât și de cele binecuvântate.
Că fără lepădarea de grijă nimic nu poți învăța.
Și doar din cercare, nu din vorbă, vine această cunoștință.
Iar pentru ținerea de minte îți dau acum spre știință
Cuvântul acesta, păstrat de la Sfinții purtători de Dumnezeu,
Deși el cu greu va pătrunde până întru auzul tău.
Cel ce nu se află pe vreuna din treptele ce s-au amintit,
Sau nu totdeauna spre acestea cu gândul s-a străduit,
În clipele morții lui și în cumpăna de răposare,
Va fi de spaimă cuprins, cu tremur de-nfricoșare,
Și străin nu va fi de groaza din urmă cea mare.

Stihurile mi s-au sfârșit într-un cuvânt înfricoșat.
Dar e de mare folos dacă așa s-a întâmplat.
Că cei ce nu se căiesc și nu fac cele bune,
Dintre care primul sunt eu, sărman de mine,
Pricină mare au să se teamă, precum se cuvine.
Iar cel ce are urechi de auzit să audă bine.

SCARĂ

Auzi şi înţelege şi tu, cel ce pe acestea le-ai scris.
Cum de ai îndrăznit acestea de le-ai zis,
Om care nu ai din ele nimică,
Cum de nu te-ai temut să înveţi despre ele fără frică?
N-ai auzit oare de Zan şi de cele ce el a pătimit
Când a cutezat să ridice chivotul cel dumnezeiesc?
Că nu spre învăţătura altora în chipul acesta grăiesc,
Ci ca pre mine însumi mai greu să mă osândesc,
Cunoscând cununile înalte ale celor ce se nevoiesc
Şi cum numai eu, întru toate, singur de rod mă lipsesc.

Stihuirea românească
de monahul Agaton

CUPRINS

Redactor: GABRIELA SĂNDULESCU
Corectura: ELENA TĂBUȘ
Tehnoredactare computerizată: AURELIA DROANĂ
Format 16/61x86. Coli de tipar 23 1/2. Cd. nr. 1259
TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE ORTODOXĂ
Intrarea Miron Cristea nr. 6, Sector 4, București, 040162
Telefon 021 406 71 93; 021 406 71 94; Fax: 021 300 05 53
www.editurapatriarhiei.ro
editura@patriarhia.ro
tipogr.inst.biblic@rdslink.ro
magazin@editurapatriarhiei.ro